ERKEK OLMANIN TEHLİKELERİ

HERB GOLDBERG

ÖTEKİ YAYINEVİ

ÖTEKİ PSİKOLOJİ: 23/10

Kapak Dizaynı: Öteki Ajans
Dizgi: Goşa Ajans - 418 05 52
Baskı: Feryal Matbaası, Ankara, 1992

Kitabın Orijinal Adı: The Hazards of Being Male

Öteki, Açı Yayıncılığın kuruluşudur.

Yönetim Yeri:
Ataç Sok. 72/1 Kızılay/Ankara
Tel: 431 33 53

ISBN: 975-7782-27-0

Dr. Herb Goldberg

ERKEK OLMANIN TEHLİKELERİ

Türkçesi
Selçuk Budak

Babam Jacob'un anısına
1906-1975

İÇİNDEKİLER

Onuncu Yıl Basımına Önsöz/7
Önsöz/13
Birinci B ölüm/15
KOŞUM: ERKEĞİN DURUMU
İkinci Bölüm/24
TOPRAK ANA ÖLDÜ
Üçüncü Bölüm/41
PENİSİN BİLGELİĞİ
İktidarsızlık/Tekeşlilik Sorunu/ Kaynaşma Seks/ Sembol Seksi ya da Seks Objesi Olarak Erkek/ Erkeğin Küçük Düşürülmesi Olarak Fahişelik / Erkek Eşcinselliği
Dördüncü Bölüm/64
DUYGULAR: ERKEK İÇİN GERÇEK BİR TERÖR
Bağımlılık / Pasiflik / Yardım İsteme / Korku / Hüzün ve Gözyaşı / Saldırganlık / Kadınlara Yönelik Öfke / Diğer Erkeklere Yakınlık / Temas/ Özgürlük ve Dürtüsellik / Kadınlık / "Usdışı" Davranış / Belirsizlik ve Çatışma / Savunmacı Pozlar.
Beşinci Bölüm/86
TERAPİ VE ERKEKLER
Altıncı Bölüm/115
İMKANSIZ YÜKLER
Cinsel Kimlik Yükü / Kinetik Yükü / Duygu Yükü/ Kahraman İmajı Yükü / Arkadaşlık Yükü / Çocuk Yetiştirme Yükü / Kimlik Yükü / Otorite Yükü / Ekmek Kazanan Olma Yükü / Başarı Yükü / Kariyer Merdiveni Yükü / Bütünsellik Yükü / Tekeşlilik Yükü / Duygusallık Yükü / Özerklik Yükü / Sağlık yükü / Kendiliğindenlik Yükü/Öncelik Yükü/Gelişim Yükü.
Yedinci Bölüm/128
ERKEK BEDENİNİN YIKIMI
Entelleştirme / Maço Katılığı / Suçluluk
Sekizinci Bölüm/148
BAŞARI ROTASI: BİR FANTAZİ PORTRESİ
Dokuzuncu Bölüm/161
KAYBEDİLEN YOLDAŞLIK SANATI
Onuncu Bölü/178
EVLİLİK : SUÇA İŞTİRAK
Onbirinci Bölüm/198
BOŞANMA: AYRILMANIN CEZALARI
Onikinci Bölüm/212
ERKEK OLMANIN TEHLİKELERİ
Onüçüncü Bölüm/227
KOŞUMDAN KURTULUŞ: ÖZGÜR ERKEK

Önsöz

Erkek, erkeksi "ayrıcalığı" ve gücü için ağır bir bedel ödemiştir. Kendi duygularıyla ve bedeniyle olan bağını yitirmiştir. Sadece kendine ilişkin yeni bir algılayış yolu onu eski, yıkıcı davranış biçimlerinden kurtarabilir ve yaşamını zenginleştirebilir.

Gerek hümanist gelişim hareketi, gerekse feminist hareket, katı ve zararlı davranış biçimlerinin değişmesine yönelik bir iklimin yaratılmasına katkıda bulunmuştur. Ne var ki erkeklerin, sadece kadınların tutumlarındaki değişiklikleri taklit ederek anlamlı bir gelişim yaşayacaklarına inanmak saflık olacaktır. Erkeklerin ihtiyaç duyduğu şey, kendi yaşam ve iyilikleri için neyin belirleyici olduğuna ilişkin kendi kavrayışlarına varmalarıdır.

Bu kitabın, her erkeğin, günden güne kendini nasıl yadsıdığı ve yok ettiği konusundaki uyanışına yönelik büyük bir adım olacağını umuyorum. Ancak o zaman kendini bütün bir insan olarak gerçekleştirebilecek ve hem erkeğe, hem de kadına, benzer bir şekilde dost ve eş olmayı öğrenecektir.

Herb Goldberg

Los Angeles, California
Temmuz, 1975

Onuncu Yıl Basımına Önsöz

1976 yılında Erkek Olmanın Tehlikeleri'nin yayımlanmasından kısa bir süre sonra düzenlenen bir imza gününde orta yaşlı bir çift bulunduğum masaya yaklaştı ve kitabıma bakmaya başladı. Kadın, "On beş yaşındaki oğlumuz için bu iyi bir kitap olabilir," dedi kocasına. Kocası, alaycı bir havayla karşılık verdi: "Bu kitap onun gelişimini engeller." Sonra uzaklaşıp gittiler.

Birkaç hafta sonra ülke çapında bir kitap turuna çıktım. Benimle röportaj yapan radyo ve televizyon istasyonlarında teknisyen ve mühendis olarak çalışan erkekler, tekrar tekrar aynı şeyi soruyorlardı: "Erkek olmanın tehlikeleri mi? Böyle bir tehlike olduğunu bilmiyordum." Kısa bir duraksamadan sonra, bana, "garip" olduğunuzu düşündükleri zamanki türden bir havayla bakıyorlardı. Derken kaçınılmaz soru geliyordu: "Kadın olmayı mı tercih edersiniz?" Sohbetin sonu.

Kısa bir süre sonra öğrendim ki erkeklere ilişkin negatif ve öfkeli feminist yorumları dengeleme açısından memnuniyetle karşılanacağını düşünmeme karşın, kitabım, erkekler tarafından sık sık alay konusu ediliyor ya da dikkate alınmıyordu. Kitabın ilk okurları çoğunlukla, hayatlarındaki erkekleri anlamaya ve onlarla daha iyi bir ilişki kurmaya çalışan kadınlardı. Birçok kadın, erkeğin kendisine açılmasını sağlamak umuduyla kitabı ilgili olduğu erkeğe armağan olarak veriyordu. Erkek okurların çoğu, yaşamlarında ağır bir kriz noktasına gelen ve/veya kitabı psikoterapistin tavsiyesi üzerine okuyan erkeklerdi.

Ülke çapında "Erkek Olmanın Tehlikeleri" konusunda çalışmalar yaptım ve dersler verdim, dinleyicilerimin çoğunluğu kadındı. Erkekler çoğu kez negatifti. AAUW'nin bir bölümü olan bir kadın örgütünde yaptığım bir konuşmayı özellikle hatırlıyorum. Çoğunlukla mühendis ve idareci olan erkekler, eşlerinin ısrarı üzerine gelmişti. Verdiğim derse öylesine büyük

bir düşmanlıkla tepki göstermişlerdi ki, eski moda bir kavga çıkacağını sanmıştım.

Bu deneyim, geleneksel erkekle kadın arasındaki merkezi bir farkı yansıtıyordu: genel olarak kadınlar, acılarını, duygularını, çatışmalarını ve sorunlarını hissedip bu konularda konuşabilme yetisine sahiptir; buna karşılık erkekler, geleneksel erkeksi şartlandırmanın sonucu olan yoğun dışsallaştırma nedeniyle, kendilerine yakın değildir. Aslında bu şartlanma, değişmeye yönelik bir direnme ve bu konuda derin bir inançsızlık ve umutsuzluk yaratmaktadır. Erkeklerin çoğu için, olduklarından daha farklı olmaları konusunda güvenilir ya da canlı bir seçenek yoktur. Erkeklik zırhı öylesine savunmacı ve güçlüdür ki, kendi öz-yıkıcı davranış biçimlerini sürdürmek, hatta ölüm bile, kendilerine ilişkin düşünce sistemine meydan okumaktan daha çok benimsenebilir seçenekler olarak kalmaktadır.

Yayımlanışından birkaç yıl sonra, Erkek Olmanın Tehlikeleri, erkekleri baskıcı, seksist, şövenist domuzlar olarak suçlayıp ayıplamaksızın erkeklerin deneyimlerini içsel, ruhsal bir odaktan anlatan tek kitap oluşu nedeniyle büyük ölçüde basından gördüğü ilgiyle tırmanışa geçti. Ayrıca kitap bir "erkek özgürlüğü" kitabı oldu, beni de erkeklerin sözcüsü olarak görmeye başladılar. Ne var ki bir psikolog olarak ben, bu kitabı erkekler için ayakta kalma çabasında bir klavuz olarak yazmıştım ve çalışmamı bir hareketin terimleriyle kesinlikle düşünmemiştim.

Erkek özgürlüğü hareketi görüşü konusunda çelişkiliydim. Bir yandan, oynadıkları rol ve maruz kaldıkları şartlanmanın karşılığında ödedikleri bedele ilgi duymaya, sonunda "toprak ana tuzağını" görmeye başlamalarından; "penisin bilgeliğini" anlayabilmelerinden; evlilikte kendilerini suçlu ve yetersiz hissetmelerinin içerdiği ikilemi görmelerinden; ve kitaptaki soğuk gerçekler yoluyla bilinçlenmelerinden hoşnuttum. Özele indirgemek gerekirse, erkekler kadınlardan ortalama yaklaşık sekiz yıl daha az yaşıyordu, hemen başlıca bütün hastalıklar yüzünden ölüm oranları kadınlara göre önemli ölçüde daha

fazlaydı ve genç erkekler, akran kızlara göre çok daha yüksek oranlarda otizm, hiperkinesis, şizofreni, kekemelik ve davranış bozuklukları nedeniyle hastaneye kaldırılıyordu. Gerçekten de tek bir yaşam ya da sağlık istatistiği yok ki erkekler için orantısız ölçüde negatif bir oran göstermesin; erkeklerin çoğunun kişisel yaşamının kalitesinin bozulmuş olduğunu belirtmeye gerek yok. Erkeklerin çoğu etkili iş makinaları ve performcular konumundaydı ve yaşamlarındaki diğer her şey olumsuz olarak etkileniyordu.

Uygulamacı bir psikoterapist olarak ben, erkek hareketi görüşü konusunda hiç bir zaman kendimi tam olarak rahat hissetmedim, çünkü bana göre erkek konuları kişisel gelişme konularıydı. Kadın hareketi gibi bir erkek hareketi olamazdı, çünkü erkeklerin hissetme hakkı ya da erkek arkadaş edinme hakkı gibi konularda yasa çıkaramazsınız; öz-yıkıcı olmama hakkı kazanmak için, ya da performans kaygısı geliştirmeme, suçluluk duymama, vb. hakkı kazanmak için yürüyüş yapamazsınız.

Erkeğin kişisel, içsel benliğinin olabilecek en iyi şekilde gelişmesi için destekleyici bir toplumsal iklimin belirleyici olmasına karşın, bu, mücadeleyi ya da birilerini suçlamayı getiren bir şey değildir. Kişisel olarak ben, psikoterapik yaklaşımlar geliştirmeye daha çok ilgi duyuyordum; ve bir erkek hareketi konusundaki çelişik duygularım, erkeklerin problemlerinin dışsal cevaplarla ve çözümlerle çözülebileceğine ilişkin fantazilere yakıt sağlama korkusundan kaynaklanıyordu. Ayrıca, üzerlerindeki idealist cila kazındığı zaman hareketler, insanları, ortaya konan inanç sistemini kabul eden iyi adamlar ve kabul etmeyen kötü adamlar ya da domuzlar olarak kutuplaştırma eğilimi göstermektedir.

Daha da kötüsü, derin süreçleri dönüştürmeksizin dışsal koşulların değiştirilmesi, geçici, yanıltıcı ama coşkulu bir değişme duygusu yaratmakta, bunu da kaçınılmaz olarak durumun daha da kötüleşmesi ve büyük bir umutsuzluk izlemektedir, çünkü bilinçaltı güdülendirici süreci, yeni bir savunmacılığın altında her zamankinden çok daha derinlere

gömülmektedir. Sık sık, gerçek bir değişmenin gerçekleştiği yanılsaması ortaya çıkar, ama bir işe yaramaz. Psikolojik açıdan, içsel değişimin yerine "doğru tutumlar" konduğu zaman işler daha da çılgınlaşır, çünkü kendimizden her zamankinden çok daha uzaklaşmış oluruz ve savunmacı tutum daha da katılaşır.

Yine de birçok erkeğin, kişisel yaşam deneyimlerinin kitabımda hatasız olarak betimlendiğini hissettiğini öğrenmek beni sevindirmiş ve mutlu etmişti. Sık sık şunu duyuyordum: "Bu kitabı yazarken beni izlemiş olmalısın." Onca erkeğin içsel yaşantısını bilmenin sırrı basitti: erkeklerin yaşam içerikleri onlara farklı dışsal görünümler verse de, bilinçaltının daha derinlerindeki erkeksi süreçler, geleneksel olarak şartlandırılan erkeklerin içsel deneyimlerini şekillendirmekte ve kişisel veya içsel yaşantılarını birbirine benzer, çoğu kez de özdeş kılmaktadır.

Bu kitabın yayımlanmasından sonra feminist kadınların tepkisi benim için büyük bir düşkırıklığı oldu. Sık sık erkek avukatı ve antifeminist olarak nitelendirildim. Aslında, feminizmin erkekler için büyük bir nimet olduğunu, çünkü erkeksi şartlanmanın doğası gereği, ilk önce kadınlar dengeyi bozmadığı sürece erkeklerin hiçbir zaman değişmeyeceğini yazmıştım. Ayrıca kadınlar ne kadar güçlenirse, erkekler de o kadar az öz-yıkıcı olacak ve daha az sorumlu, suçluluk duygularının altında o kadar az eziliyor olacaktı. Ne var ki yeterince anlaşılmayan şey, erkeğin ve kadının polar karşıtlar olduğuna, suç ve suçluluğun yanlış yönlendirildiğine ve geleneksel ve bu nedenle hatalı, yararsız bir bakış açısından kaynaklandığına olan büyük ve kesintisiz inancımdı.

Ancak umutlarım konusunda saftım. Tehlikelerin yayımlanışından sonra kadınlarla bir diyalog kurulacağını ve kadınların, erkeklerin içsel yaşantıları konusunda birşeyler öğrenmekten memnunluk duyacaklarını sanıyordum. Kitabım sık sık Betty Friedan'ın Feminist Mystique adlı kitabının erkek karşılığı olarak anıldığı için, erkek-kadın uçurumunu kapatmaya yönelik bir adım olarak selamlanabileceğini düşünüyordum.

Bu olmadı. Öfke ve acı yaratan cinslerarası kutuplaşma ve savunmacılık, iyi niyetli çözümleri ve yapıcı yaklaşımları engelledi. Bugün yakın ilişkilerdeki erkekle kadın arasındaki bağ, her zamankinden daha zayıf gözükmektedir.

Yine de Tehlikeler'in yayımlanmasından sonra birçok iyi şey oldu. Erkeklerin seçenekleri büyük ölçüde arttı. Bugün erkekler aktif, katılımcı ve oyuncu babalar olarak hareket edebilmektedir. Artık diğer erkeklerle dost olma ve yakınlaşma; duygularını dile getirme; kadınlarla eşitlikçi bir düzlemde nesnel sorumluluğu paylaşmayı bekleme; ve alaycı bir kuşkuyla karşılanmaksızın yoga, meditasyon, diyet gibi uğraşlarla kendilerine bakma veya geleneksel erkeksi olmayan uğraşlara yönelme "iznine" sahipler.

Ne var ki birçok erkeğin yaşamına hâlâ damgasını vuran birçok kopukluğa ve dışsallaştırmaya katkıda bulunan derin erkeklik motorunun dönüştürülmesi için daha büyük bir odaklaşmaya ve çalışmaya ihtiyaç vardır. İlk ruhsal haritaları çıkarma sürecine katılmış olmaktan mutluyum ve bu kitabın, erkekler için olduğu kadar kadınlar için de bir netlik, kişisel bilinç ve rahatlık kaynağı olarak iş görmeyi sürdürmesi gerçeği benim için bir doyum nedeni.

Dr. Herb Goldberg
Los Angeles, Mart 1987

Birinci Bölüm

KOŞUM: ERKEĞİN DURUMU

Erkeklerin çoğu koşum takımları içinde yaşamaktadır. Richard da onlardan birisiydi. Tipik olarak, kişisel, mesleki yaşamı ve vücudu çöküşün eşiğine gelinceye kadar üzerindeki erkek koşumunun onu nasıl boğduğunun farkında değildi.

Bu noktaya kadar sadece bir parça içkiyle üzerinden atabildiği kısa süreli depresyon nöbetleri yaşıyordu. Richard için çöküş, erken bir yaşta, otuz üçünde başgöstermişti. Psikoterapiye direnmeyle, ancak doktorunun talimatı üzerine gelmişti. Kötü bir ülseri vardı, kilo kaybediyordu ve bu yüzden ölebileceğine ilişkin tekrar tekrar yapılan uyarılara karşın, çok fazla içiyordu.

Kişisel yaşamı da ciddi bir sorunla karşı karşıyaydı. İçkili araba kullanırken yakalanması nedeniyle diskjokey olarak çalıştığı büyük bir radyo istasyonundaki işinden olalı çok olmamıştı. Arabasını bir ağaca toslamış ve gazete kazayı ön sayfasında fotoğraflı vermişti. Bundan kısa bir süre sonra karısı, sekiz yaşındaki kızlarını da yanına alarak evi terk etmişti. Karısı, Richard'ın o yıl sarhoşken iki kere şiddete başvurduğunu bilen arkadaşlarının tavsiyesi üzerine terk etmişti.

Kendinden söz etmeye başlayınca, daha yirmisinden önce erkek koşumuna sıkıca vurulduğuna açıklık kazandırdı. Lise yıllarında çoğu erkekten daha uzun ve güçlüymüş. Bu nedenle basketbol oynamaya teşvik edilmiş, o da söyleneni yapmış ve bu sayede epeyce ilgi toplamış.

Özenle geliştirdiği derin, rezonant (seselimli) bir sesi varmış. Radyoya ve dramaya yönelmesi gerektiği söylenmiş, o da lisede oynanan bütün oyunlarda rol almış. Üniversite sırasında

sahne sanatları üzerinde çalışmış.

Üniversite birinci sınıfta üst sınıfların en güzel ve en çok peşinden koşulan kızlarından birisiyle çıkmış. Akran grubu ona imreniyormuş, bu da ona iyi bir iş başardığı duygusu vermiş. Bu nedenle mezun olduktan bir yıl sonra Joanna ile evlenmiş ve California, Fresno'daki küçük bir radyo istasyonunda çalışmaya başlamış. Sonraki on yıl boyunca erkek rolünü oynamış; bir çocuk babası olmuş ve son derece rekabetçi olan bir meslekte yükselmek için mücadele etmiş.

İşler kötüye gidinceye kadar kendisine, kendine ait duyguları olduğunu bilme fırsatı bile tanımamış; ancak terapi süresince, kendi duygularını gömmenin neden bu kadar gerekli olduğunu görmeye başlamıştı.

Daha da önemlisi, başkalarının bir "erkek" olarak onun hakkında ne düşünecekleri konusunda aşırı duyarlı bir kaygısı vardı. Bastırılan diğer duygular yüzeye çıkmaya başlayınca, şaşırıyordu. Üniversiteli bir basketbol oyuncusu olma baskısından nasıl nefret ettiğini kavrıyordu. İyi ve kazanan olma saplantısı üniversite yaşamını çarpıtmıştı.

Evlilikten önce birçok kızla ve evlilikten sonra bile birkaçıyla yatağa gitmiş olmasına karşın, nadiren gerçek anlamda uyarıldığını kabul ediyordu. Bir kızı baştan çıkarma becerisine sahip olma duygusundan hoşlanıyordu, ancak deneyimin kendisi pek doyurucu olmuyordu, bu nedenle birisini baştan çıkarmayı başardığı an bir başkasını avlamaya başlıyordu. "Bu kızlardan bazıları bir kâbustu," dedi, "Onlarsız daha mutlu olurdum. Ama kendimi kanıtlama saplantısına tutulmuştum ve kontrol edemiyordum."

Lise ve üniversite yıllarındaki derin, rezonant bir "erkek" sesi geliştirme saplantısının, bazı kadınların kendi görünümlerine ilişkin saplantısına benzediğini anlıyordu. Sahnede topladığı ilgiden zevk aldığını düşünmesine karşın, bir eğlence adamı, ya da kendi deyişiyle bir "meydan soytarısı" olmaktan gerçekten hoşlanmadığını kabul ediyordu.

Nasıl evlendiğini düşünürken özellikle rahatsız oldu. "Çıkmaya başladıktan bir ay sonra Joanna'dan gerçekten sıkıl-

maya başlamıştım, ama bunu kendi kendime bile kabul edemiyordum, çünkü iyi bir ilişki olduğunu düşünüyordum. Evlendim, çünkü ben yapmazsam, diğer çocuklardan birisinin yapacağını düşünüyordum. Buna göz yumamazdım."

Sadece kof bir erkek imajı olmak yerine kendi duyguları olan bir insan olmak için kendine fırsat tanıyabilmeden önce, Richand'ın, koşum takımlarından hasta düşmesi ve oynadığı erkek rolü nedeniyle çöküşün eşiğine gelmesi gerekmişti. Kanamalı bir ülsere yakalanmış olmasaydı, belki de kendine bakmayı yıllarca erteleyecekti.

Diğer birçok erkek gibi, Richard da bir zombiydi, günışığında uyurgezerdi. Daha da kötüsü, son derece "başarılı" bir zombiydi, bu da onun değişme riskini göze almasını zorlaştırıyordu. Kültürümüz, başarılı erkek zombilerle, işadamı zombileriyle, golf zombileriyle, spor arabası zombileriyle, vb. doludur. Bu insanlar, erkek oyunu planının kurallarına göre oynarlar. Kendi duygularıyla, birer insan olarak kendilerine ilişkin ayrımsamayla olan bağı kaybetmişlerdir veya bundan kaçarlar. Geleneksel erkeğe uygun davranış tanımına uygun hareket ederken, sosyal maskelerini kendi benlikleriyle karıştırır ve kendi kendilerini yokederler. Yaşam rotalarını bu rol tanımlarıyla belirlerler. Onlar kahramandır, aygırdır, tedarikçidir, savaşçıdır, imparatorluk kurandır, korkusuzdur. Gerçeklikleri her zaman için bu cinsel kimlik beklentileri kanallarıyla şekillendirilir.

İşler ciddi olarak kötüye gittiği zaman kendileri kadar başkaları için de birer gölge olduklarını keşfederler. Bilinmezler, çünkü daha çok statü kazanıp korumak için kendilerini kullanmakla ve maskelemekle meşguldürler; bir başka insanla doğal bir yüzleşme onları tehdit edecek, bu da kaçmalarına ya da aşırı savunmacı olmalarına neden olacaktır.

Erkekler birbirlerini ve birçok kadın erkekleri büyük ölçüde ideal erkek modeline yaklaşma derecesiyle değerlendirmektedir. Kadınlar haklı olarak bir kalıba dökülmeyi ve cinsel nesne olmayı reddetmişlerdir. Birçok kadın, evlilikteki rolünü, toplumsal olarak onaylanan bir tür fahişelik olarak değerlendir-

miştir. Söz konusu kadınlar, kendilerini, yetersiz bir sözde güvence için sattıklarını savunmaktadır. Ruhsal açıdan savunmacı nedenlerden ötürü erkek, her gün, evlilikte ve evlilik dışında kendini bir fahişe gibi görme noktasına henüz gelmemiştir.

Erkeğin kalıtsal yaşam içgüdüleri, görünürde daha güçlü olan kendi erkek imajını sürdürme itkisi tarafından bodur bırakılmaktadır. Örneğin, farklı bir şekilde yaşama ve bir "erkek değil" veya "korkak" olarak adlandırılma riskini göze almaktansa çarpışmada ölmeyi tercih edecektir. Zorlanımlı yaşam biçimlerinden ve uğraşlardan kendini kurtarmaktansa masasının başında zamansız ölmeyi tercih edecektir. Son zamanlarda yayımlanan bir çalışmada şu sonuca varılmıştır: "Kıdemli vatandaşlığa yaklaşan şaşırtıcı sayıda erkek, emekliliğe gömülmektense ölmeyi tercih ettiğini söylemektedir."[1]

Kültürümüzdeki erkek bir gelişim çıkmazındadır. Yerinden kımıldamayacaktır, bunun nedeni de güneşteki o azizlenen yerini koruması değil, *kımıldayamamasıdır.* O, güçbela dengelenen ve o çok iyi çiğnenmiş olan yolundan bir parça saptığı an çökmenin eşiğine gelen kartondan bir golyattır. Geleneksel kadın ve erkek davranışı ve rol tanımları arasında rahatlıkla gidip gelebilen kadının akışkanlığından yoksundur. Kadın, bir eş olabilir, anne olabilir, ya da bir şirket yöneticisi olabilir. Tipik kadınsı bir tarzda veya erkeksi tarzda giyinebilir. Örgü veya yemek gibi "kadınsı" ilgilere sahip olduğu için sevilir, ya da "erkeksi" işlerde erkeğin uğraşlarını paylaştığı zaman hayranlık uyandırır. Bu onu, "bir erkeğin kadını" yapacaktır. Cinsel açıdan girişken veya pasif olabilir. Buna karşılık erkek, katı bir şekilde erkeksi tutumun tutsağı olmuştur ve bu tutumdan saptığı zaman açık veya örtülü birçok yoldan ağır bir şekilde cezalandırılmaktadır.

Bazı kadın sorunlarından farklı olarak erkek sorunları, kanun yoluyla kolayca çözülebilecek türden değildir. Erkek,

---

1 Abraham Monk, "Factors on the Preparation for Retirement by Middle-Aged Adults," *The Gerontologist,* Kış, 1971, sf. 348-351.

öfkesini boşaltabileceği açık ve net olarak tanımlanmış hedeflere sahip değildir. Buna karşılık ona kendi duygularını çok gören kültürel baskılar altında, kadın mitolojisi ve kadına yönelik çarpık ve öz-yıkıcı görüş ve ilgi biçiminin altında, hem coşkusal hem de fizyolojik olarak kendi içinden gelen mesajlara tepki verme yeteneğini engelleyen "erkek gibi davranmanın" zorunluluğu altında ve neşe ve kişisel gelişim için yaşarken değil, sadece koşum takımları üzerindeyken kendini rahat hissetmesine neden olan genelleştirilmiş öz-nefretin baskısı altında ezilmektedir.

Kadın özgürlüğü hareketine yönelik yaygın "aydın" erkek tepkisi, erkeğin kendi yararına harekete geçme yetisinden yoksunluğuna tanıklık etmektedir. Erkeğin feminist iddialara göstertidiği tepki, çapaçul giyinmek, toza toprağa bulunmak ve kendini kırbaçlamak —kadının ona yönelik suçlamalarıyla kendini suçlamak— olmuştur. Belki de erkeğin öz-nefret dolu tutumunu en iyi açıklayan, "Uzun bir Yol Katettin, Dostum", başlıklı bir makaledir. Bu makalede yazar şöyle diyor:

> Erkek özgürlüğü hareketinin üyeleri... kadınların söylediklerinin doğru olduğu —erkeklerin tembel, bencil, katı, mutsuz bir baskıcılar sürüsü olduğu— görüşüne dayalı siyasi bir tavır alan ilk erkekler, bir tür utandırıcı bir öncülük yapmıştır.[2]

Erkeğin durumunu inceleyen ve iyi niyetinden kuşku duyulmayan diğer birçok yazar da erkeği hem azarlayıp uyararak hem de değişmesinin ve daha fazla bir erkek şöven domuzu olmamasının daha iyi olacağını söyleyerek erkeğe yönelik temelde suçluluk ve utanma eğilimli bir yaklaşıma girmiştir. Psikoterapist olarak yıllar süren deneyimlerim boyunca, suçluluk, utanç veya öz-nefretle güdülenen bir insanın yapıcı, anlamlı bir gelişim veya değişim geçirdiğine hiç tanık olmadım. Bu yaklaşım tarzı, eski dini tokatlar ve coşkusal mirası olan yüklerin ve bastırmaların karmaşıklığını gözardı ederek erkeği alçaltır.

2 Barry Farrell, "You've Come A Long Way, Buddy", *Life*, Ağustos, 1971, sf. 51.

İşte bu ana kadarki erkek özgürlüğü çabalarının eğilim ve ruh halinin bir öz-suçlama, öz-nefret ve feminist iddiaların bir tekrarı olması nedeniyle, bugünkü haliyle başarısızlığa mahkûm olduğuna inanıyorum. Bu, erkeğin kültürel olarak tercih edilen cins olduğu mitini benimsemektedir; bu ise uzun ömürlülük, hastalık, intihar, suç, kaza, çocukluktaki duygusal bozukluklar, alkolizm ve uyuşturucu alışkanlığı alanındaki her kritik istatistiğin, erkek için ölçüsüz derecede yüksek oranlar göstermesi gerçeğine karşın tutunulan bir görüştür.

Erkek özgürlüğü gruplarına katılan birçok erkek, bunu, kadınlarını hoşnut etmek veya etkilemek, ya da son zamanlarda özgürleşen eşlerini veya kız arkadaşlarını elinde tutmayı ve onlarla başa çıkmayı öğrenmek için yapmaktadır. Bir erkek özgürlüğü grubuna katıldıktan sonra bu erkekler kendi duygularını ve tepkilerini cansız bir şekilde entelleştirmektedir. Öte yandan erkekler, "tipik erkek şöveni" gibi düşünmekten veya "hafif kadın," "piliç," "kuş," vb. terimler kullanmaktan ötürü birbirini küçümsemektedir. Bu erkekler feminist suçlayıcıların sesini kendi içlerine yansıtmışlardır, bunun sonucu ise zevksiz, hep kendini haklı gören, dikkatli ve canlandırıcı enerjiden yoksun bir atmosferdir. Havaya yeni ve daha örtülü bir rekabetçilik yayılmaktadır: en az rekabetçi olma ve erkek şövenizminin eştipik modelinden en çok kurtulmuş olma rekabeti.

Kadın özgürlüğü hareketi şaşırtıcı etkisini öz-nefret, suçluluk veya erkeği yatıştırma arzusu yoluyla gerçekleştirmemiştir. Bunun yerine, öfke ve kızgınlıkla kamçılanmıştır. Altında yaşadığı sonsuz, olanaksız yüklere, katı rol tanımlarına, herkes için her şey olmak için yaşanan sonsuz baskıya ve kadınlarla, kendi duygularıyla ve ihtiyaçlarıyla geleneksel ilgilenme biçimi olan suçluluk yönelimli öz-yadsıyıcı davranış biçimine yönelik altta yatan öfkesini açıktan yaşayana kadar erkek de anlamlı bir yoldan değişemeyecektir.

Çok fazla bastırıldığı için erkek öfkesi kendini sadece dolaylı ve örtülü yollardan dışa vurmaktadır. Bugün için bu, coşkusal kopukluk, bireyler arası uzaklık ve kadınlarla ilişkilerde pasiflik kılığında ortaya çıkmaktadır. Erkek, kendi öfkesini

yadsımak ve kendini ve başkalarını içine gömülü içerleme ve öfke şelalesinden korumak için kendi içine dönmüştür. Erkek şövenist domuzu olmamaya yönelik dokunaklı, entellektüelce girişimler kesinlikle işe yaramayacaktır.

Ayrıca feminist hareketin bir yan ürünü olarak erkeklerin de bir şekilde özgürleşeceği yolunda yaygın bir görüş söz konusudur. Bu, erkek için rahatlatıcı bir fantazidir, ancak ben bunda gerçekleşecek bir temel göremiyorum. Bu sadece kendi değişimini etkin olarak belirleme korkusunu gizlemektedir. Gerçekten erkek de eylemsiz, pasif bir şekilde tepki vererek kımıldayacaktır, ancak anlamlı ve üretken bir yönde değil. Erkek açısından yapıcı bir değişme olacaksa, kendi yolunu bulmak, kendi tarzını geliştirmek ve kendi kaygılarını, korkularını ve öfkesini yaşamak zorunda kalacaktır, çünkü bu kez annesi yanında olmayacaktır.

Son zamanlarda, bir dizi erkekten, erkeğin durumunu nasıl gördüklerini ve özgürlüğün kendileri için ne anlam taşıdığını yazmalarını istedim. Hemen her zaman görülen şey, bir boğulma ve karışıklık duygusuydu.

Kırk altı yaşındaki bir işadamı şunları yazmış: "Neyden özgürleşmem gerekiyor? Kendim için kaygılanamayacak kadar yaşlı ve yorgunum. Yüksek kaliteli bir sıradanlıktan başka bir şey olmadığımı biliyorum. Rüyaların artık hepten gerçekdışı olarak gözüktüğü bir yaşamı benimsemek durumunda kaldım. Rolümün, ya da oğlumun rolünün nasıl değişmesi gerektiğini bilmiyorum. Sanırım bilseydim, bu, karımı daha mutlu ve daha az dırdırcı yapan bir şey olurdu."

Çalışmanın "zevklerini" tartışan otuz dokuz yaşındaki bir marangoz şöyle yanıt vermiş: "Sağlıklı bir yoldan eğlenceli ve ödüllendirici olan zamanların oldukça kısıtlı olduğuna inanıyorum. Çoğu kez bu bir başarısızlık korkusuyla koşuşturma sorunu olmuştur." İlişkileri konusunda şöyle yazıyor: "Kadın ve erkek özgürlüğünün geniş çapta yaşanmadığım bir başka yanı var. Bu, evlilik dışında yakın arkadaşlıkların kurulmasıdır. Geçmiş deneyimlerim, bu türden temasları sınırlama konusunda çok dikkatli olma noktasına kadar stresliydi. Neden

korkuyordum? Karımın geliştirdiği güvensizlik duygusunu ve hissettiğim iç stresi sevmiyordum. Suçluluk duyguları yaratıyordu."

Elli yedi yaşındaki bir üniversite profesörü bunu şöyle açıklıyor: "Evet, erkek özgürlüğüne de ihtiyaç var ve bazılarının espiri yapmasına karşın, gerçekten olduğu şekliyle bu konuda pek kimse yazmıyor. İliklerimde hissettiğim tepki, ki bunu soruyorsunuz, erkeklerin —karılarını ihmal eden, kadın işçilerine daha az ücret ödeyen ve dünyayı yöneten o ünlü erkek şövenist domuzların— kelimenin tam anlamıyla birer köle olduğu yolunda. Kendilerini ve kuruluşu desteklemek için haftada elli saat çalışıyor, pamuk topluyor, terliyor, küfrediyor, patrondan azar işitiyor, eve dönünce de haftanın diğer bir yirmi saatini bulaşık yıkayarak, küllükleri boşaltarak, çek yazarak ve partilerde kâhya gibi hareket ederek geçiriyorlar. Bu genç ve orta yaşlı kocalar için geçerli. Genç bekarlar, mezuniyetten sonra birkaç yıl hoş vakit geçirebilirler. Ama ben unuttum ve asla tekrar genç olmayacağım! Yaşlı erkekler. Bazıları için tatlı, bazıları için acı.

"Erkeğin rolü. Yaşamımı nasıl mı etkiledi? Otuz beş yaşında, gerektiği taktirde ailemin birlikteliğini ve gelirimi ön plana çıkarmayı ve mesleğimi ihmal etmeyi seçiyordum. Elli sekiz yaşında, sevgi ya da takdir anlamında, ailemle ve ailem için harcadığım zamanın karşılığında alınmış hiç bir ödül göremiyorum. Artık yorgunum ve uzaklaşıp sıfırdan başlamaya yakınım: sadece araştırma yap, yayımla, öğret, idare et, tenis oyna ve gez. Ailemdeki erkeğin rolü nasıl değişebilir ki? Nasıl olabileceğini gerçekten bilmiyorum, ancak kendime ait şeyleri yapmak için daha çok zamanım olsun isterdim."

Feminist hareketin bugüne kadarki en belirgin ve önemli yanı, kadının, eş ve hatta anne olarak çağlar boyu süren kutsal rollerine yönelik direncini ve içerlemesini cesaretle üstlenmeye gönüllü olmasıdır. Buna karşılık erkek, iyi bir koca olmaktan, iyi bir baba, tedarikçi, aşık, vb. olmaya kadar oynadığı birçok rolün sıkıcı ve boğucu yanlarını henüz tam olarak kavramış, kabullenmiş olma ve bunlara karşı başkaldırma noktasında değildir. Kendi egemenliğini ve erkekliğini kesintisiz olarak

olumlamaya yönelik iç baskı nedeniyle, ne kadar çelişik ve cansızlaştırıcı olurlarsa olsunlar, sanki kendisine yönelik bütün beklentilere katlanabilirmiş, bunları yerine getirebilirmiş, hatta bundan zevk alıyormuş gibi hareket etmeyi sürdürmektedir.

Artık ayrıcalık maskelerini indirmenin ve erkeğin durumunu gerçekten olduğu şekliyle ortaya koymanın zamanı geldi.

İkinci Bölüm

TOPRAK ANA ÖLDÜ

Gary "toprak anasını," daha hastane idareciliği alanındaki derecesi üzerinde çalıştığı üniversite öğrencisiyken bulmuştu. Nancy, Gary'nin staj yaptığı özel hastanenin pediatri kliniğinde hemşire olarak çalışıyormuş. "Kliniktekilere karşı ne kadar nazik olduğunu görünce ona aşık oldum. Doktorlardan ve erkek olan başhemşireden başkaldırmaksızın nasıl emir alabildiğini görmek de beni etkilemişti, ne demek istediğimi anlıyorsunuz."

Gary'nin kafasında Nancy, kadın *olmanın* ne demek olduğunu gerçekten bilen ve soyu tükenmekte olan kadınsı "iyi" kadınlardan birisiydi. Onunla yoğun bir şekilde ilgilenmiş ve üç ay sonra birlikte yaşamaya başlamışlardı.

Nancy, Gary'nin başlangıçta olduğunu düşündüğü her şey olduğunu göstermişti. O okuluyla meşgulken ve geliri yetersizken Nancy faturalardan bazılarının ödenmesine memnuniyetle yardım etmişti. Yemek pişirmiş, temizlik yapmış, hatta araba yarışı ve motorsiklet gibi pahalı hobilerinin bazılarını desteklemişti. Otomobil parçaları pahalıdır ama o, Gary kaza yaptığı zaman bu parçaları almaktan memnunluk duyuyormuş. Otoyol üzerindeyken penisi ansızın sertleşince Nancy'e fellasyo yaptırabildiği zaman kendini güçlü hissetmiş ve bundan gizli bir haz almış. Aynı şeyi bir başka erkeğe kesinlikle yapmayacağından eminmiş. Bundan hoşlanmadığını, ama onu sevdiği için yaptığını biliyormuş. Gary, Nancy'de olabilecek bütün dünyaların en güzelini bulmuş: büyük bir ev kadını, istekli bir cinsel eş, ayrıca tamamen sadık ve bağlı bir kadın.

"Daha fazla ne isteyebilirim ki?" diye sormuş kendi kendine.

Sekiz ay sonra Nancy gebe kalmış ve evlenmişler. Gary mezun olalı henüz altı ay olduğu ve pek para kazanmadığı için,

doğumuna iki hafta kalana kadar Nancy çalışmış. Bir oğlan çocukları olmuş.

İki yıl sonra ikinci çocukları olmuş. Doğumdan sonra bir ay izin almanın dışında Nancy hastanede çalışmayı sürdürmüş. Evde ise her zamankinden daha çok çalışıyormuş, hatta Gary'in motorsikletinin ve yarış arabasının bulunduğu garajı bile temizliyormuş.

Evliliklerinin altıncı yılında Nancy, çalıştığı klinikte yalnız, uydumcu olmayan, meditasyonla ve gizemcilikle uğraşan genç bir doktorla tanışmış. Nancy kazara üzerinde aşığının adı ve telefon numarası yazılı bir kağıdı evde unutana kadar gizli gizli buluşmaya başlamışlar. Gary notu bulmuş ve üstlerine gitmiş. Nancy, bir başka erkeğe aşık olduğunu kabul etmiş. Gary çılgına dönmüş ve şiddete yönelmiş ve Nancy evi terketmiş.

Nancy'nin erkek arkadaşı, kocasına ilişkilerinden söz ettiğini öğrenince kendini tehdit altında hissetmiş ve kızıp Nancy'i terk etmiş. Kafası karışan, kendinden emin olmayan ve korkan Nancy kocasına dönmüş; bu kez her zamankinden daha çok köleleşmiş. Gray ise daha fazla buyurganlaşmış. Nancy'nin, büyük bir stres altında olduğu ve gerçekten ne yaptığını bilmediği için o ilişkiye girdiği şeklinde bir açıklama bularak onu kabul edebilmiş. Ne var ki Nancy'e, bunu yapmakla hayatının en büyük hatasını işlediğini gösterecektir.

Eve dönen Nancy bazı ciddi semptomlar geliştirmiş. Yemekten kesilmiş, yavaş yavaş çökmeye başlamış ve damardan beslenmesi için hastaneye yatırılmak durumunda kalmış. Sonunda yemek yiyebilecek durumda eve dönünce ev işi yapmayı reddetmiş ve çocukları ihmal etmeye başlamış.

Buna karşın Gary, ona ilişkin toprak ana yanılsamasına tutunmayı denemiş. Kendi kendine, Nancy'nin ruh hastası olduğunu ve bir süre sonra "kendine geleceğini" söyleyip durmuş. İki ay geçmesine karşın bu olmamış. Bunun yerine Nancy daha dirençli, daha bağımsız olmuş.

Bu noktada Gary çökmeye başlamış. Eve gelip çocukları görünce birdenbire patlıyor ve Nancy'ye zor kullanıyormuş. Nancy sonunda Gary'in gelişini engelleyen bir kısıtlama kararı

aldırmak zorunda kalmış. Misilleme olarak o da karısının uygun bir anne olmadığını gösterecek kanıtlar bulması için bir dedektif tutmuş. Bu işten bir sonuç alamayınca o da depresyona ve kaygıya gömülmüş.

Nancy'yi kendisiyle birlikte bir psikoterapiste gitmeye ikna etmeyi başarmış. Terapist, kendisiyle artık ilgilenmediği açıkca görülen bir kadının arkasından koşturmayı neden sürdürdüğünü sorunca, kabadayıca bir tavırla şöyle demiş: "O hâlâ şu ana kadar sahip olduğum en güzel parça. Hiç kimse onu benim kadar sevemez ve o bunu biliyor. Geri dönecek."

İlginçtir, Nancy daha öncesinde terapiste, evlilikleri boyunca Gary ile sevişmekten hiç bir zaman zevk almadığını, tepkilerinde hep rol yaptığını ve bir kere olsun orgazm yaşamadığını anlatmıştı.

İki aylık terapiden sonra Gary onu geri kazanma çabasından vazgeçti. Bu noktada düzelmeye başladı. Hafta sonlarında çocuklarını görmeye ve daha iyi bir baba olmaya başladı. Gerçekte onlarla eğlenmeye başlamıştı, bu, Nancy'nin dikkatini çekme yarışıyla her zaman için meşgul olması nedeniyle evliliği sırasında hiç bir zaman yaşamadığı bir şeydi. Nancy bir başka erkekle derinlemesine bir yakınlık kurdu, ancak bu kez Gary bunu kabullendi ve kendisi de çıkmaya başladı.

Ansızın ve beklenmedik bir şekilde değişen ve şok içindeki kocasını terkeden pasif, uysal kadın olgusu oldukça yaygın bir hal almıştır. Kendilerini reddeden kadını geri kazanmak için aşırılıklara vararak kendilerini küçük düşüren birçok başarılı, görünüşte güçlü, kendine yeterli, "bağımsız" erkek, dize getirilmiştir. Her şeye sahip gibi gözüken erkekler, ciddi depresyon ve intihar eğilimleri geliştirmekte, kâbuslar yaşamakta ve macera arayan eşlerine veya erkek arkadaşlarına fiziksel şiddete başvurmaktadır. "Kadınlarını" geri kazanma çabası içinde inanılmaz ölçüde çocukça ve alçaltıcı yöntemlere başvurmaktadırlar.

Karısıyla ayrı yaşayan kırk dokuz yaşında bir hasta, birlikte kaçtığı erkek arkadaşıyla yaşayan karısına ve çocuklarına destek olmaya gönüllüydü. "İyi adam" olarak, karısının sonunda

kendisine döneceğini umuyordu. Bir zamanlar tamamen efendisi olduğu ilişkinin şimdi hepten kölesi olmuştu. Çocukları ne zaman göreceğini, nereye gideceklerini ve ilişkinin eskisi gibi olması için nasıl değişmesi gerektiğini ona kadın söylüyordu.

Ayrıca toprak anaları tarafından terkedilen erkekler için, söz konusu kadının bir başka erkekle yatağa girmeyeceği de yaygın bir inanç. "Onu kitap gibi tanıyorum," sık sık söyledikleri bir şey. Ne var ki değişmez olarak ortaya çıkan şey, kendilerini aldattıklarıdır.

Toprak ana tarafından bu terkediliş çoğu kez ani ve beklenmediktir. Seks de dahil olmak üzere her şeyin harika olduğuna inanan bu erkeklerin, eşlerinin ya da kız arkadaşlarının iç duyguları konusunda ne kadar az şey bildiklerine bu olay bir kanıttır.

New York Times'da "Ben Yaralı bir Erkeğim," başlığıyla yayımlanan bir yazıda, yazar ve halkla ilişkiler yöneticisi olan bir koca şunları yazıyor: "Karım, önceden uyarıda bulunmaksızın beni artık sevmediğini ve boşanmak istediğini söyleyinceye kadar, kusursuz ölçüde mutlu bir aile olduğumuzu düşünüyordum. Sorun sadakatsizlik, alkolizm, dayak, tartışma veya terk değildi, ilişkinin ona artık bir şey ifade etmemesiydi ve bu nedenle ayrılmak istiyordu."[1]

Araştırma asistanlarımdan birisiyle görüşen genç bir adam bunu şu şekilde anlatıyor: "Öz itibarıyla tek bir uyarı olmaksızın oldu. Birgün eve geldiğimde gitmişti. 'Konuşmanın yararı yok, kararımı verdim' yazılı bu mektubu aldım. Söylediğim veya yaptığım, ya da söylemediğim veya yapmadığım bir şey olup olmadığını bilmiyordum. Neden terkettiğini kesin olarak bilmem gerektiğine inanıyordu. Ama hepten hebersizdim. Birşeyleri değiştirmek için bana bir kez olsun fırsat tanımadı. Ortaya sorun bile koymazdı. Üzerimdeki etkisinden kurtulmak tam dört yılımı aldı. Şimdi bile ondan tamamen kurtulabilmiş değilim."

Bu olayların tamamında ilişkideki erkek sanki enerji kay-

1 Albert Martin, "I Am One MAn, Hurt", *New York Times*, 25 Haziran 1973, sf. 33.

nağı, yaşama nedeni elinden alınmış gibi çökmüştür. Ve bu erkeklerden her birisi, "Onsuz hayat yaşamaya değmez" dediği bir dönem geçirmiştir.

Bu örnekler olağandışı olmadığı gibi kendine özgü de değildir. Söz konusu erkekler de hasta ya da tipik olmayan bir kişiliğe sahip insanlar değildir. Toprak anası tarafından, sözde "tamamen adanmış, uysal" kadını tarafından birdenbire terkedilen erkeğin yaşadığı çöküş olgusu, giderek sıradan bir olay olmaktadır.

Son zamanlarda bu olgu çağdaş kadın erkek ilişkilerindeki eğilimleri ortaya çıkaran bir kitapta kısmen belgelenmiştir. Yazarın araştırmasından böyle bir eğilim açıkça ortaya çıkmıştır:"... Uzun süre acı çeken kadın, artık geçmişte kaldı. İstatistikler, evliliğin belli evrelerinde boşanma için dava açan tarafın büyük çoğunlukla kadın olduğunu göstermektedir."[2]

Yaygın bir kültürel mite göre kadın-erkek ilişkisinde kadın daha bağımlıdır. Erkeğin coşkusal açıdan sığ olduğu ve bir kadınla derin, yakın bir duygusal ilişki kuramadığı söylenir. Ne var ki klinik deneyimleri, bu "sığlığın," erkek tarafından kendi duyarlığını ortaya vurmaktan kaçınmak için kullanılan bir özkoruyucu araç olduğunu düşündürmektedir. Yani, erkek, kadına yönelik yakınlık duyğusuna ve bağımlılığa direnir, *çünkü kadın bir kere bilinçaltı savunmasını aştığı an, erkek, derin ve neredeyse tam bağımlılık derecesinde kadına bağlanır.* Özellikle ilk evliliklerde birçok erkek bilinçsizce, anneleriyle olan türden ilkel bir bağımlılık ilişkisi aramakta ve beklenmedik bir şekilde memeden kesilen bebek gibi, bu rahatlık kaynağından olunca öfkeye kapılmakta ve umutsuzluğa gömülmektedir.

"Ruh hastalığı, intihar ve ölüm konulu son araştırmalar, erkeğin kadına yönelik derin bağımlılığı ve onsuz maruz kaldığı duyarlılık teorisini desteklemektedir. Boşanmış ve dullara ilişkin çok sayıda araştırmayı analiz eden araştırmacılar şu sonuca varmıştır: "... Bekar erkekle bekar kadını, boşanmış erkek-

2 Anne Steinmann and David J.Fox, *The Male Dilemma* (New York: Jason aronson, 19784) sf. 140.

le boşanmış kadını ve dul erkekle dul kadını karşılaştırdığımız zaman, her bir durumda, akıl hastanelerine kaldırılmaya daha yatkın olan tarafın erkek olduğu görülür."[3]

Ulusal Nüfus İstatistikleri Sistemi verileri, boşanmış erkeğin yıllık ölüm oranının, boşanmış kadınınkinden üç kat daha yüksek olduğunu göstermektedir.[4] Bir araştırmada araştırmacılar, eşlerinin ölümünden sonraki altı ay içerisinde, özellikle koroner arteri yüzünden, bir grup dul erkekte beklenenden yüzde 40 daha fazla ölüme rastlandığını bulmuştur.[5] İntihar konusunda son zamanlarda yapılan bir araştırma, Amerika'nın bazı bölgelerinde bekar erkeklerdeki intihar oranının, bekar kadınlardakinden dört kat daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır.[6] Yine bir başka araştırma, son zamanlarda annelerini kaybeden erkeklerin, intihara, anneleri yaşayan erkeklerden anlamlı ölçüde daha yatkın olduğunu göstermiştir.[7] Ve yeniden evliliğe ilişkin son araştırmalar, boşanan erkeğin, ilk boşanmasından sonra, boşanan kadından daha kısa bir süre içinde tekrar evlendiğini göstermiştir. [8]

Bütün bunlar bir çizgide toplanıyor. Veriler, ister boşanmış ister dul olsun, kadın bağını yitiren erkeğin ve hiç bir kadın bağı olmayan bekar erkeğin, ruh hastalığına, intihara ve ölüme, benzer durumlardaki kadından anlamlı ölçüde daha yatkın olduğunu düşündürmektedir.

Kültürümüzde kadınların erkeklerden daha fazla yaşamasının nedeni konusunda bu verileri birleştiren kişisel bir teorim

---

3 Walter R. Gove, "The Relationship Between Sex Roles, Marital Status, and Mental Illness," *Social Forces*, Eylül, 1972, sf. 34-44.

4 U.S. Dept. of H.E.W., "Increase in Divorces," *Data from the National Vital Statistics System*, Series 21, No. 20, 1967, sf. 14.

5 C.M. Parkes, B. Benjamin, and R. G. Fitzgerald, "Broken Hearts: A Statistical Study of Increased Mortality Among Widowers", *British Medical Journal*, Mart, 1969, sf. 740-743.

6 Bernard E. Segal, "Suicide and middle Age," *Sociological Symposium*, No. 3, Güz, 1969.

7 J. Bunch, B. Barraclough, B. Nelson, and P. Sainsbury, "Suicide Following Bereavement of Parents," *Social Psychiatry*, December, 1971, sf. 193-199.

8 Paul C. Glick and arthur J. Norton, "Frequency, duration and Probability of Marriage and Divorce," *Journal of Marriage and the Family*, 1971, sf. 307-317

var. Erkeğin, bilinçaltında, kadınsız yaşayamayacağından korktuğuna inanıyorum. Kadınına karşı geliştirdiği güçlü bağlanmanın dışında çoğu kez yalıtılmış, yabancılaşmış bir insandır. Çok az yakın erkek arkadaşı vardır. Diğer kadınlara ilgisini bastırmakta ve çocuklarına pasif, katılımsız bir baba olmaktadır. Bütün ihtiyaçları kadınına yöneliktir. Buna karşılık bir kadın erkeğini kaybettiği zaman bile onu besleyecek başka yakın ilişkilere sahiptir: çocukları ve diğer kadınlar. Erkeğe daha az bağımlı olması nedeniyle, başka bir erkek olsa da olmasa da ayakta kalmayı başarabilmektedir.

Erkek, ana rahmine düştüğü andan itibaren kadına derinlemesine bağımlıdır. Bunun kökleri ve nedenleri, erken yaştaki toplumsal ve coşkusal şartlandırmada yatmaktadır. Bir embiryo ve fetüs olarak plasentaya bağımlıdır. Doğumdan sonra memeye bağımlıdır ve çocukluğunun ilk dönemlerinde temel insan ilişkisi olarak annesine derinlemesine bağlıdır. Onu kucağına alan, beşiğini sallayan, temizleyen, rahatlatan ve giydiren annedir. Onun sınırlarını belirleyen, ona doğruyu ve yanlışı öğreten, övgüyle ödüllendiren veya cezayla kontrol eden annedir. Kız çocuğu da bir kadın figürü olan anneye bağımlıdır, ancak ruhsal gıdası için ereğe yönelik kıyaslanabilir derin bir bağımlılığı yoktur.

Güçlü olma ve ilişkiyi tam anlamıyla kendi kontrolünde tutma fantazisini sürdürmek için, bir kadının onu kontrol etmesine ya da ona egemen olmasına göz yummama konusundaki kabadayılığına ve yaptığı gürültü patırtıya karşın, bilinçsizce, kadını kedi cankurtaran halatı —yaşama bağı ve enerji kaynağı— olarak görmeye başlar. Birçok yetişkin erkek, bir kadınla temel bir ilişki kurduktan sonra, diğer ilişkilerinin neredeyse tamamını bırakmaktadır. Bağımlılık giderek daha bir yoğunlaşmakta ve kadın onu terkettiği taktirde yaşadığı kriz çoğu kez yaşam sarsıcı olmaktadır.

Kadın, erkeğe yönelik böylesine yoğun bir bağımlılık geliştirmez. Erkek hiç bir zaman onun cankurtaran halatı olmamıştır; ruhsal gıdası için erkeğe yönelik hiç bir derin bağımlılığa sahip değildir. Çocukken babasına değil, annesine

bağımlıdır. Sonuçta boşanma, dul kalma veya bir erkek tarafından reddedilme yaralayıcı (travmatik) olabilir, ama travma daha az derin ve daha az temeldir ve daha çabuk iyileşebilir.

Erkeğin öz-nefreti de toprak ana fantazisini özendirmektedir. Çocukken ona erkeğin "kurbağadan ve salyangozdan ve enik kuyruğundan," buna karşılık kızların "şeker, bahar ve hoş olan her şeyden" yapıldığı yolunda tekerlemeler söylenir. Kadının yaşam verdiğine ve baslediğine, buna karşılık erkeğin yaşamı yok ettiğine inanmaya başlar. Ashley Montagu bunu şöyle ortaya koyuyor: "Kadın yaşamın yaratıcısı ve besleyicisidir; erkek ise yaşamı mekanize eden ve yok edendir... Kadınlar insan ırkını sever; erkekler ise bütün olarak buna düşmandır."[9] Erkek, kendini bu negatif erkek imajıyla özdeşleştirmiş ve kaba, şehvet düşkünü, saldırgan —tek kelimeyle "şeytan"— olmasına karşın, kadının kendisini sevebildiğini dikkate değer bulmaya başlamıştır. Erkeğin, toprak anasının saflığı fantazisi, çocuğun, anne-babasının hiç bir zaman sevişmediği veya dürüst olmayan şeyler yapmadığı yolundaki saf inancına eşdeğerdedir.

Bugün kadına neler oluyor? Farklı bir insana mı dönüşüyor? Cevap "hayır." Kadın sadece kendini, gerçek kimliğini açığa vuruyor ve uzun zamandır bastırdığı saldırganlığını açığa çıkarıyor. Geleneksel olarak kadının duyarlı, çaresiz ve bağımlı olduğu yolundaki erkek fantazisine göz yummaya zorlandığını hissetmiştir. Erkek, saf, sadık, pasif, anlaşılmaz, cinsellikten uzak (belki de kendisine yönelik olanın dışında), kendini erkeğine ve çocuklarına adayarak kendini gerçekleştirdiği düşünülen birisi olarak erkeğin beklentisini yerine getirmek suretiyle onun kendi imajını ve gücünü desteklemesinin dışında kadınından pek fazla bir şey beklemiyordu. Kadın, bu destekleyici, kolaylaştırıcı ana kaya rolünü oynamaya oldukça istekli gözükmüştür. Erkeğin başarılarından haz almıştır. Erkek, sadece başarılı olarak kadınını hoşnut edebilmiş ve kadın kimlik duygusunu bundan çıkarmıştır. Madonna toprak ana rolünü

---

9 Ashley Montagu, alıntı yapan Myron Brenton, *The American Male* (Greenwich, Conn.: Fawcett Publications, Inc.b, 1966) sf. 199.

oynamaya istekli gözükmüştür: alçakgönüllü, saf, cinsellikten uzak ve dünyasal olmayan bir kadın. Son zamanlarda bu konuyu ele alan iki psikolog bunu şöyle ortaya koyuyor:

> Tipik kadın... kur döneminde... pasif, boyun eğmeci, geleneksel, kadınsı rolü üstleniyordu; tek kelimeyle kendi egosu pahasına erkeğin egosunu şişiriyordu. Fiziksel çekicilikle ayakları yerden kesilmediği taktirde, erkeğin ekmek kazanma ve yatak ortaklığı potansiyelini kurnazca değerlendiriyor ve erkeğe, bir ev kadını, yardımcı ve çocuklarının annesi olarak tam istenilen kadın olduğunu kanıtlama yoluna gidiyordu... belki de gerçekten olduğundan daha "kadınsı" birisiymiş gibi davranıyordu..."[10]

Kadınlar ayrıca kocalarının çocuklarına anne rolü oynayarak kendilerini gerçekleştirme düşüncesini de reddetmektedir. Çocukların velayetini babaya bırakan bir kadın, kendi başına yaşamaya başladıktan sonra, toprak ana olmaya yönelik coşkusal içtenlikten uzak önceki girişimlerini anlamaya başlamıştı. Başlangıçta yedi çocuk istemişti. Şimdi ise, çocuklarına yaptığı ziyaretleri tartışırken şunları söylüyordu: "... Tıpkı onca yıl onlarla suçluluk duygusuyla yaşamam gibi, şimdi de onları suçluluk duyduğum için gördüğümü anlıyorum. Onlara hiç de bağlanmadığımı keşfettiğim zaman şaşkına döndüm. ... Şimdi ise erkeklerin yaptığına benzer şeyler yapıyorum. Onlarla harcadığım zaman açısından çocuklar artık yaşamımın temel bir parçası değil."[11]

(Ta 1923'lerde Columbia üniversitesinden Ruth Read, seksen yedi hamile kadınla yaptığı görüşmeyi konu alan bir makale yayınlamıştı. Bayan Read, söz konusu kadınlara bebek beklemekten mutlu olup olmadıklarını sormuş. Yüzde yetmiş beşi "hayır" demiş ve çeşitli nedenler göstermiş. "Evet" diyenlerin bir bölümü ise bağlı oldukları dinin anneliği kutsal bir görev

10 Steinmann and Fox, *age*, sf.121-122.

11 "The Broken Family: Divorce U.S. Style," *Newsweek*," 12 Mart, 1973, sf. 45-57.

olarak görmesi nedeniyle bu yanıtı vermiş.[12] Elli yıldan uzun bir süre önce!)

Geleneksel olarak erkekler, kadın saldırganlığının varlığını farketmemiştir. Kendi bağımlılık ihtiyaçlarını yadsıyabilmek ve kendilerini güçlü görmek için kadının zayıf olduğu imajını koruma ihtiyacı duymuşlardır. Kadın saldırganlığı büyük ölçüde bastırıldığı için, erkeğinkinden farklı bir kılıkta kendini göstermiş ve fantaziyi pekiştirmiştir. Erken bir yaşta ortaya çıkan bu farkı, bir birinci sınıf öğretmeni şu şekilde ortaya koyuyor: " ... Erkek çocuklar fiziksel olarak kızlarda daha saldırgandı ancak... 'oyuncak ayı' gibilerdi. Davranışları oldukça doğrudan ve aktifti. Tersine... saldırgan olan kızlar ise 'dürüstlükten uzak ve hasetçi olma' eğilimi gösteriyordu."[13]

Hep bastırılagelen kadın saldırganlığı sonunda açık ve doğrudan ortaya çıktığı zaman aşırı biçimler alabilmektedir. Son günlerde bu olgu köşe yazarı Shana Alexander tarafından tartışılmıştır. Ulusal Kadın Siyasi Kurultayı'ndaki idareci rolünü bırakmasının nedenini açıklarken şöyle yazıyor:

> ...feminist liderler arasındaki vahşi çekişmelerden usandım... Kadınların böylesine kaba, acımasız ve yıkıcı birer savaşçı olmasının —kadın savaşçıların tempo, onur, ritm ve acıma duygusundan yoksun olmalarının— nedeni bazı erkeklerin iddia ettiği gibi artan salgısal dürtülere maruz kalmamız elbette değildir, diye düşündüm... kadındaki tüyler ürperten öfke, en küçük kıvılcımda gırtlak gırtlağa gelme dürtüsü, "Lüksenburg'un üstüne bomba yağdırmaya" hazır oluşları, şövalye kadın geleneğinin olmamasından kaynaklanmaktadır.[14]

Ülke çapında kadınlar eski rolleriyle ilgili bastırılmış kızgınlıklarını hissetmeye ve göstermeye başlamıştır. Bu du-

---

12 Ruth Read, "Changing Conceptions of the Maternal Instinct," *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Vol. 18, No. 1, 1923, sf. 78-87.

13 Seymour Feshbach and Norma Feshbach, "The Young Aggressors," *Psychology Today*, Nisan 1973, sf. 90-95.

14 Shana Alexander, "Will Power Change Women?" *Newsweek*, Nisan 1, 1974, sf. 30.

rum, birçok erkeğin egosu için bir şoktur. Daha güçlü olma maskesi parçalanmaktadır. Devletin enerji krizine yönelik başlangıçtaki inançsızlık tepkisi gibi, erkek de görünürde sonsuz olan bir zamanlarki enerji kaynağının kurumakta olduğunu kavramakta zorluk çekmektedir. Ketlemeden kurtulmakta ve gerçekten hazır olmadığı bir özerkliğe itilmektedir. Bütün yumurtalarını bir coşkusal sepete dolduran bazı erkekler, hiç bir beslenme kaynağına sahip değildir. Buna karşılık kadınlar çok daha sağlam bir konumdadır. Erkeksiz de yapabilecekleri yolundaki coşkusal gerçeği keşfetmektedirler. Kadın akranlarıyla açıklık ve yakınlıktan daha az korkmakta ve birbirlerini benimseyip destekleyebilmektedirler. Erkek ise kadınına rekabetçi zaferin ganimetlerini sunabilmek için diğer erkeklerden yalıtılmış ve yabancılaşmıştır. Şimdi kadın da "erkek şövenist domuzu" sıfatıyla ona nutuklar çekerek kendini erkeğin rakibi, hatta potansiyel düşmanı olarak ortaya koymaktadır. Erkek, toprak anasını yitirmekle kalmamış, korku ve şaşkınlık içinde, kendi yararına değil, kadını hoşnut etmek için özgürleşme yolunda ite kaka sürünmeye başlamıştır.

Kadınların, erkeklere yönelik kızgınlıklarını dile getirme konusunda oldukça özgür olmalarına karşın, erkekler, kadınlara yönelik öfkelerini, özellikle de onlarla ilişkilerindeki kontrolü kaybetmiş olmalarından kaynaklanan içerlemeyi dile getirmekten büyük ölçüde acizdir. Saldırganlık eğitimi çalışmamda, evli ve/veya bekar erkekleri ve kadınları karşı cinse yönelik en derinlerdeki düşmanlık duygularını kusmaya teşvik ettiğim ve adına "cinsel kimlik kulübü" dediğimiz bir töreni sık sık tekrarlamaktayım. Değişmez olarak bulduğum şey, saldırganlıktan korktuğu ve pasif olduğu düşünülen kadının bunu oldukça rahat yapabildiği, buna karşılık erkeğin kadına yönelik öfke dışavurumunda oldukça engellendiğidir. Duyarlılığını ya da öfkesini açıkça kabul etmesi "erkekçe değildir." Bu, sık sık bir zorba olma korkusuyla birleşmekte ve sonuçta duruma yönelik kızgınlığı ancak dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır. Adeta makineye benzemektedir. Kızgınlığını, temel olarak kadından olduğu kadar kendinden de coşkusal açıdan uzaklaşarak dile ge-

tirmektedir. Kendini kendi öfkesinden koparmakta ve yaralanmaz olmaktadır.

Eski rollerin artık işe yaramadığını bilinçaltında veya bilinç düzeyinde kavraması erkeğin öfkesini yoğunlaştırmaktadır, çünkü bunlar oynamayı gerçekten bildiği tek roller olabilmektedir. Kadının, daha güçlü olmasa bile onun kadar güçlü olduğunu ve bir erkeğin kadınsız yapabileceğinden çok daha kolayca erkeksiz de ayakta kalabileceğini keşfettiğini bilmektedir. Öz-nefret içerikli fantazilerinde, sonunda kadın tarafından tamamen devre dışı bırakılabileceğine bile inanmaktadır. Her şey bir yana, kadın, "kadınca" veya "anaca" davranış diye bir şey olduğu çıkarsamasına başkaldırmaktadır. Bir gün üremek için bile erkeğe ihtiyaç duymayabilir; yapay olarak döllenebilir.

Ne var ki erkek, kadının açıkça kendini ortaya koyan, saldırgan bir varlık olarak ortaya çıkışının son derece yararlı olan yanlarını kavrayacak noktaya henüz gelmemiştir. Toprak ana fantazisi öldü. Kadın, kendi saldırganlığını, öfkesini ve gücünü yeniden kazanıyor. Bir kadının da belirttiği gibi: "Gördüğümüz şey, bilinçlendirmenin, olmak istediklerimize — cesur, bağımsız, yaratıcı, sıcak, seven, kendini ortaya kayabilen insanlar— ve sahip olmak istediklerimize —anlamlı olan işler, karşılıklı, besleyici, cinsel mazoşizmden uzak ilişkiler— açıklık kazandırmış olmasıdır."[15] *Erkeğin*, tam bir insan olarak yeniden doğmasının ve tam coşkusal gerçekliğe dönmesinin zamanı geldi. Erkek, zarif, bağımlı, saf kadın fantazisinden ve her zaman güçlü, bağımsız ve kötü erkek olma algısından vazgeçebilir.

Kadının pasif tepki veren taraf olma rolünü reddetmesi sayesinde erkek, kendisi *edimde bulunurken* (act) kadının sadece *tepki veren* (react) olmasından kaynaklanan kronik suçluluk duygusundan çok daha kolay kurtulabilir. Cinsellik buna güzel bir örnek. Geçmişte kadın kendi cinselliğini yadsıyordu. Cinselliğin, *kadının* değil *erkeğin* ihtiyacı olduğu düşünülüyordu. Kadın, kendi cinselliği için hiç bir sorumluluk almıyordu, bu

15 Susan Edmiston, "Are Psychoanalysis and Feminism Natural Enmies?" *The Village Voice*, 13 Haziran 1974, sf. 21.

nedenle erkek sık sık, kendi ihtiyacını kabul etmiş olmasından ötürü aşağılanma ve bencillik duygusuyla baş başa kalıyordu. Kadın ayrıca erkeğin şehvete gelmesini, ihanet etmesini bekleyebiliyor ve sonra da suçlamaya geçebiliyordu. Kadın "temizdi," erkek ise "kirli." Şimdi ise kadının kendi cinsel ihtiyaçlarına sahiplenmesinden ötürü bu tablo kökten değişmektedir.

Erkeklerin, cinsellik konusunda kadınların gerçekten ne düşündüklerini ve hissettiklerini öğrenmesi bilgilendirici ve çoğu kez oldukça şaşırtıcı olmaktadır. Bu, erkeklerin, toprak analarının yaşadıklarına inandığı şeyin tam karşıtıdır. Maraton terapi gruplarında sık sık uyguladığım bir törene "akvaryum" denilmektedir. Bu törenin bir parçası olarak kadınlar, çember halinde oturup erkekler orada değilmiş gibi konuşarak, kendi aralarında yataktaki erkekler konusundaki deneyimlerini ve duygularını tartışırlar. Erkekler ise dış çemberde oturup dinlerler. İşte kadınların söylediklerinden bazıları: "Lanet olası orgazmlarıma kafayı fazla takmamalarını isterdim." —"Gerçekten istediğim şeyi söyleyerek egolarını yaralamaktan çok korkuyorum."— "Bazen gürültülü sesler çıkarmanın hoşuma gideceğini hissederim, ama garip olacağından korkarım. Erkekler yatakta çok sessizler."— "Seks istediğim ya da ilk hareket benden gittiği zaman çoğu donup kalıyor. Sanırım nemfomanik (şehvet düşkünü) olduğumu düşünüyorlar."— "erkeklerin çoğu her zaman epeyce zamana ihtiyaç duyduklarına inanmaktadır. Öyle gözüküyor ki bazen benim de "sevişmek değil," çabuk olmak istediğimi anlamıyorlar. Bazen çabukluğu seviyorum." — "Erkeklerin çoğu, seviştiğim için bir ilişki beklediğimi düşünüp kaçıyor. Bazen ben de hiç bir coşkusal bağ olmaksızın sadece fiziksel ilişki istiyorum."— "Ertesi sabah suçluluk hisseden taraf olduğumuz düşünülür, ama ben sevişmeden sonra daha çok erkeğin nahoş duygular yaşadığını sanıyorum. Bir gece önce yaptıklarını hatırlamak istemiyor gibiler."

Daha da önemlisi, erkek artık kadının sorumluluğunu alma duygularından kurtuluyor. Kadın, "çaresiz" veya "zayıf" olarak ya da saldırganlığını veya cinselliğini açıkça veya doğrudan dile getiremediği için psikolojik veya psikosomatik semptomlar

geliştirerek bilinçli ya da bilinçsizce erkeği kontrol edip kullanmak yerine, kendini açıkça ortaya koyan bir insan olmaktadır.

Kadının ve erkeğin bu yeniden doğuş sürecinde erkek, kadına yönelik çarpık algısından vazgeçebilir ve yaşamın sorunları ve trajedileri için eşit sorumluluk üstlenmesini sağlayabilir. Artık diğer erkeklere yönelik açık örtülü rekabetini, hatta şiddetini, karısının ve ailesinin yaşamı için zorunlu şeyler olarak haklı çıkarması gerekmiyor. Kadına zayıflık ve çeresizlik yükleyen erkek, rekabetin kirli yanlarını ve savaşın çirkinliğini kendi üstüne almıştır. Bunlar her zaman erkeğin işi olmuştur. Koruyucu ve tedarikçi olarak değerini kanıtlamak için kavga ediyordu. Artık öz-yıkıcı davranıştan vazgeçebilir.

Toprak ana fantazisinin ölmesi, artık erkeğin kendini üstün erkek pozundan son kez ve tamamen kurtarabileceği anlamına gelir. Tıpkı kadının kendi ihtiyaçlarına sahiplenmesi gibi, erkek de kendine ve kendi ihtiyaçlarına suçluluk duymaksızın öncelik verebilir. Tıpkı kadının kendi rolünün birçok yanına yönelik antipatisini dile getirmesi gibi, erkek de hevesli tedarikçi, güvenilir koca, görev bilincine sahip baba ve her yerde güçlü erkek olmanın öz-yadsıyıcı birçok yanına yönelik gerçek duygularını kabullenebilir.

Ayakta kalmak için, önemli bir başka açıdan da gelişmeye zorlanacaktır. Düşünce okuyan kadın fantazisi, erkeğin, her şeyi bilen, sevgi dolu kadının onu anlaması, o istemeksizin ihtiyaçlarını büyülü bir şekilde görüp gidermesi yolundaki çocuksu arzuya tutunmasını mümkün kılmıştır. Artık kendi ihtiyaçlarını görüp kabullenmeyi ve doğrudan ve açıkça doyum istemeyi öğrenmesi gerekiyor, aksi taktirde coşkusal açlık yaşayacaktır. Geçmişte doğrudan doyum isteyemediği için, ihtiyaçları o göstermeksizin anlaşılmadığı zaman gizli kızgınlık duyuyordu.

Şurda burda kaldığı düşünülen birkaç toprak anaya —eski moda, özgecil, pasif ve adanmış rolünü oynamaya istekli kadınlara— tutunmayı veya bu tür kadınları aramayı sürdüren erkek, coşkusal felakete davetiye çıkarmaktadır. Yani, dünyada kalan tek "gerçek kadını" bulduğuna inansa bile, belki de kendi-

ni aldatıyor olacaktır. Her şeyden önce toprak ana hiç bir zaman varolmamış olabilir. Bu daha çok, kadının kendini, kısmen, bağımsız bir varlık olarak ayakta kalma yeteneği konusundaki korku ve kuşkusundan kaynaklanan ve bu nedenle erkeğin kendini kadının koruyucusu ve savunucusu olarak görme ihtiyacına uyarlamasından kaynaklanıyor olabilir. Bu, kadının gücünün ve bağımsızlığının tamamını kamufle eden ve duygusal açıdan içten olmayan bir tavırdı.

Bu nedenle, toprak anayı bulduğunu düşünen erkeğin yapabileceği tek şey, gerilemeci bir şekilde kadına halkalanmak olacaktır, bu da kendi gelişiminden vazgeçmesi ve potansiyel olandan daha düşük düzeyli bir insan olması anlamına gelir. Özyıkıcı üstün erkek rolünü oynamanın karşılığında, suçluluk altında ezilecek, çocuksu olacak ve "anneciğinden" beslenme ve enerji isteyecektir. Kadından yine saldırganlık alacaktır, ancak bunu, yorgunluk, cinsel soğukluk, depresyon, başağrısı, unutkanlık, vb. şeklindeki eski dolaylı kılıklarında görecektir. Bu arada kahraman savaşçı üstün erkek rolünü oynarken, bu süreçte diğer erkeklere yabancılaşacak ve kendini yok edecektir.

Eştipik rol kalıplarını ve beklentilerini aşmayı başaran ve yapıcı destek alabileceği, karşılıklı ve içten bir temelde etkileşebileceği bir insan olarak kadınla ilişki kurabilen erkekler, kadın-erkek ilişkisinde nihai düzeye ulaşabilir. Çünkü esirikçe ve doyurucu insan etkileşimlerinin en derin biçimlerinden birçoğunu potansiyel olarak kadınla yaşayabilir. Ne var ki kadını olduğu gibi —zayıf değil güçlü, bağımlı değil özerk, pasif değil saldırgan, korunmaya ihtiyaç duyan değil kendi başına amansız bir savşçı ve öz-yadsıyıcı değil tıpkı erkek gibi kendine hizmet eden bir insan olarak— görmeyi reddettiği taktirde, en derin ızdırap ve umutsuzluk düzeylerini yaşamanın temellerini atmış olacaktır.

Toprak ana öldü, dolayısıyla artık üstün erkek de ölebilir. Erkek, tam bir insan olarak dirilebilir. Artık güçlü, başarılı "büyük baba"yı oynamasına gerek yok. Artık küçük düşürücü çifte standardlara gömülmesine ve eşsiz erkekliğini gizlemesine

gerek yok. Artık kadının doyum ve refah duygularından sorumlu değil. Kadın, kendi doğal, tümel, güçlü kadınlığında ve insanlığında neyse o olduğu ve erkek de kendi tümel erkekliğinde ve insanlığında neyse o olduğu zaman, içten, bağımsız ve gerçekten doyurucu bir etkileşimin gerçekliklerinin ve zevklerinin tadını çıkarabilirler.

Toprak Ana Tuzağını Nasıl Algılayacaksınız

1) Ona yönelik duygularınız dönüşümlü olarak önce duygusallık, sonra can sıkıntısı, boğulma veya yutulma duygusu olarak ortaya çıkar.
2) Onu yoksun bıraktığınız ve kendinizden yeterince vermediğiniz için suçluluk duyarsınız.
3) Yaptığınız şeyleri temelde onun için yaptığınıza ve onun için çalıştığınıza inanırsınız.
4) Onun sizden daha verici ve daha özgecil bir insan olduğuna inanırsınız.
5) Diğer erkeklere yönelik cinsel fantazileri veya arzuları olmadığından eminsiniz.
6) Onun olmadığı ortamlarda iyi zaman geçirdiğinizde suçluluk duyarsınız.
7) Daha duyusal bir yoldan dudaklarından öpmek yerine, babaca bir tarzla anlından öpersiniz.
8) Onu yemek pişirirken gördüğünüz veya temiz çamaşırların kokusunu aldığınız zaman keyfiniz yerine gelir.
9) Diğer kadınlara ilişkin cinsel fantazilerinizi ondan saklamanız gerektiğini, çünkü "derinden yararlanacağını" ve "şoke olacağını" düşünürsünüz.
10) Ne kadar "iyi" bir kadın olduğu ve arkanızda olduğu için ne kadar şanslı olduğunuz konusunda duygusal olursunuz.
11) O "Kadın özgürlükçülerden" birisi olmadığı için memnunluk duyarsınız.
12) Sizinle böylesine uyum içinde olması sizi şaşırtır: siz istediğiniz zaman o da sevişmek ister, sizinle tam olarak

aynı tatil yerlerini sever ve aynı etkinlik türlerinden zevk alır. Hoşlandığınız her şeyden hoşlanıyormuş gibi gözükür.

13) Diğer insanlardan uzak, onunla başbaşa sessiz bir hayatı seversiniz, çünkü onun arkadaşlığının dışında başka insanlara yakın olma ihtiyacı duymazsınız.
14) Erkek olduğunuzu hissetmek için ona ihtiyaç duyarsınız.
15) Hatalarınıza ve hakkınızdaki diğer berbat şeylere karşın sizi seviyor olmasına şaşırırsınız.

Üçüncü Bölüm

PENİSİN BİLGELİĞİ

... bir kadınla uyuyabilen ama bunu yapmayan kişi büyük bir günah işler. Bir kadın seni yatağını paylaşmaya çağırır da gitmezsen, ruhun yokedilecektir. Hesap günü o kadın Tanrı'nın huzurunda iç çekecek ve kim olursan ol ve ne kadar iyi şeyler yapmış olursan ol, o kadının iç çekişi seni cehenneme yollayacaktır:1

Nikos Kazantzakis
Zorba The Greek

Erkek cinselliğinin özü ve nihai hazzı, topyekün uyarılma deneyiminde; dünyada yanındaki kadından başka hiç bir şeyin varolmadığı, tak ki girinceye dek penisi inmeyecek kadar demirleştiği, belki de hiç bir fantazinin araya giremeyeceği ölçüde bir doruk arzusunun benliğini sardığı ve girişle birlikte esirik dalgaların ve titremelerin varlığının tamamını kapladığı anda yatmaktadır.

Her erkek böyle bir cinsel deneyimi hakeder. Gerçekten de bu, cinsel kendiliğindenlikleri, "cinsellik" konusundaki entelleştirmelerde kirlenmeden, "anlamlı ilişkilere" ve "paylaşmaya" ilişkin soyutlamalarla yolundan saptırılmadan, teknikler üzerindeki yıkıcı vurgulamayla kendi deneyimlerine yabancılaşmadan ve kadın ve erkek fizyolojisi konusundaki bilimsel derslerle köreltilmeden önce erkeklerin çoğunun yaşadığı bir deneyimdir. Bana göre yeni cinsel aydınlanma denen şeyin çoğunun özü budur: "ilerleme" ve sorun.

Kadın cinselliğinin, yanlış anlaşılmasına ve "penise imren-

---

1 Nikos Kazantzakis, *Zorba The Greek*(New York: Simon and Schuster, 1953) sf. 103.

me," "anatomi yazgıdır" ve "soğukluk" türünden psikanalitik yorumlarla karıştırılmasına ve aşağılanmasına karşılık, erkeklerin de "gizli eşcinsellik," "yakınlık korkusu," "ana saplantısı," "kadınlara yönelik bastırılmış düşmanlık," "başarısızlık korkusu," "cinsel yetersizlik duygularını dengeleme," "iğdiş edilme kaygısı" ve "iktidarsızlık" gibi etiketlerden ciddi ve negatif bir şekilde etkilendiğine inanıyorum.

Kuşkusuz bütün bunların bir gerçeklik temeli vardır, ancak bu kavramların ve terimlerin başlıca etkisi, gelişimini kolaylaştırmaktan çok, erkeği daha büyük bir öz-bilinçliliğe, suçluluk duygusuna ve öz-suçlayıcı tepkilere itmiştir. Bu görüşlere yönelik bir inanç çoğu kez erkeğin kendi eşsiz cinsel tepkilerinden kuşku duymasına yol açmaktadır.

Cinsellik alanındaki yeni bir erkek bilincinin başlangıcı, her şeyden önce, duygularının tam olarak farkında olmasının yanısıra, erkeğin tepkilerinin farklı bir şekilde yorumlanmasını gerektirecektir. Bu, cinsel performansı benimsemeye kendini koşullandırdığı değişmez, sayısız örtülü yolların farkına varmasını gerektirecektir. Bu nedenle burada teknikleri ya da fizyolojiyi değil, erkek cinselliğine yönelik ağır basan eğilimin altında yatan konuları ve tutumları ele alacağım. Teknikler sadece "pasta üzerindeki süslemedir" ve olsa bile temelde zaten kendiliğinden, mutlu bir cinsel akışa sahip kişiler için yararlıdır. Bugün yaygın olarak rastlanan cinsel teknik saplantısı, genellikle, tutku ve kendiliğindenliğin ölümüne ilişkin altta yatan bir ayrımsamaya (farkında olmaya) dikkati çekmektedir. Gerçeği kabullenmek yerine erkekler teknikler yoluyla kendilerini uyarmaya çalışmaktadır. Duygu olmadığı sürece bu tekniklerin en egzotik olanları bile işe yaramaz. Fizyolojik olgulara ilişkin vurgulama entellektüel açıdan aydınlatıcı ve ilginç olabilir, ama bunun cinsel yaşantının kendisiyle hiçbir ilişkisi yoktur.

İş cinselliğe gelince, kültürün erkekten yana olduğu yolundaki eski görüşü gerçekçi ve uygun bir bakış açısına çekmek ve erkeklerin daha "özgür" olduğu mitini yeniden değerlendirmek belirleyici olmaktadır. Cinsel etkinlikler anlamında geleneksel

olarak oğlan çocuğuna daha fazla açıklayıcı ayrıcalıklar tanındığı ve daha geniş bir etkinlik alanı sağlandığı doğrudur. Ne var ki erkeğin cinsel davranışına yönelik kültürel değerlendirmeler çok daha katıdır.

İktidarsızlık

İktidarsızlık denen şey konusunda erkekler kendilerini savunma durumunda kalmış ve sık sık kaygıyla kendilerine acı çektirmişlerdir. Kültürümüzde bu konu neredeyse manyakça bir takıntıya dönüşmüştür. Bazı yazarlar iktidarsızlığa çağdaş erkeğin vebası adını takmıştır. İktidarsızlığın iki yönlü bir sorun olduğu gerçeğine sözde dikkat edilirken, seks terapisi kliniklerine gidenlerin çoğunluğu erkeklerdir. Erkek iktidarsızlığında kadının rol imajı, hâlâ bir yardımcı —bazen destekleyici, bazen de erkeğin kendi sorununun üstesinden gelmesini bekleyen kızgın bir seyirci— imajı durumundadır.

Ruh sağlığı alanındaki yazarlar, sık sık, kadınları iktidarsız eşlerine nasıl yardım edecekleri konusunda bilgilendirmektedir. Son günlerde yayınlanan ve çok başarılı olan (yayınlandıktan sonra Amerika'nın en çok okunan magazinlerinden birisinde kitle dağıtımı için tekrar basılan) bir makale şu başlığı taşıyor: "İktidarsızlık: Her Kadının Bilmesi Gerekenler." Uygulamalı bir psikolog ve psikoterapist olan yazar şu sonuca varıyor:

> İktidar sorunlu erkeklerin tedavisinde daha fazla deneyim kazandıkça, cinsel kapasitesini yeniden kazanması ya da koruması anlamında erkeğin en önemli varlığının, seven ve ilgili bir kadın olduğuna daha çok inandım. Bir kocanın erkekliğine olan inancı kaygı ve korkuyla çevrelendiği zaman, kadının inancı ve yardımı, potansiyel bir kâbusu bir yenilenen gelişim ve anlayış dönemine dönüştürebilir.[2]

2 Daniel A. Sugarman, "Mali Impotence: What Every Woman Should Know," *Reader's Digest*, Eylül 1973, sf. 91-985

Bu, iyiliksever seyirci rolü verilen kadına tipik bir örnektir.

"İktidarsız" terimi bile altta yatan mevcut tutumu yansıtmaktadır. Terimin (impotence) anlamı "güçsüzlüktür." Bu tanımın kendisi erkeği anında savunma konumuna iter. Erkeğin kendine ilişkin imajı, güçsüz gözükmemek için gereken her şeyi yapmasını buyurur.

Sık sık, performans korkuları, başarısızlık korkuları ve rekabet korkuları, erkek iktidarı sorunlarında rol oynayan etkenler olarak anılmaktadır. "Erkek İktidar Bozukluklarındaki 'Çiftleş-me Kaygısı' Üzerine Klinik bir Çalışma'"da şu korkular verilmiştir: 1) Başarısızlık korkusu, 2) Alaya alınma korkusu, 3) Örgenlerin büyüklüğüne ilişkin kaygı ve 4) Anlaşılma(kendini ele verme) korkusu.[3]

Erkek "korkularının" iktidarsızlıktaki sorun olduğuna ilişkin vurgulama, sorumluluğu ustaca doğrudan doğruya erkeğin omuzlarına yıkmaktadır. Şunu söylemektedir: "Korkularının üstesinden bir gelebilsen, o zaman cinsel eş olarak her şey yoluna girecek."

İktidarsızlığa yönelik sorunu ilk çocukluk yıllarına götürmeyi ve bu dönemdeki deneyimleri ve travmaları araştırmayı içeren psikanalitik ve psikiyatrik yaklaşımın bir gerçeklik temeli vardır, ancak bu biraz da yemekten zehirlenen birisini, çocukluktaki yeme alışkanlıklarını araştırarak tedavi etmeye benzemektedir. Bu yaklaşım, kaçınmaya çalıştığı şeye uygun tepki veren bedenle birlikte, sorunun gerçek nedeninin bugünde olabileceği gerçeğini dikkate almamaktadır.

Bu nedenle ilk önce çirkin iktidarsızlık dilini, entelleştirilmemiş, içten hissedilen anlamlarına çevirmek istiyorum. Çok ender bir durum olarak değerlendirilen ve *hiç bir zaman* dikleşme yaşamamış olmak anlamına gelen temel iktidarsızlık burada ele alınmayacak. Elbette erkeklerin büyük çoğunluğu belli şartlarda ve belli kadınlarla dikleşme yaşayabilmektedir. İktidarsızlık denen şey hemen her zaman çifte özgü bir sorundur, bu da erkeğin, yatakta olduğu kadınla olan ilişkisine

3 Alan J.Cooper, "A Clinical Study of 'Coital Anxiety'in Male Potency Disorders," *Journal of Psychosomatic Research*, Vol, 13, No.2, 1969, sf. 143-147.

yönelik duygularının rolü konusunda güçlü bir sav oluşturmaktadır. Beklenenin tersi gibi gözükse de erkeklerin çoğu, yanındakine kısaca "seninle sevişmek istemiyorum" demektense tıbbi bir sorunları olduğuna inanmayı tercih etmektedir. Başka bir deyişle iktidarsızlığı kabullenip "bir sorunum var" demek, "beni heyecanlandırmıyorsun" duygusunu dile getirmekten daha kolaydır. Bu nedenle, kendini iktidarsız olarak görmek yerine, "seninle sevişmek istemiyorum" demesini tavsiye ederim. "Erken boşalma" teriminin, "bundan olabildiğince çabuk kurtulmak istiyorum"a çevirmesini tavsiye ederim. Yükü omuzlanıp "semptomun" üstesinden gelmeye çalışmak yerine, söz konusu kadına veya duruma yönelik negatif tepkilerini araştırıp anlamaya çalışmasını tavsiye ederim.

Klinik deneyimlerim, kendine iktidarsız tanısı koyan erkeğin, çoğu durumda, ilişkisinde ya da eşi konusunda arzusunu öldüren birşeyler yaşadığını göstermektedir. Ama duygu mesajı sadece bedensel tepkiyle iletilmekte ve bilinç düzeyinde algılanmamaktadır.

Bir meslektaşım, işini kaybettikten sonra iktidarsız olan kırk bir yaşında bir erkeği tedavi ediyordu. Hastaya daha öncesinde iyi niyetli bir doktor tarafından, dikleşme sağlayamamasının, işini erkekliğiyle birleştirmesiyle ve bu işi son zamanlarda kaybetmesinin egosu için bir tehdit oluşturmasıyla ilişkisi olduğu anlatılır, hasta benzer şeyleri çeşitli magazinlerde de okur. Buna göre, artık kendini egemen ve "bir erkek gibi" hissedemediği için, ayrıca cinsel işleyişini de sürdüremez. Açıklama yeterince mantıklı gözükür, ama adama bir yararı olmaz.

Karısıyla yapılan derinlemesine bir görüşme, kadının, alttan alta kocasının işsizliğine derinden içerlediğini ve onu öngörü yoksunluğuyla suçladığını ortaya çıkarır. Ancak suçluluk duyduğu için kocasına bundan hiç söz etmez, ancak terapiste şunları söyler: "Bunun mutlaka olacağını biliyordu ve gerçekten isteseydi zamanında bu konuda bir şey yapabilirdi." Erkeğin penisi, kadının dile gelmeyen öfkesini ve ona yönelik reddetme tutumunu algılıyor ve kadının öfkesi karşısında "sevişmeyi" reddediyordu.

Penisin bilgeliğinin, bilinçli düşünceden daha algılayıcı olduğu bir başka durum daha. Elli yaşlarında varlıklı ve başarılı olan boşanmış bir erkek, genç kız arkadaşlarından bazılarıyla dikleşme yaşayamadığı için panik içinde terapiye gelmişti. Çok fazla yaşlanıp yaşlanmadığını merak ediyordu. "Probleminden" söz ederken, ilişki kurduğu genç kadınların, onu bir insan olarak sevmekten çok, onunla bir başarı sembölü olarak ilişki kurduklarını ve zenginliğinin çekimine kapıldıklarını kavramaya başladı. Bu da kendini kullanılmış ve yalıtılmış hissetmesine neden oluyordu. Kız arkadaşları için büyük miktarlarda para harcamadığı taktirde duydukları ilginin çabucak kaybolacağını biliyordu. Tepki vermeyen penisi, alarm zillerini çalıyor ve sevgisiz ve kullanmacı olan, içinde sadece kulanıldığı bir ilişkiye derinlemesine girmemesi için erkeği koruyordu.

Yirmi altı yaşında yeni evli bir mühendisin tepkileri, penisin bilgeliğine farklı türden bir örnek sağlamaktadır. Erken boşalması ve bundan dolayı karısından ağır eleştiri alması yüzünden girdiği ağır kaygı durumuyla terapiye gelmişti. İki yıl süreyle psikoloji dersleri almış olan yirmi dokuz yaşındaki karısı, onu, annesinin kendisine yönelik davranışları nedeniyle kadınlara gerçekten kızgın olduğuna inandırmış. Ona, kendisine annesiymiş gibi tepki verdiğini ve cinsel olarak doyurmadığı için kendisini cezalandırdığını söylemiş. Bu da ona mantıklı gözükmüş ve "iyileştirilmek" arzusuyla terapiye gelmiş. Ne var ki karısıyla yapılan birkaç özel görüşme, kadının onunla evlenmesinin temel nedeninin, otuzuna yaklaşması ve evde kalma korkusu olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kadın, fiziksel olarak onu hiç bir zaman çekici bulmadığını ve başından beri cinsel olarak uyarılmış rolü yaptığını açığa vurmuştur. Şöyle devam ediyor: "Gerçek bir kaplan olduğunu düşünmesi için her şeyi yaparım." Penisi, kadının onunla gerçek bir yakınlıktan temelde yoksun olduğunun farkındadır. Erken boşalması, kadınla uzayan bir temas kurmayı ve kadının kendisine yönelik gerçek cinsel ve sevgi duyguları olmadığını keşfetmeyi istemediği şeklinde yorumlanabilir.

Yardımcılarımdan birisi, son günlerde bir dostunun

karısıyla yatağa giren ve kendini iktidarsız bulan bir hastasından söz etmişti. Hasta, duygularını araştırırken, kadının belki de sadece çatırdayan kendi evliliğine bir son vermek için kendisini kullanıyor olabileceğini anlamıştı. Bedeni bunu hissetmiş ve onu, potansiyel açıdan patlayıcı ve tehlikeli bir ilişkiden uzak tutmuştur.

Başka bir olayda, kırk iki yaşındaki bir erkek, on yedi yıllık karısıyla tamamen iktidarsız hale gelmişti. Ne var ki ara sıra fahişelere yaptığı kaçamaklarda son derce güçlüydü. Onunla ilk konuştuğumda, cinsel işleyişini sürdürme konusunda aşırı ölçüde kaygılıydı. Olabildiğince çabuk "iyileşmek" istiyordu. Hatta ona dikleşme telkin edebileceğim umuduyla hipnoza sokulmayı bile istemişti.

Ancak enine boyuna konuşunca, yıllar boyunca karısına karşı içten içe öfke hissettiği açıklık kazandı. Aslında karısıylayken uyarılmak için onca zaman boyunca başka kadınlara ilişkin fantaziler kurduğunu kabul etti. Karısına yönelik hiç bir kendiliğinden cinsel tepkisi olmamıştı. Son zamanlarda fantaziler de işe yaramaz olmuştu ve karısıylayken hiçbir durumda dikleşme yaşayamaz duruma gelmişti.

Kendisine içerleyen ve özerk her hareketini engellemeye çalışan karısının kendisini boğduğunu hissettiğini kabul ediyordu. Onun karşısında kendini ortaya koyamıyordu. Bunun yerine kendi etkinliklerinden —arkadaşlarıyla içki içmek, golf oynamak, bir haftasonu akşamı kağıt oynamak, ya da ayda bir balığa çıkmak gibi— vazgeçiyordu. Yaptığı tek şey işe gidip eve gelmekti.

Karısının taleplerini bilinç düzeyinde ussallaştırmasına ve evde oturup çocuklarla olması yönündeki beklentilerinde ve isteklerinde haklı olduğuna inandığını belirtmesine karşın, penisi, en derin duygularını kaydediyordu. Penisi, gerçek benliğinin yokedilmesini protesto ediyordu. Penisi onun "acı söyleyen dostuydu" ve kendisini yokettiğini hessettiği bir kadınla duygusal ve fiziksel yakınlığı gerçekten istemediğini söylüyordu.

Daha başka örnekler de vardır ve bunlardan bazıları öylesine açıktır ki, insana eğlendirici gelir. Örneğin geçenlerde,

erkekleri her zaman aşağılayan ve açıkça düşmanca olan bir kadın, "bugün hemen bütün erkeklerin iktidar problemleri olduğu" yolundaki kendi deneyimini doğrulayıp doğrulayamayacağını sordu. Düşmanlığının, aşıkları üzerindeki etkisinin bilincinde olmadığı açıktı. Penisin dikleşmesinin her durumda otomatik olarak gerçekleştiğine inanıyor gibiydi. Altta yatan varsayımı, iş cinselliğe gelince erkeklerin hiç bir duygusal tepkisi olmadığı ve çıplak, arzulu bir kadın görünce otomatik olarak dikleşme yaşadıklarıydı.

Bugün erkekler iktidarsız değil. Onlar sadece belli şartlar altında belli kadınlarla iktidarsız olmaktadır ve karşılık vermeme tepkileri, güvenmeyi ve anlamayı öğrenmeleri gerektiği yolundaki önemli gerçekleri yansıtmaktadır.

Bütün bu örneklerde ve başka binlerce olayda erkekler, hepten kendilerini suçlamaya veya geçmişinde "derin" ve gizli anlamlar aramaya hazırdır. "Her seferinde dikleşme yaşamak zorunda olmadığınızı biliyorsunuz. Sırtüstü yatın ve olmasını bekleyin," türünden bazı çağdaş şartlandırma teknikleri ve "yararlı," "destekleyici" öneriler, bu erkeklere yarardan çok zarar vermektedir. Bu yolla sadece bedensel tepkilerinin bilgeliğine yönelik güvensizlikleri pekiştirilmiş olacaktır.

Bir zamanlar coşkuyla iktidar gücünü yaşayan ve artık "iktidarsız" olduğu için bedeli ne olursa olsun dikleşme yetisini yeniden kazanma konusunda umutsuzca minnetle hareket eden bir erkekten daha üzüntülü pek az insan vardır. Bunu sağlamak için, kendi duygularını, duyarlılıklarını hepten çarpıtmak ve değiştirmek zorunda bile kalsa, "öz-saygısını" tekrar kazanmak için hangi şartla olursa olsun dikleşmeyi yeniden kazanmak ister. Nasıl sağlanırsa sağlansın, sadece erkeğin kaygısını o an için azaltması nedeniyle dikleşmenin iyi bir şey olduğuna inanmıyorum. Bu tutumun, erkeği, ilişkisi ya da birlikte olduğu kadın konusundaki gerçek duygularına sahiplenme zorunluluğundan yoksun bırakır. Başka kadınlarla ilişki fantazileri kurma, pornografiyle uyarılma, ya da çeşitli mekanik aletler kullanma yoluyla kendini aldatarak dikleşme yaşayan erkek, kendine saygısızlık etmekte ve gerçek duygularını reddetmektedir.

Erkeğin, sadece gerçek, kendiliğinden heyecan ve tam uyarılma koşulları altında seks yapması gerektiğine derinden inanıyorum. Bu tepki dışında seks yapan erkek iktidarsızlığın temelini atıyor olabilir. Penis, kaprisle çalışan bir tesisat parçası değildir. Penis, toplam benliğin bir dışavurumudur. Bugünün aşırı entelleştirme çağında penis belki de erkeğin gerçek cinsel duygularının geride kalan tek duyarlı açığa vurma barometresidir. "Performans" göstermediği zaman erkeğin bilinci suçluluk uyandıran mesajlarla ve ussallaştırmalarla dolar. "Düşmancayım, verici değilim," "cinsel açıdan yetersizim," "yakınlıktan korkuyorum," "onun için yeterince iyi değilim ve ona doyum veremiyorum," "erkek değilim," ya da da "belki de onu çok fazla seviyorum ve sadece reddedildiğim zaman iyi performans gösteriyorum," türünden ifadelerle öz-aşağılayıcı bir tavırla kendilerini suçlarlar. Bütün bu öz-suçlamalar, onun ve/veya kadının duygularının gerçekliğini gizler. Erkek, görmezlikten gelerek, açıklamalar bularak ya da gerçek cinsel tepkisinden yoksunluğunu gizlemeye çalışarak, kendi benliğinin büyük ve belirleyici bir parçasından vazgeçmekte ve öznefretini göstermektedir. Duygularının sorumluluğunu alarak ve eşini de aynı şeyi yapması için yüreklendirerek, sadece ve sadece bir erkek "sorunu" olduğu yolundaki iktidarsızlık fantazisinin üstesinden gelmeye başlayabilir.

Tekeşlilik Sorunu

Kendi içten cinsel tepkisini dile getirme konusunda çağdaş erkeğin karşısındaki belirleyici sorunlardan birisi, önüne gelenle düşüp kalkan şehvet düşkünü bir hayvan olarak (bu, şekilsel olarak, "sertleşmiş penisin bilinci olmaz" yolundaki yaygın deyişle ifade edilir) kendine ilişkin negatif imajı nedeniyle, çocukluk yıllarındaki şartlanmalarına yabancı olan tekeşli bir cinsel birliktelik standardlarına uymaya çalışmasıdır. Bu şartlanma, suçluluğun ve performans kaygısının temelini oluşturur. Kültürümüzde genç erkek, cinsel arenada meydan oku ve fethet parolasıyla şartlandırılır. Genç akranları ta-

rafından, olabildiğince çok kızı "yapma" becerisiyle pekiştirilir. "Sağlıklı" olsun ya da olmasın, bu onun toplumsal mirasıdır: mücadele ettiği, cesurca üstesinden gelmeye çalıştığı ve kendinden nefret etmesine yol açan bir miras. Öte yandan geleneksel olarak kadınların çoğu cinselliği, kalıcılığa ve evliliğe giden bütünsel bir sevgi ilişkisinin bir parçası olarak görmeye koşullandırılmaktadır.

Bu nedenle evlilikte cinsellik bir anlamda erkeğin güçlü olan eski şartlanmasıyla çatışmaktadır. Ne var ki şartlanmasının, tarzının ve ihtiyaçlarının "sığ" ya da "kötü" olduğunu ve güdülerinin şöyle veya böyle doğru ve daha saf olduğunu öğrenir. Yoldan çıkmaya ya da "aldatmaya" eğilimli olduğunu hissettiği zaman sonuçta ve değişmez olarak suçluluk ve öz-nefret mesajlarıyla bombardıman edilir.

Başka bir deyişle kalıcı, dışlayıcı bir ilişkide erkekle kadın çatışan amaçlarla seks yapabilirler. Geleneksel olarak erkek için cinsellik, meydan okumak, fethetmek ve bir kadınlar çeşitlemesi anlamına gelir. Evlilikte bu bulunmaz. Kadın için ise cinsellik, ait olma, yakınlık ve güvenlik anlamına gelir. Erkekler, "doğru" veya "yanlış," "iyi" veya "kötü" olsun, kendi ihtiyaçlarını gidermeye çalışmak yerine değişmez olarak kadınca ihtiyaçlara uyarlanmaya çalıştığı için, Thoreau'nun ifadesiyle "... sessiz umutsuzluk hayatlarını"[4] yaşayacaktır. Ancak sonunda evlilik bittiği zaman erkek evlilik ilişkisi boyunca yaşadığı yoğun cinsel engellemeyi tam olarak hissedip kabul edebilmektedir.

Uzun süreli erkek kadın ilişkilerinin, tekeşli bir cinsel ilişkiyi alttan çökertme eğilimi gösteren bir yanı da gizli saldırganlıktır. Romantik yönelim ve ihtiyaçların doğrudan ve açıkça dile getirilmesinin ve öfkenin özgür dışavurumunun bastırılması kaçınılmaz olarak cinselliğin silah olarak kullanılmasına yol açar. Bastırılan negatif duygularla yüklenen ilişki, giderek daha soğuk ve uzak bir yapıya bürünür. Böylece "hoş" erkek aşık, eşine karşı daha az tutkulu, kendiliğinden ve yakın olur.

4 Henry David Thoreau, *Walden* (Columbus, Ohio: Charles E. Memill Publishing Co. 1969) sf. 10.

Evlilik ilişkisinde cinsel doyuma yönelik bir başka güçlü engel de anne aktarımı olgusudur. Kültürümüz büyük ölçüde anaerkil bir yapı kazanmıştır. Çoğu durumda baba, aile yapısının tali bir parçasına dönüşmüştür. Çoğunlukla dışarıda bir veya iki işte birden çalışmakta veya televizyonun başına çakılıp kalmaktadır. Ailenin boşanmayla parçalanması durumunda velayeti annenin alma olasılığı daha fazladır.

Sonuç olarak erkek çocuk annesine karşı derin bağımlılıklar ve özdeşleşmeler geliştirir. Annesine yönelik duygularının kaçınılmaz olarak çatışması gerekir. Annenin onu sevmesine ve beslemesine karşın, onun sınırlarını belirleyen ve onu kısıtlayan da annedir. Annesinin, hayatındaki en önemli insan olmasına karşın, ona yönelik cinsel duygular tabudur. Evlendiği ve karısı, bir ana figürünün işlevlerinden birçoğunu —ona yemek yapmak, çamaşırlarını yıkamak, ona ve çocuklara bakmak gibi— üstlendiği zaman erkek kaçınılmaz olarak karısına yönelik bazı anne aktarımları geliştirir ve bu da ilişkinin erotik yanlarını silikleştirir.

Birçok erkek için evlilik ilişkisinin doyurucu birçok yönü olsa da cinsellik bunlardan birisi olmayabilir. Bu nedenle erkek evlilikte bir krizle karşı karşıyadır. Tıpkı bir kadın gibi, kendi ihtiyaçlarını giderme hakkına sahip özgür bir insan olarak, ya kendi eşsiz cinsel ritmini ve arzularını kabullenip bunlarla iyi geçinecek, ya da çok çeşitli psikosomatik ve psikolojik semptomlar geliştirmenin bedelini ödeyecektir.

Çokeşliliğin norm olduğu kültür sayısı, tekeşliliğin norm olduğu kültür sayısından iki kat daha fazladır.[5] Yeni bir cinsel eşin canlandırıcı etkisi yaygın olarak kabul edilir. İktidarsız, pasif, ya da ilgisiz denilen birçok erkek, yeni bir eşle kendilerini son derece güçlü hissetmektedir. Araştırmalar, evli insanların eşleriyle sadece cinsel ilişkinin başlarında sık sık sevişme eğilimi gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır. Zaman geçtikçe sevişme sıklığı büyük ölçüde azalmaktadır. Kinsey'in modası geçmiş araştırması bile, görüşülen evli erkeklerin yaklaşık

5 M.F.Nimkoff (Ed.), *Comparative Family Systems* (Boston: Houghton Mifflin, 1965) sf. 17.

dörtte üçünün evlilik dışı ilişkiye yönelik arzu dile getirdiğini ve yüzde 50'sinin bu tür ilişkilere girdiğini göstermiştir.[6] (Yeni cinsel eşlerin canlandırıcı etkisi, Başkan Calvin Coolidge'i konu alan bir fıkrayla örneklenmektedir. Başkan Coolidge, First Lady'si ile birlikte bazı kümes etkinliklerini izlerken, karısı, horozların etkileyici cinsel gücünden söz etmiş. Karısının gözlemindeki doğruluğa karşılık olarak Başkan da horozların hiç bir zaman aynı tavukla kalmadığını söylemiş.)[7]

Evlilikte "aldatma" deyimi özellikel talihsiz bir deyimdir. "Çalmak" gibi son derece negatif bir anlam taşımaktadır. Erkek, "aldattığı" —bir ilişkiyi açıkça sürdürmek yerine saman altından yürüttüğü— zaman kendini küçük düşürür. Yalan söyleme veya izleri örtme sürecinin tamamı aşağılayıcıdır. Bu, "kötü bir erkek" veya herkesle düşüp kalkan uçkur düşkünü bir hayvan olma yolundaki kendine ilişkin düşmanca imajını doğrulamaktan başka işe yaramaz.

Dolayısıyla başka kadınları arzulayan evli erkek, cinsel arzularını daha açık olarak ve suçluluk duymaksızın dışa-vurarak ve ihtiyaçlarını ve duygularını karısıyla dürüstçe tartışarak kendini kısıtlamadan kurtarmayı öğrenmek zorunda olabilir. Cinsel iştahına, kendi eşsiz yapısının bir parçası olarak bakması ve kendini olduğu gibi açıkça benimsemesi gerekir. Bunun, erkek şövenizmi uygulaması olması da gerekmiyor. Yani, ne olursa olsun, karısının eşsiz cinsel ritmini de benimsemeyi öğrenmesi gerekir. Son zamanlarda kentsel bir alanda yapılan bir araştırma, uygun fırsatın verilmesi halinde erkeklerin üçte ikisinden fazlasının ve kadınların yüzde 56'sının, evlilik dışı cinsel ilişkiye yönelik yüksek bir potansiyele sahip olduğunu göstermiştir.[8]

Erkeklerin ayakta kalmasına ilişkin son zamanlarda bir kitap yazan bir psikanalist, erkekler için şunları söylüyor: "Kırk

6 Roger N. Johnson, *Aggression in Man and Animals* (Philadelphia: W. B. Saunders Company, 1972) sf. 95.

7 *age.*, sf. 94.

8 Ralph E. Johnson, "Extramarital Sexual Intercourse: A Methodological Note," *Journal of Marriage and the Family*, Mayıs 1970, sf. 279-282.

yaşlarına gelinceye kadar, bu istatistik de (cinsel ilişki) haftada ortalama 1.5 örgensel ilişkiye inmektedir. Traş olmak için harcadığı zaman, cinsel birleşme için harcadığından daha fazladır."[9] Elbette erkek kendini hayati bir hazdan yoksun bırakmaktadır ve cinselliğin temel hazlarındaki payının tamamını geri alma hakkına sahiptir.

Kültürümüzde erkek, kaçınılması ya da kontrol edilmesi zor veya olanaksız olana büyük bir stres altında yaşamaktadır. Ancak cinsel yaşamı kontrolünde olabilir. Tekeşlilik sorununun karmaşık ve coşkusal açıdan yüklü olduğunun kabul edilmesine karşın, erkek, kendi ihtiyaçlarına ters düşen bir cinsel davranış modeline uymak zorunda değildir. Evli birçok erkek için evlilikte cinsellik, yerine getirmek zorunda olduğuna inandığı sadece bir başka göreve veya sorumluluğa dönüşmektedir. Ve yarayı biraz daha derinleştirmek için, erkek bunu, kendi performans yetisine yönelik bir sınav olarak görür. Kendi kimliğine sahiplenme riskini göze almaya hazır olduğu taktirde böyle olması gerekmez. Cinsel özgürlüğünü kazanması, doyurucu ve içten olan bir yoldan cinsel olarak işleyişini sürdürme hakkını yeniden kazanması anlamına gelir.

Kaynaşma (Füzyon) Seks

Son dönemlerde, erkek orgazmlarının ve cinsel deneyimlerinin farklı türden yoğunluklarının mümkün olup olmadığını araştırıyordum. İki yıl önce konuyu bir maraton psikoterapi seansında gündeme getirdim ve erkeklerin sadece birkaçının "kaynaşma seksi" dediğim deneyimi yaşadığını keşfettim.

Kaynaşma seks deneyimi, erkeğin, ilişki sırasında kendi içinde seks üzerinde odaklaşmadığı ya da bunun farkında olmadığı, kadınla tamamen kendiliğinden, esirikçe bir birleşmenin ya da kaynaşmanın bir parçası olduğu kesinlikle özbilinçli olmayan ve çoğu kez erkeği sevinç gözyaşlarına boğan yoğun bir ilişkidir.

---

9 Harvey E. Kaye, *Male Survival* (New York: Grosset & Dunlap, 1974) sf. 77.

Kaynaşma seksinde, erkeğin sürekli sevişme halinde yatakta kaldığı bazen bütün bir haftasonu boyunca veya birkaç gün süren ve sonsuz gibi gözüken bir iktidar olgusu vardır. Kaynaşma seksi yaşadıklarını söyleyen erkekler bu olguyu boşalmadan neredeyse hemen sonra tekrar sertleşme olarak tanımlamaktadır. Bir hafta sonu füzyon seksi boyunca on iki ila on beş kadar orgazm olabilmektedirler. Bu olaylarda bardak gerçekten taşıyor.

Kaynaşma seksi yaşayan erkeklerin ortak özellikleri şöyle tanımlanmaktadır:

1) Erkek ya uzun süren engelleyici bir cinsel ilişkiden yeni çıkmıştır ya da uzun süredir gerçekten doyurucu bir ilişki arıyor olmasına karşın başarısızdır. Tek kelimeyle tam kıvamındadır.

2) Kaynaşma seks ilişkisi gelecekteki bir potansiyele dayanmamaktadır. Taraflardan hiç birisinin diğeri konusunda uzun vadeli bir planı yoktur. Kadın evli ve kocasına dönmeyi planlıyor olabilir, ya da ülkenin veya dünyanın başka bir bölgesinde yaşamakta ve kısa bir süre içinde geri dönmeyi planlamaktadır. Başka bir deyişle kalıcılığa yönelik ciddi engeller vardır, gelecek oldukça belirsizdir ve bu nedenle ilişki tamamen *o an* üzerinde odaklaşmıştır.

3) Erkek, hiç bir zaman ya da ender olarak ortaya çıkan uzun süredir bastırılmış duygularla doludur ve bunları yaşayıp dile getirme yetisine sahiptir. Yani, kaynaşma seks sırasında erkek hüzünle ağlayabilecek, yalnızlığını hissedecek, sarılacak, pasif olacak, güzellik duygusundan haz alabilecek ve kendi fantazileri, geçmişi ve gelecekteki özlemleri konusunda tamamen saydam olabilecek durumdadır. Kısaca, uzun zaman önce kaybettiği kendinden bir parçayla geçici olarak birleşmiş, bütün olmuştur.

4) Erkek, gerçek bir meydan okuma algılar. Serbest olmayan veya kolayca ulaşılamayan "büyülü kadını" bulmuştur ve ona yönelik arayışını ve arzusunu açıkça göstermektedir.

Enfes görünen bu ilişki deneyiminin en önemli yanı, tamamen bugünde yaşanmasıdır. Hiç bir bağ ve geleceğe yönelik hiç

bir plan söz konusu değlidir. Erkek kendini yeterince güvende ve benimsenmiş hisseder. Coşkusal olarak savunmasız olabilir ve engellenen ve tipik olarak kontrol edilen duygularının tamamen ortaya çıkmasına izin verebilir. Bilgi sahibi olduğum olayların çoğunda bu ilişkiler kalıcılık kazanmamıştır. Bu ilişkiler hiç bir zaman için "gerçekliğin" uzun vadeli sınavından geçmemiştir.

Ayrıca bir kadınla yıllarca birlikte olan erkeğin yaşadığı kaynaşma seksi konusunda birkaç olay biliyorum. Bu genellikle erkeğin yeni bir ayrımsama düzeyine çıkmasını sağlayan kişisel bir gelişim krizinden sonra başgösteriyor gibi gözükmektedir. Bu dönemlerde yeni güven düzeyleri yaşayabilmekte, bu da kendini daha iyi dile getirmesine ve sonuçta cinsel ana kendini daha tam olarak bırakmasına ve bu nedenle kaynaşma seksinin esirikliğini yaşamasına yol açmaktadır.

Kaynaşma seksi deneyimi elbette daha fazla araştırmayı hakediyor. Bu, burada anlatılanlardan oldukça farklı koşullar altında da erkekler tarafından yaşanabilir; ben de burada tartışılanların bunun tek boyutları olduğunu söylemek istemiyorum. Ne var ki bu deneyime ilişkin bana iletilenler, erkeklerin çoğunun, cinselliklerinin neredeyse esirikçe olan potansiyelini yaşamadıklarına inanmama yol açmıştır. Erkeğin kaynaşma seksini sabit bir beklenti standardına dönüştürmesi gerektiğini düşünmüyor olmama karşın, kaynaşma seksi deneyimlerine ilişkin ifadeler, elbette erkeğin kullanılmayan cinsel potansiyeli açısından önemli sonuçlara sahiptir.

Sembol Seksi veya Seks Nesnesi Olarak Erkek

Erkeklere yönelik sık sık dile getirilen başlıca suçlamalardan birisi de, erkeklerin, kadınlara yüzleri bulunmayan cinsel nesneler olarak davrandıkları yolundadır. Ancak erkekler, bu ilişki tarzının "sembol seksi" adını verdiğim farklı ve eşdeğerde zararlı bir biçimine maruz kalmaktadır. Erkeğin, gerçekten de

kadına fiziksel görünümü temelinde tepki verme eğilimi gösterebilmesine karşılık, kadının erkeğe çekimi de birçok durumda erkeğin statüsüne, gelirine ve gücüne dayanmaktadır. Milyonerlerle evlenmesiyle ve önde gelen politikacılarla ve sanatçılarla çıkmasıyla ünlenen bir aktrist, bunu rahatça ve dürüstçe dile getirmiştir: "Hoşlandığım erkeklerin iki ortak özelliği var: zeki ve güçlüler."[10] Kadına cinsel nesne gibi davranma suçlaması karşısında suçluluk duygusuyla tepki veren erkekler, altında yatan şeyin farkında olmaksızın bu kadının tutumunu kendi içinde doğru kabul ediyor gibi gözükmektedir. Bir tutum, parasız olmaları veya düşük statülü bir işte çalışmaları halinde "üst tabaka" kadınlarını haketmeyecekleri yolundaki yıkıcı öz-kavramı doğrulamaktadır.

Yirmi dört yaşında depresyonlu bir genç adam terapi için bana gelmişti. Kendisini mesleki bir başarısızlık ve kadınlar tarafından hoşlanılmayan birisi olarak görüyordu. Fiziksel olarak çekici olmasına karşın kadınlar tutarlı bir şekilde cisel yaklaşımlarını reddediyordu.

Maraton yüzleşme gelişim grubuna katılmasını önerdim, kabul etti. Grup içinde de kadınlardan pek fazla ilgi görmedi. Ancak sonuçta bu grup deneyimlerini çekici buldu ve mesleki desteği amaçlayan bir alanda görevli olmak üzere bir eğitim programına katıldı. İlk grup görüşmesi sırasında liderin, bu genç adamın asistanı olduğunu ve liderlik stajı yaptığını söylemesi üzerine kadınların kendisine yönelik tepkisi dramatik ölçüde değişmişti. Yirmi dört saatlik grup deneyimi bitmeden önce mevcut en çekici kadınlardan ikisi açıkça cinsel ilgi sergilemeye başlamıştı. Güç banyosu yapan söz konusu genç ansızın cinsel olarak dönüşüm yaşamıştı.

Rock and roll dünyasındaki öbekçi olgusu, sembol seksinin aşırı bir biçimidir. Öbekçiler, kendilerini cinsel olarak ünlü rock şarkıcılarına, bazen de grupların tamamına sunan çok çeşitli yaşlardan kadınlardan oluşmaktadır. Aslında bazen bir öbekçiyi yatağa götürmek için, yıldızla temas kurulmasını ko-

10 *L.A. Herald Examiner*, 27 Haziran 1974.

laylaştıran bir sanatçı arkadaşı veya işveren olmak yeterli olmaktadır. Californialı serbest bir yazar, Rolling Stones grubuyla yaptığı bir turda yaşadığı bu türden bir deneyimi anlatmıştı. Bir genç kız kapıdan içeri girmiş ve Stones'un bir arkadaşı olup olmadığını sormuş. Evet cevabını alınca üstündekileri çıkarıp yatağa uzanmış.[11]

Sadece iri göğüslü bir kızı sevebilen bir erkek gibi, öbekçi olgusu da aşırı bir duruma karşılık gelebilse de, erkek deneyimine ilişkin son derece gerçek ve tehlikeli bir olguyu yansıtmaktadır. Örneğin, genç bir kadının peşinden koşan yaşlı bir erkeğin, "bunak yaşlı erkek" mi yoksa "asri ve ilginç" mi olduğu, çoğu durumda parasına ve konumuna bağlıdır. Bekar kadınların kendi aralarında çıktıkları insanlara ilişkin tartışmalarda sordukları ilk sorulandan birisi, "Ne yapıyor?"dur. Bir doktor, iyi bir av olarak değerlendiriler; lise mezunu bir işçi, duygusal ve cinsel açıdan doktordan daha fazla şey verebilse bile, iyi bir av olarak görülmez.

Yabancılaşma ve yalıtım duygusunu artırması nedeniyle sembol seksi erkek için özel bir tehlike yaratır. Derinlerde bir yerde, bir kadın için çekici olmasının, dış dünyadaki başarı yetisinin devamıyla yakından ilgili olduğunu bilir. Statüsünü, gücünü veya parasını kaybettiği taktirde cinsel çekiciliğini ve sevgiyi de kaybedeceğini bilir.

Bu nedenle erkek kendini olanaksız bir yük altında bulur. Canla başla başarının peşinden koştuğu taktirde sevgi ilişkisinde daha az katılım yetisine sahip olacaktır. Canla başla başarı peşinden koşmadığı zaman ise çekiciliğini kaybeder.

İşlevsel cinsel sorunları olan erkeklerle çalışmaları için işe alınan kadın yardımcıları tartışan Masters ve Jhonson'un şu sözlerinden alıntı yapılıyor: "Buna ister rastlantı deyin ister başka bir şey, bir kadın yardımcının parasız bir ereğe yönelik coşkusal ilgi beslediğine hiç rastlamadık."[12]

---

11 "Modern Living," *Time*, 28 Şubat 1969, sf. 48.

12 Linda Jolfe, "The Question of Surrogates in Sex Therapy", *NEw York Magazine*, 3 Ocak 1973, sf. 126.

Erkeğin Küçük Düşürülmesi Olarak Fahişelik

Feminstler, fahişeliğin, kadının hem müşterileri, hem pazarlayıcısı hem de polis tarafından sümürüldüğü ve kadının aşağılanmasıyla sonuçlanan bir erkek şövenizmi uygulaması olduğu görüşünü dile getirmektedir.

Bu tartışmada doğruluk payı olmasına karşılık, bir erkek için bir fahişeyi ziyaret etmekten daha küçük düşürücü, kendini yokedici ve daha az doyurucu bir deneyim yok gibidir; bu, erkeğin aşağılık bir hayvan olarak kendine ilişkin nefret dolu imajını hepten pekiştiren bir deneyimdir.

Elbette bütün fahişeler aynı değildir. Bazıları diğerlerine göre daha dayarlı, destekleyici ve coşkusal olarak daha çok açıktır. Ancak en iyi şartlarda bile bir erkek bu deneyimden kendine ilişkin en kötü bilinçli düşüncelerle çıkmaktadır.

Bir arkadaşım, ilk cinsel deneyimini bir fahişeyle nasıl yaşadığını anlatıyordu. On beş yaşındaymış ve kız arkadaşla seksin henüz yaygın olmadığı bir ortamda yaşıyormuş. Gittiği fahişe, ne birinci sınıf bir kızmış, ne de bir sokak fahişesiymiş. Telefonla randevu alınıyormuş ve müşteri içeri alınmak için dairenin zilini üç kere çalıyormuş.

> New York City'de West End Avenue'deki dairesine gittim. Mutfakta yaşlı bir züppe oturuydordu, bir başka vatandaş da holde bekliyordu. Fahişe yatak odasında sevişiyordu, ancak yarıda kesip kapıya gelmişti. Yaşlı züppeyle mutfakta beklememi söyledi. Orada oturup sıramızı beklerken göz göze gelmemeye çalışıyorduk, orada olmaktan utandığımız belliydi.
> Yirmi dakika sonra beri çağırdı. İlk önce on dolar istedi. Soyunduktan sonra bir bebek gibi beni sabunlu suyla yıkadı, sonra da, ister inan ister inanma, beni iyice bir keseledi. Hiç bir şey hissetmiyordum. Yaklaşık iki dakika sonra daha "hazır" olup olmadığımı sordu, çünkü bütün gününü benimle harcayamazmış. Ağzımı bile açmama fırsat kalmadan yatıp bacaklarını ayırdı ve bir parça tükrükle vajinasını yağladı. İçine girer girmez, sanırım onu gerçekten heyecanlandırdığıma ben inandırmak için "ooh" ve "aah" sesleri çıkarmaya başladı. Bu arada onu öpmeme, ya da parmak-

larımla çalışmama bile izin vermiyordu. Yara olduğunu söyledi. "Oohlamalarının" ve "aahlamalarının" ortasında telefon çaldı. Ben daha işime devam ederken telefona cevap verdi, aynı gün için bir başka randevu verdi, hatta karşıdaki vatandaşa zili kaç kere çalması gerektiğini bile söyledi.
Telefonu kapattıktan sonra sabırsızca daha "bitirip bitirmediğimi" sordu. "Hayır" deyince de kızdı. Acele etmemi söyledi. Odaya girişimden bu yana sadece dokuz dakika geçmişti ve arada bir de telefon konuşması olmuştu. Sonunda kauçuğu çekip sarsarak boşalmamı sağladı. Sonra da beni odadan attı, elbiselerimi salonda giymek zorunda kaldım.

Yirmi üç yaşında bir fahişe olan ve fahişeye giden birçok erkeğin maruz kaldığı aşağılayıcı tutumu anlatan Laurie'yi dinleyin. Laurie'in teknikleri, onunla görüşen bir yazar tarafından anlatılmıştır:

Yatacağı erkeği yıkamasına izin verilmesi gerektiğinde ısrar ediyor. "Ben, 'banyoya git ve yıkan' demem, çünkü yıkanmazlar. Başlarından bir parça su döküp temiz olduklarını söylerler," diyor aşağılayıcı bir havayla, "ama değillerdir." Laurie bu iş için sıcak su ve sabun kullanıyor ve bunun gerçekten gerekli olduğunu savunuyor...
Klinik yardımdan sonra, sihirli bir şekilde bir John'un "kayıp aşkı" rolüne dönüyor. Bu da bu işin bir parçası: "Aşıkmış gibi davranmak ve ne kadar iyi olduğunu söylemek zorundasınız... Hiç bir duygu veya duyum hissetmem... Ancak çoğu beni hasta ediyor," diyor.[13]

Laurie'in müşterilerini algılayış tarzı erkek için gerçekten de küçük düşürücü.

Fahişelerin müşterilerinin önemli bir bölümünü, kadını olmayan bekar erkeklerin değil, evli erkeklerin oluşturması şaşırtıcı değildir. Sık sık fahişeye giden evli erkekler, çoğunlukla, "anlamlı bir ilişkinin" gereklerini yerine getirmeye çalışan ve karılarıyla yaşadıkları ketlenmiş duyarlılıklarında,

13 "Carnal Knowledge," *Ramparts*, Aralık 1971, sf. 16-28.

"inceliklerinde" ve kısıtlı davranışlarında aşırı ölçüde öz-bilinçli olan erkeklerdir. Bu erkekler, kendiliğinden, zoraki olmayan, saldırganlık açısından özgür bir cinsel kendini bırakış anının açlığını çekmektedir. Gidip bunu dışarıdan satın almaktadırlar, ama bunun da bedeli, zaten negatif olan erkek öz-imajlarının daha çok zarar görmesi olmaktadır.

Bu soruya verilecek cevaplar kuşkusuz oldukça karmaşıktır ve sıralanması güçtür. Birçok erkek öylesine negatif olarak koşullanmış ve ketlenmiştir ki, yakın bir ilişkide artık kendiliğindenlikle cinsellik yaşayamayacak duruma gelmiştir. Bu da, "hoş" bir kızın arkasından saldırganca koştukları için "abaza" olarak adlandırıldıklarına ya da kendilerini bir hayvan gibi hissettiklerine ilişkin eski anılara bağlanmaktadır. Kuşkusuz, erkek ruhundaki değişiklikler, cinsel yaşam biçimlerinin ve arzularının evriminde bir devrim gerektirecektir.

Erkek Eşcinselliği

Düşüncede ne kadar özgür olurlarsa olsunlar, "sapına kadar" erkeklerin çoğu, eşcinsellik deneyiminden ölesiye korkmaktadır. Cinsler arası grup seksine ilişkin raporlar, değişmez olarak, erkeklerin birbirlerine cinsel temastan özenle kaçındıklarını, bunun yerine kadınların birbirleriyle sevişmesini seyretmeyi tercih ettiklerini göstermektedir. Üçlü seks hemen her zaman iki kadın ve bir erkek anlamına gelmektedir. Grup iki erkek bir kadından oluştuğu zaman her iki erkek de genellikle kadınla oynamakta ve sırasıyla sevişmekte, bu arada birbirlerine dokunmaktan kaçınmaya çalışmaktadır.

Birçok meslektaşımın da paylaştığı gibi benim gözlemlerim, kadınların eşcinsel temastan daha az korktukları yolundad r. Aslına bakılacak olursa daha eğitimli çevrelerin bazılarında çı 't cinsellik (biseksüellik) kadınlar için "normal" bir şey olmuştur. Son günlerde yayımlanan bir makalede gelişen bu olgu anlatılmaktadır. Makalede, bazı çevrelerde kadının bir başka

kadınla seks yapmayı denemekten kaçınmasının sosyal açıdan hoş olmadığı bile belirtilmektedir.[14]

Ancak erkekler birbirlerine yönelik tepkilerinde donup kalmaya devam etmektedir. Bu ise anlaşılır bir şeydir. Kültürün erkek eşcinselliğine yönelik tutumu çok daha düşmanca ve cezalandırıcıdır. Son araştırmaların birisinde, yasal baskıların en büyük kısmının ve eşcinsellik suçlamasıyla yapılan tutuklamaların yüzde 90'ının, erkek eşcinselleri kapsadığına dikkat çekilmiştir. Belki de erkek eşcinsel, kadın eşcinselden daha çok dikkat çekmektedir. Ama bir başka belirleyici etken de kültürümüzün, hâlâ erkeğe ilişkin son derece negatif ve çarpık algılara gömülü olmasıdır. Bilgisayar operatörü olan yirmi üç yaşında bir erkek eşcinsel bunu şöyle dile getirdi: "Çevremde gerçekten kaygılanan yığınla erkek var. 'Oh tanrım, bu çocuk hasta. Doktara ihtiyacı var' diye, ya da 'Bunu burdan uzaklaştırın,' veya 'Çalıların arkasına saklanıp küçük çocuklara sarkıntılık ediyor,' diye düşünüyorlar."

Geleneksel bir evde yetişen her erkek, çocukluğunda annesiyle yoğun bir özdeşleşme geliştirir ve bu nedenle içinde güçlü bir kadınlık etkisi taşır. Babasına yönelik bağlılığı ve özdeşleşmesi genellikle erkek ile annesi arasındaki kadar yoğun olmayan kadın için böyle bir şey söz konusu değildir. Bu nedenle eşcinselliğin yaşanması konusunda erkeğin kadından daha eğilimli olması gerekiyor gibi gözükecektir. Aslında, üstün erkek katılığı olgusunun tamamı, içindeki yoğun korku nedeniyle erkeğin kendindeki kadınlık bileşenine yönelik güçlü tepkisi olarak yorumlanabilir.

Bu ikilem, Gay Mystique adlı kitapta güzel bir şekilde ortaya konmuştur. Yazarı Peter Fisher şöyle yazıyor:

> Erkeklik rolü savunmacıdır. Erkeklerin, dışarıdan saldırı veya statü kaybına karşı, içeriden gelen uygunsuz duygulara ve belirsizliklere karşı güvenli boş bir kale olması gerekiyor. Amerikan erkekleri

14 Barbara Grizzuti Harrison, "Sexual Chic, Sexual Fascism and Sexual Confusion", *New York Magazine*, 1 Nisan 1974, sf. 31.

diğer erkekleri tanımaya özendirilmez. Belki de erkeklere oranla kendi derin duygularıyla olan bağlarını çok daha iyi korumaları nedeniyle, kadınların sezgisel olduğunu düşünürüz.[15]

Erkeklerin, eşcinselliği denemesi gerektiğini savunmuyorum, ancak bu dürtüleri engelleyen yoğun kaygıların ve bastırmanın çok iyi bilincinde olan birisi olarak, erkek olarak ayakta kalabilmesi için her erkeğin, içinde varolan güçlü kadınlık özelliklerini bilincinde bütünleştirmesinin son derece belirleyici olduğuna inanıyorum. Erkeğin eşcinsel dürtülere yönelik yoğun savunmaları, onu, kendini bu dürtülere karşı savunmak için sonsuz, tüketici etkinliklere iten bir pasiflik korkusu yaratan yaşam kurutucu bir durumdur. Bu da kuşkusuz erkeğin ömrünün kısa olmasında bir etkendir. Uyumaya, kendini iyi hissetmediği zaman yatağa uzanmaya, birisinin ona bakmasına izin vermeye, ya da bir şey yapmadan durmaya daha çok ayak diremektedir.

Kadınsı bileşenin de erkek ruhunda bütünleşmesi gerekir, çünkü bilinçlatındaki eşcinsellik paniği, bazen intiharla bile sonuçlanabilen birçok ciddi coşkusal semptom yaratabilmektedir. Erkekte altta yatan gerçek eşcinsel dürtüler ve korkular ender olarak bilinç düzeyinde açıkça yüzeye çıkar. Tipik yapı daha çok, sevgilisi tarafından terkedilen veya iktidarsız olan bir erkeğin birdenbire yoğun kaygıya ve umutsuzluğa gömüldüğü bir yapıdır. Bunun önemli bir sonucu, bilinçaltındaki eşcinsellik eğilimlerinin yüzeye çıkma tehlikesi olabilir. Kaygılarını dindirmek için aşırı alkol almaya ya da sürat yapmak, deliler gibi kadın avına çıkmak gibi pervasız, öz-yıkıcı erkeksi davranışlara yönelmektedir.

Ancak kadınsı, pasif tarafının bütünleşmesiyle erkek kendini cinsel olarak özgürleştirebilecek, duygularının tamamını yaşayabilecek ve performans ve tahakküm kaygılarından kurtulabilecek bir noktaya gelecektir. Üstün erkek, eştipik tepki biçimlerine sıkı sıkıya sarılması nedeniyle, eksik, donuk bir karşı cinsel eştir.

15 Peter Fisher, *The Gay Mystique* (New York: Stein & Day, 1972) sf. 105-106.

Erkeğin Cinsel Özgürlüğü İçin Öneriler

1. Tam olarak uyarılmadığınız sürece sekse katılmayın. Asla katılım numarası yapmayın ya da "nazik" olmak için isteksiz sevişmeyin. Bu, iktidarsızlık denen şeyin başlangıcı ve coşkulu, ateşli, topyekün cinselliğin sonu olabilir.

2. Arzu etmediğiniz taktirde "hayır" demeyi öğrenin. Bir seks makinası değilsiniz ve bu erkek olarak yeterliliğinizi yansıtmaz. Bu nedenle, "Hayır, öyle hissetmiyorum" demek yerine özür dilemeyin, yalan söylemeyin veya bahane bulmayın.

3. Erkeğin kadını doyurması yükümlülükleriyle ilgili eski zorunlulukları unutun. Kadının orgazmlarına ya da ihtiyaçlarını anlamaya kafayı takmayın. Bunun yerine kendi tepkileriniz ve alacağınız haz üzerinde yoğunlaşın.

4. Kendi bedensel tepkilerinize saygı duyun, bu tepkileri besleyin, dinleyin ve bunlardan ders çıkarın. Sertleşme sağlayamadığınız taktirde kaygılanmayın. Bilinç düzeyinizde kendi kendinize söylemediğiniz ne gibi bir şeyi bedeninizin size anlatmaya çalıştığını sorun. Daha da önemlisi, penisinizin bilgeliğine saygı duyun. Hedefiniz iktidarlı olmak değil, tepkilerinize dürüst olmak ve duygularınızın gerçekliğinden ders çıkarmak ve bunların tam sorumlulğunu üstlenmektir.

5. Tekniklere kafayı takmayın. Bunun kafanızı kurcalıyor olması halinde, gerçekte bir tutku yokluğu veya körelmesi yaşayıp yaşamadığınızı sorun. En güzel "teknik," tam olarak uyarılmış bir bedendir. Tekniklerle cinsel deneyimin özünü birbirine karıştırmayın.

6. Kadınsı tarafınızla bağ kurun. Cinsel olarak aktiflik kadar pasifliğe de izin verin. Bırakın kadın sizinle sevişsin ve öncülüğü üstlensin. Sırt üstü yatın ve keyfinize bakın.

7. Son olarak, potansiyel olarak yatakta özgür, sorumlu ve kendini ortaya koyan iki insan olduğunu unutmayın. Ona narin bir çiçek gibi davranarak onu veya kendinizi aşağılamayın. Kendi duygularınızı paylaşın, ihtiyaçlarınızı ortaya koyun ve onun da aynı şeyi yapacağına güvenin.

Dördüncü Bölüm

DUYGULAR
ERKEK İÇİN GERÇEK BİR TERÖR

> Birlikte yaptıkları aylar süren görüşme seanslarında... Buzz (Aldrin), yaşamının acı dolu birçok yanını açığa vurdu: Bir West Point askeri öğrencisi olarak aldığı başarı yönelimli eğitim, Hava Kuvvetleri hiyeraşisinin dar görüşlülüğü, NASA astronot propogandasının ikiyüzlülüğü, kahramanlık yanılsamaları, aile yaşamındaki çatlaklar ve son olarak, duygusal çöküşü.[1]

Kültürümüzdeki erkek kahraman imajı, fantazi özdeşim figürlerini oluşturan erkeklerde yansıtılmaktadır. Bunların çoğu bazı özel özellikleri paylaşmaktadır: coşkusal körlük veya "soğukluk," aşırı ölçüde bağımsız bir tarz, kendine yeterlilik, veya açıklık (saydamlık) yokluğu ya da görünürde coşkusal açıdan duyarlı olmamak ve genel olarak son derece dar bir dışa yönelik dışavurum alanı.

Araştırmacılar, seksen kişilik bir üniversiteli erkek grubundan, tercih ettikleri kahramanları belirlemelerin istemiş. Raporda da belirtildiği gibi değişmez olarak, yalnız, güçlü, bağımsız ve engellerin üstesinden gelmek için aktif olarak çalışan erkek öyküleri tercih edilmiştir. Kahramanlar, yeterliliklerinin büyüklüğünü göstermeye yarayan bir tür kişisellik dışı ilgiyle ara sıra yakın ilişkilere yönelmelerine karşın, ender olarak yakın ilişki arayışı belirtileri göstermiştir.[2]

Karşılaşım ve gelişim gruplarında ortaya çıkan tersine birçok açıklamaya ve vurguya karşın bugün bir erkeğin açıktan

1 Digby Diehl, "Book Talk: Psychic Echoes of Man on the Moon" Buzz. Aldrin, Jr., ve Wayne Warga) tarafından kaleme alınan Return to Earth adlı kitabın tanıtım yazısı), *L.A. Times* Calendar Section, 25 Kasım, 1973, sf. 61.

2 Mary J. Collier and Eugene L. Gaier, "The Hero in the Preferred Childhood Stories of College Men," *American Image*, Vol, 16, No. 2, 1956, sf. 177-194.

ve kendiliğinden coşkularını dile getirmesi, gözyaşına boğulması, açıkça öfke veya nefret göstermesi, korkuyla titremesi, hatta taşkınlıkla gülmesi konusunda hâlâ büyük bir rahatsızlık yaşanmaktadır. 1927 kampanyası sırasında Senatör Muskie açıkça kendini kaybettiği, başkan yardımcısı adayı Tom Aegleton depresyon yaşadığını söylediği, Başkan Johnson köpeğinin kulağını çektiği veya dünyaya ameliyat sonrası yara izini gösterdiği, ya da Kissinger bir basın toplantısında heyecanlandığı zaman yaşadığı gibi, bazen, erkek politik liderler kendiliğinden duygu gösterdikleri zaman eski imajları sarsılmakta ve oy kaybına uğramaktadırlar.

Toplumun, erkekleri duygularını daha özgürce dile getirmeleri için özendirdiği iddiası, büyük ölçüde soyut bir iddiadır. Erkekler kendi "özgürlük gruplarında" biraraya geldikleri zaman bile etkileşimlerinde çoğu kez enteleştirmelere ve beylik laflara gömülmekte ve ender olarak duygu düzeyinde kendiliğinden ve içten olmaktadır.

Çağımızdaki duygulara yönelik takıntı ve duyguların dışavurumu üzerindeki vurgulama, içten bir duygunun ne denli bastırıldığını, yaşanamadığını ve ender olduğunu yansıtmaktadır. Gerçek duygulara uluşmak o kadar zor gözükmektedir ki, kültürümüz, duyguların ifadesini kolaylaştırmaktan oluşan yeni bir mesleğe büyük bir destek vermektedir. Bu meslekten olanlar, duyguların dışavurumu ve keşfedilmesine izin veren ve bu amaçla bir ortam hazırlayan, bu iş karşılığında ücret alan kişilerdir.

Ancak araştırmalar ne yazık ki grupta kazanıldığı düşünülen becerinin dış dünyada çoğunlukla minimum düzeyde kaldığını göstermektedir. Erkeğin, coşkusal dışavurumsallığına pek hoşgörülü davranmayan bir kültürel iklimde yaşadığı açıktır. İsterseniz, işyerinde, satış zararı nedeniyle masasında ağlayan bir erkeğe yönelik olası tepkileri bir düşünün. Ya da birlikte çalıştığı işçi arkadaşını okşayan, patrona karşı öfkesini dile getiren, pasif kalmayı ve işleri kendisi için başkasının yapmasını arzuladığını açıkça söyleyen, ya da meydan okuyucu bir iş sorumluluğuna yönelik korkularını itiraf eden bir erkeğe

yönelik tepkiyi düşünün. İster arkadaşlarıyla ister karısıyla olsun, özel yaşamında bile "kendini bırakmasına" ve duygularını özgürce dile getirmesine yönelik hoşgörü oldukça sınırlıdır; bu sınırlı alanda bile önce duyguyu haklılık temeline oturtması ("sanırım kızmaya hakkım var" gibi), sonra da özür dilemesi gerekir.

Her zaman denetimli olacağına güvenilebilecek özerk, bağımsız, güçlü, başarılı erkek hâlâ temelde tercih edilen erkek imajıdır. İş dünyasında başarı, benliğin bastırılması ve denetimli, kasıtlı, hesaplı, yönlendirici bir tepkisellik temelinde beklenir. Lider olmak, kişinin, tamamen hedef yönelimli olmasını, kişisel etkenlerle dikkatini dağılmamasını ve sonuçtaki hedefle ilgisi bulunmayan ve ileri hareketi köstekleyebilecek insan ya da başka türlü dışsal "parazitleri" giderebilecek beceriye sahip olmasını gerektirir. "Hisseden" erkek etkisiz ve verimsiz olur, çünkü coşkusal katılıma girer ve bu da kaçınılmaz olarak onu yavaşlatır ve dikkatini dağıtır. Bu durumda elbette insanlıktan daha çok uzaklaşmış olan rakibi onu geride bırakır.

Birçok çağdaş erkeğin davranışı, bazı açılardan otistik çocukların davranış yapılarına benzemektedir. Otistik çocuğun tepkileri, sonuçtaki cansız nesnelere yönelik aşırı çekim ve takıntı eşliğinde gelişen insan temasına karşı aşırı bir direnme biçimidir. Başka bir insana dokunması, duyguların dile getirilmesi ve başkalarıyla ilişki kurulması ruhsal açıdan yaralayıcıdır ve büyük ölçüde kaçınılır. Çağdaş erkek, belki de yaşamındaki başka herkesten daha çok yakınlık duyduğu ve gerçek ilgi beslediği otomobilinin dünyasına hapsolmaktadır. Ya da boş gözlerle televizyon izlemekte, transistörlü radyosunu kulağına dayamakta, kulaklıkla stero dinlemekte, okuduğu gazete veya dergiyle yüzünü saklamakta, içkiyle, sigarayla ve haplarla uyarılmakta, pornografiyle cinsel uyarıma ulaşmakta, soğuk veya ambalajlı yiyecekler almakta, golf sahasında golf topuna vurmakta ve iki dakika süren telefon görüşmelerinde hayatının pazarlığını yapmaktadır. Sadece en çıplak insan temasıyla günlerce, hatta haftalarca kendini uyarmayı gerçekten ve rahatlıkla sürdürebilir. Aslında insan temasları bile sinir bozucu

bir ihlal olarak yaşanabilir; televizyon izlerken veya arabasıyla uğraşırken müdahale edilmesi mutlaka öfke yaratacaktır. Hatta, ilişkinin ilk birkaç haftasından sonra, televizyon izlerken sevişebilir, orgazmını reklam arasına getirecek şekilde ayarlayabilir, böylece programdan hiçbir şey kaçırmamış olur.

Başta gelen kültürel kahramanlarımızdan birisi de laboratuarda çalışan ve "dünyayı unutup" kesintisiz olarak günlerce sadece bilgisayarıyla, reaktörüyle, mikroskobuyla veya kimyasal maddeleriyle arkadaşlık edebilen bilimcidir. Sürüp giden bireylerarası ihtiyaçlarıyla hisseden erkek böyle bir işi katlanılmaz bulacaktır.

Kabul edilebilir "erkekçe" tarzında davranabilmesi için duygularını ve insanca ihtiyaçlarının neredeyse tamamını bastıracak ve yadsıyacak şekilde toplumsallaştırılması nedeniyle erkek, uyuşturulmuş ve robotlaştırılmıştır. Duygular, dile getirilmesi onu tehdit eden ve kendini hassas hissetmesine neden olan bilinmez, tahmin edilmez şeyler olmaktadır. Bu arada olgun bir yetişkin olarak kuşkusuz bir aileyle çevrilidir ve bu da hissetmemeyi sürdürmesi için önemli bir etken olmakta ve örtülü yollardan, iyi yağlanmış bir makine gibi işleyişini pekiştirmektedir. Özellikle devamlı bir şekilde güçlü duygusal ihtiyaçlar, korkular ve çatışmalar biçiminde duygularının dışa akması halinde, toparlanmasına ve tekrar denetim kazanmasına yardımcı olması için profesyonel yardıma başvurması yönünde özendirilecektir.

Erkeklerin duygularını daha fazla dile getirmemesinden şikayetçi olan ve bunu arzulayan bazı kadınlar bana, kocalarının alkolü bırakmasını ne kadar çok istediklerini söyleyen alkolik eşlerini, ya da başarı peşinden koşan kocalarının yavaşlamasını, daha az çalışmasını ve daha çok ilgi göstermesini istediğini söyleyen başarılı erkek eşlerini hatırlatıyor. Arzuları gerçekleştiği zaman bu kadınlar çoğu durumda bilinçsiz, pasif veya dolaylı yollardan değişmeyi engellemekte ve kocalarını eski davranış yapılarına itmektedirler.

Başarı peşinden koşan bir erkek, işini azaltıp evde daha fazla zaman geçirmeye karar vermişti. Yeni bulduğu bu boş za-

mandan ötürü yaşadığı coşkulu birkaç günden sonra, içten ilgilerinin olmaması, cocuklar konusundaki sabırsızlığı, karısının zorlanımlı evişi rutinleri, çalışırken tam olarak farkına varmadığı can sıkıcı evliliği ve daha önce her zaman için kolayca aşırı çalışmadan kaynaklanan yorgunluğa yıktığı karısıyla duygusallıktan tamamen yoksun oluşu, onu tekrar sıkı çalışmaya itmişti. Karşı çıkışlarına rağmen karısı, kocasının işe dönmesinden erkeğin duyduğundan daha fazla mutluydu. Erkeğin dışarıda fetihler gerçekleştirip ganimetlerini evine getirmesi dışında, ilişkide gerçekten anlamlı olan hiç bir şey yoktu.

Peki erkek hangi duyguları, dürtüleri ve ihtiyaçları engelliyor? Yanıtın, şöyle veya böyle tamamı olduğuna inanıyorum. Neredeyse bebeklikten başlayarak, erkeksi hedef yönelimli, iş odaklı, kendini ortaya koyucu davranış tarzına engel olan duygularını ve ihtiyaçlarını kontrol etmesi öğretilir. Yani, coşkusal alandaki toplumsallaşma deneyimi, "Yapmamalısın" olmaktadır. Doğrudan veya örtülü, sistemli olarak duyguları ve dürtüleri sabit bir şekilde bastırılır.

Bağımlılık

Ebevyenlerine sarılan erkek çocuk utandırıcıdır. Annesinin eteğine yapışmayı bırakması için çocuk yaşta ve sayısız yollardan özendirilir. Buna karşılık mahçup bir tavırla saklanan ve annesine veya babasına sarılan kız çocuğu, zarif veya hayranlık uyandırıcı olarak görülür.

Erkeklerde bağımlılık, normali bile çoğu kez bastırılacak şekilde zayıflıkla eşleştirilir. Bir baba için, beş-altı yaşındaki oğlunun "küçük bir erkek" gibi davrandığını görmekten daha gururlandırıcı pek bir şey bulunmaz.

Erkek çocuğun bağımlılık ihtiyaçları anneye veya babaya yöneldiği zaman eşit olarak yasaklanmaktadır. Annenin bu tür ihtiyaçları hoşgörmesi veya özendirmesi halinde çocuğu kadınsılaştırmakla suçlanacaktır. Gündelik yaşamının rekabetçi mücadelelerinin farkında olan baba, aşırı tepki verir ve

oğlunun bağımlılığını tehlikeli bir şey olarak değerlendirir. Babanın, "kendinden başka asla kimseye güvenme" biçimindeki yaşam felsefesi, bağımlılığın dışavurumunu, "kaybedenle" ve "kurbanla" eşleştirir. "İşte benim oğlum!" ifadesi, bağımlı davranışa gönderme yapılarak kesinlikle dile getirilmez, sadece özyeterlilik ve güçlü bir bağımsızlık belirtilerine tepki olarak dile getirilir.

Erkek, çocuk yaştan başlayarak, erkekliğin, başkasına bağlı olmamak (dayanmamak) anlamına geldiğini öğrenir. Duyguları hapsedilir ve sahip çıkılmaz. Başkalarından destek alanlara şiddetle tepki verir ve onları "asalak" olarak nitelendirir. Kendisi bir başkasına dayanmak zorunda kaldığı bir konuma zorlandığı zaman, düşkırıklığına uğrayacağından emin, kaygılı ve kuşkucu olur. Tipik erkek kafasında bağımlılık, felaket anlamına gelmektedir.

Pasiflik

Erkeklikle aktifliği, çabayı, rekabeti ve engellerin üstesinden gelmeyi özdeşleştirmeyi öğrenen erkek için sırt üstü yatıp hiç bir şey yapmamak son derece tehdit edicidir. Onun algısında pasiflikle kadınlık eşdeğerdedir. O, Becky yol kenarında onu hayranlıkla izlerken tahta çiti aşıp giden Tom Sawyer olmayı bekler.

Ergenlikten başlayarak, üretmeye, maceracı olmaya, hareket halinde kalmaya ve sınırsız enerjiye sahip olmaya itilir. Pasifçe bir köşeye oturup kitap okuduğu zaman ebevyenleri onun için kaygılanır. Ergen oğlanların çoğunun içinde, onları sürükleyen ve "poponu yerden kaldırıp birşeyler yap!" buyruğunu veren bir ses vardır.

Pasif olma ihtiyacı tamamen bastırılmış bir yetişkin olarak, "bir şey yapmadan" oturmak zorunda kaldığı zaman mutsuz ve kaygılı olur. Hedefe yönelik bir davranışa ya da "üretken" bir işe kanalize edilmeyen zaman kaybedilmiş sayılır. Sadece uzun

süren sıkı bir çalışmadan sonra "hakettin" diyebildiği zamanlarda pasif olabilir.

Pasifliğe yönelik direnme ve dur durak bilmez etkinliğe yönelik eğilim, kendi içinde bir amaç olur, bu da her başarıyı doyumsuz ve sığ kılar, çünkü erkek sırt üstü yatıp topladığı meyvelerin tadını çıkaramaz. Başlangıçta kesintisiz etkinliğini güvenli bir gelecek temelinde ussallaştırmasına karşın, o gelecek geldiği zaman bunun tadını çıkaramaz, çünkü pasiflik onun için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle karısı ve çocukları için sürekli hareket halinde olduğu fantazisini geliştirir. Bu da daha fazla etkinliği haklı çıkarır.

Yakın bir arkadaşım, son zamanlarda bir kadının kendisine aktif bir şekilde nasıl kur yaptığını anlattı. Kadın telefon eder ve onu ne kadar çekici bulduğunu söyler. Onunla yemekte birlikte olmayı ve daha sonra da sevişmeyi arzuladığını açıkça söyler. Arkadışım heyecanlanır, durumdan hoşlanır ve daveti kabul eder.

Eve vardığında kadın şampanya verir, ona yemek getirir ve steroya romantik bir müzik koyar, ancak sevişmeye gelince bir ricada bulunur. Kendi tarzıyla ve temposuyla sevişmek ister. Ne yapılmasını, nasıl ve ne zaman yapılmasını arzuladığını söyler. Ancak kendini bu şekilde pasif bulan arkadaşım, giderek kendini daha gergin ve rahatsız hisseder. Bir kadın tarafından aktif bir şekilde baştan çıkarılma fantazisinin gerçekleşmesine karşın, o olayı "acı verici ve katlanılmaz" bir şey olarak gördüğünü kabul ediyordu.

Pasifliğe katlanamama durumu ayrıca aktiflikle pasiflik arasındaki dönüşümlü doğal yaşam ritmini de yok eder. Kuşkusuz, birçok erkeğin erken yaşta tükenişi yaşamasının ya da kronik hastalıklara yakalanmasının başlıca nedenlerinden birisi budur. Pasiflik boyutunun bastırılması, dinlenme ve toparlanma için sürekli ihtiyaç duyulan zamanı engeller.

Yardım İsteme

Erkeğin, yardım istemeye karşı direnci, hem bağımlılığa hem de pasifliğe yönelik direncine yakından bağlıdır. Erken

yaşlarda, "erkekliğin" başlıca göstergelerinden birisinin, "Kendi başıma yapabilirim. Kimsenin yardımına ihtiyacım yok," diyebilmek olduğunu öğrenir. "Kendine yardım edene tanrı da yardım eder," sadece erkeğe özgü bir tutumdur. Yardım istemek zorunda kalmak, kendini rahatsız, kaygılı ve hassas hissetmesine neden olur.

Çocukluğunda ve ilk gençliğinde, yardım istemeye çok utandığı için bir problem veya konu üzerinde saatlerce çalışabilir. Yetişkin bir erkek olarak ise yolunu kaybedince, durup yardım istemek yerine doğru yola rastlamak umuduyla uzun süre dolanıp durabilir. İşini ve diğer dünyalık sorunlarını saklar, çünkü hiç kimsenin kendisine yardım edemeyeceğine inanır. Hatta başkalarının, çaresizliğini ona karşı kullanabileceklerini bile düşünür.

Daha az nesnel olan bireylerarası ve duygusal sorunlar alanında ise bir dostuna, hatta profesyonel birisine gidip "Lütfen yardım edin. Daha fazla götüremiyorum," demekten tiksinir. Bunun yerine sessiz sedasız acı çeker ve mücadele eder ve sonunda çöktüğü veya aşırı durumlarda intihar ettiği zaman çoğu kez yakınları bile şaşırır. Birşeylerin kötüye gittiğinin farkında bile olmamışlardır.

Sonunda bir psikoterapiste gittiği zaman sorunu bir ilişki deneyiminden çok bir hedef yönelimli deneyime dönüştürür. Olabildiğince etkili ve hızıl bir şekide "Nasıl..." başaracağını öğrenmek ve böylece süreci olabildiğince etkili bitirmek ister.

Yardım istemeye yönelik direnci, yakınlarıyla, eşiyle, dostlarıyla ve çocuklarla olan ilişkilerini zedeleme eğilimi gösterir. Onu sevdikleri taktirde, neye ihtiyacı olduğunu bilmeleri gerektiğine inanır. O yardım istemek zorunda kalmadan, onlar büyülü bir şekilde onun "ruhunu okuyacaklardır." Bunu yapmadıkları zaman onlara oldukça içerler. Gizli sessizlik içinde kara kara düşünür ve onlardan daha fazla uzaklaşır. Kendi kendine, "Hiç kimse gerçekten aldırış etmiyor. Sadece beni kullanmak istiyorlar," der. Bu da onu daha keskinleştirir ve hiç kimsenin kendisine yardım etmeyeceği algısında haklı olduğu inancını pekiştirir.

Korku

"Korkak fare," "ödlek," "yüreksiz," "kız oğlan," vb. kelimeler, yaşamı boyunca erkeğin kulağına küpe olur ve bir erkek olduğunu ve korkmadığını kendine ve başkalarına tekrar tekrar kanıtlamak için, onu sık sık anlamsız, öz-yıkıcı, hatta çılgınca davranışlara ve risklere sürükler.

Genç bir oğlanken, kendisinden daha iri olan birisiyle kavga ettiği zaman "yürekli" olmasıyla övülür. Başka hiç bir şey ona "Hiç bir şey onu korkutmaz," ya da "o hiç bir şeyden korkmaz" türünden şeyler duymaktan daha büyük bir gurur vermez. Ona yapılacak en büyük iltifat, ona "korkusuz" demek olacaktır.

Korkuyu —korkuyu kabul etme korkusunu— yadsımaya yönelik iç baskı, birçok öz-yıkıcı etkinliğe yol açar. Meydan okuyucu bir bakış veya yanlış telaffuz edilen bir söz, bir yabancıyla kavgaya tutuşmak için yeterli olur. Tehlikeli bir dağa tırmanmak, hız yapmak ya da ağır bir işin altına grimek gibi erkeğin yaptığı gereksiz birçok şey, korku duygusuyla mücadele etmek için yapılıyor olabilir. Ama korkularına teslim olmaya cesaret edemez, aksi taktirde öz-suçlamalarla yaşayamaz. Bu nedenle zaferleri birçok durumda sığdır, çünkü bunları güdülendiren şey, kendi içindeki korku duygusunu yadsımaya yönelik negatif dürtüdür. Bu ihtiyaç doyumsuzdur ve erkek, korkusuz olduğunu tekrar tekrar kanıtlamak için kendini kamçılamaya devam eder.

Sık sık, trafiğin ortasında, pis pis bakan birisine karşılık vermek üzere arabamdan atlamamak için kendi ussal kontrollerimin tamamını kullanmak zorunda kalıyorum. Daha sonra da, buna kalkışmanın tamamen öz-yıkıcı ve aptalca olmasına karşın, bunu yapmadığım için korkak olmadığıma kendimi inandırmak zorunda kalıyorum.

Yanındaki kadına çirkin davrandığı için bir başka erkekle kavga eden erkeğin şövalyece tutumu, bu öz-yıkıcı temaya bir başka örnektir. Bereket versin ki artan kadın özgürlüğü, erkeği, kadının kötü bir sözle yok edilen zayıf, çaresiz bir yaratık olmadığına ve istediği taktirde kendi adına karşılık verebilecek güce sahip olduğuna inandırabilmektedir.

Hüzün ve Gözyaşı

"Erkekler ağlamaz" ve "Sulugöz" ekoları, erkeğin ruhunun derinliklerinde ses verir ve gözyaşı dökmeye ve hüznü tam olarak yaşamaya engel olur. Yirmi üç yaşındaki bir hastam, çocukluk deneyimini şöyle anlatıyor: "On iki yaşındayken bir keresinde ağladığım için babam benimle alay etti. O anda, bir daha asla ağlamayacağıma yemin ettim. Ve bu yemini yıllarca tuttum. Sonunda ağlamanın iyi olduğunu, erkeklerin de ağlamaya ihtiyaç duyduğunu kavradığım zaman, artık ağlamayı beceremediğimi farkettim. O günden bu yana tekrar ağlamayı öğrenmeye çalışıyorum, ancak çok zor oluyor. Aynı şey diğer duygular için de geçerli. Çoğu zaman bu duygulara kendimi bırakmam çok zor oluyor."

İster çocuk ister yetişkin erkek olsun, ağlayan bir erkek durumunda, başkalarının ondan uzaklaşmasına ve ağlamayı olabildiğince çabuk durduracak "bir şey yapmayı" istemesine neden olan bir şey vardır. Kadının gözyaşları koruyucu bir duygu yaratır. Erkekte ise gözyaşı olsa olsa rahatsızlık yaratmakta, ara sıra da "kendini kontrol" edememesi nedeniyle ona yönelik bir tiksinti bile uyandırmaktadır. Erkeklik hâlâ trajedi karşısındaki gösterişçi tavırla ve sükunetle bir görülmektedir. Sık sık ağlayan bir erkek, kendi de dahil herkesin gözünde, çöken veya "sinir krizi geçiren" birisi olarak gözükmektedir. Sadece bilinçli bir irade eylemiyle özgür bir insan, bir erkekle oturup, özellikle oldukça sık bir temelde yapıyorsa, ağlayıp rahatlamasına göz yumabilir. Birincisinde mesele yok. Ama üçüncüsünde ya da dördüncüsünde nevrotik, çocuksu, ya da en azından can sıkıcı ve nahoş olarak görülür.

Saldırganlık

Saldırganlığın, erkeklerden beklenen ve onaylanan bir dışavurum alanı olduğu düşünülür. Gerçekte ise bunun da bir başka tabu alanı olduğu ortaya çıkar.

Çocuk yaştan başlayarak herkes erkeğin saldırgan olmasını bekler. Ancak bunun dışavurumunun, kişisel olmaması, yabancılara, rakiplere, düşmanlara ve diğer dışsal hedeflere yönelik olması beklenir. Evde veya okulda oğlan çocuğun saldırganlığı ağır bir şekilde engellenir. Karşılık vermesine, kendini kabetmesine, taşkın olmasına, hakaret etmesine, karşı gelmesine ya da kavga etmesine izin verilmez.

En amansız katiller ve acımasız işadamları bile, yakınlarıyla etkileşimlerinde, karıncayı bile incitmeyen nazik, hassas, tatlı insanlar olarak adlandırılır.

Bir anlamda erkek, Dr. Jekyll ve Mr. Hyde türü bir davranışa zorlanır. Saldırgan yüzünü sadece kendisine yakın olmayanlara gösterir. Bu da tehlikeli bir durum yaratır. Her erkekte belli bir miktar saldırganlığın doğuştan geldiği varsayılırsa, saldırganlık ahlakı, erkeği, kişisel olmayan kanallar veya hedefler bulmaya zorlamaktadır. Saldırganlığını gerçek kaynağından "uygun" hedeflere kaydırdığı zaman usdışı, yıkıcı ve acımasız davranışlar göstermektedir.

Kadınlara Yönelik Kızgınlık

Erkek çocuk, kadınla karşı karşıya gelmesi durumunda ruhsal olarak kaybedeceğini, çünkü sonuçta kazansa da kaybetse de "hayvan" olarak adlandırılacağını öğrenir. Çocukken, kız kardeşiyle kavga ettiği için ağır bir şekilde cezalandırılır. Kadının zayıf olduğu ve ona kesinlikle rakip değil, koruyucu olması gerektiği öğretilir. Kadının kendini ortaya koymak yerine ağlamaya eğilim göstermesi, sık sık, erkeğin doğrudan doğruya suçluluk duygusuyla tepki vermesine neden olur.

Yetişkinlik döneminde, kadının onu "aldatması," erkekliğini yaralaması, ya da yemeğini zamanında hazırlamaması gibi "haklı" bir gerekçe olmaksızın kadına kızgınlık gösterememesi, kadınla eşit bir temelde ilişki kurmasına engel olur. Geleneksel erkek, bilinçsizce ve savunmacı bir tutumla bu öfkeye tepki gösterir ve coşku, kadına yönelik üstün erkeğin aşırı koruyucu-

luğuna dönüşür, böylece kadını gerçekte olduğundan daha zayıf, çocuksu ve çaresiz olarak algılar. Bu savunma, erkeğin, tamamen usdışı ve öz-yıkıcı nedenlerden ötürü kadın adına mücadelelere koşmasına neden olur.

İkincisi, kızgınlığa karşı oluşturulan savunma, kendiliğinden cinselliğin ölümüne neden olacaktır. Ona karşı hiç bir saldırganca duygu beslemediği konusunda kadını ve kendini rahatlatmak adına geliştirdiği aşırı nazik ve aşırı duyarlı olma ihtiyacı nedeniyle kendini felç eder ve ayrıca kendi fantazisinde ona yardımcı olması için kadını da nazik Madonna rolü oynamaya özendirir.

Üçüncüsü, öfkeyi dışavurmaya karşı oluşturulan savunma, kadınla olan ilişkisinde onu suçluluğa çok yatkın kılacaktır. Kendini canla başla ortaya koyduğu ya da kadına karşı öfke gösterdiği zaman içinde "sadist" olma yolunda öz-suçlamalar uyandıran gözyaşı ve çaresizlik gösterileriyle kolayca yönlendirilecektir.

Son olarak, kadına yönelik kendi içinde yadsıdığı ve karşı savunma geliştirdiği saldırganlık ve öfke, uzaklaşma ve kopukluk, psikosomatik (ruhsal bedensel) şikayetler ve sair diğer pasif saldırganlık türleri biçiminde sayısız dolaylı ve gizli kılıklarda ortaya çıkacaktır.

Feminist hareket dikkatleri bu durum üzerinde toplamıştır. Özgür kadın, geleneksel davranış yapılarını kırmış ve erkekle ilişkisinde açıkça kendini ortaya koymaya ve saldırganlığını göstermeye başlamıştır. Buna karşılık erkek hâlâ kadına yönelik kendi öfkesinin yarattığı korkuyla donup kalmakta ve sonuçta kadını suçlamalarına ve iftiralarına karşılık onu memnun etmek için, ıslah etmeye yönelik suçluluk duygusuyla ve acınası entelleştirmelerle dolu bir çabayla tepki vermektedir. Aynı zamada, doğrudan doğruya dile getirmediği öfke, birebir, yakın, kalıcı bir temelde ilişki kurma becerisini ve arzusunu kolayca azaltmaktadır. Artık ona kadınlardan korktuğu söylenir. Gerçekte korktuğu şey ise, giderek artan ölçülerde terkedilme, engellenme ve yük altına girme —ki bunları açıkça dile giteremez— nedeniyle kadına yönelik geliştirdiği kendi öfke ve kızgınlık

dürtüleridir. Bunları doğrudan yaşayamadığı sürece, erkek şövenizmi konusundaki bütün törenlere ve kadınlara eşit davranma çabalarına karşın, derin, anlamlı bir yoldan değişemeyecektir.

Diğer Erkeklere Yönelik Yakınlık

Baba, kız çocuğunu kucağına alır, sarılır, öper, okşar, ama küçük oğluyla boğuşur, onu sağa sola atar, onunla yalancıktan kavga eder. Oğlunun dudaklarına konan bir öpücük, kısa sürede her ikisinin de boğazına batan bir kılçık gibi rahatsızlık verir, bu nedenle ikisi de bundan kaçınır. Sonuçta izin verilebilir erkek-erkeğe fiziksel etkileşimin tamamı, iş olsun diye yapılan bir el sıkışmaya ya da gelişigüzel bir sırt okşamaya indirgenir.

Erkek kardeşine ya da erkek arkadaşlarına karşı açıkça sevecen olan ve fiziksel yakınlık gösteren erkek çocuk, ebevyenlerinden, karşı-cinselliğiyle ilgili kuşkuları ima eden kaygılı titreşimler hissedecektir.

Sürekli olarak diğer erkek çocuklarla başarı terimleriyle kıyaslandığı için, diğer erkeklerin kendisine rakip olduğunu ve bu haliyle ayrıca potansiyel düşmanları da olduğunu öğrenir. "Ya o ya ben. İkimiz birden kazanamayız, ya da birinci olamayız," diye düşünebilir.

Erkeklik imajını koruma ihtiyacı, diğer erkeklere açık olmasını ve duyarlılıklarını ve zayıf yanlarını açmasını engeller. Sonuç olarak, iki erkek bir araya geldiği zaman, altta yatan rekabetçilik, eşcinsellik korkusu ve erkeklik imajını koruma ihtiyacı kombinasyonu, coşkusal yakınlığın gelişmesi için emin bir alana pek yer bırakmaz. Geriye kalan tek şey, arabalar, spor, politika ve iş gibi konulardaki kişisel olmayan tartışmalardır.

Çocukluğundaki koşullandırmalar yoluyla, diğer erkeklerle yakınlığa, ister sporda, iş dünyasında, ister savaşta olsun, ortak bir düşmanın bulunması durumunda izin verilir. Erkekler yaşlandıkça ve artık bu amaçlar için bir araya gelmedikleri za-

man, aralarındaki uçurum derinleşir. Bu nedenle ortalama bir erkek için başka bir erkekle yakın bir ilişki, olsa olsa, lise ya da askerlik günlerine ait bulanık bir anıdan başka bir şey değildir.

Temas

Erkek çocuğa, "Sadece bebekler kucak ister!" denir. Dokunmanın, sadece çok küçük çocuklar ya da kızlar için olduğunu öğrenir. Sonuç olarak, yedi-sekiz yaşına gelinceye kadar, özellikle de akranlarının önünde kucaklanması veya öpülmesi halinde utanma ve içerleme duyacak şekilde koşullandırılır. Elbette birçok baba, iki üç yaşından sonra resmi veya geçiştirmeli dokunuşların dışında oğlan çocuğuna dokunmaktan büyük ölçüde kaçınmaktadır. Gerekçesi de "Oğlumun büyüyüp bir kızoğlan olmasını istemiyorum" olacaktır.

Ayrıca kızlara dokunmanın cinsellik ima ettiğini öğrenir. Sadece eğer amacınız yatağa gitmekse dokunursunuz. Yetişkin erkekler dukunmaya karşı derin savunmalara sahiptir: tepkileri, fobi sınırına yaklaşır. Diğer erkeklerin dokunmasına çok zor katlanırlar ve bir kadının kendilerine dokunmasını sekse yönelik bir giriş faslı olarak algılarlar. Kendi içinde dokunulmak ve okşanmak, rahatsız edicidir ve kavrayışlarının dışında bir şeydir. Kültürümüzün erkek kahraman imajları, "dokunulmazlardır": soğuk, kendine yeterli ve görünüşte bu türden "kadınca" hiç bir davranış ihtiyacı olmayan erkek.

Özgürlük ve Dürtüsellik

Vahşi bir hayvan gibi davranmamasını, "uslanmasını," yetişkin gibi davranmasını, kendini kontrol etmesini söyleyen mesajlar, yetişkin erkeğe, mevcut birçok seçenekle özgür, kendiliğinden bir varoluştan korkmayı öğretir. Onun için özgür olmak, yıkıcı olabileceği —çini dükkanına dalan bir boğa— anlamına gelir. Hatta özgür olmayı istediği için kendine şımarık

bir narsisist etiketi bile vurabilir. Sadece James Bond gibi kurgu tipleriyle ya da playboy tipi birkaç çapkınla özdeşleşerek özgürlüğün tadını temsili olarak çıkarabilmektedir.

Özgürlük korkusu, erkeği, seçeneklerini yaşamının çok erken bir dönemde kapamaya sürükler. Yirmisinden sonra evlenir, hemen arkasından baba olur, aşırı bir mali sorumluluk yükünün altına girer ve geride kalan seçeneklere pek yer bırakmayan bir yaşam biçimine hapsolur, bu da gerçekten yetişip kim olduğunu öğrenmeye zaman bulamadan gerçekleşir. Sonuç olarak, kendisini yıkıcı, tehlikeli bir alana sürüklemesinden korktuğu özgürlüğe ve dürtülere karşı kalın duvarlar örer.

Erkeklere neden evlendiklerini ve evliliği sürdürdüklerini sorduğum zaman, sık sık duyulan bir cevap, "Beni iyi etkiledi. İstikrarlaşmamı sağlıyor. Uslanmama yardım etti," türünden şeyler olmaktadır. Tekrarlanan bu tema, erkeğin kendi yaşamını düzenleme becerisine olan güvensizliğini ve sonuçta kadının bunu onun için yapabileceğine ilişkin büyülü güçlerine inancını yansıtmaktadır. Özünde bu erkeklerin tamamı, iyi çocuklar gibi davrandıklarından emin olma sorumluluğunu verdikleri anne figürleriyle evlenmektedir.

Boşandıktan sonra bile birçok erkek bağsız geçecek birkaç yılın özgürlüğüne dayanamayacak gibi gözükmektedir. Bunun yerine, telaş içinde yeniden evlenirler ya da bir başka bağlayıcı ilişki kurarak olgun olduklarını kanıtlamaya çalışırlar.

Kadınlık

"Sapına kadar" erkeklerin çoğu, kadın elbisesi giydirildiği zaman soğuk terler dökecektir. Kızların, Marty, Ronnie veya Lenny gibi erkekçe gözüken isimler kullanma konusunda rahat gözükmesine karşın, Sally, Sue veya Wendy gibi bir kız adıyla hiçbir erkek rahat edemez, hatta yaşayamaz. Kız kardeşi babasının davranışlarına rahatlıkla özenebilir, ama onun annesine özenip onu taklit etmesi tabudur. Kadının özgürleşmesi, onu,

bir zamanlar geleneksel olarak erkeksi davranış ya da tarz olarak değerlendirilen her türlü işe ve uğraşa yönelmekte neredeyse tamamen serbest bırakmıştır. Buna karşılık içindeki kadınsı bileşeni dile getirmekten korkan erkek, hâlâ katı erkek rolündedir. Rol katılığı erkeğin yaşamını tehlikeli bir temele oturtur. Kadınların giderek artan ölçülerde geleneksel erkek işlerine yöneldiği değişen dünyada bu rol ona çok az seçenek bırakmaktadır.

Çocukken ona verilen mesajlar güçlü ve nettir. Sadece kızoğlanlar ya da "pısırıklar" kızlarla oynar. Evcilik oynamak, yemek pişirmek, dikiş dikmek, bir oyuncak bebeği giydirmek, ip atlamak, erkek çocuğu, her türden alaya ve aşağılamaya maruz bırakacaktır; ve ancak en güçlüleri bunu açıktan yaparak ayakta kalabilir ve yapmaya devam edebilir.

Kendi içindeki kadınlık bileşeninden korkması ayrıca onun, "güçsüz" bir tarzda davranan diğer erkeklere karşı acımasız olmasına yol açma eğilimi de gösterir. Erkek çocukların, davranışlarında kadınsı olan diğer erkek çocukları alaya alma ve maço tarzı davranış sergileme eğilimi, tamamen öz-yıkıcı ve yabancılaştırıcı bir eğilimdir.

"Usdışı" Davranış

Zevzeklik, soytarılık, kendiliğinden oyuncu olmak, hatta ketlemesiz kahkaha atmak (kontrollü sıratma yerine), tipik erkek dışavurumunun rahatlık sınırları dışındadır. Kendini bırakan, zevzeklik eden, ya da bir şekilde çocukça davranan bir erkeğe yönelen utanma dolu, eleştirel bakışları her görüşümde acı duyarım. Burada dile getirilmeyen mesajlar şunlardır: "Kendini aptal yerine koyuyorsun," yada "eşekçe davranmayı bırak!" Söz konusu kişinin yaşlı olması halinde ise "aptal bunak" mesajı yayılır ortalığa. Eğer karısı da yanındaysa, kocasını "yatıştırmaya" çalışmasından, rahatsızlığı genellikle açıkça belli olur.

Erkek olma ile mantıklı, analitik ve bilimsel olma arasındaki bağ, erkeğin, "usdışı" olan, yani somut bir şekilde görülmeyen

ya da bilimsel kanıta açık olmayan şeylerden korkmasına neden olur. Sonuç olarak, ipuçlarının açıkça görünmediği durumlarda olayları sezinleyip hissetme ve tepkilerini algılayıp bunlara güvenme yetisi anlamına gelen ve genelde "sezgi" denen şeyden çoğu kez yoksun olmaktadır.

Geleneksel olgun erkek tanımı, görünür hiç bir çocukça davranış olmaksızın yetişkin, kontrollü bir imaj yansıtmayı kapsar. Sonuç olarak, erkekler sık sık sıkıcı birer arkadaş olmaktadır. Gerginlikleri, öz-bilinçli olmaları ve kendini bırakma korkuları, fazla ciddi olmalarına neden olur ve oyunculuğu inançsızca reddederler. Birçok erkeğin gevşeyebildiği tek şey, sarhoş olmak, "açık saçık" (pis) fıkralar anlatmak veya bir porno filmine gitmektir.

Çocuk gibi davranmaması, zevzek olmaması, çılgınca veya soytarı gibi hareket etmemesi yolundaki eski uyarılar, erkeği, son derece dar bir kabul edilebilir davranışlar alanına hapseder. Öz-yeterlilik ve güç, zevzeklikle ve oyunculukla uyuşuyor gibi gözükmez.

Belirsizlik ve Çatışma

"Usdışı" olma korsunun bir yanı da belirsizlik korkusudur. Bu nedenle siyah-beyaz bir dünyaya ihtiyaç duyar ve gri alanlarla, net olmayan veya belirsiz olan şeylerle ilgili kaygısını dindirmek için yanlış veya kısmi cevaplara yönelir.

Bu belirsizlik ve çatışma korkusu, onu, belirleyici, eylem-yönelimli, mantıklı ve açık olmaya zorlayan eski koşullanmasına bağlıdır. Bu tarzda hareket etmek ve buna karşılık seçenek olasılıkların belirsizliğini ve doğruluğunu kabul etmek onun için zordur.

Şeylerin iyi veya kötü, doğru veya yanlış, ahlaki veya ahlak dışı, delice veya akıllıca, bizim tarafımızda veya onların tarafından olmasına ihtiyaç duyar. Bu tutum, yaşama yönelik esnek, açık bir yaklaşım geliştirmeye engel olur. Onun için alacakaranlık kuşağı yoktur. Örneğin, adalete yönelik geleneksel tu-

tumunda, insan ya masumdur ya da suçlu. Bu ikisi arasında hiç bir şeye izin verilemez gibi gözükür. Her yaşantının veya tepkinin etiketlenmesi gerekir; aynı kişi içindeki veya yaşamdaki karşıtların veya tutarsızlıkların varlığı onu rahatsız eder.

Belirsizliğe ve çatışmaya dayanamaması, doğrudan doğruya coşkusal düzleme de aktarılır. Sonuç olarak, erkek, ilişki içinde katıdır. Ya egemen olur, ya egemenlik altına girer, kontrollü veya kontrolsüz, güçlü veya hassas olur. Ama bir anda bir şey, başka bir anda başka bir şey olmaya izin vererek varlığının bütün boyutlarını rahatça yaşayamaz. Çünkü yasak dünyaya girdiği, yani, bağımlı olduğu an, rahatsızlık ve kaygı başgösterir.

Savunmacı Pozlar

Çağdaş erkeğe bazen makine denilmesinin nedenini anlamak zor değildir. Yakından incelendiği zaman, olsa bile az sayıda duygunun ve ihtiyaç ifadelerinin toplumsal olarak onaylanan erkeklik tanımı kapsamına girdiği görülür. Sonuç olarak erkek, aşağıdaki türden çeşitli pozlar, davranış biçimleri ve tutumlar geliştirir.

İnançsız erkek: Onun gözünde bütün duygular sahtedir. Kendine ve başkalarına ilişkin algısı, yakıcı, acı ve çekilgin bir tada sahiptir. Şöyle diyor gibidir: "Bu dünyada aynı anda hem hissetmenin hem de güven içinde olmanın hiç bir yolu yok." Dolayısıyla duyguları ikiyüzlülük olarak etiketlemek suretiyle kendi inançsız tutumunu haklı çıkarır.

Özerk Erkek: Onun için "duygular zayıflıktır," onu arı bağımsızlığın ölü noktasından uzaklaştırmaktan ve zayıf düşürmekten öte bir işe yaramaz. Özerk erkek için duyguları dile getirmek, düşman silahı karşısında kişinin en zayıf yerini göstermesine benzer.

Entellektüel Erkek: Duyguları kesip biçer, analiz eder, felsefileştirir, ama bir kez olsun kendiliğinden bir duygu ışıması olmaz. Hatta hissetmeleri için başkalarına yardım etmeye bile çalışabilir, ancak kendi tepkileri sığ, kopuk ve resmidir. Kendi tepkilerinin tamamını zekasının öldürücü süzgecinden geçirerek, duygularıyla arasına mesafe koyar.

Pasif-Saldırgan Erkek: Pasif-saldırgan erkeğin tutumu, "Ne hissetmemi bekliyorsun"dur. Bağlılıktan kaçarak, duygulara ilişkin korkusuyla başa çıkmaya çalışır. Kabuguna çekilir ve ondan duygu koparmaya güdülenen insanları bu amaçla mücadeleye zorlar. Söz konusu insanlar sonunda tam bir düşkırıklığı içinde onu yalnız bırakır.

Kullanıcı Erkek: İnsanları kullanır ve işi bitince fırlatıp atar. İstediği yere ulaşmasını sağlayacağına inandığı duyguları sahte bir gösterişle sergiler. Başkalarının duyguları, duyarlılıkları, amacına ulaşmak için yararlandığı araçlardır. Hissettiği tek şey, bir alay çeşitlemesidir.

Başarılı Erkek: Başarıya yönelen erkeğin tutumu, "duygular karın doyurmaz" ve "Duygulara sonrası için diyeceğim yok, ama şimdilik benim için zaman kaybı"dır. Başarı yönelimli erkek için duygular, yaşama savaşının yaşamsal süreciyle ilgili olmayan verimsiz bir lükstür ve onun gözünde kendisini yıkıcı bir tuzağa çekmeye eğilimli şeylerdir. Aslına bakılırsa, hiç duygulanmaz ama istediği taktirde duyguları yaşayabileceği yanılsamasını sürdürür.

Erkekleri duyguya zorlamak bugün epeyce moda oldu. Ama bu zorlama kısmen, sakat bir insanı koşmaya zorlamaya benziyor. Erkeğin, duygulara karşı oluşturduğu savunmalar güçlü ve derindedir ve erkek olarak kendine ilişkin imajıyla bütünsel olarak bağlıdır; ve erkek, kültürümüzün temel taşını oluşturan rollerle kuşatılmıştır. Tek başına iradi eylemin, erkeği, kendi içindeki bastırılmış duygular kasırgasından kurtarması oldukça

zor. Bugünün erkeği, duygulara karşı yürütülen kitlesel, savunmacı operasyonların bir ürünüdür. Güçlü, toplumsal açıda kabul edilebilir erkek davranışına dönüştürülerek, bu savunmalar, ayakta kalma uğruna erkeği korumaya uyarlanır. Ayakta kalabilmek ve bastırılan bu duyguları hapsedebilmek için, kendinden ve onu kontrolsüz bir tepki vermeye kışkırtabilen bütün ilişkilerden giderek daha fazla uzaklaşması gerekmektedir. Temel olarak, rahatlığı, inkâr tutumunda bulur. "Sana ihtiyacım yok," "Kızgın değilim," "kendimi ağlayacak gibi hissetmiyorum," vs. Duyguların özgür dışavurumuna izin verilmediği için erkek sürekli olarak kendisiyle mücadele ederek yaşar. Dışarıdan olduğu şey, gerçekte içeriden olduğu şeye karşı bir maskeden, savunmadan başka bir şey değildir. Erkek, kendini inkâr ederek kendini kontrol eder.

Duygularını kısmen açığa vurabilen erkeğin bile, her zaman için ilk önce durumu kolaçan etmesi ve duygu ifadesinin yerinde olduğundan emin olması gerekiyor. Evinde biraz duygu gösterebilir, ancak başkalarıylayken ve özellikle de işinde resmiyetini korumaya özen göstermesi gerekir. Bir anlamda, bazı duygularının sadece en emin yerlerde dışavurmuna izin verip diğer ortamlarda duygularını maskeleyerek, coşkularını bölmeye zorlanmaktadır.

Bu durumdaki erkeğin karşı karşıya kaldığı birçok yıkıcı sonuç söz konusudur:

1) Ani, beklenmedik davranış karşısında aşırı duyarlıdır. Yani, coşkusal açlık deneyimi periyodik olarak "çılgınca" şeyler yapmasına neden olur, bunlar arasında içki cümbüşleri, çılgınca araba kullanma, açıkça yıkıcı olan ilişkiler, ya da şiddetli öfke patlamaları sayılabilir. Bütün bunlar, içerdeki gizli volkanın püskürmeleridir. Sonuç olarak ilişkilerinin tamamı geçici, zayıf ve patlamalıdır, çünkü dış ve iç benlikleri sürekli çatışma halindedir.

2) Kendisine yakın olanları "çılgınlığa" sürükleme eğilimi gösterir, yani, kendi ihtiyaçlarını ve duygularını inkâr eder ve daha sonra da onu görünen değeriyle ele aldıkları ve içindeki gizli özü (benliği) doğru anlamadıkları için yakınlarına içerler.

Sonunda kendi kendine, "hiç kimse gerçekten bana aldırış etmiyor. Hepsinin canı cehenneme" der.

3) Gerçek duygularının bastırılması ve bunların farkında olmaması, onu, depresyon, içe kapanma, kaygı, sahte coşkunluk, vb. gibi coşkusal alt-üst oluşlara ve rahatsızlıklara eğilimli kılar. Bütün bu semptomlar, altta yatan ve bilinç düzeyine çıkması engellenen duygular çalkantısını maskelemektedir. Bunların inkârı, "coşkusal problemlerinin" temel nedeni olur.

4) Duyguların bastırılması, onu, sayısız ruhsal-fiziksel rahatsızlığa yatkın kılar. Dışavurulmayan duyguların birikmesi ve engellenmesi, bel ağrısı, yorgunluk, baş ağrıları, bağırsak rahatsızlıkları ve ülser gibi semptomlar yaratabilir.

5) Duygulara karşı oluşturulan savunmalar onu ilişkilerden giderek daha çok uzaklaşmaya zorlar. Kontrolünü sürdürmek için başkalarıyla arasına belli bir mesafe koyması gerekir. Sonuç olarak, giderek daha fazla yalnız, yabancılaşmış, körelmiş olur ve ilişkiler konusunda derinleşen bir boşunalık duygusuna kapılır. Sadece daha fazla eylem onu geçici olarak heyecanlandırır, ancak bu bile sonunda can sıkıntısına ve cansızlığa gider.

6) Yardım isteyememesi, savunmaları çatırdamaya başladığı ve kendi çalkantısına, karmaşasına, acıya ve çatışmaya yakalandığı zaman tek seçeneğinin, insanlardan daha fazla uzaklaşması veya alkol ya da uyuşturucuyla kendini köreltmesi olduğu anlamına gelir.

Erkek sadece, kendini ve tam olarak canlı ve gerçek olmanın potansiyel hazlarını yaşamaktan ne denli yoksun kaldığını kavradığı zaman kendi duygularının farkına varmak için çalışacaktır. Ancak hissetmemenin yaşamına ne yaptığını kavradığı zaman hissetmeye başlayabilecektir. Ne var ki psikoterapist olarak kendi deneyimlerim, kendi yararlarına gözükse de, bir başka insanın hissetmeye zorlanamayacağı yolundadır. Erkeklerin çoğu, sonuçtaki coşkusal olarak kendini bırakma korkusu eşliğinde, duyguları kontrol etme yeteneklerine büyük bir

yatırım yapmaktadır. Erkeğin, hisseden bir insan olmayı yeniden öğrenmesi gerekecek.

Kültürümüzde kişinin coşkusal benliğini yeniden kazanmasını sağlamanın belki de en emin ve kolaylaştırıcı yolu, eğitimli bir profesyonelin klavuzluğundaki bireysel veya grup terapi ortamıdır. Ancak burada bile kişinin, bunun da çabucak başarılması gerektiği yolundaki alışılmış erkek beklentisinin tersine oldukça zor ve ağır ilerleyen bir süreç olduğunu kabul etmesi gerekir. Coşkusal yaşantılar tam olarak özümsenmediği ve yapıcı bir yoldan bütünleştirilmediği sürece anlamlı değişme olamaz. Bu nedenle, gerektiği ve hakettiği durumlarda kendine tam bir coşkusal deneyim ödülü vermesi tavsiye edilir. Her şey bir yana, yaşamını, duygularını inkâr ederek geçirmiştir. Bu sürecin tersine çevrilmesi, tam bir katılımı ve bunun kendi yaşamı için ne kadar önemli olduğunun sürekli olarak bilincinde olmasını gerektirir.

Beşinci Bölüm

TERAPİ VE ERKEKLER

Acı dolu bir bunalımın ortasında psikoterapiye gelen birçok erkek, gerçekte temelde erkeğe özgü coşkusal bir ikilem olduğuna inandığım şeyin altında ezilen insanlardır. Sorun nevrotik olmaları değildir, erkek olarak yaşadıkları eski koşullanmaları sırasında bastırılan duyguların, dürtülerin, ihtiyaçların ve çatışmaların dışarı akın etmesidir. Bu duygular, artık çatırdama sürecine giren güçlü savunmaların arkasına hapsedilmiştir. Kendilerine ve başkalarına ilişkin coşkusal ayrımsamaları çok çok önceden ortadan kalkmış, bu da bir kriz sırasında erkeği çöküşe açık kılan belirleyici kör noktaları yaratmıştır.

Bir erkeğin yaşam durumu, coşkusal varoluşunun yasaklanan bu yanları, oluşturduğu savunmalarla artık kontrol altında tutulamayacak noktaya geldiği zaman, genellikle son derece kaygılı, telaşlı ve/veya depresyonlu bir halde terapi için psikoterapistin kapısını çalmaktadır.

ROGER R.

Yaş	:	31
Mesleği	:	Kimyasal madde satış elemanı
Medeni Hali	:	12 yıllık evli
Çocuk	:	11 yaşında bir kız, biri 8 diğeri 6 yaşında iki oğlan

"Sanırım çıldırdım. Bana ne oldu bilmiyorum, oğlumu pataklamaktan kendimi alamıyorum."

Roger R., yapmadığı taktirde kendisini terketmekle tehdit eden karısının ısrarı üzerine terapiye geldi. Bu krizi ortaya çıkaran olay, bir Pazar öğlen sonrasında olmuş. Seth adındaki

ortanca oğlu, hiperaktifmiş ve sabahın saat 6:30'unda kalkıp gecenin geç saatlerine kadar ortalığı birbirine katıyormuş. Çocuğu saat 8:30'da yatağa sokuyorlarmış, ancak çocuk banyoya giderek, masal anlatılmasını isteyerek, su isteyerek, birkaç dakika daha televizyon izlemek için yalvararak, ya da bir dizi soru sorarak, geç saatlere kadar uyanık kalıyormuş.

Roger'da şiddetli bir öfke patlamasına neden olan olay, özellikle yorucu bir iş haftasından sonra olmuş. Roger, bir futbol maçı izleyerek dinlenmeye çalışırken, oğlu da üzerine sıçrıyor, onu oyuna zorluyormuş. Birden "kendini kaybetme" dediği şeyi yaşamış. "Seth'ı yakalayıp dövmeye başladım, kendimi alamıyordum. Sylvia çocuğun çığlıklarını duymasaydı, onu öldürebilirdim. Araya girip çocuğu elimden aldıktan ve vücudundaki bereleri gördükten sonra ağlamaya başladım. Yaptığım şeye inanamıyordum."

Suçluluk, kötülük ve utanç duygularıyla geçen beş terapi seansından sonra, yıllardır içinde kaynayan ve Pazar olayının uzun süreli nedeni olan gizli içerleme duyguları dışa akmaya başladı. On dokuz yaşındayken, hamile olduğu için Sylvia ile evlenmiş. "Onu düşük yapmaya zorlayacak cesaretim yoktu, üstelik de annesine söylemiş, o da durumu aileme anlatmıştı. Beni sevdiğini, karım olmak ve çocuğumu doğurmak istediğini söyledi. Sanırım gururum okşanmıştı. Hafif yollu onu düşük yapmaya ikna etmeye çalıştım ve daha sonra evlenebileceğimi söyledim, ama işe yaramadı. Na yapabilirdim? Kalleşlik yapıp çekip gidemezdim. Şöyle veya böyle ürkmüş bir orta sınıf delikanlısıydım ve böyle şeyler yapamazdım. Bir şekilde onu sevdim ve sonunda baba olmanın bana iyi geleceğine kendimi inandırdım. Bunun, beni erkek yapacağını düşündüm."

Karısı, hayatında seks yaptığı sadece ikinci kadınmış. İlki, bir "sokak kızıymış." Nikahtan hemen sonra tam gün çalışmaya başlamış, gece okuluna devam etmiş ve kalan enerjisinin tamamını, iyi bir baba ve koca olma çabasına aktarmış.

Pazar olayına kadar bütün bunlar içinde birikiyormuş. "Bir düşkırıklığı ve öfke kuyusundan başka bir şey değildim. Hergün biraz daha büyüdüğünü hissediyordum. Bazen, eve

dönerken, evi, içindeki herkesle yanıp kül olmuş bulmayı arzuluyordum. Hastalık, öyle değil mi? Er ya da geç, öfkemi birisine boşaltacaktım. Bu sadece ne zaman olacak sorunuydu."

Roger, tanıdığı bekar erkeklere hep imrenmiş. Sürekli olarak seks içerikli hayaller kuruyormuş. Şehir dışına yaptığı iş gezileri sırasında porno film izlemeye gidiyormuş. "Bu beni hasta etmekten başka bir işe yaramıyordu. Evde bir karım ve üç çocuğum vardı ve ben, oturup, on beş adamın nefesini kesen bir kızı izliyordum." Seyehatleri sırasında kız bile atamıyormuş, çünkü fazladan hemen hiç parası olmuyormuş ve karısı, harcadığı her kuruşu biliyormuş.

Karısından ayrılmayı düşünüyordu, ancak boşanma konusunda çok fazla suçluluk duyuyordu. "Çok yorgun, çok yaşlı bir kadını nasıl terkedebilirim?" dedi. Bu nedenle, gömülü duygularının bir anda kontrolden çıktığı o Pazar olayına kadar evliliğini sürdürmüş.

Kültürümüzde, Roger gibi birçok erkek, çok erken evlenip çocuk sahibi olmakta, bunu da birçoğu yanlış nedenlerle yapmaktadır. Yaygın görüşten farklı olarak, evlilik erkeği olgunlaştırmıyor, gelişimini engelliyor. Bu noktadan sonra değişemez veya hissedemez duruma geliyor. Geri kalan her şeyi engellemek zorunda, aksi taktirde bu, temel hedefine, yani ekonomik olarak ayakta kalmasına engel olabilir. Bir anlamda erkek, erken evliliğe örtülü olarak göz yuman ve onu, bu kalıba girmek için ödenen ağır bedel konusunda eğitmeyen bir kültürün ürünüdür.

Roger R., gerçketen istediği için değil, yapmama konusunda çok fazla suçluluk duyduğu için baba olmuştur. Roger, kadın konusunda kültürün kamçıladığı tipik erkek suçluluk duygusunu yaşamıştır: hamile bir kızla evlenmeyi reddetmek erkeğe yakışmaz. Roger ayrıca karısının duygularından ve öz-saygısından da kendini sorumlu tutmuştur. Kadının, onu sevdiğini ve çocuğunun annesi olmayı istediğini söylemesi halinde erkek özellikle suçluluk duymaya yatkın olmaktadır. Erkek ayrıca, baba olmanın her nasılsa erkekliğini doğrulayacağı ve kendisini olgunlaştıracağı düşüncesiyle etkilenir, bu, tipik bir erkek fantazisidir.

Roger'ın başlangıçta evliliğe karşı gösterdiği direnç, kendi gelişiminden vazgeçmek zoruda kalacağına ilişkin altta yatan ayrımsamasının bir dışavurumudur. Ancak orta sınıf erkeklerinin çoğu gibi ona da, kadın öyle istediği taktirde cinsel açıdan "dürtüsel" davranışlarını sorumluluğunu almak zorunda olduğu öğretilmiştir. Kendisinden beklenen role uyum sağlamak için elinden gelen her şeyi denemiş ve içerleme duygularını, artık daha fazla içinde tutamayacağı bir noktaya gelene kadar sürekli olarak bastırmıştır. Sonunda oğlu, on bir yılın öfke ve düşkırıklığının hedefi olmuştur.

HENRY B.

Yaş	:	39
Mesleği	:	Gemi Kurtarma şirketi sahibi
Medeni Hali	:	13 yıllık evli
Çocuk	:	Yok

"Gemi işindekilere topu attırdım. Pay almak için bana yalvarmaya geldiklerinde varlıkları avuçlarımdaydı."

Otuz dokuz yaşında Alman göçmeni olan Henry B, bu ülkeye yedi yaşında gelmiş. Ailesine destek olabilmek için, gelişinin hemen akabinde, bir gazetecinin yanında sabahları kamyondan yük boşaltarak ve okuldan sonra yakınlarındaki bir kasapta komi olarak çalışmaya başlamış. Babası, bir dizi kalifiyesiz işten sonra bir tersanede kaynakçı olarak işe girmiş ve yaz aylarında Henry'yi de sık sık yanına almış. Henry zamanla gemilere karşı yoğun bir ilgi geliştirmiş ve liseden mezun olduktan sonra bir gemi yapım şirketinde işe girmiş. Bu işte yedi yıl çalıştıktan sonra, enkaz haline gelen ve batan gemilerin kurtarılmasıyla ilgili kendi işini kurmuş. Dünya çapında büyük bir işletme oluşturmuş ve kullanılmış, bulunması zor parçalardan oluşan en büyük stoklardan birisini oluşturarak bu parçaları büyük kârlarla satmaya başlamış.

İşiyle ve tam da işlerinin kârlı olmaya başladığı bir dönemde, yirmi yedi yaşında evlendiği Iowa doğumlu "tam

Amerikalı" karısıyla övünüyormuş. Evliliklerinin beşinci yılından sonra, kentin orta sınıf kesiminden ayrılıp en lüks semtine taşınabilecek zenginliğe ulaşmışlar. Henry, zenginlerin arasında yeri olmadığı duygusuna kapılmış, çünkü kendini hâlâ orta sınıftan birisi gibi görüyormuş. Yapım işçileriyle ve kalifiyeli elemanlarla her zaman iyi iletişim kurabiliyormuş. Ancak, karısının statüden zevk aldığını ve mahalli "toplumun" bir parçası olarak açılıp çiçeklendiğini biliyor olmak ona temsili bir haz veriyormuş.

Terapiye geliş nedeni başlangıçta çok bulanıktı. "Çok sinirli" olduğundan söz ediyor ve nasıl rahatlayabileceğini öğrenmek istiyordu. İlk beş seansı, çoğunlukla düşmanca bir tonla başarısıyla övünmekle geçirdi. "Bu işte bir numarayım. İnsanlar bana benim şartlarımla gelirler. Fiyatlarımı beğenmiyorlarsa kendileri çekebilir. Bulunduğum yere gelmek için çok borç ödedim," dedi.

Terapist, "Bunca parayı bana başarılarınızla övünmek için ödemiyorsunuz ya?" diyerek Henry'yi konuya gelmeye zorladı.

Henry kızardı, kaçamak tavırlar takındı, sonunda da "Ah, lanet olsun, sana da anlatabilirim" dedi. Derken, son beş yıl içinde eşcinsel olduğunu, park banyolarında ve tren istasyonlarında, özellikle de kent dışında olduğu zamanlarda aktif eşcinsel ilişkiler kurduğunu anlattı. Sivil polise yakalanmaktan kıl payı kurtulduktan sonra yardım istemeye karar vermiş. Bu konuda konuşmayı başarabildi, ancak olay onu dehşete düşürmüştü. Yaşamının tamamının hiç uğruna heder olabileceğini görüntüleyebiliyordu.

Eşcinsel duyguları sadece başarılı olduktan sonra onda saplantı olmaya başlamış. O zamana kadar ara sıra eşcinsellik fantazileri olmuş, ancak daha sıkı çalışarak, rekabet ederek, "becererek" eşcinselliğini bastırıyormuş. Sonunda erkeklere yönelik güçlü cinsel arzularını eyleme dökmeye başladıktan sonra eşcinsel barlarına gitmeye veya sair yerlerde eşcinsellerle tanışıp ilişki denemeye çok korkuyormuş, çünkü tanınmaktan korkuyormuş.

Henry, bunun evliliğini etkilemediğini, çünkü karısının, çok

seyrek seks yapmalarından rahatsız gibi gözükmediğini söyledi. Karısıyla sevişirken erkekleri hayal ediyormuş. Karısı, aktif toplumsal sahnenin bir parçası olmaktan hoşnut gözüküyormuş ve kocasının cinsel ilgiden genel yoksunluğunu fazla çalışmasına bağlıyormuş. Henry, konuşmayı sürdürdükçe, karısının lüks düşkünü yaşam biçimine nasıl derinlemesine içerlediğini kavradı. "O semtte oturmaktan gerçekten nefret ediyorum. Öncesinde en azından konuşabileceğim birileri vardı. Şimdi ise olan tek şey, varlıklı WASP'larla yapılan lanet geziler," dedi.

Henry B, temelde mutsuz oldukları ve komşularıyla ortak pek bir şeye sahip olmadıkları varlıklı çevrelerde yaşamaya başlayan sonradan zengin olma birçok ereğe örnek teşkil etmektedir. Bu erkekler, kendilerini kanıtlamak, karılarını hoşnut etmek ve arkadaşlarını etkilemek için, kendilerine göre olmayan çevrelerde rahatsız ve yalıtılmış bir duruma düşmektedirler.

Birçok açıdan Henry'nin davranışı, başarı yönelimli birçok erkeğin, kendilerini giderek artan ölçülerde gerçekdışı, doyumsuz bir yaşamdan kurtarmaya yönelik bilinçsiz bir çabada özyıkıcı etkinliklere nasıl yöneldiğine bir örnektir. Bilinç düzeyinde bırakamadıkları acı verici bir durumdan kurtulmaya yönelik bilinçsiz bir arzuyla, geçici ilişkilere girerler, fazla içmeye başlarlar, iş dünyasında yaşadışı yöntemlere başvururlar, kendileri için önemli olan ilişkileri ihmal etmeye veya unutmaya başlarlar. Henry'nin durumunda eşcinsel dürtülerini yaşamayı seçtiği yerlerin, felaketle sonuçlanması neredeyse kesindir. Bir anlamda Henry, kendi kurduğu ve kısır, öldürücü bir yapı kazanan bir yaşamı yıkmaya çılışıyordu.

Henry'nin rakiplerine yönelik tutumu, kültürümüzde, iş dünyasındaki düşmanca, gırtlak gırtlağa davranışlarla yüceltilen erkek eşcinselliği arasındaki olası ilişkiyi sembolize etmektedir. İş yaşamında erkekler, birbirine "top" diyerek, rakibine "topu diktirmekten," "işini bitirmekten," "düzmetkten," ya da rakip tarafından "düzülmekten" söz ederek, birbirlerini yara-

lamaktadır. Henry'nin eşcinsel davranışı, iş yaşamında becerinceye kadar, yani eşcinselliğini düşmanca, rekabetçi davranışla yüceltme ihtiyacı ortadan kalkıncaya kadar açıkça ortaya çıkmamıştır.

Bir anlamda kültürün, erkekteki kadınlık bileşeninin dışavurumuna yönelik düşmanca tutumu, özellikle iş dünyası gibi daha rekabetçi alanlarda en belirgin şekliyle görülen erkekler arası yabancılaşma ve güvensizlikle doğrudan ilişkili olabilir. Erkeklerin bu gırtlak kesme tutumu, kültürel olarak korkulan ve tehdit edici olan erkeklere yakın olma dürtülerine karşı bir tepki olarak görülebilir. Bu tutumlar erkeği üstün maço davranışına sürüklemekte ve diğer erkeklere yakın olma korkusu yaratmaktadır.

STEVEN L.
Yaş : 26
Mesleği : Tenis öğretmeni
Medeni Hali : Bekar

"... o kadar çok piliç düzdüm ki çoğunun adını bile hatırlamıyorum."

Steven L, çekici, koyu tenli, atletik yapılı bir erkekti. Üniversitede beden eğitimi öğrenimi görmüş ve tenis takımında oynamış. Mezuniyetten sonra bekarlar için yeni inşa edilen büyük bir tesisteki tenis kulübünde çalışmaya başlamış. Tenis kortlarında ve bekarların uğradığı barlarda ve partilerde sürekli olarak kızlarla tanışıyormuş. Bir dizi kızla yattıktan sonra, onu derinleşen bir yalnızlık ve can sıkıntısı duygusuyla başbaşa bırakan bu deneyimlerin sonucunde terapiye geldi. "Sanki on bin kişiyle çıkmışım da bir vücutlar denizinde yaşıyormuşum gibi hissediyorum. Her sayı alışımda, bu kaçıncı diye düşünüyorum."

Birkaç yıl boyunca Steven, "trafik sıkışıklığı" dediği şeyi yaşamış. Aynı günde üç ayrı insanla buluştuğu oluyormuş:

öğlenden sonra birisiyle, akşam dokuzda bir başkasıyla, gece yarısı da bir başka kızın dairesinde. Çıktığı insanlara, giderek söyleyecek çok az şey bulmaya başlamış. Önce içkiye ya da yemeğe, belki sinemaya, daha sonra da yatağa gitmek, sonsuz bir tekrar gibi gözüküyormuş. Önerdiği her şeyi pasifçe kabullenen kız arkadaşlarından sıkılıyor, onlara kızıyormuş. "Nerede olduklarını bilmeme hiç izin vermediler. Gerçekten neden hoşlandıklarını veya hoşlanmadıklarını, hatta kim olduklarını bile bilmiyorum. Sadece idare eden cinstendiler. Bazen onlara, 'Arabayı sen kullan, ben de lanet manzarayı izleyeyim. Nereye gideceğimize ve ne yapacağımıza sen karar ver,' demeyi istiyorum. Sevişirken bile neden heyecan duyduklarını söylemiyorlardı. Beni memnun etme işiyle o kadar meşgullerdi ki sanırım çoğu zaman heyecanlanmış olma aldatmacasıyla beni de kendilerini de kandırıyorlardı." Steven, kız arkadaşlarının pasifliğine kızmasına karşın, "fazla saldırgan" olan kızlardan hoşlanmadığını da kabul ediyordu. Zorlayıcı olduklarını hissettiği zaman böyle kızlarla çıkmıyormuş.

Daha anlamlı bir ilişki istediğini iddia etmesine karşın, ayrıca kendini yıktığını da biliyordu. Çıktığı kızlar konusundaki küçük şeylere karşı, giyim kuşamlarına, kokularına, konuşma veya yürüyüş tarzlarına karşı hep eleştirel olmasına karşın, hiç bir zaman onlara neden hoşlanmadığını söylememiş. Yaptığı tek şey, bu kişileri listeden çıkarmak oluyormuş. Buna gerekçe olarak da onları yaralamak istemediğini gösteriyordu. Seansların birinde, "Söylemiyordum, çünkü benim için değişmelerini istemiyordum. Beni memnun etmek için değişerek beni kullanmadıklarından nasıl emin olabilirdim. Daha sonra, daha güvenlikli oldukları zaman nasılsa eski yaşam biçimlerine dönüyorlardı," dediğinde derindeki neden ortaya çıktı.

Görünüşte kadınlara karşı çok saldırgan olmasına karşın, her zaman için, kendisi yakınlaşmadan önce kadın tarafından çekici bulunduğuna ilişkin bir işaret beklediğini farketti. Kolay kolay, çekici bulduğu, ancak ona ilgisiz gözüken bir kızın arkasından koşmuyor, bir kız tarafından reddedildiği zaman da kesinlikle ikinci kez teklifte bulunmuyordu. "Satıştan nefret

ederim, buna ben de dahilim," dedi.

Tenis öğretmeni olmaktan gurur duyuyor olmasına karşın, çıktığı kızların, onu çekici bulmalarının nedeninin büyük ölçüde fiziği olduğunu ve kim olduğunu bilmediklerini ya da buna aldırış etmediklerini hissediyordu. Yine de, ilk buluşmada konuşmanın bir yerinde tenis öğretmeni olduğunu söyleyerek ve temelde tenis kortunda tanıştığı kızlarla çıkarak sorunu hallettiğini görüyordu.

Steven, önce erkeği "puan aldığı" için ödüllendirip daha sonra da davranışını "sığlık" olarak etiketlemek suretiyle bundan gerçekten zevk almasına izin vermeyerek, ya da bunun Don Juanca bir cinsel güvensizlikten kaynaklandığını ve "anlamlı" ilişki kuramamasının bir yansıması olduğunu söyleyerek bu konuda suçluluk duymasını sağlamak suretiyle onu kazanma çatışmasına sürükleyen çelişik erkek koşullandırmasının bir ürünüdür. Steven'in durumunda, kendi içinde cinsel yaşantılardan zevk alamadığı gibi tekeşli bir ilişki veya cinsel yaşamdan uzak durmak gibi alternatifleri de kabul edemiyordu.

Tipik erkek koşullanmasında olduğu gibi Steven de çıktığı kızlar konusundaki negatif duygularını onları yaralama korkusuyla dile getirmiyordu. Erkeğe, kadınlara saldırgan davranmaması ve onları zayıf varlıklar olarak görmesi öğretilir. Bu da ilişkinin coşkusal açıdan gerçek bir temelde gelişmesini engeller. Ayrıca erkeğin, kendisini memnun etmek için geçici olarak değişmiş gibi gözükebilen bir kadın tarafından kullanılma korkusu da gerçek bir karşılıkla kötüye kullanıcı bir tepki arasındaki farkı anlayamamasının bir sonucudur. Bu da kısmen, bir tepkinin içten olmadığını hissettiği zaman bunu hemen kadının yüzüne vurma halinde kendini "düşmanca" niteleme eğiliminden ve kendi tepkilerine güvenme konusundaki koşullandırılmış korkusundan kaynaklanmaktadır.

Erkek, Steven'ın çıktığı kızlara (onu cekici bulmaları için) tenis öğretmeni olduğunu söyleyerek yaptığı gibi, kendi imajını ortaya koymasına karşın, aynı sürecin kurbanı durumuna da düşmektedir. Yani, "birisi" olmak için mücadele eder ve bunu

yaptıktan sonra da gerçekte ne olduğu ya da kim olduğu için sevilmediğini farkedip çekici olma rolünde kalmaya zorlanmış olma duygusundan kaynaklanan o derin yalnızlık duygusunu yaşar.

Yüzeyde kadınların arkasından koşmalarına karşın erkeklerin çoğu, kadınlarla ilişkilerinde hiç bir zaman bir reddedilme esnekliği geliştirememiştir. Bu da bilinçsizce erkekleri, kendilerini zaten çekici bulduğunu hissettikleri kadınlara iter. Peşinden koşulan kişi olmak rahatlatıcı olsa da, aynı zamanda önemli açılardan ilişkideki seçimin gerçekten kendine ait olmadığına ilişkin altta yatan engelleyici bir algılayış söz konusudur.

Son olarak, Steven, kadınlarla olan ilişkilerde pasif olmaya karşı oluşturulan geleneksel erkek direncine sahipti. Sonuç olarak, kendini ortaya koyabilen kadınlardan kaçma ve daha pasif, "kadınca" kadınların çekimine kapılma eğilimi gösteriyordu, bu ise kendini ilişkilerde her zaman egemen taraf olmaya zorlandığını hissettiği tek yanlı, birbirinin tekrarı olan ilişkilerde içerleme duymasının ötesinde bir işe yaramıyordu.

LEONARD S.

Yaşı	:	67
Mesleği	:	Emekli öğretmen
Medeni hali	:	34 yıllık evli
Çocuk	:	31 yaşında bir erkek, 28 yaşında bir kız.

"Genç kızlara küçük çaplı cinsel şakalar yapmaktan vazgeçmiyor. Bunuyor olmalı. Onun için kaygılanıyorum."

Leonard S, terapiye gelmeyi reddettiği için randevuyu ayarlayan karısı Jenny'in tekrarlanan ısrarı üzere doktoru tarafından terapiye gönderilmişti. Kadın telefonda kaygılı bir tavırla kocasının uygunsuz davrandığını, sürekli olarak genç kızlara dik dik baktığını ve sık sık onu ve ailesini utandıran şeyler söylediğini anlattı. Sert, "pratik" görünümlü, topuzlu beyaz saçlı güzel bir kadın olan Jenny, terapi seansına, güçlü, canlı

görünümlü, gri saçlı bir erkek olan Leonard'la birlikte geldi. Başlangıçta Leonard utangaç, sıkıntılı bir havayla çevreye bakınırken konuşmanın çoğunu Jenny yaptı. Leonard'ın sağlıklı bir erkek olduğunu kabul etmesine karşın, bir gazetede sağlık köşesinde okuduğu "gerçek bir darbe yapmayan, ancak beyne hasar verebilen küçük darbelerden" kocasının etkilenmiş olması gerektiğine inanıyordu.

"Ona ne olduğunu anlamıyorum," dedi. "Son iki yıl içinde, parktaki bütün genç hippilerle konuşmaya başladı. Sokakta yürürken yüzsüzce meme uçları gözüken kızlara dik dik bakıyor. Gözleri yerinden fırlayacakmış gibi bakıyor. Son olarak da, evimizin yakınlarındaki çıplaklar kampına gitmeye başladı, iki hafta önce de anadan doğma soyunmak istedi. Engel olmasıydım yapacaktı." Ayrıca, Leonard'ın eskiden olduğu gibi operayla artık ilgilenmediğinden yakındı. Bunun yerine, öylece ayakta durup plajda rock müziği çalan gençleri dinliyormuş.

Sonunda Leonard konuşmaya başlayıp "Bende yanlış olan bir şey yok. Arkadaşlarımız sıkıcı. Onlar gibi akşama kadar dama ya da satranç oynamamı istiyorsun," deyince Jenny öfkeden patladı. Derhal sözünü keserek, o genç insanlarla konuşmaktan ne kazanmayı umduğunu sordu suçlayıcı bir havayla. "Hiç bir şey bilmiyorlar. Onlar birer çocuk. Kafaları yeterince karışık ve sen onlara yardım etmek yerine onlar gibi davranmaya çalışıyorsun."

Jenny özellikle Leonard'ın akşamları yaptığı uzun yürüyüşlerden utanıyordu. Zaman zaman, genç kızlarla tanışıyor, onlarla konuşuyor, gönüllerini kazanmaya çalışıyor ve eve kahve içmeye davet ediyormuş. Bir keresinde bu kızlardan birkaçı, adamı "hayranlık uyandırıcı" bulduğu için eve gelmiş. Bu olay Jenny'i o kadar utandırmış ki, bu konuda daha fazla konuşamadı. Yoğun bir sinirlilik anında, Leonard'ın, kendini aptal yerine koymak yerine ölmesinin daha iyi olacağını bağırdı öfkeyle. Hemen özür diledi ve gerçekten bunu kastetmediğini söyledi. "Onca yıl bir öğretmen ve saygın bir erkek olduktan sonra, seni anlayamıyorum. Senin yaşındaki diğer erkekler ken-

dilerini aptal yerine koymuyor. Torunlarımızın gelip seni böyle davranırken görmesi beni utandırıyor." Jenny, Leonard'ın "beyninde bir problem" olduğuna ilişkin inancına destek bulma çabasıyla terapiste bakarken, Leonard da sessizce oturuyordu. Terapist, beklenen desteği vermeyip de bunun yerine Leonard'ı, duygularını paylaşma ve Jenny ile yüzleşme konusunda ikna etmeye çalışınca, Jenny rahatsız oldu ve seansın henüz bitip bitmediğini sordu.

Leonard'ın davranışlarına yönelik tepki —ki bu, yaşlı erkekler genç kızlara ilgi gösterdiği zaman genelde kültürümüzde gösterilen tepkiye örnek teşkil etmektedir— kültürün "yaşa uygun" davranışa ilişkin katı inancının bir yansımasıdır.

Yaşlı erkeklerin, sıkıcı ve doyumsuz gelse de, kendi akranları arasında doyum bulması gerektiği düşünülür; ve genellikle temsili olmasına karşın, genç kızlara bakıp bundan zevk aldıkları zaman çoğunlukla "yaşlı bunak" ve "uçkur düşkünü" damgasını yerler. Bu özellikle, durumdan rahatsız olan ve yaşlı erkek beklenen "büyükbaba" rolünden saptığı zaman ne yapacağını bilemeyen aile için tehdit edicidir.

Buna bir istisna, güçlü, varlıklı ve/veya yüksek kariyerli yaşlı erkeklerdir. Bu durumda daha fazla toplumsal hoşgörü söz konusu gibi gözüküyor. Ancak diğer durumlarda yaşlı erkek, genç kızlarla olmaktan zevk almaya çalıştığı zaman, insanların utandırıcı ve içerleme dolu bakışlarıyla ve "yaşlı bunak" fısıltılarıyla karşı karşıya kalır.

Genç kızlar, oyuncu, belki de dalgacı bir tavırla bile olsa ilgiye karşılık verdikleri zaman özellikle can sıkıcı bir durum ortaya çıkar. İnsanlar derhal yaşlı erkeği kendinden "korumak" ister. Öz-bilinçli olmayan kendiliğinden bir davranış sergilediği zaman, bunu erkek canlılığının ve heyecanının yeniden doğuşunun bir yansıması olarak görmek yerine, erkeğin uygunsuz davrandığı düşünülür.

Ailenin yaşlı erkeğin davranışları konusundaki kaygısı, erkeğin ihtiyaçlarını değil, onu tahmin edilebilir, katı, can sıkıcı ve kendi ihtiyaçlarına uygun bir kalıba dökme ihtiyacını yansıtır. Açıkçası, kendiliğindenliğinin ve tazelenen cinsel ilgi-

sinin ve merağının zevklerini onunla paylaşmak yerine, yaşlı erkeğin hastalığı ve yaşlanma sorunları konusunda "yardımcı" ve "kaygılı" olmak daha rahatlatıcı gözükmektedir.

WARREN P.

Yaşı	:	30
Mesleği	:	Spor mağazası müdürü
Medeni hali	:	Ayrı
Çocuk	:	Yok

"Ona tam anlamıyla adanmıştım. Siz psikologların her zaman için iyi bir ilişkiye yol açtığını söylediğiniz şey de bu değil mi?"

Warren P, yirmi yedi yaşındaki kızıl saçlı güzel karısı cinsel yaşamlarından doyumsuz olduğu için terapiye geldi. Kendi adına hiç bir şikayeti olmamasına, karısının her zaman kendisini heyecanlandırmasına karşın, "soğukluğun" üstesinden gelme "savaşında" ona yardım etmeye hazır olduğunu söyledi. Bu, uzun süren bir dizi "savaştan" sadece birisiydi. Warren, kendini, karısına olan bağlılığını ve adanmışlığını kanıtlama işine vermişti. Gözyaşları içinde, karısına ilişkin duygularını şöyle açıkladı: "Sanki ben bahçıvanım o da tohum. Sadece onun gelişip çiçeklenmesi bana doyum veriyor."

Birçok açıdan beş yıllık ilişkilerinin özü buydu. Karısı Jackie ile ilk tanıştıklarında, Warren, sualtı araştırmalarında çalışmayı planlayan deniz biyolojisi yüksek lisans öğrencisiymiş. Üstün bir derine dalma yeteneğiyle, dibe dalıp sualtında uzun süreler kalarak okyanus tabanını araştıran bir ekibe katılmayı umuyormuş.

İlk günlerinde Jackie son derece utangaç ve hassas gözüküyormuş. Warren için kadınlığın özü buymuş. "Çıktığım diğer kadınlar gibi zorlayıcı değildi. Bir tür zayıflığı, çaresizliği, beni gerçekten heyecanlandıran bir hassaslığı vardı. Onda, fantastik bir kadın olmasını sağlayacak büyük bir potansiyel gördüm; yaşamımda, ona bu potansiyeli gerçekleştirmesine yardım ettiğim taktirde bunun bana doyumun da ötesinde bir

şey vereceğini düşündüğümü hatırlıyorum. Kendi kariyerim konusunda kaygılanmıyordum; bu tür ego rotaları benim için önemli değildi. Gerçekten önemli olan tek şey oydu."

Tanıştıktan bir yıl sonra evlenmişler ve Warren, dalgıç teçhizatı satışı ve tamiri yapan bir mağazada müdür olarak iş bulmuş. Boş zamanlarında kendini Jackie'ye adamış. Dışarıdan üniversiteye gitmesi için yüreklendirmiş. "Okula tam gün gidemeyecek kadar hassas olduğunu hissettim. Eğitim makinesinin onu ezmesini istemedim. Buna karşın, benim üniversite derecem karşılık onun lise mezunu olması nedeniyle, kendini iyi hissetmesinin onun için önemli olduğunu biliyordum." Akşamları ödevlerini yapmasına yardım ediyormuş.

Bu, sonraki dört yıl içinde karısına yardım etme çabalarından sadece birisiymiş. Örneğin, bir gün Jackie'yi evde dans ederken görünce, gizli bir yeteneği olduğuna karar vermiş. Bu nedenle onu, orta sınıf bir dans okuluna kaydolması için yüreklendirmiş ve ona, çalıştığı taktirde mutlaka keşfedileceğini söylemiş.

Ayrıca dolgu yaptırmak için dişçiye, kilo problemleri için doktora giderken de yanında bulunmuş. Göğüsleri küçük olduğu için göğüs büyütme ameliyatı olabileceğini bile söylemiş, ancak Jackie korkmuş. Mali imkanlarının kısıtlı olmasına karşın Cumartesi günleri onu giyim kuşam alışverişine çıkarıyormuş. "Değişmesi için birini kendimden daha çok sevmek çok güzel," dedi. "Bu, kendimi içeriden 'saf' hissetmemi sağlıyordu."

Bu arada kendi ilgilerini bir yana bırakmış. Malzeme için yeterli para olmadığından sualtı fotoğrafçılığı hobisini bırakmış. Spor yapmak için zamanı olmadığından şişmanlamış, yeterli zaman olmadığı ve kendisine doyum veren karısının ona daha fazla ihtiyaç duyduğunu düşündüğü için yakın arkadaşlarının çoğunu bırakmış.

Başlangıçta, karısı ona cinsel olarak karşılık verememekten yakınınca, kendisi işteyken ona başkalarıyla ilişki kurma izni bile vermiş. "Bu deneyimin ona yararlı olacağını düşündüm; be-

ni sevdiğinden ve bana bağlı olduğundan emin olduğum için bu beni korkutmuyordu." Bunun cinsel yaşamlarına bir yararı olmayınca karısıyla birlikte seks terapisine gelmeyi kabul etmiş.

Seks terapi işlemleri sonunda terapistle başka şeylerin tartışılmasına yol açtı. Seansların birisinde Warren sersemlemiş bir şekilde otururken, Jackie de ona yavaş, buz gibi bir tonla kendisini baştan yaratmaya çalıştığı için ondan nefret ettiğini söyledi. Okulu bıraktığı ve daha iyi bir şeyler yapabilecekken bir malzeme mağazasında çalışmanın ötesine gidemediği için onu sıkıcı bir insan olmakla suçlayarak aşağılayıcı sözler söyledi. Kendisine başka erkeklerle ilişki kurma izni verdiği için alaycı bir tavırla ve yoğun bir öfkeyle Warren'e hakaretler yağdırdı. "Yattığım erkekler, senin bir budala olduğunu düşündüklerini ve kendilerinin kadını olmam halinde böyle bir şeye asla izin vermeyeceklerini söylüyorlardı."

Jackie'nin öfke patlamasıyla Warren kendini ihanete uğramış ve yaralanmış hissetmişti, ancak "Öfkesini dile getirebiliyor ve bu da daha çok gelişmesine yarayacak," diye düşünerek kendini teselli etmişti. Ancak tam da Jackie'nin tam bir insan olmaya ve Warren'in de kendisi için birşeyler yapmaya hazır duruma geldiği noktada Jackie ayrılacağını bildirdi. "Vıcığımı çıkarmayan, bana çocuğuymuş gibi davranmayan, beni olduğum gibi kabul eden ve başka bir erkeğe baktığım anda beni öldürecek olan!" bir erkeğe aşık olduğunu söyledi.

Warren, aylarca, ağlayarak ve Jackie'nin "kendine gelmesini" bekleyerek, adeta felç hayatı yaşadı. "Hiç kimse onu benim kadar sevmeyecek. Yıkılacak. Görecek."

Warren, erkeğin, "kadınlık" yanılsamasıyla ilgili "kör noktasına," yani, hassas, zayıf ve korunmaya ve yönlendirilmeye muhtaç olduğu düşünülen "gerçek" kadına ilişkin arayışın ve fantazinin aşırı bir örneğiydi. Erkek sık sık, kendini kadının iyiliğine, gelişimine ve doyumuna adamak için belli bir yoldan hareket eder. Bu kısmen erkeğin kadına karşı saldırgan olma korkusunu yansıtır. Bu duygulara karşı oluşturduğu savunmalar, erkeğin içindeki saldırganlığı, kadının süper koruyucusu olma-

ya yönelik olan ve toplum tarafından daha rahat kabul edilen bir dürtüye dönüştürülecek bir yoldan iş görür.

Bu ayrıca erkeğin öz-nefretini, kendini bencil ve düşüncesiz görme eğilimini yansıtır. Kadını memnun etmek için kendini yoksun bırakarak bu duyguların üstesinden gelmeye çalışır. "Aşık" olduğu zaman, özgecil bir tavırla kendini ikinci planda tutabilir ve kadının ihtiyaçları ve gelişimi uğruna kendininkilerden vazgeçme konusunda kendini haklı bulur.

Warren'in davranışı ayrıca erkeğin, saldırgan olmayan kadının varlığına inanma ihtiyacını yansıtır. Kadının saldırganlığı erkeğe tipik olan doğrudan yollardan dile getirilmediği için, kadınlarda, özellikle de kendi kadınında saldırganlık olmadığına inanır. Kadının saldırganlığının, "çaresizlik" ve "zayıflık" tepkileri yoluyla uyguladığı güçlü yönlendirici kontrolü de dahil olmak üzere sayısız örtülü yoldan ortaya çıktığını göremez. Daha sonra kadının kızgınlığı ve öfkesi, sonunda Jackie'de olduğu gibi doğrudan doğruya ortaya çıktığı zaman, erkek şaşkına döner, ezilir ve olan bitene inanmaz. Bunu haketiğine, kadınını bu noktaya zorlamış olması gerektiğine, ya da kadının geçici olarak kendini kaybettiğine inanma eğilimi gösterir.

Erkek ayrıca kadın-erkek ilişkisinde de hassastır, çünkü kendi bağımlılık ihtiyaçlarını yadsımaktadır. Bilinçsizce, kadının kendine bağımlı olmasına göz yumarak kendi bağımlılığını temsili olarak yaşama eğilimi gösterir. Bir anlamda kadın, erkeğin dile gelmeyen, susuzluk çeken yıllarını dışavurmakta ve erkek de bundan dolaylı bir doyum almaktadır. İlişki tehlikeye girince ya da kadın tarafından terkedilinceye kadar, bağımlılığın tek yönlü bir yol olduğu yanılsamasını beslemeyi sürdürür. Daha sonra sık sık, gerçekte daha derinlemesine bağımlı olanın kendisi olduğunu keşfeder. Bu da erkeğin, yakın olduğu kadınla bir çocukmuş gibi ilişki kurma eğilimine doğrudan bağlıdır, oysa belirleyici birçok açıdan kadının kendinden daha az hassas ve çocuksu olduğunu keşfeder.

ANTHONY S.

Yaşı	:	51
Mesleği	:	Plak yapımcısı
Medeni hali	:	Boşanmış
Çocuk	:	16 yaşında bir oğlan, 13 ve 11 yaşlarında iki kız.

"Bu cazcıların babasıyım. Onlara öte beri satın alırım, onlar da benim için her şeyi yapar. İstersem kayıt odasında önümde eğilirler."

New York doğumlu liseden terk Anthony S, kendini yaratan bir erkekti. İş yaşamına, bir giyim kuşam merkezinde işçi olarak başlamış. Oradayken, "soul music"e (ruh müziği, black blues müzisyenlerinin çaldığı müzik) ilgi duymasını sağlayan bazı zencilerle arkadaşlık kurmuş. Ezilen insanlara yönelik derin yakınlık duygusu ve "toplumun varlıklı, duygusuz, ayrıcalıklı kesimine" yönelik içerleme ve öfkesi nedeniyle bu müziğin büyüsüne kapılmış.

Yaşamdaki misyonunun, bu güzel ve sürükleyici müziğe beyazların dikkatini çekmek olduğuna karar vermiş. Bu nedenle on bir yaşından beri komşu çevresinden olan en iyi arkadaşıyla bir ortaklık kurmuş. Ortağıyla birlikte Harlem'deki, Chicago'nun güney yakasındaki ve Güney kentlerindeki küçük klüplerde keşfedilmemiş yetenekler aramışlar. Ortağı işin ticari yanlarıyla ilgilenirken Anthony da sanatsal yanıyla —plak kayıtlarıyla— ilgileniyormuş.

Plak şirketinde, tanınmayan müzisyenlerin ün kazanmasına yardım ederek topluma bir katkıda bulunmak gibi soylu bir amaçla işe başlamasına karşın, tutumu yavaş yavaş değişmiş. "Bu işin gerçeklerini kabul etmediğim ve Florence Nightingale rolü oynamayı bırakmadığım sürece bu işi kesinlikle başaramam," demeye başlamış kendi kendine. İşe yaklaşımı giderek daha çok kıyasıya rekabetçi olmuş. Yeni sanatçılarla, tamamen sömürüye dayalı sözleşmeler —kendisine bütün seçenekleri ve paranın çoğunu tanıyan, ancak sanatçıya pek bir avantaj veya koruma sağlamayan uzun vadeli sözleşmeler— imzalamaya başlamış. "Bu vatandaşları tanıtmak için bütün riskleri ben üstleniyorum. Onlar kendileri için parayı sahneler-

de kazanacaklar," diyerek bu tutumunu kendine karşı haklı göstermeye çalışıyormuş.

Başlangıçta müzik aşkıyla iş dünyasına girmiş. Ama sonradan giderek daha çok paraya ve güce yönelmiş ve bir zamanlar sevdiği işin sanatsal yönünün yürütülmesi için sonunda başkalarını işe almış. Ortağının, işe yönelik "hanım evlâdı "yaklaşımından hoşnutsuzluk duymaya başlamış; on altı yıllık ortak çalışmadan sonra bu iyi dostlar artık birbiriyle konuşmaz olmuş. Her biri, bir diğerinin kendisini dışlamaya çalıştığına inanmaya başlamış. Bir türlü son bulmayan kavgaları, işin dağılmasına yol açmış, sonunda iflas ilan etmişler.

Bu noktaya kadar Anthony evli ve üç çocuk babasıymış. Üst tabakadan Güneyli bir dilber olan karısı, para kazanmak ve yaşam biçimlerini sürdürebilmek için umutsuzluk içinde korsan kaset işene girmesinden dolayı kocasına derinden içerlemiş. Anthony, büyük şirketler tarafından çıkarılan plakları korsan olarak çoğaltıyor, sonra da "el altından" plakçılara veya küçük televizyon istasyonlarına reklam vermek suretiyle ülke çapındaki plakçılara satıyormuş. Anthony sonunda üroloğunun tavsiyesi üzerine terapiye geldi. Bir yıl önce iktidarsız olmuş. Yaptığı yasadışı işlerden ötürü utanç duyan karısı, çocuklarını da yanına alarak memleketi Georgia'ya taşınmış. Karısı çocukları göstermediği için şimdi mahkemede velayet için mücadele ediyordu. Ayrıca boğazına kadar borca batmış ve parçalanan yaşamı konusunda umutsuzluğa kapılmıştı. Ayrıca neredeyse kırk beş kilo fazlası vardı.

İlk terapi görüşmesinde, dengeli ve kontrollüydü, pürüzlü bir sesle konuşuyordu. Orada olmaktan utandığı belliydi. "Terapi, ağlarken kendilerini birisinin dinlemesini isteyen kadınlar için," dedi. Ürologuna, iktidarını yeniden kazanmasını sağlayacak bir iğne vermesi, hatta ameliyat etmesi için yalvarmış. Onun kafasında, ameliyat ya da iğneler, sorunlara yaklaşma konusunda duygulardan sözetmekten daha "erkeksi" olan bir yoldu.

Ciğerlerine çektiği dumanı boşaltırken nefesi kesilecekmiş gibi oldu ve konuşmaya başladı: "Başarmıştım. Bu noktaya

sıfırdan geldim. Derken birdenbire kâbusa dönüştü. Ortağım işimi bitirmeye çalışıyordu, ben de onunkini. Bir zamanlar sevip yardım ettiğim zenci müzisyenler benden nefret etmeye başladı. Her zaman yanımda olacağını düşündüğüm karım işler kötüye gitmeye başladığı ve ben korsan plakçılık yoluyla para kazanma çabasına girdiğim zaman bunu kabullenemedi. Düzenli, dürüst bir iş bulmaya çalıştım, ancak yaşlı olduğumu anladıkları an karşımda Aysberg kesiliyorlardı. Ben de faturaları ödeyebilmek için korsan plak işine girdim, bunun üzerine karım çocukları da alarak beni terketti. Zaten ilişkimiz iyi gitmiyordu. Bir yıldan uzun süredir onunlayken dikleşme yaşayamıyordum. Sanırım karım rahatsız oluyordu. Şimdi ise bu Cazcılar tarafından kuşatılmış olan plak işine dönmüş bulunuyorum. Korsan plakçılıktan yakalanmak beni korkutmuyor, ancak bu günlerde tecavüz suçuyla içeri atılabilirim; onlar da hücremin anahtarını denize atar."

Yaşamına iyi niyetlerle başlamış olmasına karşın, yirmi beş yıl sonra her şey —müzik aşkı, dostluğu, ailesi— yıkılmıştı. "Birşeyler yanlış gitti" diyordu.

Anthony'un durumu, erkeğin başarı itkisinin, başlangıçtaki çabanın yapısal olan güdülendirici zevklerini yavaş yavaş nasıl yokedebildiğini gösterir. Anthony'un durumunda iş dünyasının "gerçeklerine" göre hareket etme ve rekabet sürecinde müzik sevgisi tamamen boğulmuştur. Yaşadığı şey istisna değildir. Bu, birçok doktor, avukat, profesör, usta veya sanatçı arasında da eşdeğerde yaygındır. başlangıçtaki olumlu güdülenim ve işten alınan doyum ve haz, giderek paraya, güvenliğe, statüye ve güce yönelik inançsız bir mücadele içinde yozlaşır.

Tipik bir biçimde mali olarak ayakta kalma itkisi, erkekler arasındaki dostluğu aşındırma eğilimi gösterir, bu da derin bir güvensizlik yaratır ve sonuçta giderek birbirlerine yabancılaşmalarına neden olur. Anthony'un durumunda, sonunda en yakın arkadaşına ve başlangıçta içten bir sevgi duyduğu müzisyenlere yabancılaşmıştır.

Yüksek bir ekonomik düzey tutturma çabası içinde erkek ayrıca birçok durumda giderek kendi ailesine de yabancılaşır. Her şeyi karısı ve çocukları için yaptığı yolundaki yaygın erkek yanılsamasının ışığı altında bunun özellikle acı bir etkisi vardır. Söz konusu kişiler onu terkettiği veya bundan ötürü suçladığı zaman özellikle acı bir deneyim yaşar.

Anthony'un, sürekli ve kaygılı bir şekilde yemesiyle sonuçlanan kilo sorunu ve çok genç kızlarla yaşadığı potansiyel açıdan öz-yıkıcı cinsel ilişkiler, kısmen bir tür ruhsal gerileme olarak görülebilir: Yemek yemek, kendini genç hissetmek ve kendiliğinden cinsel uyarılma yaşamak gibi temel, içgüdüsel olarak doyum verici bazı hazlar yaşama açlığıyla birlikte, öz-yıkıcı bir yaşam biçimini yoketmeye yönelik bilinçsiz bir arzu. Bu bir anlamda, tekrar delikanlı olma, daha yakın, daha içtenlikli ve doyurucu hazlar dünyasında sıfırdan başlama arzusu olarak görülebilir.

Yaşamının tamamen mahvolmasına karşın Anthony, psikoterapik yardım düşüncesine sonuna kadar direnmişti. Ona göre duygulardan söz etmek, utandırıcıydı, "kadınlara göreydi." Daha tıbbi bir yaklaşımı (bir iğne, hatta ameliyatı) daha çok tercih ederdi. Anthony, erkeğin, ilişki içinde yardım istemeye karşı direnme eğilimine ve yaşamın getirdiği olaylarda duygularını araştırıp önemini kabul etmek zorunda kalmanın yarattığı büyük utanma duygusuna aşırı bir örnekten başka bir şey değildir. Anthony'un yaşamındaki tema istisna değil. Sadece erkeklerin çoğunun yaşamındakinden biraz daha aşırı.

GERALD B.

Yaşı	:	41
Mesleği	:	Muhasebeci
Medeni hali	:	17 yıllık evli
Çocuk	:	16 yaşında bir kız, 13 yaşında bir erkek

"Görünmez bir kabukla kaplanmış gibiyim. İlgi için haykırıyorum, ama kimse beni duymuyor."

Kısa boylu, gri saçlı bir erkek olan Gerald B., karısı ve iki çocuğuyla birlikte büyük bir orta batı kentinin kenar mahallelerinden birisinde yaşıyordu. Kent merkezindeki büyük bir nakliye şirketindeki işine gitmik için her gün kırk beş dakika araba kullanıyordu.

Yetişkin erkeklerin çoğu gibi o da ancak tam dibe batmanın eşiğinde terapiye gelmişti. İlk görüşmede kendini "işkolik" olarak tanımladı. Kendini körelmiş, çökkün ve tamamen yalıtılmış hissediyordu. Bir zamanlar zevkli ve doyurucu olan karısıyla ilişkisi, giderek mekanik ve monoton bir hal almış. Eskiden birlikte yapmaktan hoşlandıkları şeyleri —seyahat, yemeğe çıkmak, tenis oynamak ve birlikte okumak gibi— artık yapmaz olmuşlar.

Komşularla ve eski arkadaşlarla olan sosyal yaşamları, şirketin düzenlediği yemekler, yakınlardaki politik toplantılar, veya okuldaki veli toplantıları gibi ara sıra gündeme gelen resmi etkinliklerin dışında tamamen ölüymüş. Evliliklerinin başlangıcında karısı, onun pejmürdeliğini, sofrada oturma tarzını, yemek yiyişini ve "yakası açılmadık" kelimeler kullanma eğilimini eleştiriyormuş. Bazen çok fazla içip "gülünçleşiyormuş," bu da karısını utandırıyormuş. Sonuç olarak, insan içine çıkmak, karısı için çok acı verici, kendisi için de çok sıkıcı bir hal almış. Bu nedenle sosyal yaşamdan hepten vazgeçmişler.

Evdeki yaşamları katı rollere dayanıyormuş. Gerald, ev geçindiren iyi bir koca ve dengeli bir baba rolünü, karısı ise etkili ev kadını ve koruyucu anne rolünü oynuyormuş. Çocuk yetiştirme konusunda aralarındaki görüş ayrılığının yarattığı kavgalar yüzünden ve kendini çok bencil bulması nedeniyle Gerald çocuklarla ender olarak ilgileniyormuş. İşi onun, ev de karısının sahasıymış.

Sonuçta evde giderek pasifleşmiş, geri planda kalmış. Çocuklarla ilişkisi temel olarak onlara şoförlük etmekten ve bazen para vermekten öte geçmiyormuş. Akşam işten eve döndüğünde ender olarak karşılanıyormuş. Çocukken kendi evinde duyduğu "Baban evde!" türünden şeyler yokmuş.

Evlendiklerinde bakire olan Gloria ile cinsel yaşamları, zaten hiç maceracı olmamış, şimdi ise adet yerini bulsun cinsindenmiş. Birkaç haftada bir kere, ama hep aynı pozisyonda , hep alelacele ve hiç bir duygu sergilemesi olmaksızın "yapıyorlarmış." Bir süre, karısına cinsellik konusunda "nasıl yapılır" konulu kitaplar okumaya ve göstermeye çalışmış. İlişkiye yeni bir canlılık getirmek için karısına sürpriz armağanlar alıyormuş, ama sonuçsuz kalıyormuş. Karısının, bir "abaza," ya da "hayvan" olduğunu düşünmesini istemediği için, cinsel ihtiyaçlarını açıkça dile getirme işini yavaşlatmış. Sonunda da karısını uyarmaya çalışmaktan vazgeçmiş ve o uyuduktan sonra banyoda masturbasyon yapmaya başlamış.

İşini her zaman ciddiye almış ve enerjisinin çoğunu işine vermiş; aslında o kadar ciddiye alıyormuş ki kahve aralarında bile çalışıyor, öğlen yemeklerini çalışma masasında ambalaj kağıdının üzerinde yiyormuş. "Gülümse ve el sıkış" dediği oyunu oynamayı hiç öğrenememiş. İnsanlar, onun kendileri tarafından canının sıkılmasını istemediğini düşünmeye başlamış; o da kendisini sıkıcı bulduklarından ve hoşlanılmadığından emin olduğu için, kolay kolay kimseyle konuşmuyor, kimseyi yemeğe çağırmıyormuş. Buna ek olarak, öğlen yemeği ayarladığını tamamen unutmak suretiyle geçmişte birkaç kere ilişkileri eline yüzüne bulaştırmış.

Sonuç olarak, bürodaki tarzı, sürekli çalışmak ve ihtiyaç duyanlara her an yardıma hazır bekleyerek insanları hoşnut etmeye çalışmak biçimini almış. Birisinin sadece bir şey istediği zaman ona yaklaşma gereği duyduğuna inanıyormuş. Buna içerlemesine karşın, kendini buna mahkum hissediyormuş. Bu konuda gerçekten ne yapabilirdi?

Sıkı çalışmanın ve ahlaklı yaşamın erdemlerine ve ödüllerine yürekten inanıyormuş. Şimdi ise ona, bütün bunların hiç bir karşılığı yokmuş gibi geliyordu. Çocukları neredeyse yetişmişti ve ona yabancıydı. Karısıyla ilişkisi kısır ve katıydı. Eskiden sütyensiz sekreterlere bakarak hayal kurmasına ve cinsel uyarım yaşamasına karşın, artık bu da onu uyaramaz olmuştu.

İntihar düşüncesi onu artık ürkütmüyordu. Aslında, ilk görüşmede terapiste, yaşamındaki tek rahatlatıcı unsurun da bu olduğunu söylemişti.

Erkeklerin çoğu gibi Gerald B de enerjisini işine yatırmanın zorunluluğunu ve önemini öğrenerek yetişmiş. Sorumluluğun erdemlerine ve güvence kazanma işine öylesine kendini vermiş ki, dostlarından, iş arkadaşlarından ve ailesinden düzenli olarak uzaklaşmış ve diğer ihtiyaçlarının doyumu olasılığını bir yana bırakmış. Becerikli bir ev geçindiren rolünü yerine getirmek için sıkı çalışma heyecanı ve zorlanımı içinde kendini insansız bir dünyaya hapsetmiş. Bu yolla kendini yalıtan birçok erkek gibi, hep işiyle, ya da sorumluluk ruhuyla ailesinin her zaman yanında olan baba rolünü oynamak için trafik sıkışıklığında eve dönme çabasıyla meşgulmüş. Evde pasif olmasına karşın, her akşam eve dönmemek onda suçluluk duyguları yaratıyormuş.

İşte ve evde böylesine yalıtılmış (tecrit edilmiş) olmasına yönelik kendi kızgınlığını göremiyordu. Bunun yerine, kendinde bir hata olduğu sonucuna varmıştı; nedenini dürüstçe anlayamıyordu, ancak kendini itilmiş, sevimsiz birisi gibi görüyordu. Elinden geleni yapmış ve herkese sahip olduğu herşeyi vermişti. Daha başka ne yapabilirim, diye merak ediyordu.

Tipik kapalı bir erkek olarak, sadece, başkalarının kendisi konusunda hissettiklerini anlamaya çalışıyordu. Hiç bir zaman onlara doğrudan sormadığı gibi, onlara ilişkin kendi duygularını da paylaşmıyordu. Hiç kimseye, ondan hoşlanıp hoşlanmadığını kesinlikle söylemiyordu. Bu, başkalarıyla kişisel bir yoldan duyguları açıkça paylaşmaya yönelik tipik erkek korkusudur.

Birçok erkek gibi o da çocuk yetiştirme ve ev yaşamı konusundaki kararlara aktif olarak katılmaktan ve bu konuda kendini ortaya koymaktan vazgeçmiş ve giderek daha pasif bir rolü benimsemişti. Diğer birçok erkek gibi o da tipik olarak suçluluk duyuyordu, çünkü onun çalışma "ayrıcalığı" vardı ve bu nedenle karısının, kendi arenasını, yani, evi kontrol etme hakkına sahip olması gerektiğine inanıyordu. Bunun yanısıra, yine erkeğe özgü biçimde, çocuk yetiştirmeyi en iyi gerçekten de kadınların bildiğine ve kendi etkisinin sadece engelleyici olacağına inanı-

yordu. Saydam bir yemek kuponundan başka birşey olmadığı yolundaki tipik umutsuzluk duygusunu besliyordu.

Ayrıca erkeğin kadına yönelik koşullandırılmış saldırganlık korkusu, karısıyla olan ilişkisini ağır bir şekilde etkiliyordu. Karısı dünyada ona yakın olan tek insandı ve yıllar geçtikçe, içerlemesini ve hoşnutsuzluğunu karısına açtığı taktirde onu kaybedebileceğinden ve tamamen yalnız kalacağından daha çok korkar olmuştu. Ayrıca seks konusunda doğrudan konuşmayı hiç becerememişti, çünkü karısı "iyi bir kadındı." Cinselliğin özgürleşmesi konusunda okuduklarına karşın, kendisi için çok geç olduğuna inanıyordu. Olan az şeyle yetiniyor ve kalan boşluğu masturbasyonla dolduruyordu.

Karısının, onun sosyal tavırları, görünümü, vb. konusundaki eleştirilerine yönelik duyarlılığı ve haklı olabileceği duygusu, insanlardan daha çok uzaklaşmasına neden olmuştu. Birçok erkek gibi kendi sosyal tepkilerine güvenmiyor ve başkalarının evindeyken, hatta parti bittikten sonra kendi evindeyken bile kendisi olmanın yanlış olduğunu hissediyordu. Partilerde yapay konularda çene çalmaktan oluşan seçeneklerden haz almadığı için, sosyal bir yaşamı yoktu. Evlenmeden önce birçok erkek arkadaşı olmasına karşın, zaman geçtikçe, kendini çalışmaya kaptırması ve ailesine yönelik sorumluluk duygusu nedeniyle artık erkeklerle yakın hiç bir ilişkisi yoktu.

Gerald B, yaşamında anlamlı hiç bir şey kalmadığını hissediyordu. Yaşamın kendisine ihanet ettiğine inanıyordu, çünkü bir erkeğin yapması gerektiğini öğrendiği her şeyi yapmış, buna karşılık elinde bir sıfır kalmıştı.

PHILIP F.

Yaşı	:	31
Mesleği	:	Elektrik müteahhidi
Medeni hali	:	Ayrı
Çocuk	:	3 yaşında bir erkek çocuk.

"Onu tekrar kazanmak için her şeyi yaparım. Lütfen bana nasıl değişeceğimi anlatın."

Philip F., karısı Cindy'nin bir başkasıyla ilişkisi olduğunu rastlantı sonucu öğrenmiş. Sorduğu zaman karısı inkar bile etmemiş, bu da onu şaşkına çevirmiş. Bunun yerine, artık bir anne ve eş olmaya daha fazla dayanamadığını ve bir sinir krizinin eşiğinde olduğunu söylemiş. O adama aşık olmadığını, ancak "düşünmek için" bir süre uzaklaşmak zorunda olduğunu anlatmış. Philip, yalvarırcasına kendisini hâlâ sevip sevmediğini sorunca, "şu anda ne hissettiğimi gerçekten bilmiyorum. Kafam çok karışık," diye karşılık vermiş. Philip, karısının kendisini hâlâ sevdiği şeklinde yorumlayabileceği bir bakış, bir işaret, bir söz arar olmuş.

Philip F. terapiye, titreme şikayetiyle geldi. Kendine ilişkin dehşet verici olanca şeyi —başlangıçta karısının kendisine yöneltmiş olduğu öz-suçlamaları— sayıp döktü. Çok uzak, işinde çok zorlanımlı, çok bencil, çok narsisistmiş. Karısını tekrar kazanabilmek umuduyla, nasıl değişeceğini göstermesi için terapistine yalvarıyordu.

"Üç haftadan az bir tanışıklıktan sonra, Cindy ile olmak için beş yıl önce ilk karımı terkettim," diye başladı. "Onda büyüleyici bir şey vardı. Her zaman, en doğru anda en doğru şeyi söylüyordu. Güzel ve seksiydi. Benimleyken bütün vücudunun titreştiğini ve onu tam anlamıyla uyaran ilk erkek olduğumu söylüyordu. Sürekli olarak, 'Bebeğim, seni çok seviyorum,' diyordu.

"Sanırım, bunun, sürmeyecek kadar iyi, gerçekdışı olduğunu iliklerimde biryerlerde biliyordum. Erkekler her zaman ona bakıyordu ve onun bundan hoşlandığını biliyordum. En çok sevdiği şarkılar, hep yarını unutup bu anı yaşamayla ve sevmeyle ilgiliydi. Çoğu kez ben konuşurdum. O ise sadece oturup o büyüleyici bakışlarıyla beni izler ve kendimi dünyanın en güçlü, en yakışıklı, en mutlu insanı hissetmemi sağlayan şeyler söylerdi.

"Ama yine de birşeyler yanlıştı. Yedide buluşmak için sözleşirdik, dokuzda gelirdi, ya da belli bir saatte onu işten aramamı söylerdi ama aradığımda olmazdı. Her zaman iyi bir bahanesi vardı ve beni zorlanımlı olmakla suçluyordu. Ama

önünde olan şeyin onun ilgisini tamamen çektiğini hissediyordum."

Cindy adres bırakmaksızın başka bir yere taşındıktan üç hafta sonra şok tepkisi ortaya çıkmıştı. Bir akşam yemek için buluşmuşlar ve konu dönüp dolaşıp sekse gelmiş. Cindy, hiç bir zaman, hatta başında bile onunla tek bir orgazm yaşamadığını itiraf etmiş. Onca zaman, Philip, onu inanılmaz ölçüde uyardığına inanmış. Derken çocuk yapmanın hata olduğunu ve çocuğu Philip'in almasını istediğini söylemiş. Oysa başında çocuk isteyen Philip değil oymuş. Philip sadece kabul etmiş, çünkü onun için önemli olduğunu düşünmüş, şimdi ise Cindy yan çiziyormuş.

Bu olayı izleyen iki ay içinde Philip, derin umutsuzluk, suçluluk duygusu ve öldürücü öfke arasında mekik dokudu. Zaman geliyor, karısını ve erkek arkadaşını öldürmek istiyordu. Bu duygulara ve karısının o erkekle yaşamasına, çocuğun da kendinde olmasına karşın, her ay ona para gönderiyordu. "Sorunu olduğunu anladığımı ve onu terketmediğimi bilmesini istedim." Olanların, tamamen duygusal bir krizden kaynaklandığı ve Cindy'nin bundan kurtulup ona döneceği inancına tutunuyordu.

Terapide, Philip, Cindy'nin kendisini nasıl kucakladığını, nasıl okşadığını ve ona "bebeğim, bebeğim" diyerek kendini özel hissetmesini nasıl sağladığını anımsayınca ağladı. "Uyuşturucu gibiydi ve ben müptelası olmuştum. Sadece bana dokunması bile kendimi Süperman gibi hissetmeme yetiyordu." Ama terapist Cindy'yi kişi olarak tanımlamasını isteyince bunu ancak çok bulanık terimlerle yapabilmişti. Cindy onun için gerçekten de bir bilmece, bir gölgeydi.

"Temel olarak sadece beni dinliyor ve onca sevgi titreşimlerini yayıyordu. Ama hiç bir zaman kendinden fazla söz etmezdi."

Cindy onu bir yıl boyunca idare etti. Philip'in onu bir daha görmemeye her karar verişinde, Philip'i arıyor, onu çok özlediğini ve bunun onun için ne kadar acı verici olduğunu bildiğini söylüyordu. Arasıra geliyor, onunla sevişip sonra da

çekip gidiyordu. Yeni ilişkisinin ne kadar kötü ve seksten yoksun olduğunu anlatarak ona ümit veriyordu. Philip ise, aksini bilmesine karşın ona inanıyordu. Her nasılsa Cindy, Philip'in duyma ihtiyacı duyduğu şeyi doğru zamanda söyleyebiliyordu. Bunu yaptığını biliyordu, ama ona inanmaktan kendini alamıyordu. Ona inanmak istiyordu.

Eve dönmesini istiyor, o da henüz hazır olmadığını söylüyordu. Düşünmek için daha fazla zamana ihtiyacı vardı. Bu ise başlangıçta bir parça "düşünmek" için onu terkettiği günden birbuçuk yıl sonra oluyordu.

Philip sonunda terapiyi değişmek için değil, onu tekrar kazanmanın bir yolunu bulmak ve ayrıca Cindy'nin, döndüğü taktirde yeni bir erkek olacağını bilmesi için nasıl kullandığını görmeye başladı. Sonuç olarak, pek de değişiyor sayılmazdı. Sadece statükoya sarılıyor, bekliyordu. Cindy, ara sıra önüne sevgi kırıntıları atıyor, o da Cindy'nin sonunda kendini toparlayacağı fantazisine tutunuyordu. Başka kızlarla çıkmaya çalışmıştı, ancak düşünceleri her zaman Cindy'ye yöneliyordu.

Philip, şaşırtıcı ölçüde yaygın olan bir erkek eğilimine örnek oluşturmaktadır. Reddeden bir kadına takıntısı vardı ve onun çekimine kapılmıştı. Ve öyle gözüküyor ki ne kadar çok reddedilirse, kadına o kadar sıkı sarılmakta ve kendini de o kadar derinden "aşık" olarak algılamaktadır.

Bu olgunun iki yanı var gibi gözükmektedir. Bir düzlemde bu, erkeğin, meydan okuma karşısındaki heyecanına karşılık gelmektedir. Aynı zamanda kadın da erkeğin, "büyülü kadına," ondaki süpermanı farkedip ona tapan kadına inanma ihtiyacını besleyen bir "cazibeye" sahip olabilir. Bu ihtiyaç, erkeğin, bu tip kadınlara karşı bir kör nokta geliştirmesine ve inanılmaza inanmasına neden olur.

Bu ayrıca erkeğin her şeye kadirlik fantazisini de besler; kadına yönelik algısını öyle bir çarpıtmaya eğilim gösterir ki kadının belki de başka hiç kimseye aldırış edemeyeceğini ve bunu yaptığı taktirde sadece onu cezalandırmak istediği için yaptığına inanır.

Philip ayrıca, birçok erkeğin kadın cinselliğini gözardı etmesine tipik bir örnektir; bu da onun, kadının numaradan başka bir şey olmayan tepkilerinin süper orgazm olduğuna inanma eğilimi göstermesine neden olur. Bu, erkeğin kadını doğru anlama konusundaki acemiliğini gösteren sadece bir örnektir. Cindy bebek istediğini söylediği zaman, Philip, istememesine karşın, Cindy'nin en doğrusunu bildiğine, analık ihtiyaçlarının doyurulması gerektiğine inanmış, bu nedenle isteğe boyun eğmiş. Cindy'ye, onu sevdiğini göstermek istemiş. Çocuk konusundaki ilk direnmesinin doğru olduğunu ve karısının ne kadar anaca olduğuna ilişkin fantazisinin tersine, anne olmaktan gerçekte hiç hoşlanmadığını keşfettiği zaman şok yaşamıştı.

Tamamen merkezde olduğunu hissetme ihtiyacı nedeniyle, bağlandığı kadını anlama yetisinden yoksundur ve bu nedenle kadının başka bir ilişkisi olduğunu keşfettiği zaman şok yaşamaktadır. O zaman bile gördüğüne inanmama ve kadının bunu sadece onu heyecanlandırmak veya tahrik etmek için söylediğini ve başka bir erkeği gerçekten sevemeyeceğini düşünme eğilimi gösterir.

Son olarak, Philip, erkeğin, önemli bir ilişki çöküş noktasına geldiği durumlarda terapiye yaklaşımına tipik bir örnektir. Bir insan olarak kendi gelişimi için değişmek için değil, kadınını geri kazanmak için değişmek amacıyla terapiye gelir.

Erkeklerin duygusal sorunlarının birçoğu, gerçekte gelişim krizleridir. Bu sorunlar, altta yatan coşkusal çekirdeğinin ısrarlı baskısının savunmalarında yarattığı çatlaklardır. Bu savunmalar erkeğin kendini ve başkalarını bir bütün olarak gerçekci bir temelde görmesine engel olur. Sık sık, gerçek bir değişme olasılığının korkutucu olduğu bir dönemde çöküşün eşiğine gelir, çünkü yanılsamalarına, gelişime ve değişmeye açık olamayacak kadar çok yatırım yapmıştır.

Böyle durumlarda akrabalarından ve iyi niyetli arkadaşlarından aldığı "yardım," çoğunlukla bir marka çeşitlemesine sahiptir. Semptomlarının üstesinden gelmeye ya da kontrollü olmaya, veya yeni bir coşkusal bütünlüğe yönelik

içsel bir göstergesi olan semptomları anlamayı öğrenmek yerine, dağılan parçaları olabildiğince eskisi gibi biraraya getirmeye özendirilir. Kültürümüzdeki erkeğin, bu krizleri, tam bir insan olmak için yeniden doğmanın başlangıcını haber veren işaretler olarak saygıyla dinlemeyi öğrenmesi gerekir. Ortaya çıkardıkları önemli gerçekler ve taşıdıkları yeniden uyanış için bu krizleri sevinçle karşılamayı öğrenmelidir.

Altıncı Bölüm

İMKANSIZ YÜKLER

Kültürümüzde erkek kendini, hiç bir kazancı olmayan "yapsan da lanet olsun, yapmasan da" türünden sayısız yükün altında bulmaktadır. Sürekli olarak, kaba tutarsızlıkların — delikanlıyken "erkek" davranışı olarak öğretilenlerle yetişkin olarak ondan beklenenler arasındaki; içsel ihtiyaçlarıyla toplumsal baskılar arasındaki; oynamak zorunda olduğu rollerdeki çelişik birçok beklenti arasındaki tutarsızlıkların— etkisi altında kalır. Bu birçok çelişik beklenti erkeği ruhsal olarak parçalar. Ayakta kalmak adına, kelimenin tam anlamıyla makinemsi, coşkusal açıdan kopuk ve son derecede bastırılan bir yoldan yaşamaya zorlanır. Başka bir deyişle geleneksel erkek maskesi —soğuk, uzak, kontrollü, tetikte ve bağsız— sabit çatışma ve belirsizlikle mücadele etmek yerine, programlı bir bilgisayar gibi sadece dışarıdan gelen girdilere veya ipuçlarına tepki vermesini mümkün kılan koruyucu bir mekanizmadır.

Bu olguyla başa çıkma yolundaki ilk adım, bu yüklerin açıkça kavranıp kabul edilmesidir.

Cinsel Kimlik Yükü

Erkek çocuk, güçlü bir kadınca etki altında yetişir. En derin coşkusal ilişkileri annesiyle ve çoğu kez kadın olan öğretmenleriyledir ve üzerindeki en derin etkilerden bazıları bu insanlar tarafından yaratılır. Baba daha ziyade fondaki bir figürdür, hafta içinde nispeten kısa sürelerle evdedir ve evdeyken de sık sık birşeylerle meşguldür, çevresiyle pek ilgili değildir. Bu nedenle oğlan çocuk çoğu kez kadın kimliğiyle koşullanır. Sanki büyüyle oluyormuş gibi, beş-altı yaşına gelinceye kadar "sapına kadar erkek" olması beklenir. Kişiliğindeki

yoğun kadınsı bileşenin bastırılması gerekir. Bunu dile getirmesi ya da kadınca davranması, kendini, aşağılayıcı yorumlara, alaya ve "kız gibi oğlan," vb. gibi düşmanca lakaplara maruz bırakması anlamına gelir.

Bu nedenle bu kültürdeki erkek, ayakta kalabilmek adına, en derindeki özdeşleşmesinin büyük bir kısmını reddetmek zorundadır. Bunu, psikologların tepki oluşumu dediği karşı uca yönelme anlamına gelen bir savunmayla gerçekleştirir. Bu da maço tarzında —üstün erkek pozu— ilişki kurmasıyla sonuçlanır. Bunun bedeli ise duygularını aşırı ölçüde kontrol etmesi ve kendinden bir parçayı reddetmesidir.

Her iki durumda da kaybeder: Kendindeki kadınca bileşenle arasındaki bağı koruduğu ve bunu dile getirdiği taktirde derin kaygı ve küçük düşürülme duyguları yaşayabilir. Kendindeki bu belirleyici parçayı bastırmayı ve reddetmeyi başardığı taktirde eksik, kendinden önemli bir parçaya yabancılaşmış ve sonuçta coşkusal ve bireylerarası katılığa ve bu bastırmadan kaynaklanan çeşitli ruhsal, fizyolojik sorunlara açık bir insan olarak yaşamak zorunda kalacaktır.

Kinetik Yük

Erkek çocuk, hareket yönelimli, aktif, başarılı, oyuncu oluşuyla ve fiziksel gücünü ve ataklığını kullanışıyla övgü alır. Bu, onun "gerçek bir erkek" diye görülmesini sağlayacaktır. Ancak okulda ve orta sınıfa özgü mesleklerde başarılı olmak için fizikselliğini bastırmak zorunda kalacaktır. Örneğin, uzun süreler boyunca oturmak ve tam tersine ihtiyaç duymasına karşın pasif ve eylemsiz olmak zorunda kalacaktır. Kısıtlamaya ve sınırlamaya dayanabilmesi için belki de sigaraya başlayacak, sürekli kahve içecek, alkol alacak veya sürekli öteberi atıştıracaktır.

Her iki durumda da kaybeder: Fiziksel olarak aktif olma ve hareket edip bedenini kullanma ihtiyacıyla bağını koruduğu ve bunu dışavurduğu taktirde okulda ve işte daha az başarılı ola-

caktır. "Yerinde duramaz," problematik, yetersiz denetimli, hiperaktif, uyumsuz, vb. olarak değerlendirilecektir. Öte yandan rahatça uyum sağladığı taktirde bunun bedeli belki de bedeninin varlığını ve ihtiyaçlarını yadsımak olacaktır. Sonuçta gençliğinden sonra nispeten kısa bir süre içinde büyük bir fiziksel çöküş sergileyen tipik orta sınıf erkeğinin bir kopyesi olup çıkacaktır.

Duygu Yükü

Yaşam boyunca, duygularını açıkça dile getirdiği, kolayca ağladığı, bağırdığı, duygusal davrandığı, vb. taktirde "dengesiz" veya "nevrotik" olarak değerlendirilebilir. Duygularını özenle kontrol ettiği taktirde ise kaçınılmaz olarak tetikte, gizli, kendine karşı olduğu gibi başkalarına karşı da duygusal yönü bilinmez olarak kalacak ve "soğuk," hatta düşmanca görülecektir.

Her iki durumda da kaybeder: Duygularını dışavurduğu taktirde, ham, özdenetimden yoksun birisi olarak değerlendirilir. Duygularını kendine sakladığı taktirde ise ketum, uzak ve aşırı öz-denetimli olarak değerlendirilir.

Kahraman İmajı Yükü

Yetişmekte olan erkek çocuk, erkeksi davranışın örneği olan "kahraman" imajıyla aşılanır. Bu da, sonuçta yaralanmasına neden olsa bile tehlikeli risklere girmeye ve erkekliğine yönelik meydan okumalara kabulüm demeye hazır olmayı içermektedir. "Cesurca" davranmak çoğu kez kendini kanıtlama adına içgüdüsel korkuyu yadsımak ve gereksiz yere tehlikeli durumlara girmek anlamına gelir. Bu nedenle bir erkek olarak kendini doğrulamak için potansiyel açıdan tehlikeli, özyıkıcı bir davranışa girebilir. Örneğin, bir başka erkek ona meydan okuduğu ve bunu kabullenmediği taktirde, yenilgi kesin gibi gözükse bi-

le, kendini ödleklikle suçlayabilir. Dilimizde ödleklik, neredeyse sadece erkekler için kullanılan ve erkeğin kendine ilişkin imajı için özellikle yıkıcı olan bir sıfattır.

Her iki durumda da kaybeder: Meydan okumayı kabul ettiği, riskleri göze aldığı ve tehlikeye atıldığı taktirde büyük bir olasılıkla sonuçta kendini yaralayan davranışlara girecektir. Meydan okumaya direndiği veya kaçtığı taktirde ise diğer genç erkeklerin, özellikle de ona "ödlek," "yüreksiz," kızoğlan" gibi damgalar vuracak olan akranlarının aşağılayıcı ve suçlayıcı tutumlarıyla karşılaşacaktır, bunlar, kendine ilişkin imajı üzerinde yıkıcı bir etki yaratan suçlamalardır.

Arkadaşlık Yükü

Erkek çocuk, temelde diğer erkek çocuklarla oynamaya özendirilmektedir. Sürekli olarak, "erkeksi" etkinliklere katılmaya ve bunlardan zevk almaya, "evcilik oynamaktan," bebeklerle oyalanarak pasif, kızlara özgü oyunlarla evde kalmaktan kaçınmaya zorlanır. Kızların arkadaşlığından zevk alması, daha da kötüsü, onların arkadaşlığını tercih etmisi, ebevyenlerinde büyük bir kaygı kaynağı olacaktır. Ne var ki büyüyüp yetişkin bir erkek olduğu zaman ondan tam tersi davranışlar beklenir. Diğer erkeklerin arkadaşlığını tercih ettiği, ya da bundan çok fazla zevk alıyor gibi gözüktüğü taktirde çocuk kalmış, belki de eşcinsel olarak değerlendirilecektir. Gerçekten de, özellikle evli bir erkek olarak, karısının başlıca dostu ve arkadaşı olduğu "evcilik oyunundan" zevk almayı öğrenmesi gerekir. Daha öncesinde temelde diğer erkeklerle birlikteyken zevk almaya koşullandırıldığı boş zaman etkinliklerine karısını da katmaya zorlanır. Bu beklentiler, olgun erkeğin geleneksel toplumsal tanımıyla uygunluk göstermektedir.

Her iki durumda da kaybeder: Yetişkin bir erkek olarak eski davranışlarına uygun bir davranış sergilediği taktirde, büyümemiş, reddedici, kadınlara karşı düşmanca, gizli eşcinsel, ya da —özellikle de evliyse— erkek şövenisti olarak değerlen-

dirilecektir. Beklentiler doğrultusunda davrandığı taktirde ise, bunu, yapısal bir haz kaynağını kendine yadsıma bedeline yapacaktır. Sonuçta tipik bir pasif-saldırganca erkeksi çözüme ulaşabilir. Yani, gerçekten istediği şeyleri yapamayacaktır, ama ayrıca kadınıyla gerçekten ilgilenmeyecek ve onunla olan etkinliklerinden de zevk almayacaktır. Bunun yerine, evde veya başka bir yerde oturup hiçbir şey yapmayarak, nispeten kopuk, uzak, pasif bir davranış yapısı geliştirecektir. Kendisi hoşnut olmayacaktır, ama ayrıca kadınını da hoşnut etmeyecektir.

Çocuk Yetiştirme Yükü

Baba olarak ailesiyle yoğun bir şekilde ilgilendiği ve çocuklarının yetiştirilmesinde aktif bir rol oynamaya çalıştığı taktirde, çocuk yetiştirme felsefesi ve tutumu konusunda karısıyla çatışabilir. Müdahaleci olmakla, karısına destek olmamakla ve geçimsizlik çıkarmakla suçlanacaktır. Geri planda kaldığı, müdahale etmemeye çalıştığı ve böylece çocuk yetiştirme konusunda karısının baş otorite olmasına izin verdiği zaman ise pasif ve ilgisiz bir baba olmakla suçlanacak ve hem ailedeki etkisi, hem de çocuklarla olan ilişkisinin derinliği düzenli olarak azalacaktır.

Her iki durumda da kaybeder: Çocuk yetiştirmeye yoğun bir şekilde katılmaya çalıştığı taktirde bölücü bir etkiye sahip olduğu yolunda bir içerleme uyandırabilir. Tablonun dışında kalmaya çalıştığı zaman ise pasif, ilgisiz bir baba olmakla suçlanabilir.

Kimlik Yükü

İşinde, başarılı ve başarı yönelimli olduğu taktirde buyurgan, saldırgan, duygusal açıdan kontrollü ve uzak bir davarınış tavrı geliştirecektir. Ama evinde iyi huylu, anlayışlı, duyarlı, özgecil, sıcak ve düşünceli olmaya çalışacaktır.

Her iki durumda da kaybeder: Coşkusal anlamda bütünlüğe ulaşmış, kendi içinde birlik duygusunu kazanmış bir insan olmaya çalıştığı taktirde ya işinde çok yumuşak ya da evinde çok acımasız olacaktır. İşinde saldırgan, evinde aşık, herkes için her şey olmaya çalıştığı zaman ise kişiliğini bölmek, her ortamda tepkilerini gözleyip denetlemek ve hem evde hem de işte aşırı kontrollü ve sadece kısmen kendisi olmanın bedelini ödemek zorunda kalacaktır.

Otorite Yükü

İşinde ya da evinde, başkalarının ihtiyaçlarını dikkate almaya ve farklı insanların duyguları arasında uzlaşma bulmaya içtenlikle çalışarak demokratik olma çabasına girdiği taktirde kararsız, hatta zayıf olarak görülebilir. Doğrudan liderlik rolüne soyunup karar mekanizması olarak hareket ettiği zaman ise otoriter olarak görülebilir ve bundan ötürü antipati toplayabilir.

Her iki durumda da kaybeder: Başkalarının düşüncelerine ve ihtiyaçlarına duyarlı olduğu taktirde kaçınılmaz olarak kararsızlık yaşayacak ve belirleyiciliği zedelenecektir. Sorumluluğu ve liderliği üstlendiği zaman ise keyfi, başkalarına duyarsız ve baskıcı olarak görülecektir.

Ekmek Kazanan Olma Yükü

Yetişkin erkeğe, kabul edilebilir bir koca ve baba olmak için, ailesine en güzel yaşam olasılığını sağlaması gerektiği öğretilir. İyi bir aile reisi ve becerikli bir rekabetçi oluşu hayranlık uyandıracak ve övgüyle anılacaktır. "İyi bir hayat" rüyasını gerçekleştirmek için çabaladığı süreç içinde, yakınlarının, onlarla yeterince ilgilenmediği yolundaki şikayetleriyle karşılaşacaktır. Her zaman meşgul veya yorgun olduğunu, çok fazla çalıştığını ve genel olarak ihmalkâr bir koca veya baba ol-

duğunu söyleyeceklerdir. Ailesiyle ilgilenmesini giderek daha çok zorlaştıran ve maddi olarak ayakta kalmak için gerekli olan zorlanımlı, bitmek bilmeyen rutinlere yenik düştüğü için ayrıca o da kendini suçlamaya ve sorgulamaya yatkın olacaktır.

Her iki durumda da kaybeder: Çok çalıştığı taktirde, yakınları tarafından ihmalkâr bir aile erkeği olmakla ve değerlerini bir yana itmekle suçlanabilir. Fare yarışından çekildiği taktirde ise daha başarılı olanlarla kendini olumsuz açıdan kıyaslamaya eğilim göstermekle kalmayacak, ailesinden de aynı tepkiyi görecektir.

Başarı Yükü

Erkeğe, başarı için çalışması öğretilir ve kazanan olmasından ötürü büyük bir övgü, saygı ve hayranlık gösterilir. Ancak bunu yapabilmesi için hedef yönelimli, rekabetçi, hırslı ve kullanıcı olması gerekir. Özellikle, bir lider veya patron olmayı arzuladığı taktirde başkalarıyla olan ilişkilerinde resmi ve uzak olmayı öğrenmesi gerekir. Ama ayrıca ona iyi bir insan olması için sıcak, açık, düşünceli, sevgi dolu ve paylaşımcı olması gerektiği de öğretilir. Ancak bu özelliklerden hiç birisi ona öğretilen rekabetçi başırı yönelimiyle gerçekten uzlaşmaz.

Her iki durumda da kaybeder: Başarılı olmak için rekabetçi olması gerekir, bu da kaçınılmaz olarak başkalarına yabancılaşması anlamına gelir. Öte yandan daha insanca olmaya çalıştığı taktirde hemen her zaman "iyilerin en geride kaldığını!" öğrenebilir. Bu nedenle, başarılı olmayı seçtiği taktirde temelde başkalarına yabancılaşabilir ve yakın ilişkilerden uzak kalabilir. İnsanlığı seçtiği taktirde ise kendisini başarısız bulabilir.

Kariyer Merdiveni Yükü

Mesleğinde ilerleme arayışı erkeğe başka bir yük getirmektedir. Başarılı tanımına uymak için, hep yukarı tırmanmak, terfi

etmeye ve giderek daha büyük sorumluluklar almaya çalışmak zorundadır. Ama bu süreç içinde çoğu kez bir zamanlar en iyi yaptığı şeyleri, başlangıçta onu işe çeken ve ona büyük bir doyum veren şeyleri bırakmak zorunda kalır. Merdivenleri tırmandıkça, daha önce dostu olan diğer işçilerle ve başkalarıyla ilişki kurmayı giderek daha zor bulacaktır. İyi bildiği ve zevk duyduğu şeyi yapmaya devam ettiği ve terfiden kaçındığı taktirde başarısız görülebilir ve kendi talihini, onu geride bırakacak ve uğruna çaba göstermeyi ihmal ettiği güç konumlarından onun üzerinde kontrol kazanacak olan kişilere duyarlılaştırabilir.

Her iki durumda da kaybeder: Başarı arayışında mesleğinde yükselme çabasını sürdürdüğü taktirde bir zamanlar iyi yaptığı ve haz duyduğu şeylerden aldığı yapısal doyumu olduğu kadar, artık bir üst olarak rahatça ilişki kuramadığı yakın arkadaşlarını da kaybedebilir. Başkalarının kendisini geride bırakmasına göz yumduğu taktirde ise başarısız olarak değerlendirilebilir ve kendini hassas bir konumda bulabilir.

Bütünsellik Yükü

İş ilişkilerinde dürüst ve doğrudan olan erkek, nezaketsiz, diplomasiden uzak, uygunsuz, toplumsal açıdan saf, hatta acımasız olarak suçlanabilir. Gerçek duygularını bir gülümseyişin, tokalaşmanın, yumuşak bir davranış maskesinin arkasına gizleyerek kendini "iyi adam" kalıbına döktüğü zaman ise becerikli ve iyi bir ekip adamı olarak görülebilir, ama giderek kendini daha çok gerçekdışı, yapmacık ve içerleme dolu hissedebilir.

Her iki durumda da kaybeder: Dürüst, dostdoğru, açık olduğu taktirde işini ve kariyerini felç etme eğilimi gösterir. "İyi adam" rolünü oynadığı ve tepkilerinde temelde ikiyüzlü ve kullanıcı olduğu taktirde başarılı olabilir, ancak böylece kendini bir nesneye dönüştürmüş olur ve ilişkileri giderek daha çok insanca olmayan ve engelleyici bir yapı kazanır.

Tekeşlilik Yükü

Ergenlik döneminde ve genç bir yetişkin olarak, birçok cinsel fetih yapmış olmasıyla akran grubundan saygınlık ve hayranlık görür. Cinsellik alanında izlemeye, meydan okumaya ve fethetmeye yönelik olacaktır. Yetişkin evli veya bir kadınla dışlayıcı bir ilişkide yaşayan bir erkek olarak ise, izle, meydan oku ve fethet tarzı uygunsuz düşecektir. Bunun yerine "olgun" ilişki modeline uymak zorunda kalacak ve bir kadınla doyurucu, anlamlı bir cinsel ilişki kurmaya çalışacaktır, ancak tekeşlilik modeline de rahatça uyum gösteremediğini görecektir.

Her iki durumda da kaybeder: İzle, meydan oku ve fethet ruhuyla ve yönelimiyle yaşamaya devam ettiği taktirde ilişkilerinin sığ olduğunu hissedecek ve yakın bir ilişki kurup sürdürememekle suçlanacaktır. Tekeşlilik modeli sınırlarında kaldığı taktirde ise cinsel can sıkıntısı, performansı ve yeterliliğine ilişkin kaygı, diğer kadınlarla sevişmeme konusunda engellenmiş olma duygusu yaşayabilir ve kendini aşırı ölçüde cinsel fantazilere kaptırabilir.

Duygusallık Yükü

Erkek çocuk, dokunmanın, okşamanın, kucaklamanın ve diğer fiziksel sevecenlik ifadelerinin temelde kızlar için olduğu ve öpülmeyi, kucaklanmayı, okşanmayı, vb. istemenin erkekçe olmadığını öğrenir. Ancak yetişkin bir erkek sevgili olarak, duygusallığın ve iyi bir sevgili olmanın, dokunulmaktan, kucaklanmaktan ve okşanmaktan özgürce ve rahatça zevk alabilme ve fiziksel sevecenlik gösterme yetisini kapsadığını öğrenir.

Her iki durumda da kaybeder: Sevecen temasta rahat olmadığı taktirde karşısındaki insan tarafından soğuk, kaba, duyarsız, katı ve duygusal olmayan bir sevgili olarak görülebilir. Duyusal olmaya çalıştığı taktirde karşısındaki insanı zorluyor gibi gözükebilir ve kendinde doğal rahatlık hissetmeyebilir. Ol-

duğundan farklı olmaya çalıştıkça cinsel olarak ketlenmeye bile başlayabilir. Bu da onun performansını zedeler ve kendini yetersiz bir aşık olarak suçlar.

Özerklik Yükü

Erkek, bağımsız olmaya ve başkalarından yardım beklememeye özendirilir. Ancak derinlere kök salan bir ilgi ve bakım ihtiyacına da sahiptir.

Her iki durumda da kaybeder: Yardım istemeye karşı direndiği ve bundan kaçındığı taktirde sessizlik ve yalnızlık içinde acı çekecek, üstesinden gelemeyeceği çetin savaşlarda çarpışarak kendini tüketip kendine eziyet edecek ve bu süreç içinde enerjisini kurutacaktır. Yardım istediği ve bağımlı olmaya göz yumduğu taktirde ise kaygılı, rahatsız olacak, kendini hassas ve bu nedenle kafası karıştığı, yitiklik duyduğu veya sorunlu olduğu taktirde erkekliğini tehlikede hissedecektir.

Sağlık Yükü

Erkek çocuğa, fiziksel semptomlardan (belirtilerden) ve hastalıktan yakınmanın erkekçe olmadığı öğretilir. "Gerçek erkekler," çok ağır olmadığı sürece bedensel hastalıklarına ve yaralara boyun eğmez. Sağlıkla ve bedenle ilgilenmek zayıflık, kendini şımartma veya hastalık hastalığı (hipokondri) olarak değerlendirilir. Aynı zamanda da sağlığa ve fiziksel uygunluğa ilişkin uyarılarla bombardıman edilir.

Her iki durumda da kaybeder: Bedensel rahatsızlık belirtilerine duyarlı olduğu, kendine iyi baktığı, yorgun olduğu veya kendini iyi hissetmediğinde rahatça yatağa girdiği ve bu koşullar altında çalışmayı reddettiği taktirde hastalık hastası ve kendini şımartan birisi olarak görülebilir ve erkekliği sorgulanabilir. Bedensel belirtileri gözardı ettiği, bunları "erkek gibi" karşıladığı,

yaralarının üstüne çıktığı ve durmaya zorlanana kadar kendini sürüklediği taktirde cesur olarak değerlendirilecektir, ancak bu yolla kronik hastalıkların ve belki de erken yaşta ölmenin temellerini de atmış olacaktır.

Kendiliğindenlik Yükü

Yetişkin erkek sık sık, kendiliğinden olmamakla, kendini bırakmaktan ve oyuncu ve ketlemesiz olmaktan korkmakla suçlanır. Çok fazla özbilinçli olduğu söylenir. Kendini bıraktığı ve kendiliğinden, ketlemesiz bir yoldan kendini dile getirdiği zaman ise diğer insanların rahatsız olmasına ve utanmasına neden olabilir.

Her iki durumda da kaybeder: Tutumunda ciddi olduğu taktirde gevşemesi gerektiği, o kadar katı, ketlenmiş ve öz-bilinçli olmaması gerektiği söylenir. Kendiliğinden, özgür ve ketlemesiz bir davranışa girdiği zaman ise çevresindekiler rahatsız olabilir ve onu kendini aptal yerine koymakla suçlayabilir, davranışlarını uygunsuz, onu çocuksu bulabilir.

Öncelik Yükü

Ailesinin, dostlarının ve iş arkadaşlarının ihtiyaçlarına öncelik tanıyan "iyi adam" rolünü oynadığı taktirde, hoşuna giden ve sadece kendi zevkine ve yararına olan şeyler yapmaya pek zamanı ve enerjisi kalmadığını görebilir. Kendine öncelik tanıdığı ve kendi ihtiyaçlarını ve zevklerini vurguladığı zaman ise düşüncesiz, bencil bir insan olarak görülecektir.

Her iki durumda da kaybeder: Başkalarının ihtiyaçlarına öncelik tanıyıp kendini ikinci planda tuttuğu taktirde gerçekten de kendi zevklerine ve gelişimine ayıracağı pak zamanı olmayacak ve kendini bir fedai gibi hissedecektir. Kendine öncelik tanıdığı zaman ise bencil olarak görülecek ve suçluluk duyması sağlanacaktır.

Gelişim Yükü

Bilinçli yetişkin erkek, gelişmeye, değişmeye ve genleşmeye ihtiyaç duyar. Öte yandan, güçlü bir güvenlik ihtiyacı vardır ve ona bağlı olan insanlara karşı sorumluluk duymaktadır.

Her iki durumda da kaybeder: İşini değiştirerek, yeni ilişkiler kurarak ya da yaşam biçimini değiştirerek gelişime yöneldiği taktirde güvenliğini felç eder ve ilişkilerini riske atar; ve kendisi ve başkaları tarafından sorumsuz olarak görülebilir. Kendi gelişim dürtülerini yadsıdığı zaman ise kendini tuzağa düşmüş ve kısır hisseder; ve yakınlarının suçlamalarına maruz kalıp sıkıcı ve katı bir insan olarak görülebilir.

Sonuç

Sonuçta kadını tutsak etme eğilimi gösterecek olan erkeği tutsak eden yükler, onun varoluşunun bir gerçeğidir. Bu olgunun üstesinden gelmeye yönelik ilk adım, bu yüklerin açıkça kavranması ve kubul edilmesidir. Erkeklerin çoğu durumda, bu çelişkilerin ve çatışmaların bilincine varılması, kendini koruma çabası içinde engellenilme ve bastırılma eğilimi gösterir. Ancak bunun için kaçınılmaz olarak ödenen ağır bir bedel vardır, bu da ani bir patlama ve kişinin yaşamının biriken engellemelerin ağırlığıyla ezilmesi şeklinde görülür; ya da kişi bunların bilincine hiç varmayabilir, bu durumda yıkıcı etki, fizyolojik veya psikolojik semptomlarda kendini gösterecektir. Bu sabit streslerin —onu yavaş yavaş yıpratan streslerin— etkisi, yozlaşma ve çöküşe neden olacaktır. Her çatışma durumunda altta yatan gerçek bir ihtiyaç veya dürtü vardır. Bu imkansız yüklerden kurtuluş, ancak ve ancak erkeğin, savunmaların arkasında yatan en derindeki ihtiyaçlarını, duygularını veya dürtülerini yeniden kazanmasıyla —bunları görüp, tehlikeyle dolu da olsa, kendinden bir parça olarak kabul etmesiyle ve savunmaların arkasındaki gerçek benliğine dürüst olmaya ne ölçüde istekli ol-

duğuna veya bunu ne ölçüde riske atabileceğine bilinçli olarak karar vermesiyle— mümkün olacaktır.

Kuşkusuz, gerçek öze (benliğe) yeniden sahiplenmesi, bu tüketici çatışmalara kapılan bütün erkeklerin yaşamında bir kriz yaratacaktır. Bu nedenle bu mücadelede yardım ihtiyacını kabullenmek ve usta bir psikoterapisten yardım istemek gerekli olabilir. Bu aşamada kültürümüzde bilincin bedeli, erkeğin, bilinçsizliğin kuşkulu mutluluğu için ödediği inanılmaz ölçüde yüksek olan bedelden çok çok daha düşük gözükmektedir.

Yedinci Bölüm

ERKEK BEDENİNİN YIKIMI

Mikrop hiç bir şeydir, manzara her şeydir.[1]
—Louis Pasteur

Erkek bedeninin fiziksel yıkımına katkıda bulunan üç temel sürecin olduğuna inanıyorum. Bunlar, entelleştirme, maço katılığı ve suçluluk duygularıdır.

Entelleştirme

Entelleştirme ile, kişinin kendi bedenine ve sağlığına, özünde "sadece eğer bilimsel verilerle nesnel olarak kanıtlarsan veya alanda otorite olan birisi söylerse kabul ederim" diyen bir yönelim türünü söz konusu ediyorum. Kendi içinde bilimsel yaklaşıma bir itirazım yok; büyücü doktorlardan ve şarlatanlardan oluşan bir toplumda yaşamak istemem. Öte yandan, örneğin sigara içmenin sağlığınız için tehlikeli olabileceğini kanıtlamak için Surgeon General'in on yıllık bir araştırma yapması ve milyonlarca dolar paranın gerekli olması da beni eşdeğerde şaşkına çevirmektedir. Bulgular elde edilse bile geçerliliğine ilişkin tartışmalar sürüp gider. Sigaranın insanları farklı şekillerde etkilediğinin açık olduğunun farkında olmama ve sigara konusunda pozitif veya negatif güçlü duygularımın bulunmamasına karşın, kendime şunu soruyorum: "Sigara içen kişi bunun kendini nasıl etkilediğini ve sağlığını bozup boz-

1 Pasteur'ün ölürken söylediği ve Claude Bernard ile arasında süregelen bilimsel anlaşmazlığı yansıtan sözleri; alıntı yapan Walter McQuade ve Ann Aikman, *Stress* (New York: E.P. Dutton and Co., Inc., 1974) sf. 18.

madığını bilmiyor mu? Bedeninden hiç bir rahatsızlık mesajı veya sinyali almıyor mu?" Başka bir deyişle, açıkça görüldüğü üzüre bedenimize öylesine yabancılaşmışız ki sadece nesnel, "bilimsel," entellektüel bir yaklaşım belli bir maddenin bizi nasıl etkilediğini söyleyebileceğine inanıyoruz.

Entelleştirmeyle ayrıca kendi bedenimizle olan bağımızı, bedenimizle ne yapacağımızı bilmek için sürekli olarak bir otorite figürüne başvurma gereği duymamıza neden olacak kadar kaybetmiş olma durumunu söz konusu ediyorum. Hasta olduğumuz zaman yatağa girip girmeyeceğimizi, yataktan çıkıp gündelik yaşamımıza ne zaman dönebileceğimizi, ne tür gıdaları ne kadar almamız gerektiğini, ne tür egzersizler yapmamız gerektiğini, vs. söylemesi için doktora gideriz. Aynı olgu, bir erkeğin bir gün kendini "harika" hessettiği, ertesi gün de kalp krizi geçirdiği bir durum yaratabilir. Bu tür olayları duyunca hep merak ederim: bu hepten çöküş noktasına kadar zayıflayan bedenin o dönemde verdiği onca bunaltı, rahatsızlık mesajı neredeydi?

Üniversite yıllarından, bu olguya ilişkin canlı bir örnek belleğimde yıllarca kaldı. Çocuk gelişimi üzerine bir ders kitabında, bebeklerin diyet seçimlerini kendilerinin yapmasına ilişkin bir araştırma okumuştum. Araştırma, memeden yeni kesilen bir grup çocuk üzerinde yapılmıştı. Bu çocuklar altı yıl boyunca izlenmişti. Bunlardan çoğu, araştırma başladığında kemik hastalıkları, zayıflık ve yetersiz beslenme sorunlarıyla karşı karşıyaydı. Çalışması sırasında araştırmacı Clara M. Davis, çocukların önüne, günde üç öğün çok çeşitli doğal yiyecekler bırakıyordu. Bunlar arasında portakal suyu, şeftali, havuç, sığır eti, balık, yulaf ezmesi, süt, muz, vb. sayılabilir. Konserve veya eksik hiç bir gıda maddesi kullanılmamıştır. Pişirme, çözülebilir besleyici maddeler kaybedilmeden ve tuz veya çeşni katılmaksızın yapılmıştır. Yenilen şeyin, kendi başına seçilmesini sağlamak için, örneğin çorba ve ekmek gibi hiç bir yemek kombinasyonu yapılmamıştır.

Yemekler çocuğa hiç bir zaman doğrudan verilmediği gibi önerilmemiştir de. Sadece ve sadece bebek belli bir yemeği

gösterdiği zaman ve sadece eğer bebek ağzını serbestçe açmışsa hemşire tarafından beslenmiştir. Çocuk, isterse kaşıkla, isterse eliyle dilediği tarzda yemek yemiş ve bu konuda çocuğa hiç bir şey söylenmemiştir. Çocuklar, istedikleri şeyi diledikleri miktarda yemiştir. Çocukların seçtiği kombinasyonlar birçok durumda geleneksel standartlara ters düşmüştür. Örneğin kahvaltı portakal suyu ve karaciğer olabilir. Akşam yemeği muz ve yumurta olabilir. Ama çocukların hepsi, "çılgın" menülere bakılmaksızın serpilip gelişmiştir. Kabızlık kesinlikle gözlenmemiş. Altı yıllık dönemde çocuklarda ciddi hiç bir hastalığa rastlanmamış. Kemik hastalığı bulunanların kemikleri tamamen düzelmiş. Çocuklar, başlangıçta farklı yiyecekleri tatma keşfinden sonra, kalorik ve vitamin girdisi ve asit-alkalin dengesi açıkça üstün olan yiyecekleri "içgüdüsel" olarak seçmiştir. Childeren's Memorial Hospital'da görevli bir röntgen uzmanı, araştırmacı Davis'e, "çocuklarınızın röntgenlerinde görülen kalsiyumlu kemikler o kadar iyi gözüküyor ki onları uzaktan seçmekte hiç zorluk çekmiyorum,"[2] diye yazıyor. Journal of Pediatrics'te yayımlanan bir makalesinde bir başka doktor, "Onları çeşitli vesilelerle gördüm, o yaştaki çocuklarda, fiziksel ve davranışsal açıdan, gördüğüm en güzel gruptu,"[3] diyor.

Otuzlu yıllarda yapılan bu araştırma, sadece doğal gıdaları kapsaması nedeniyle eleştiri konusu olmuştur. Araştırmanın inanılmaz sonuçlarını dikkate almak ve bundan çıkarılacak sonuçları incelemek yerine, bir eleştirmen, çocukların, çikolatalı dondurma, meşrubat, pasta, makarna, vb. gibi işlenmiş yiyeceklere ulaşabilecekleri bir ortamda serbestçe hareket etmelerine izin verilmediği sürece "doğal bedensel bilgelik" diye bir şeyin bulunup bulunmadığının anlaşılamayacağını iddia etmiştir.[4] Araştırmanın büyük girdisi gözardı edilmiştir: Vücut kim-

2 Clara M. Davis, "Results of Self-Sselection of Diets by Young Childre*Canadian Medical Association Journal*, 41, 1939, sf. 257-261

3 Joseph Brenneman, "Psychological Aspects of Nutrition in Children*The Journal of Pediatrics*, Ağustos 1932, sf. 170

4 Morris L. Haimowitz ve Natalie Reader Haimowitz (Ed.*Human Development* (New York: Thomas Y. Crowell Company, 1960), sf. 213

yasının işlenmiş ve sair "yapay" yiyeceklerle bozulmaması halinde vücut, doğal olarak ihtiyaç duyduğu şeyi seçecektir. Bu durumda araştırma, görünürde, bilimin "mantığını" yerine getirememiştir. Sonuçta büyük ölçüde unutulmuş ve gözardı edilmiştir.

İçgözlemlerimizin ve öğrenmemizin tamamının, bilimin büyüsüyle, "sihirli" hap veya "sihirli" cerrahi teknikle kazanıldığı konusunda ısrar ederiz. Bu fantazi, kendini bir odaya kapatıp yıllarca süren sancılı çalışmalardan sonra bir "evereka" deneyimiyle kimyasal bir bileşikte "gençliğin ve sağlığın kaynağını" bulduğunu ilan eden parlak bir araştırmacının bizi kurtaracağı yolundadır. Bu fantaziyi kabul ederiz. Ancak giderek açıklık kazanan bazı noktalar vardır: 1) sağlık ve uzun yaşam sorumluluğu kişinin kendine aittir; 2) hiç bir otoritede, kişinin kendi bedeninde olandan daha iyi cevaplar yoktur; 3) eğer hastalanıyorsak bunun temelini biz atmışız demektir ve 4) sağlık sorunlarının cevaplarını bulmak için, fiziksel alışkanlıklarımızı, coşkusal bastırmalarımızı, çevremizi ve bireyler arası ilişkilerimizi incelememiz yararımıza olacaktır. Bilimin büyüsüne saplanmışız ve gündelik yaşam sürecinde kendi hastalığımızı ve ölümümüzü yaratanın yine bizler olduğunu görmeye karşı canla başla direniyoruz. Son derece zeki birçok erkek bile kendi bedensel durumlarının günübirlik yaratıcıları olduğunu görme konusunda tamamen engellenmiş ve duyarsız gözükmektedir.

Bir anlamda hastalığı, hâlâ, bize saldıran gizemli, görünmez virüs veya mikrobun dışında, hastalıktan önce gelen şeyden koparıp kendi içinde bir bütünlük olarak algılayan antik bir bilinçle yaşıyoruz. Hastalığın birdenbire ortaya çıktığı ve sayısız, güvenilmez düşmanla dolu doğadaki kaprisli bazı güçlerin zavallı, rastgele kurbanları olduğumuz inancı, hâlâ ağır basan bir inanç gibi gözükmektedir. Vücudumuza yönelik tehlikelerin her yerde —yıkanmamış meyvelerin üzerinde, döşemede, havada, diğer insanların nefesinde— olduğunu söyleyen çevre tablosuna kişisel olarak karşı çıkıyorum. Ben, kendi bedeniyle ve ihtiyaçlarıyla uyum içindeki bir bireyin serpilip gelişeceğine ve bedenin ihtayaçlarını dinleme, saygıyla karşılama ve bu ihti-

yaçlara cevap verme yetisi anlamına gelen "manzara her şeydir" görüşüne inanıyorum.

Ayrıca bana öyle geliyor ki çağdaş erkek kendini, kendi yarattığı makinelerle fazla özdeşleştirmiştir ve kendi bedenine sanki bu makinelerden birisiymiş gibi yaklaşmaktadır. Vücuduna, tıpkı arabası gibi, ayrı ayrı ele alınan veya "onarılan" birbirinden ilgisiz bir dizi parçadan oluşuyormuş gibi davranmaktadır. Bu da entelleştirme olgusunun bir başka dışavurumudur. Yani, bir otomobili, akü, buji, karbüratör, vb. gibi arızalı bir bağımsız parçasını "tamir ederek" veya değiştirerek "iyileştirirsiniz." Bu, ayrıca tipik erkeğin kendi hasta bedenine yönelik tutumu için de geçerlidir. Bir rahatsızlıkla diğeri arasında, örneğin diş etlerinin durumuyla midesinin, gözlerinin ve karaciğerinin durumu arasında hiç bir bağ görmez. Onun kafasında her birisi ayrı ayrı ele alınması gereken kendi başına bir bütünlüktür. Bedeni ise bir bütünlük olarak görülmez. Sanki bedeninin her bir parçasının kendine ait kan ikmali, kendi kimyasal çevresi varmış gibi. Kişi, gerçekte sadece değişen sağlık derecelerinin olduğunun ve bedende bozulma olduğu zaman, en zayıf, en hassas nokta olması ve en çok etkilenmesi nedeniyle belli bir organa teşhis konulabilse bile bütün organların bu bozulmadan etkileneceğinin bilincinde değildir.

Entelleştirmenin bir başka belirtisi de otorite figürlerine tutunmaktır. Bunun kısmen, insanlara verilen son derece çelişik bilgilerin sonucu olduğuna inanıyorum. Bu çelişik bilgiler, kafa karışıklığını, çaresizliği ve duyarlılığı artmış olsa gerek. Bu tıpkı, ebeveynlerinden aldığı çelişik tepkiler karşısında çevresini oluşturamadığı için gerileyerek yönelişini kaybeden, köşesine çekilen ve bağımlı hale gelen çocuğun durumuna benzer. Bir gün önce yaptığı zaman övgü aldığı şeyin aynısını ertesi gün yapınca cezalandırılır; ya da bir gün yaptığı şeyin iyi olduğu, ertesi gün yine aynı şeyin kötü olduğu söylenir.

Benzer bir şekilde, kamuoyu da çelişik araştırma bulgularıyla bombardıman edilmiştir. Bir gün, et proteinlerinin yaşamın yapım blokları olduğu, daha sonra da etin, kanser oluşumunda ya da yüksek kolesterolde bir etken olabileceği

söylenir. Bazıları vitamin takviyelerinin yararlarına alkış tutarken, diğerleri bunların zehirleyici olabileceğini anlatır. Güneşin iyileştirici, koruyucu bir etkisi olduğu anlatılır, arkasından da cilt kanseri yarattığı söylenir. Bazı araştırmalar gıda katkı maddelerinin zehirleyici olduğunu, bazıları da zararsız olduğunu iddia eder. Bazıları ameliyat sonrası için uzun süreli yatak istirahati tavsiye ederken, bazıları bunu küçümser. Bazıları sütün herkese yararlı olduğunu, bazıları da yetişkinlere zararlı olduğunu söyler. vs. vs. vs.

Çoğu erkeğin kendi bedenine yaklaşımını etkileyen entelleştirme süreci bu nedenle erkek bedeninin yıkımında büyük bir etken rolü oynar. Kişinin kendi sağlığını ve hastalığını yaşam sürecinin tamamının bir parçası olarak görmek yerine, kendi bedenini bir şey, bir makine parçası gibi görmesi, insanların, içinde bulundukları sağlık durumunu yaratma eğilimini gözardı etmesi anlamına gelir.

Maço Katılığı

Maço (üstün erkek) katılığının sonucu olarak, erkek bedeninin yıkımı kendini sayısız yoldan dışavurmaktadır. Başlıca hemen bütün hastalıklarda erkek ölüm oranının, kadında görülenden anlamlı ölçüde yüksek olmasına karşın, birbiri ardına yapılan araştırmalar, kadınların, anlamlı derecede daha çok semptomdan şikayetçi olduğunu ve daha sık olarak doktora gittiğini göstermektedir. Öz olarak buradan çıkan sonuç, erkeklerin, vücudun uyarı sinyalleriyle olan bağlarını önemli ölçüde daha fazla kaybetmiş olmalarıdır. Bu araştırma, kadınlar konusunda şuna dikkati çekiyor: "Önemsiz şikayetlerin büyük çoğunluğu, sadece fiziksel belirtilerin daha çok farkında olunmasına ya da bu konuda daha fazla tasa duyulmasına bağlanabilir."[5]

5 Ruth G. Matarazzo, Joseph D. Matarazzo ve George Saslow, "The Relationship Between Medical and Psychiatric Symptoms," *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Vol. 62, No. 1, 1961, sf. 55-56.

Cerrahi alana giren hastalar arasındaki semptom(belirti) yapılarının pisokosomatik (ruhsal kökenli bedensel) özellikleri üzerine yapılan bir araştırma, kadınların, ameliyat öncesi strese, dışavurulan korku, kızgınlık veya depresyon gibi açık davranışlarla duygularını dile getirmek yoluyla tepki gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır. Öte yandan erkekler, dişini sıkıp bekleme eğilimi ve sonuçta daha yüksek kaygı göstermiştir.[6]

Neredeyse hemen doğumdan itibaren erkeklerin strese kadınlardan daha duyarlı tepki veriyor gibi gözükmesine karşın,[7] bir araştırmada, kadınların, stres belirtilerini erkeklerden daha sık algıladıkları bulunmuştur. Araştırmacı, 617 aileden, kendi içlerinde algıladıkları stres tepkilerini bildirmelerini istemiştir. Bu tepkiler arasında, "yüzde sıcaklık ve kızarma hissi," "mide ağrısı," "avuç içlerinin terlemesi," "boğazda düğümlenme veya ağızda kuruluk," "el veya ayakların soğuk olması," "genel tedirginlik," "vücutta genel terleme," "nabızda artış," "sık sık işeme" ve "kalp atışlarının farkında olma" sayılabilir. Bu on stres belirtisi içinde erkekler sadece "avuç içlerinin terlemesini" kadınlardan daha sık yaşamıştır. Kadınlar ise "yüzde kızarma," "mide sancısı," "el veya ayakların soğuk olması," "sık sık işeme" ve "kalp atışlarının farkında olma" belirtilerini erkeklerden daha sık rapor etmiştir.[8] Bu bulgular, kadınların stres belirtilerinin daha çok farkında olmasına karşılık, erkeklerin bu belirtileri engelleme eğilimi gösterdiğini düşündürmektedir.

Bütün bu bulgular, erkeklerin, kendi bedenlerinden oldukça uzak olduğunu söylemektedir. Sonuç olarak erkeklerde, ölüme yol açan başlıca hastalıkların hemen hepsinde hastalık oranı,

---

6 S.M. Weiss, "Psyhosomatic Aspects of Symptom Patterns Among Major Surgery Patients," *Journal of Psychosomatic Research*, Vol. 13, No. 1, 1969, sf. 109-112.

7 Elenor E. Macoby ve Carol Nagy Jactin, "Stress, Activity and Proximity Seeking: Sex Differences in the Year Old Child," *Child Development*, Vol. 44, 1973, sf. 34-42.

8 Robert M. Stern ve J. David Higgins, "Perceived Somatic Reactions to Stress: Sex, Age and Familial Occurrence," *Journal of Psychosomatic Research*, Vol. 13, 1969, sf. 77-82.

kadınlardakinden çok daha yüksektir. Erkekler, kalp krizi gibi önemli bir hastalığa "ansızın" yakalanma eğilimi göstermektedir. Hastalık, kendilerini tamamen kötürüm edecek ölçüde ağırlaşıncaya kadar hastalık belirtileri engellenmektedir.

Bu durum kısmen, erkek çocuğa, bedensel ağrılardan şikayetçi olmanın "kızlara özgü bir davranış" olduğunu öğreten ve onu, hastalık ve yaralanmaları yadsıyıp bunlara olabildiğince direnmeye özendiren eski koşullanmanın bir sonucudur. "Sapına kadar erkek" ya da kahraman olmanın kültürel tanımlarından birisi de, maç yaparken, kavga ederken, ya da sair etkinliklerde, yaralanmalara ve fiziksel semptomlara rağmen devam etmektir. Kültürümüzde, erkeğin örtülü ve bilinçaltı durumu budur. Çok erken bir yaşta, erkek çocuğa, hasta olmanın, yakınmanın, yardım istemenin erkekçe olmadığı öğretilir.

Ölümü sırasında Rudolph Valentino'ya ilişkin yayınlanan bir öykü, maço yönelimini ve bunun, ölümüne kadar erkeğin bir parçası olarak nasıl sürdürüldüğünü içler acısı, ancak aydınlatıcı bir tarzda gözler önüne sermiştir.

Göze çarpan bir sahne yıldızı olan Valentino, maço erkek kahramanın ve aygırın tam bir somutlaşmasıydı. Dairesinde birdenbire çökmüş ve birkaç saat sonra da gastrik ülser ve apandisit ameliyatı geçirmişti. Kendine geldiği zaman yaptığı ilk şey, cesur olup olmadığını sormak olmuş. Bunun, Chicago Tribune'deki "Pembe Pudra Pufları" başlıklı bir köşe yazısında doğruluğunun sorgulandığını hissetmiş. Editörlük, Valentino'dan, imzasız mektubun yazarını açık tartışmaya davet etmesini istemiş, ancak bu çağrı yanıtsız kalmış.

Söylendiğine göre Valentino, ölmeden kısa bir süre önce, narkozdan çıktıktan sonra, "Doktor, ben Pembe bir Pudra Pufu muyum?" diye sormuş. Doktor da "hayır, gerçekten de çok cesurdun," diye karşılık vermiş.[9]

Sık sık, sanki ölümün eşiğine gelmiş gibi hareket eden ve sürekli olarak hastalık belirtilerinden şikayet ederek oldukça sık doktora giden annelerin bulunduğu ailelere rastlıyorum.

---

9 "The Death of Rudolp Valentino," *New York Times*, 16 Ağustos 1926, sf. 1

Buna karşılık "güçlü" ve "sessiz" kocaların hastalıktan şikayetçi olduğuna ender rastlanır; eğer olursa, herkes, hastalığın ciddi olduğunu bilir. Erkek sadece, vücudunun rahatsızlık sinyallerine pes etmediği için kendisiyle erkekçe gurur duyarak hayatına devam eder. Böylece, ellisine gelince ağır hastalıklara yakalanıp ölür, buna karşın hep yakınan karısı yetmişlerine kadar dinç bir yaşam sürer.

Erkeğin, bedensel rahatsızlık belirtilerini yadsıyıp bunlara direnme eğilimi göstermesinin başka nedenleri de vardır. Bilinç altında, kadınlıkla ve eşçinsellikle birleştirdiği pasiflik belirleyici bir önem taşımaktadır. Bu, kendini iyi hissetmediği zaman yatağa girmeye karşı isteksizliğe ve direnmeye yol açar. Bunun yerine, kelimenin tam anlamıyla dizlerinin feri kesilene ve yatmak zorunda kalana kadar bekler. Onun şeref madalyası, asla bir iş gününü kaçırmamasıdır, bu nedenle başarmak ve rekabet etmek için rahatsızlık sinyallerini görmezlikten gelir. Erkek olduğunu, hastalık belirtilerine direnebileceğini, bunları görmezlikten gelebileceğini ve halledebileceğini kanıtlamaya çalışır.

Bu olgunun kültürel bir ilktipi (archetype) ve çağdaş örneği, futbolcu türünden üstün maço profesyonel atlettir. Bu şiddet içerikli, beden temaslı sporda yaralanan oyunculara düzenli olarak ağrı kesiciler verilir ve oyuncu gerisingeri oyuna sokulur. Oyuna dönünce, hep bir ağızdan "Ne erkek!" diyor gibi gözüken kalabalığın takdir dolu tezahüratıyla selamlanır.

Güreş, futbol, halter gibi süper maço sporlarındaki yara almayan oyuncuların birçoğu, devam etmek için amfetamin ("hız") ve rahatlamak için de uyuşturucu alarak yorgun bedenini kamçılamaktadır. Arada ise kaslarını geliştirmek için anobolik steroidler kullanırlar. Bu steroidlerin, testiküler atropi, karaciğer bozukluğu ve ödem gibi yan etkileri olduğu rapor edilmektedir.10

Bütün bu örnekler, doğrudan doğruya, her ne pahasına olursa olsun devam etmeye ve bedensel acıyı görmezlikten gelmeye

10 Jack Scott, "It's Not How You Play the Game, But What Pill You Take," *New York Times Magazine*, 17 Ekim 1971, sf. 40-41.

veya yadsımaya yönelik maço (üstün erkek) baskısıyla ilgilidir. Maço kafasında, hasta yatağında geçirilen bir gün şu anlama gelmektedir:

1) Toprakları tehlikededir ve birileri onun konumunu ele geçirebilir.

2) Birileri, ona gerçekten ihtiyaç olmadığını anlayabilir veya onun yerine geçebilir.

3) Yatakta geçen her gün para kaybı demektir.

4) Usta bir savaşçı değildir ve baskıya dayanamamaktadır.

Erkeğin hasta olmaya karşı direnci ayrıca bağımlılık, özellikle de kadına bağımlılık korkusuyla ilgilidir. Bu da, özellikle evli erkek için hastalığı utandırıcı bir yaşantıya dönüştürür. Karısının, kısa bir süre için kendisine bakmasına izin verse de, annesinin eteklerine yapışmaması veya çaresiz bebek gibi davranmamasını söyleyen kendi içindeki ekoları duydukça kaygısı da tırmanışa geçer.

Evli erkek, hasta yatarken, karısının bilinçli veya bilinçsiz içerlemesini de sezinleyebilir. Geleneksel evlilik dinamiğinde kadın bazen kocasını bir süperman, koruyucu, tedarikçi olarak hayal eder. Dolayısıyla kocasını zayıf ve hasta yatağında görmek, bilinçaltında onu tehdit edebilir ve yaralayabilir. Bu, kadının onu her şeye kadir olarak görme yanılsamasını ve ihtiyacını sarsabilir. Karısından alabileceği bilinçsiz rahatsızlık mesajı, hasta olma konusundaki kendi suçluluk ve rahatsızlık duygularını artırabilir ve onu yataktan olabildiğince çabuk çıkmaya zorlayabilir.

Kültürümüzde, kadının ayna karşısına geçip kendini izlemesi, kendine hayran olması ve uzun süren banyolarla, egzersizlerle, vücut kremleriyle, vb. vücut bakımına epeyce zaman harcamasının kesinlikle kabul edilebilir olmasına karşın, erkek genellikle, vücuduna geniş çaplı ve özenli bakım gösterme konusunda rahatsızlık ve utanma hisseder. Bu da onun kendine ilişkin erkeklik imajına uymaz. Kendi bedeniyle yoğun olarak ilgilenen kadının davranışının uygun olduğu düşünülür. Ancak aynı şeyi yapan erkek, narsisistlikle, daha da kötüsü, gizli eşcinsellikle suçlanacak ve kuşku uyandıracaktır. Bu suçlama

sık sık, ayna karşısında uzun uzun kendilerini seyreden halter-cilere yöneltilir.

Kadın ve erkeğin beden imajına ilişkin bir araştırmada, kadınların, erkeklerden "... çok daha net olarak ayırdedilen bir beden kavramına" sahip olduklarına ve boy aynasının karşısında kendilerini daha çok olumlama eğilimi gösterdiklerine dikkati çekmiştir. Çıkarılan genel sonuç, kadınların açıkça "kendi bedenlerini daha yüksek düzeyde değerlendirdiğidir."[11]

Diyet bile büyük ölçüde cinsiyet rolüne veya beklentisine bağlıdır. Biftek gibi "erkeksi" olarak değerlendirilen bazı yemekler vardır. Birçok erkek, "sağlıklı yemekler" veya hafif vejeteryan di-yetleri yemeye negatif tepki gösterir. Maço erkekler sık sık bu di-yetleri "tavşan yemi" gibi aşağılayıcı deyişlerle anmaktadır. Diyet konusundaki bu katılık hem çelişkili hem de trajiktir. Çelişkilidir, çünkü birçok erkek, özellikle de kolgücü gerektirmeyen memurlar, sanki eskinin avcı-savaşçılarıymış gibi yemeye devam etmekte ve bu süreçte kendi bedenlerini hızla çökertmektedirler.

Ağır et yemekleriyle erkeklik arasındaki ilişki, birçok açıdan talihsiz bir ilişki olabilir. Son zamanlarda, Amerikan Kanser Derneğine, beslenmeyle ilgili kanserin, erkeklerdeki kanser vakalarının yüzde 30'unu oluşturduğu rapor edilmiştir.[12] En yaygın kanser türü olan bağırsak kanseri de yüksek kolesterola katkıda bulunduğu bilinen sığır etiyle bağlantılıdır.[13]

Mayo Klinikten bir doktorun geleceğin "uzun yaşam diyetine" ilişkin bir raporu, A.M.A'nin, sporun tıbbi yanlarına ilişkin konferansında sunulmuştur. Bu raporda, yemeğe ilişkin maço yönelimlerinin yıkıcılığı özetlenmiştir. Varılan önemli sonuçlardan bazıları şunlardır:

— Yüksek proteinli diyetler ömrü kısaltmaktadır.
— Vitamin takviyeleri zehirleyici olabilir.

---

11 Richard M. Kurtz, "Body Image—Male and Female," *Trans-Action*, Aralık 1968, sf. 25-27.

12 "American Diet Linked to Six Types of Cancer," *Los Angeles Times*, 26 Mart 1974, Kısım I, sf.5.

13 "Beef and Bowel Cancer," *Newsweek*, 18 Şubat 1974, sf. 80-83.

— Daha çok et yiyerek, sütle yumurta çırpıp içerek, ya da sair yüksek proteinli gıdalar alarak kas proteinleri artıralamaz.

Geleceği "uzun yaşam" diyeti, yeni pek bir şey içermeyecek, ancak bugün yaygın olarak yenen şeylerin çoğu diyetten çıkarılacak.

Rapor ayrıca et yemenin güç verdiğine ilişkin ünlü erkek mitini de çürütmüştür. "Gerçek şu ki et demek güç demek değildir," diyor rapor. Yüksek proteinli gıdalar almak ve fazladan vitamin hapları yutmak, yarardan çok zarar vermektedir. Maço atletin hatalı mantık yürütmesi şöyle gelişiyor: "Et kastır, insan ne yiyorsa odur, bu nedenle et yemek kas kütlesini ve gücü artıracaktır." Raporun vardığı sonuç, bütün bunların en üzücü yanının, bir kere kazanıldıktan sonra bu alışkanlıkları bırakma ihtimalinin çok zayıf olduğudur.14

Kadınlar diyet konusunda daha esnek ve daha az öz-yıkıcı gözükmektedir. Çocuk bakımı ve ev işleri sırasında aktif fiziksel iş yaptıkları taktirde memur kocalarından daha ağır yemekler yiyebilecek durumda olmalarına karşın, daha az yeme eğilimi göstermekte ve ayrıca salata ve sair hafif yemeklere dayalı bir diyete daha açık olmaktadırlar.

Mexico'da, sadece vejeteryan yemekler veren bir sağlık merkezinde, sebze yemeye negatif tepki veren birçok erkeğin solgun ve bakımsız yüzüyle sık sık karşılaşıyordum. Akşamları, ıstakoz ve biftek yiyip bira veya likör içmek —gerçek bir "erkek" yemeği yemek— için hevesle kente iniyorlardı.

"Gerçek erkek," göbeğine vurup "demir gibi bir mideye" sahip oluşuyla övünür. Bu da, midesini her türlü süprüntüyle doldurabileceğine ve bundan etkilenmeyeceğine inandığı anlamına gelir. Bu inanç, dar görüşlü maço bilgisizliğinin ve katılığının bir göstergesidir.

Belki de diğer erkeklerle yakınlık konusundaki derin kaygı, ya da açıklık korkusu nedeniyle erkekler, bir araya geldiklerinde rahatlamak için içkiye ihtiyaç duyuyor gibi gözükmektedir. Barlarda veya bir restauranda bir içkiyle tanışır ve birlikteyken

14 George Getze "Longevity Diet Will Explode Food Myths, Doctor Predicts," Los Angeles Times, 2 Aralık 1973, Kısım I, sf. 3.

sürekli olarak içerler. Yemek olarak da, paça, pirzola, veya diğer zengin "erkek" yemeklerini, "maço tarzında" yerler. Öte yandan kadınlar, bir fincan kahveyle veya bir bardak çayla rahatlıkla saatlerce birlikte olabiliyor gibi gözükmektedir. Yakınlık ve açıklık kaygıları o kadar büyük değildir ve rahatça etkileşmek için duygularını köreltme ihtiyacı duymazlar.

İş dünyasında rekabet halinde olan ve öne geçip pastadaki kendi payını koparmaya çalışan erkeğin ayrıca coşkularını sıkı denetim altında tutmayı, "iyi adam" rolünü oynamayı ve sürekli karar verme zorunluluğunun coşkusal stresini yaşamayı öğrenmesi gerekir. Bu "ayrıcalığın" ağır bedelini, psikosomatik (ruhsal-bedensel) düzeyde öder.

Yönetici olmanın "ihtişamı," maymunlarla yapılan bir çalışmada araştırılmıştır. İki maymun, kısıtlayıcı sandelyelere oturtulmuş ve maymunlardan birisine yönetici rolü verilmiştir. "Yönetici" maymunun önünde, hem kendisine hem de diğer maymuna elektrik şoku verilmesini önlemek için basmayı öğrendiği bir manivela konmuştur. Kesintisiz altı saat açık, altı saat kapalı devreli bir çalışma içinde geçen yirmi üç günlük sürenin sonunda "yönetici" maymun aniden ölmüştür. Yapılan otopsi ülser (mideyle birleşme noktasında ince barsağın üst kısmında, duodenum duvarında büyük bir yırtılma) ortaya çıkarılmıştır. Diğer kısıtlama sandalyesinde oturan ve karar verme konusunda olmayan maymun, bu çalışmadan etkilenmemiştir.[15]

Psikosomatik hastalıklar konusunda son zamanlarda yapılan bir araştırmada, hastalık habercisi birçok olayın, "... Amerikan değerlerinin (başarı, materyalizm ve özgüven) ayrılmaz bir parçası" olduğu sonucuna varılmıştır.[16] Coşkular dünyasındaki bu maço katılığı da tanım gereği Amerikan erkeği olmanın bir parçasıdır. Ödenen bedel, inanılmaz derecede yüksektir.

---

15 Joseph V. Brady, "Ulcers in 'Executive Monkeys,'" *Scientific American*, Ekim 1958, sf. 95-100.

16 Thomas H. Holmes ve Minoru Masuda, "Psychosomatic Syndrome," *Psychology Today*, Nisan 1972, sf. 71-106.

Kanser olan erkeklerin (erkeklerde kanser oranı, genelde kadınlardakinden yüzde 40 daha fazladır, bu oran akciğer gibi özel organlarda çok daha yüksektir) kişilik özellikleri üzerinde yapılan bir çalışma, erkek standardlarının beden üzerindeki etkisinin anlaşılması açısından özellikle aydınlatıcıdır. Akciğer kanseri olan erkeklerin kişiliklerini konu alan bir araştırmada, bu hastaların, "zayıf bir coşkusal deşarj çıkışına sahip oldukları ve coşkusal güçlüklerini gizleme veya bastırma eğilimi gösterdiklerin" ortaya çıkarmıştır.[17]

Kanserli erkek hastanın yardım arayışını ertelemesine neden olan coşkusal yadsıma (inkâr) da tutarlı olarak görülen bir etkendir. Kanser kurbanlarının, utandırıcı veya toplumsal olarak arzu edilmez olarak yorumlanabilen şeyleri inkâr etme eğilimi gösterdikleri gözlenmiştir. Bu eğilime aşağıdakiler örnek gösterilebilir:

1) Bu erkeklerin duyguları, çoğu insanınkinden daha kolay yara almaktadır.
2) Sık sık mide rahatsızlığı çekmektedirler.
3) Alt-üst edici kabuslar görmektedirler.
4) Kendilerini dünyada bir başına hissetmektedirler.
5) Kimse onları gerçekten anlamaz.
6) Karıları, yaşamdaki başarılarından hoşnut değildir.[18]

Bir başka örnek de, yüksek tansiyon geliştiren kişinin tipik kişilik yapısıdır. Bu, çok sayıda erkek için geçerli ve erkeklerde kalp krizinin çok sık görülmesine neden olabilen bir yapıdır. Klinik verileri, yüksek tansiyonluların, duygularının dışavurumu için tutarlı hiç bir çıkış bulunmayan acı verici çatışmalara yakalandığını düşündürmektedir. Yani, içten içe derinlemesine içerleme dolu olmalarına karşın, bu duygular sadece arasıra

17 David M. Kismin, "Personality Characteristics in Males Conductive to Lung Cancer," *British Journal of Medical Psychology*, Vol. 36, 1963, sf. 27.

18 Claus Bahne Bahnson ve Marjorie Brooks Bahnson, "Role of Ego Defenses: Denial and Repression in the Etiology of Malignant Neoplasm," *New York Academy of Sciences Annals*, Vol. 125, Mayıs-Ocak 1965-1966, sf. 827-848.

başgösteren öfke patlamalarında açığa çıkmaktadır. Başka türlü düzenli bir temelde saldırganlık eğilimlerini gösterecek bir çıkışları yoktur.[19] İş yaşamının "iyi adam" dünyasında kabul edilebilir bir yol gerçekten de yoktur. Bu çatışma, hem işte hem de evde birçok erkeğin yaşamına damgasını vurmaktadır.

Kroner arteri hastalığı olan erkek hastaları konu alan diğer çalışmalarda, bu erkeklerin, aşırı rekâbetçi ve inatçı bir tanınma ihtiyaçları olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Yardım istemeye karşı direnme, bağımlılık korkusu, pasifliğe karşı direnme, "erkeksi" yemeklere ilişkin kanılar, kendine iyi bakmaya yönelik isteksizlik ve duyguların içe tıkılması da dahil olmak üzere maço (üstün erkek) katılığının bedeli, bedenin gördüğü hasar açısından gerçekten de çok yüksektir. Bu yapıları değiştirmek için, erkek, kendine bakmak ve ayakta kalıp kendi yaşamından zevk almak için kendi arzularını dikkate almak zorunda kalacaktır. Bazı iyi niyetli doktorların önerdiği gibi, bu maço yapılarının üstesinden gelmek için karısının yardımına güvenemez. Geleneksel eş, kocasına çeşitli yollardan bilinçli olarak yardımcı olmaya çalışsa bile, ayrıca sorunun bütünsel bir parçası da olabilir. Yani kadının, bilinçli niyetinin yararlı olma yolunda olabilmesine karşın, kocasının dünyalık başarısına ve "maço-süperman" rolü oynamasına yönelik önemli bir beklentisi de olabilir. Bu nedenle, sağlık, kendine bakma ve uzun yaşam itkisi, erkeğin tarafında ani bir bencillik olarak ortaya çıkabilir. Bunu yapması gerekir, çünkü kendine iyi davrandığı zaman bedenindeki iyi duyguların sevincini yaşar; ayrıca bunu da yaşamının temel bir güdüsü yapması gerekir.

Son günlerde kobaylar üzerinde yapılan ve "Voodo ölümü: Eski bir Olgu üzerine Bazı Yeni Düşünceler" başlığım taşıyan bir araştırmaya rastladım.[20] "Bilinmeyen nedenlerden" kaynak-

---

19 A.H. Buss, *Psychopathology* (New York: John Wiley and Sons, Inc., 1966), sf. 414.

20 David Lester, "Voodo Death: Some New Thoughts on an Old Phenomenon," *American Anthropologist*, Vol. 74, 1972, sf. 386-90.

lanan "ani ölüm" olgusunu inceleyen bu araştırma, özellikle aydınlatıcı bir benzeştirme sağlamaktadır. Öncesinde açık bir belirti olmaksızın başgösteren ani ölümler, kültürümüzdeki erkeklerde çok sık görülen bir olgudur.

Kobayların, kısıtlanarak, hiç bir kaçış veya mücadele şansı bulunmayan ve durumu çaresizleştiren bir stres ortamına konduğu bu araştırmada, kobaylar, kelimenin tam anlamıyla teslim olmuş gibi davranışlar göstermeye başlamıştır. Kültürümüzde, aniden ve görünürde durduk yerde ölüp giden birçok erkeğin içsel durumunun buna benziyor olabileceğine inanıyorum. Söz konusu erkeklerin ani ölümü, umutsuzluğun, kurtuluşu olmayan çıkmazlara girmiş olmanın ve sonunda boyun eğip vazgeçmenin nihai dışavurumudur. İster "başarı" yolculuğu sırasında başkaları kanalıyla coşkusal beslenmesinin ve kendi duygularını dile getirmesinin tamamen engellenmesine neden olacak kadar kendini hapsettiği zaman içine umutsuzluk çöreklensin, ister bildiği tek şey olan işinden atıldığı veya emekli olduğu zaman umutsuzluğa kapılsın, ani ölüm, kültürümüzde maço pozunun katı yükünün altında boğulan erkeğe damgasını vuran bir olgudur.

Feminist bir yazarın şu sözlerine tamamen katılıyorum: "Şık bir elbise giymek, körüklü bir çanta taşımak ve 40 yaşında kalp damarlarımda tıkanma beklemek istemiyorum."[21]

Suçluluk

Bir süredir evli olan bir erkeğin, göbeğine vurup aldığı kiloyu şaka yollu ve gururlu bir tavırla göstererek karısının ne kadar iyi bir aşçı olduğunu anlatması olağan bir şeydir. Gerçekte söylediği şey şudur: "Bakın, beni ne kadar iyi besliyor. Bu da beni sevdiğini kanıtlar."

Kendi gözlemlerim, tipik "maço" erkeğin ve "toprak ana"

21 Anne Taylor Fleming, "Up From Slavery—To What?" *Newsweek*, 21 Ocak 1974, sf. 14-15.

karısının birçok durumda gerçekte ortak çok az şeye sahip olduğu yolundadır. Ancak her ikisi de "olgun" ve "anlamlı" ilişkilerin geleneksel tanımını benimsemekte ve sık sık, kendi içlerinde taşıdıkları imaja ("paylaşan" ve "birlikte yapan" imajına) uymak için canla başla çalışmaktadır. Sonuçta olan şey, buna kendilerini zorlamalarıdır, çünkü bu doğallıkla yürümez. Sonunda aralarındaki ilişki, en yaygın biçimi ana (karı) ve iyi beslenen çocuk (koca) yapısında olan gerilemeci bir özellik kazanır.

Erkek genellikle fiziksel açıdan daha güçlü ve atletik olduğu ve kadın da tipik olarak açıkça rekabetçi olarak erkeğin egosunu "yaralamak" istemediği için, fiziksel rekabete dayalı etkinlikleri paylaşma konusunda derin veya kalıcı bir haz pek bulunmaz. Aslında, erkekle kadın arasında doğrudan rekabetçi etkileşim, yasaklanma eğilimi gösterir ve her ikisinde de kaygı yaratır. "Maço" erkeklere, kadınlarına yumuşak ve hassas davranmaları öğretilir. Bu nedenle belki de evliliklerinin başlarında birlikte tenis oynadıkları, yürüyüşe çıktıkları ve kayak yaptıkları bir dönem yaşarlar. Ancak değişmez olarak bundan vazgeçerler veya giderek daha az yapmaya başlarlar.

İlişkinin başlangıcında her birisinin, kendi arkadaşlarını görmesi ve ayrı etkinliklerini yürütmesi için kendine ait boş zamanı olması konusunda anlaşmış bile olsalar, yaşanan birkaç özgürlük krizinden sonra, çoğunlukla erkek, suçluluk duygusu veya karısından yayılan içerleme dolu titreşimler nedeniyle bağımsız etkinliklerinden çekilir. Böylece iş arkadaşlarıyla veya dostlarıyla yürüttüğü "müfredat dışı" etkinliklerinden vazgeçer. Bunun bir nedeni de kısmen, hoş vakit geçirdiği ve bunu karısıyla paylaşmadığı zaman suçluluk duymasıdır, çünkü "iyi" bir kocanın paylaşması gerektiğini düşünmektedir.

Bu nedenle karısıyla rahatlıkla paylaşıp zevk alabileceği ortak şeyler bulmak için, temelde dışarıda yemek yemek, tiyatroya, sinemaya, müzelere gitmek, televizyon izlemek, arkadaş ziyaretlerine gitmek veya yemeğe birilerini çağırmak gibi daha pasif olan etkinliklere yönelir ve bekar bir erkek olarak bir za-

manlar sürdürdüğü daha aktif etkinlikleri giderek daha çok ihmal eder. Evli çift için, arkadaş ziyaretlerinde etkinlik, yemek yemekten, içki ve sigara içmekten, söyleşmekten ve oturmaktan oluşan sonsuz bir döngü biçimini alır. Birkaç saat sonra herkes kendini ölgün, duyarsız ve eylemsiz hissetmeye başlar ve akşam böyle biter.

Sonuçta, evliliğin ilk beş ila on yılından sonra birçok erkeğin, önceki fiziksel yapılarının karikatürü durumuna geldiğini gözledim. Bu erkekler, sırt ağrısı ve yorgunluk gibi bir dizi fiziksel şikâyetle birlikte, göbekli, hantal, kel kafalı insanlar olup çıkmaktadır.

Genelde erkek bilincinin özgürleşmesi, kısmen erkek bedeninin özgürleşmesine bağlıdır. Fiziksel bilinci suçluluk duygusuyla ketlenen, "ona bakması" için karısına güvenen, kendi bedeninin sinyalleriyle olan bağını yitiren ve bunlara güvenmeyen, bedensel mesajlarına tepki vermek yerine bunları entelleştiren, duygularını bastıran ve psikosomatik hastalık terimleriyle ağır bir bedel ödeyen ve hem erkeklerle hem de kadınlarla olan ilişkisinde katı maço alışkanlığını sürdüren erkek, özyıkıma giden bir yolda demektir.

Vücudunuza Saygı Duyun

1) Vücudunuzun verdiği mesajları dinleyin, bunlara güvenin ve tepki verin. Bu mesajları köreltmeyin, saklamayın, başka kılıklara sokmayın, inkâr etmeyin. Bunlar, yaşama sinyallerinizdir ve ihmal edilmelerinin bedeli, vücudunuzun kronik, geri döndürülmez hasarlara maruz kalması olabilir.

2) Yorgun olduğunuzda kestirerek, kendinizi iyi hissetmediğinizde yatarak ve uykunun tadını çıkararak sağlıklı pasifliğin tadına varın. Bu, erkekliğe ters düşmediği gibi zaman kaybı da değildir.

Yorgun bir atı kamçılar gibi yıpranan bedeninizi harekete zorlamayın.

3) Erkeklikle belli yemeklerin yenmesini birbirinden ayırmayı öğrenin. Salata yeseniz de biftek yediğiniz zamanki kadar erkek olabilirsiniz.

4) Karınızın sizi beslemesinin, sizi sevdiği anlamına geldiği görüşünden kendinizi kurtarın. Sevginizi doğrudan alın. Yemek tıkıştırarak kanıtlamaksızın da onu sevebilirsiniz, o da sizi sevebilir.

5) Diğer erkeklerle olan maço-eğilimli etkileşim yapılarınızı kırın. Onlarla, alkol ve sigaranın arkasına sığınarak değil, açıkça, eğlenceli bir yoldan iletişim ve ilişki kurmayı öğrenin.

6) Kendi ihtiyaçlarınıza göre kendi yemeğinizi hazırlamayı öğrenin. Karınız ya da kız arkadaşınız anneniz olmadığı gibi siz de çaresiz bir çocuk değilsiniz. İhtiyaç duyduğunuz şeyi ihtiyaç duyduğunuz zaman yiyin.

7) Kendi vücudunuzun bakımını yapmak ve aynada kendinize bakmak için her gün biraz zaman ayırın. Kendinize iyi bakmadığınız yolundaki sinyallere alarmla tepki verin ve iyi gözüktüğünüz, kendinizi zinde ve sağlıklı hissettiğiniz zaman kendinizle övünün. Vücudunuzda bozulma olduğu zaman sizde de bozulma olur, çünkü siz demek bedeniniz demektir.

8) Akşamları, sizi sıkması halinde televizyon izleyip öteberi atıştırmayı reddedin. Kendinizi enerjik hissediyorsanız aktif olun, yorgunsanız yatın. Evli ya da bir kadınla yaşıyorsanız, katılım içerdiği ve iyi bir aşık, koca veya baba olduğunuz anlamına geldiği yanılsamasıyla pasif olarak kadınınıza eşlik ettiğiniz düşüncesiyle öylece oturup kalmayın.

9) Jimnastiğe gitmek, dışarıda veya kumsalda oynamak için, akşamları veya hafta sonları ihtiyaç duyduğunuz sürece yalnız kalın.

10) Hoşlanmadığınız, ancak "nazik" olmak için katıldığınız sosyal etkinliklere "hayır" demeyi öğrenin. Gerçekten hoşlanmadığınız taktirde kokteyl partilerinden veya uzun yemek partilerinden ve oturma odalarında oturup kalmaktan kaçının.

11) Daha yaşlı ve fiziksel olarak sağlıklı olan bir insan bulun ve ilk anda fanatik ya da garip diye atlayıp geçmek yerine, ondan ders alın. Ona bunun nasıl başardığını sorun ve sizin bilmediğiniz şeyleri bilebileceği olasılığına açık olun.

12) Bedeniniz konusunda bencil olmayı öğrenin. Yaşamın nihai değerlerinden birisi her zaman için sağlık olacaktır. Canlı bir sağlığa sahip erkek, çekici bir erkektir. Sağlık olmaksızın coşkusuzluk ve anlamsızlık bir gerçeklik olur.

Sekizinci Bölüm

BAŞARI ROTASI: BİR FANTAZİ PORTRESİ

Yüzler Nedir?
Yüzler hatırlanarak imparatorluk kurulmaz.[1]
—Big Daddy
—*Cat on a Hot Tin Roof*

Erkek çocuk, kendine başarı ve zafer terimleriyle değer biçmeyi öğrenir. Evde, gerek doğrudan, gerek örtülü yollardan ona sürekli olarak bu mesaj verilir: daha hızlı koştuğu, daha iyi konuştuğu, bir maçı kazandığı, daha erken okuduğu, daha yüksek notlar aldığı, daha büyük güç gösterdiği, ya da diğer akran erkeklerden üstün olduğunu gösteren herhangi bir şey yaptığı zaman, babası gururla "kimin oğlu"ndan söz eder ve annesiyle birlikte çocuğun başarılarını başkalarına anlatıp dururlar.

Ancak dönüşümlü olarak, ona, bazı şeyleri iyi yapmasına karşın, asla elindekilerle yetinmemesi gerektiği, çünkü sadece en iyilere yeri olan, kaybedenlere pek yer veya sempati gösterilmeyen bir dünyada yaşadığı hatırlatılır. Kaybeden, "Başarısızlık başarısızlıktır. Büyüğü küçüğü olmaz," ifadesiyle tanımlanır. Öz olarak, kazanmayan kişi kaybetmiş sayılır.

Erkek çocuk, annesi, birisinin oğlunun belli bir konuda ne kadar iyi olduğundan söz ettiği zaman da dolaylı olarak aynı tür mesajlar alır. Alttaki mesajın, "Sen de onun kadar iyi olsan olmaz mı?" olduğunu anlar.

---

1 Richard Brooks ve James Poe, Tennessee Williams'ın *Cat on a Hot Tin Roof* adlı eserinden Metro-Golden-Mayer için (1959) gerçekleştirilen bir Avon Yapımı oyun.

Kazandığı ya da başarılı olduğu zaman övgüyle anılacak ve ödüllendirilecektir. Bu durumda ona özel davranılacaktır, bu da kendisiyle gurur duymasını ve kendini iyi hissetmesini sağlayacaktır.

Ne var ki kaybettiği, başarısız olduğu, beceriksiz veya etkisiz, zayıf, acemice davrandığı zaman, özellikle babasının, ayrıca çoğu durumda annesinin ayıplamasını ve reddini hissedecektir. Bu belki de doğrudan dile getirilemeyecektir. Ona yönelik tepki, şu türden "destekleyici" sözlerin arkasına gizlenmiş olan reddedici, kaygılı bir tonda ortaya çıkacaktır: "Tamam. Bir dahaki sefere daha iyi yaparsın." "Herkes her şeyi kazanamaz," "Önemli olan kazanıp kazanmadığın değil, oyunu nasıl oynadığın." Ancak reddetme, kazandığı veya başarılı olduğu zaman bunun sevinçle karşılanması gerçeğinde, örtülü tonlarda açıkça hissettirilmektedir. Başarılı olmadığı zaman sözler "nazik" olsa bile, arkalarındaki coşkusal ton soğuk, gönülsüz, ya da negatifdir.

Ebevyenleri ileri düzeyde psikooji bilgisine sahip değilse başarılı sonuç almadığı zaman erkek çocuğa verilen geridenetim daha doğrudan olacaktır. Belki de daha başarılı bir kardeş lehine reddedilecektir. Ya da, zekâsı veya yeterliliği konusundaki aşağılayıcı sözlerle küçümsenecektir.

Yetişmekte olan bir erkek olarak, giderek, kendi kendinin ebevyeni olana kadar ebevyenlerinden duyduklarını içselleştirecektir. Yani, kendi içinde, iyi iş yaptığı veya kazandığı zaman kendini iyi hissetmesini sağlayan hoş şeyler söyleyen, buna karşılık akranları kadar ya da daha başarılı olmadığı zaman kendisini yaralayan, aşağılayan, alaya alan sözler söyleyen bir ses geliştirecektir.

Böylece, başarısız olduğu zaman dışarı akın edecek olan kalıcı, gizli bir öz-nefret ve öz-aşağılama barajının temellerini atar. Bu baraj, en büyük zaferlerine bile gölge düşürecektir, çünkü "zafer" kazandığı zaman bile her zaman için kendinden "daha iyi" olanlar üzerinde odaklaşıyor olacaktır. Böylece, kendi içinde, onu sonsuza kadar başarı hedeflerine sürecek olan bir motora sahip olur.

Ruhsal durumu ve coşkuları, başarılarıyla ve başarısızlıklarıyla içiçe geçecektir. Kazandığı, kendini kanıtladığı veya iyi iş yaptığı zaman sevinç duyacaktır. Başarısız olduğu ya da düşkırıklığına uğradığı zaman kendini çökkün, utanmış hissedecektir.

Ancak zaman içinde, kendiliğinden veya doğal tepkilerinin yerine uygun bir şekilde kontrol edilen tepkiler koyana kadar, duygularının tamamını kontrol edip saklamayı öğrenecektir. "İşe yarayan" tepkiler, güçlü gözükmesini ve uygun bir imaj yansıtmasını sağlayacaktır.

Başlangıçta bu coşkusal kontroller inişli çıkışlı olacaktır. Zaman zaman, duygular, "kazanan" birisi olarak imajını sarsmasından korkmasına neden olacak şekilde ortaya vurulacaktır. Ancak zamanla bu duygular, öz-bilinçli olmayan anlar azalıncaya ve kişi daha bir cilalanıncaya kadar devredışı bırakılacaktır. Bu cilalanma süreci ona o kadar iyi gelecektir ki, kendisiyle olan bağını nasıl tamamen kaybettiğinin, onu daha başarılı bir makine yapmaya yönelik iyi programlanmış tepkiler uğruna kendi gerçek tepkilerinden nasıl uzaklaştığının farkında bile olmayacaktır.

Diğer erkek çocuklarla olan en yakın arkadaşlıkları bile, sürekli onlarla kıyaslanıyor olma ve kendini sürekli onlarla kıyaslıyor olma gerçeğiyle kirlenecektir. Arkadaş olmak iyi duygular yaşatır, ancak daha iyi olmak, çok daha önemlidir.

Büyüdükçe, diğer erkekler giderek arkadaş olmaktan çok, kendi başarı arayışlarına yönelik potansiyel tehlikeler, rakipler olarak görülür. Bu nedenle, onlarlayken, kendi zayıf yanlarını, yetersizliklerini ve duyarlılıklarını gizleyerek, daha bir tetikte olmaya başlar. Arkadaşları fazla duygusal olduğu zaman rahatsız olur. Duygularını kontrol edemeyen birisine arkadaş olarak güvenebileceğine inanmaz.

Yetişkin bir erkek olduğu, okulunu bitirdiği ve "gerçek" hayata atıldığı zaman, insanların, başarılı bir erkek olarak kendine ilişkin imajını beslenme terimleriyle farkında bile olmadan ken-

disine çekici geldiğini görür. İyi gözükmesini sağlayan bir kızın çekimine kapılacak ve en başarılı ve popüler erkeklerle görülmek ve onlar tarafından kabul edilmek isteyecektir.

Artık "Büyümenin" ve evlenmenin zamanı gelmiştir. Öncesinde kadınları fiziksel temelde çekici bulmasına karşılık, artık evlilik için, ailesine ve arkadaşlarına gururla tanıştıracağı daha "mantıklı," istikrarlı, güvenilir, çekici bir kadını seçer.

Seksin her zaman önemli gözükmesine karşılık, artık diğer şeyler çok daha önemli gözükmeye başlar. Güvenebileceği, rahat, rahatlatıcı bir kişiliği olan, başarı seyrinde ona destek olacak bir kadını seçer.

Evlenir ve kadın onu "dengeye oturtur." Enerjileri artık başarı seyrine kanalize edilir. Toplumsal tepkileri pürüzsüz ve toplumsal açıdan uygundur. Küçük bir olay üzerine öfkelendiği, çocuk gibi surat astığı, ya da soğuk ve uzak olduğu zamanlarda, sadece karısı zaman zaman kontrolsüz taraflarını şöyle bir görebilecektir.

Başarı seyrinde geçen birkaç yıl içinde, yaptığı ve söylediği şeylerde tekrarlayıcı olduğunu hisseder. Tırmanışın onu parmaklarının üstünde tutmasına, heyecanlı ve kaygılı olmasına karşın, karısıyla, arkadaşlarıyla ve kendisiyle olan ilişkisi, boğucu ve sıkıcı olmaya başlar. Ne var ki bunu, "olgun" bir yetişkin olma gerçeğinin bir parçası olarak kabul eder. Yerinde duramadığı ya da canının sıkıldığı anlarda bundan rahatsız olmasına karşın, değişmek için bazı şeylerden vazgeçme riskini göze alacak kadar rahatsız olmaz.

Çalışmadığı zamanlarda ailesiyle ya da evli çift olarak başkalarıyla birlikte olur. Kadın ya da erkek, kendine ait yakın arkadaş edinmeye zamanı yoktur. Böyle bir ihtiyaç da ona çocukça ve gereksiz gözükür. Yaşamının tamamı, hızla, işi ve ailesi olur.

Bu noktaya kadar erkeklerin çoğuyla olan ilişkileri uzak ve sakınımlıdır. Hatta erkeklerin çoğu konusunda biraz paranoid-

dir. "Deli" bir paranoid değil, "gerçeklik-yönelimli" bir paranoid. Yani, başarı merdivenlerinde tırmandıkça, geriye baktığı zaman üstüne gelenleri görür. Kendinden daha hızlı ilerleyip ilerlemediklerini ya da ilerlemesine engel olup olmadıklarını anlamak için aynı düzeydeki erkekleri gözetler. Ve kendinden yukarıda olanları da dikkatle, tedirginlikle izler, çünkü onun üzerinde güç sahibidirler ve gelecegini etkileyebilirler. Onun hakkında ne düşündüklerini ve yaptığı şeyleri onaylayıp onaylamadıklarını merak eder.

Geriye, yana ve yukarı baktığı zaman, kronik bir gerilim ve kaygı duymaya başlar, diğer erkeklerin çoğuyla yakın ve güvenli bir ilişki kurmayı olanaksızlaştırmasa bile çok zorlaştıracak olan bir sakınım ve felç duygusuna kapılır.

Ailesiyle olan durumu da gerilim hissettirmeye başlar. Karısı, eve yeterince zaman ayırmamasından, hatta evdeyken bile uzak ve ihmalkâr olduğundan şikayetçidir.

Bu şikayetleri dinledikçe çatışmaya girer. Başarılı olmak için çok çalıştığı zaman, ailesini yoksun bırakmaktan ötürü suçluluk duyar. İşleri oluruna bırakıp evde daha rahat olmaya çalıştığı zaman ise, işi konusunda, evde gerçekten zevkli dakikalar geçirmesine engel oan kaygılı duygulara kapılır. Bu çatışma içerleme ve umutsuzluk duymasına neden olur.

Karısının, ailesine çok az zaman ayırdığı yolundaki şikayetlerini duymasına karşın, para muslukları kesildiği zaman karısının yakınmak için gerçekten neden bulmuş olacağını bildiği için, işine giderek daha çok zaman ayırmasını haklı çıkarabilmektedir.

İş yaşamında işler (parasal ve statü olarak) iyiye gitmektedir. Ne var ki bu, daha çok para ve daha iyi pozisyon durumunda olacağını düşlediği kadar doyurucu ve mutluluk verici değildir. Bu, kendini güvende hissetmesine bile yetmemektedir.

Tam tersine, enerjisinin ve düşüncelerinin çoğunu, artık kazandıklarını elinde tutma çabasına yatırır. Bir ev, pahalı bir araba, yatırımlar, bankadaki para da dahil olmak üzere, her za-

mankinden daha çok şeye sahip olmasına karşın, yaşam standardını kaybetme konusunda eskisinden daha çok kaygılıdır. Gerileme ve şimdi sahip olduklarından olma olasılığı onun için ürkütücüdür.

Evindeyken, dışarıdaki dünyanın gördüğü atılgan, saldırgan tipin tam tersine, kendi içine kapalı, uzak ve pasiftir. Bunun suçunu yorgunluğa ve aşırı çalışmaya yıkar.

Karısı, sessizliğinden rahatsız olduğu için, kocasını açılmaya, düşündüklerini, hissettiklerini anlatmaya zorlamaya başlar. Bu da erkeği, karısı ilgilenmeye zorladığı zaman içerden öfke duymasına neden olan sabit bir çatışmaya sokar. Konuşmak istemez, bu nedenle kendini konuşmaya zorlaması acı verir.

Bunun yanısıra, düşündüklerinden bazılarını, özellikle de başka kadınlara ilişkin fantazilerini anlattığı taktirde, karısı bununla başa çıkamaz. İdare etmenin en emin yolunun, kadının, onu mutlu etmek için elinden geleni yaptığını bilmesini sağlamaya yetecek kadar çevresinde bulunmak olduğuna karar verir. Bu kadar kapalı ve kullanıcı olduğu için kendinden nefret eder, ancak güvenli bulduğu başka bir yol göremez.

Başarı yolculuğunda artık epeyce yol almıştır, ancak başarı onu başkalarına karşı yumuşatacak yerde, daha bir katılaştırmış ve inançsızlaştırmıştır. Eskiden, güvence kazandığı zaman insanlara karşı daha dürüst ve daha kendiliğinden olmaya başlayacağını, belki de gençliğinde hissettiği idealizmi kısmen tekrar kazanabileceğini düşünmesine karşılık, artık elde ettiği şeyleri koruma işiyle çok fazla meşguldür ve "kötü" titreşimler yarattığı taktirde kazanmış olduğu her şeyi tehlikeye sokabileceğinden korkmaktadır. Ayrıca, artık canını sıkmaya değmediğine ve bazı şeyleri riske sokacak kadar aldırış etmediğine inanır. Kendisinin ve ailesinin öncelikli olduğunu ve temelde bunun için devam ettiğini düşünür. Uğruna o kadar çalıştığı her şeyi tehlikeye sokmayacaktır.

Eskiden yaşam konusunda beslediği idealistçe ve romantik duygular artık "nesnel" bir gerçeklik görüşünün arkasına

gömülmüştür. "Başarılı oldukça" daha özgür olmak yerine, hem politik olarak hem de suça, hedonistçe yaşamaya, vs. karşı tutumunda daha bir tutucu olarak kendini şaşırtır.

Dünya üzerindeki "nesnel" gözü, dünyayı giderek babasının gördüğü pencereden görmesine neden olur. "Bu dünya, itin iti boğduğu bir dünya." "Sadece güçlüler yaşar." "İyiler geride kalır." "Herkes kendisi için yaşar."

Dünyalık yüzünü rahatsız edici pürüzlerden arındırır. Torbasını dolduracak her şeye yönelir ve kendi içinde sürüp giden şeylere karşı tamamen tetikte olur. Sadece zaman kaybı olacağına ve başkalarının onu anlamayacağına ya da ne yapacaklarını bilmeyeceklerine inandığı için korkularını, düşkırıklıklarını ve kaygılarını hiç kimseye açmaz. Ayrıca bu onun "karakterine" uymaz.

Arkadaşım dediği insanlar bile onu gerçekten tanıdığını söyleyemez. Ondan hoşlanır ve hoş, "nazik bir adam" olduğunu düşünürler, ancak o, onu, yani gerçek benliğini (sürüklenen, bazen acımasız, bazen korkulu, yalnız, bazen abaza) görmediklerini bilir. Gördükleri tek şey aysberkin uç kısmıdır. Dostlarından onu anlatmaları istense, belki de bir insan olarak onu pek tanımadıklarını kabul edeceklerdir.

Temelde "kişisel bir dünyası" olan bir insan olduğunu düşünerek kendi yalnızlığını ve yalıtımını ussallaştırır. Tanıdığı insanların çoğuna pek de düşkün değildir. Bu insanlar yapmacık ve kendileriyle haşırneşir gözükürler, öyleyse yakınlaşmalarına izin vermenin ne anlamı var ki.

Başarı yolculuğunun başlıca cilvelerinde birisi de, terfi etmeyi ve yukarı tırmanmayı isterken acı bir gerçeği keşfetmesidir. Ne kadar yükseğe tırmansa, yaptığı şeyde kendini o kadar az becerikli hissetmekte ve standarda uymayı başaramayacağı konusunda daha çok kaygı duymaktadır.

Bu onu özelikle rahatsız eder, çünkü "kendini kanıtlamanın," kaloylaşmak yerine her an biraz daha zorlaşan ve hiç bitmeyen bir oyun olduğunu kavrar. Hiç bir zaman kendini yeterince kanıtlayamaz ve geçmişteki başarıları konusunda kendini

iyi hissetmek yerine, düşüncelerinin çoğu, bir sonraki yeni ve daha zor meydan okumaya karşı durup duramayacağı konusuna odaklaşır.

Altta yatan kronik, bulanık kaygı duyguları daha da güçlenir. Sonuç olarak, onun için karar vermek daha da zorlaşır. Belleği zayıflar ve not almadığı taktirde hiç bir şeyi hatırlayamayacağına inanmaya başlar. Belki de gereğinden önce yaşlandığını düşünür.

Birlikte çalıştığı insanların gerçek yüzünü anlamaları konusunda kaygılıdır. Zaten ona saygı duyup duymadıkları konusunda derin kuşkular içindedir. Hayalinde, onu yapmacık ve insanları kullanan birisi olarak gördüklerini canlandırır, çünkü sık sık kendini böyle algılar. Ve bir gün bir şey yapmaktan (ne olduğunu bilmez) ve kurmak için yıllarını harcadığı her şeyi bir anda yıkmaktan ölesiye korkar.

Birkaç yıl öncesinde, öğlen yemeklerinde, özellikle de iş yemeklerinde bir-iki tek atmaya başlamıştır. Şimdi ise her öğlen yemeğinde içmeye ve sabahın onunda içki için öğlen arasını beklemeye başladığını farkeder. İçkisiz bir gün geçirmeyi düşünmek giderek daha da zorlaşmaktadır.

Ailesi ve karısı konusunda derinleşen bir acılık ve düşkırıklığı hissetmektedir. Kendini taktir edilmiş hissetmez sadece, düşüncesiz isteklerinin, yükünü artırdığını hisseder. Evdekilerin, kazancının satın aldığı şeyleri doğal kabul etmelerine öfkelenir. Bunu sanki onlara borçluymuş gibi görürler. Özellikle çocuklar "maddeci orta sınıf seyrini" küçümsediği zaman çileden çıkar. Onlara, kendilerini desteklemesi için başka birisini bulmalarını söylemek ister, ancak kendini tutar. Anlamaya çalışır.

Eve gelmek, olması gerektiğini düşündüğü gibi artık onu rahatlatmaz. Başkalarından hiç bir yüreklendirme görmediği gibi, herkesin ondan her zaman güçlü olmasını beklemesi de canını sıkar. İşler kötüye gittiği ve artık "güçlü erkek" rolünü oynayamaz duruma geldiği taktirde ne olacağını merak eder. Bunu düşünmek bile ona acı verir ve kaygı uyandırır.

Karısıyla arasındaki uçurum derinleşmektedir. Kadın, canlılığını yitirmiş gibi gözükür ve kendini yorgun ve tükenmiş hissettiğini söyler. Bu noktada, karısıyla duygularını paylaşmaya karşı direnir, çünkü kendi sorunlarını ona anlatarak karısının yükünü ağırlaştırmak istemez.

Kadın, evliliğin ilk beş-altı yılı boyunca onun için rahatlatıcı "toprak ana" rolünü severek oynamış olmasına karşın, artık kocasının kendine bir "anne-figürüymüş" gibi davrandığını hissettiği zaman buna içerlemeye başlamıştır.

Bunun nedeni belki de erkeğin onunla ilişki kurabileceği tek yolun bu olmasıdır. Örneğin cinsel yaşamları neredeyse ölüdür; bir dikleşme yaşamak bile bir meşakkat olmuştur. Çoğu kez yatakta yaptığı tek şey rol yapmaktır. Yeterince "başarısızlık" yaşamıştır, bu nedenle bir iktidar problemi olabileceğini düşünmeye başlar. Evlilik yatağında başarılı olduğu zaman, çoğunlukla bunu kafasında bir başka kadına ilişkin fantaziyle başarmıştır.

Dışarıdan bakıldığında başarılı bir erkek modelidir: "normal" ve "mutlu" bir ailesi olan güçlü, kendine yeten ve kendinden emin bir erkek. Ancak içten içe, anlamadığı ve kontrol edemediği güçlü ruhsal salınımlarla mücadele etmektedir. Kendini iyi hissettiği zaman, sanki onu tutan hiç bir şey yokmuş gibi gerçekten iyi hisseder. Bu anlarda kendini güçlü hisseder, yaşamı sever. Derken inişe geçer ve bu dönemlerde kendini çökkün ve her şey konusunda paranoid hisseder. Sanki bir dizi hayvanla aynı kafese kapatılmış gibi, şeyler ona anlamsız, sevgisiz gözükür. İnişi yaşadığı dönemler giderek daha sıklaşır ve daha uzun sürer.

Diken üstünde olan tarafı, son on yıldır tanıdığı insanlardan bazılarına neler olduğunu gözlemektedir. Yarısına yakın bir kısmı boşanmışır ve özgür oldukları için ne kadar mutlu olduklarını söylemelerine karşın,yitik gözükmektedirler. Ayrıca, ailelerini terkettikten sonra hemen herşeyden vazgeçmişlerdir. Onlar adına korkar ve üzüntü duyar.

Evli kalan diğer arkadaşları, çok fazla alkol almakta ve olduklarından on yaş daha yaşlı gözükmektedir. Herkesin fizik-

sel sorunları var gibidir. Ülser değilse sırt ağrısı. Kendisi de dahil olmak üzere hepsi kalp krizi korkusuyla yaşamaktadır. Öğlen yemeklerinde değişmez konu olan araba ve politikanın yanısıra, gözde bir tartışma konusu da A tipi kişiliğe mi yoksa B tipi kişiliğe mi sahip olduğunuzun ve kalp krizine ne ölçüde yatkın olduğunuz belirlenmesidir.* Bu dönemde erkek, periyodik olarak bir alıştırma vuruşu yaşar, ancak bu hiç bir zaman fazla uzun sürecek gibi gözükmez.

Aynaya baktığı zaman fiziksel olarak kendini bıraktığını görür. Ama istediği zaman bir iki hafta içinde kendine çeki düzen verebileceğini düşünür. Pek bir şey kaybetmediğini kanıtlamak için arada bir arkadaşlarıyla futbol veya basketbol oynar, ama çabucak yorulur.

Yaşlanma sürecini yavaşlatmak ve planladığı gibi başarısının meyvelerinin tadını çıkarmak için daha çok zaman kazanmak amacıyla arada vitamin hapları yutar ve sair iksirleri alır. Ama her sabah traş olurken, o korktuğu izleri yüzünde görmekten kendini alamaz. Yüzü etlidir, gözlerinin altı torbalıdır ve hemen her gün saçları incelmekte ve ağarmaktadır.

Dışarıda ilişkiler aramaya başlamıştır. İlkinde gerçekten çok korkar. Kilometrelerce uzakta olmasına karşın, birisinin onu görebilecğinden, karısına yakalanabileceğinden korkar. Karısı, ona anlatmadığı zaman bile nerede olduğu konusunda sanki hep garip bir altıncı duyuya sahip gibidir. Oradan geçerken park etmiş arabasını görüp, motelin önünde onu beklemesinden korkar.

---

* Yedinci Bölümde anlatılan "Yönetici Maymun" deneyinden ve aynı çizgideki bir dizi araştırmadan sonra, psikiyatride A tipi ve B tipi olarak iki genel kişilik tipi tanımlanmıştır. A tipi daha rekabetçi, saldırgan, hırslı, kontrollü, vb. özelliklelere sahipken, B tipi daha sosyal, daha az rekabetçi, kontrollü, vb. özelliklere sahiptir. A tipinin, ülser, kanser, kalp krizi, vb. gibi hastalıklara daha yatkın olduğu yolunda bulgular mevcuttur. Amerika'da özellikle orta sınıf insanları arasında A-tipi - B-tipi tartışması oldukça yaygındır. (Ç.N.).

İlk ilişkisinden bir yıl sonra, bu konuda daha rahat ve dikkatsiz olur. Bu konuda suçluluk duymayı bile bırakır ve ruh sağlığını korumak için buna ihtiyacı olduğunu düşünür. Böylece, başlangıçta suçluluk duygusuyla, arada bir yapılan şey artık bir varoluş nedenine (raison d'etre) dönüşmüştür. Bunun, hafta boyunca gerçekten beklediği ve kendini canlı hissetmesini sağlayan tek şey olduğunu anlar. Yaşamının tamamını, bu birkaç saatlik cinsel rahatlama ve yakınlık deneyiminin çevresinde programladığını görür.

İlişkilerini karısından saklaması artık her zamankinden daha kolaydır, çünkü karısı onun tamamen iktidarsız olduğunu ve aksini kanıtlamaya çalışmaktan vazgeçtiğini düşünür. Bu nedenle erkek, öğlen kaçamaklarından sonra akşam karısı için geriye bir şey kalıp kalmadığına artık aldırış bile etmez.

Yalıtımı ve yabancılaşması içinde, ona ulaşabilen ve duygularına duyarlılık gösteriyor gibi gözüken her kadına açık olur. Kahvesini nasıl istediğini soran ve yorgun gözüktüğünü söyleyen bir sekreter bile onu heyecanlandırır ve ihtiyaçları, duyguları olan bir insan olarak algalanmış olma duygusu verir. Ancak her yeni ilişkide, her şeyin kontrol altında olduğu konusunda kendini rahatlatmaya çalışır. Kendi kendine, bunun sadece seks için seks olduğunu ve kesinlikle duygusal olarak bağlanmayacağını söyler.

Birkaç yıl süreyle bu böyle olur ve bir gün, diğerlerinden farklı gözüken birisiyle tanışır. Kadın, yirmilerindedir, canlı, taze, neşeli, yaşamın ağır yüküyle ezilmemiş gözükür. Genç olmasına karşın, onu, kendisini gerçekten "anlayan," olgun, duyarlı ve algılayıcı birisi olarak değerlendirir.

Kendini ona açar ve her şeyi anlatır. Genç kadın, kendini özgür hissetmesini sağlar. Onunla geçirdiği zamanlar zengin ve canlıdır. Onun orda olacağını bilerek her sabah işe gitmek, bir kıza tutulduğu zaman her gün okula gitmeye benzer. Giyimine kuşamına, süründüğü kokulara özen gösterir.

İlişkiye başlayalı beş-altı hafta olmuştur ve o ondan başka hiç bir şey düşünemez. Onunla olmadığı zamanlarda onu hayal eder. Bunun olabileceğine hiç inanmamıştır, ancak gerçekten de

artık onunla olmak için her şeyi bir yana bırakma düşüncesiyle boğuşmaktadır. Şimdi ona kurduğu her şey, kariyeri, ailesi, maddi varlıkları hepten anlamsız gözükür ve o, hepsinden vazgeçmeye hazırdır.

Onca şeyden zaten hiç bir doyum almadığını derinlemesine kavramaktadır, bu nedenle gerçekten de bunu yapmakla pek fazla şey kaybediyor gibi gözükmez. Bu şeylerin, onu kendi duygularından koruyan bağlar olduğunu kavrar ve onlarsız da kolayca yapabileceğinden emin olduğunu düşünür.

Bu arada kız arkadaşı, suçluluk duyduğunu, aile yıkan kadın olmak istemediğini, onun için ailesini terketmesini de istemediğini söyler. Yine de, hemen ardından onu sevdiğini söylediği zaman, hiç bir zaman açıkça dile getirmemiş olmasına karşın, gerçekte ayrılmasını gizliden gizliye istediğinden emin olur.

İlişki derinleştikçe birkaç şey olabilir. İlk olasılık, erkeğin yoğunluğunun, artan bağımlılığının ve kadına yönelik neredeyse delicesine ihtiyacının, kadını korkutup uzaklaştırmasıdır.

İkincisi, karısı ilişkiyi ortaya çıkarabilir ve epeyce süren bir isteri ve bağırıp çağırmadan sonra, kız arkadaşını bırakmasını, aksi taktirde boşanacağını söyleyebilir. Erkek ilişkiyi bitirmeye çalışır ama onsuz üç günden fazla yapamaz, ona perçinlenmiştir. Kız arkadaşı olmaksızın yaşayamaz. Evden ayrılır ve boşanma işlemleri başlar.

Büyük bir olasılıkla, evden ayrıldıktan kısa bir süre sonra, ilişkisinin, heyecanını büyük ölçüde yitirdiğini keşfeder. İlişkiyi, sadece kaçmak için bir gerekçe olarak kullanıp kullanmadığını merak etmeye başlar. Belki de hepsi bir fantaziydi. Kendini enerji dolu hissettiği ilişkide inişe geçer, kafasını milyonlarca kuşku ve belirsizlik doldurur. Uğruna çalıştığı her şeyden vazgeçmiştir; şimdi ise onca şeyi geride bıraktığı zaman çılgınlığa kapılıp kapılmayacağını merak etmeye başlamıştır.

Karısıyla barışmaya çalışır ama çok zordur. Ne zaman bir araya gelseler birbirlerini suçlarlar. Birdenbire, karısı artık zayıf, çaresiz gözükmez. Katılaşmıştır. Ona güvenmediğini, kendisine çok acı çektirdiğini, bir mazoşist olmaktan usandığını

anlatır. Bir süre, bu diyalog ileri geri salınır; erkek, ilişkinin gerçekten de bittiğini anlar. Kurtarabileceği her şeyi kurtarmaya çalışır. Büyük bir olasılıkla, ona şefkat gösteren ilk kadına (ama bu kez yirmi yaşında değil, kendisine yakın bir yaştan) derinlemesine bağlanacaktır.

Üçüncü olasılık ise, karısı yakalamadan ilişkiyi zamanında bitirmesidir. Tekrar "mantıklı" olmaya başlar. Bir orta yaş krizi yaşadığını, köklü değişiklikler yapamayacağını düşünür.

Böylece karısına döner, ancak her zamankinden daha kötü ve derin bir depresyon yaşamaya başlar. Onca yıl uğruna çaba gösterdiği her şeyi sorgular, ancak işe yaramaz. Yavaşlamaya gerçekten çaba harcar. Ailesine daha çok zaman ayırmaya çalışır. Bazen herkes iyi idare ediyor gibi gözükür, bu da kendini iyi hissetmesini sağlar.

Derken ufalanmaya başlar. Çocuklar, kendi yaşamlarını kurmuşlardır ve onunla ilgileniyor gibi gözükmezler. Karısı, durmadan fiziksel belirtilerden yakınmaktadır ve onunla biryerlere gittiği zaman iyi vakit geçirmeye ve ilgili gözükmeye "çalışır," ancak hiç de böyle değildir. Erkeğin kendisi de gerçekte eğlenmediği halde çok eğleniyormuş gözükmek için çok çaba gösterdiğini bilmektedir.

Evdeki ekstra zaman onu yerinde duramaz yapmaktadır. Boş zamanın ona göre olmadığını kavrar. Sonsuza kadar golf oynama, okuma veya televizyon izleme düşüncesine dayanamaz. Eski iş rutinlerine dönmeye karar verir. Öyle hissedebileceğini hiç düşünmemiştir ancak şimdi, emekli olmaktansa neredeyse ölmeyi tercih edeceğini kavrar.

Yaşamının ritmi, giderek daha küçük derecelerle değişir. Bazen biraz iyiye gider, bazen biraz kötüye. Belki de başka bir kriz anına kadar bir süre her şey olduğu gibi sürer. İstediği tek şey, kafasını suyun üstünde tutmaktır. Başarı seyri, gerçek yüzüyle ortaya çıkmıştır.

Dokuzuncu Bölüm

KAYBEDİLEN YOLDAŞLIK SANATI

Bu bölümü hazırlarken, son günlerde katıldığım saldırganlık konulu on günlük bir semineri düşünüyordum. Bir artist, saldırganlık ve tiyatro konusunda bir akşam programı yapmıştı.

Artist, programın olduğu gün öğlenden sonra, yaklaşık kendi yaşlarında olan ve akşam sunusu için hazırlanmasına yardım eden bir kadınla geldi. Her ikisi de çekiciydi, normal, eşdeğerde başarılı cinsel yaşamı olan kadınlardı, aralarındaki dostluk ve etkileşim ise görülmeye değer ölçüde özeldi. Yardımcı kadın, sanki program kendininmiş gibi her şeyin sanatsal ve doğru bir şekilde hazırlanması konusunda yoğun bir ilgi ve titizlikle artıstin çevresinde dönüyordu. Artist ne zaman kuşku ya da kaygı gösterse, koşup onu rahatlatıyor, sürekli olarak ona cesaret veriyor ve akşamın beklentisinin kendisinde yarattığı heyecan ve sevinci dile getiriyordu. Daha sonra, makyajın ve genel görünümün tam istendiği gibi olup olmadığını kontrol ederek, kostümün hazırlamasına yardım etti. Programın başlamasına kırk beş dakika kala, artisti dinlenmeye zorladı ve oturan herkese gidip sigara içmemeleri gerektiğini söylemeye gönüllü oldu. Program başladığında, programın akışına yardımcı olmak için ordaydı, bittikten sonra da arkadaşını kucakladı, malzemelerin toplanmasına ve arabaya taşınmasına yardım etti. Birkaç kişiyi de yanlarına alarak kutlamaya gittiler. Kadın arkadaş, evli ve çocuk sahibi olmasına karşın, ne zorlanma, ne de eve dönme zorunluluğu gibi bir duygu ifadesi göstermemişti.

Yedi-sekiz saat süren bu etkileşimi gözledikten sonra çok etkilendim, ama aynı zamanda derinlemesine kıskandım ve üzüldüm. Hissettiğim kıskançlık ve üzüntü kendim ve diğer er-

kekler içindi, çünkü sanırım erkekler, bir başka erkekle böylesine düşünceli, paylaşımlı ve sevgi dolu bir ilişki (taraflardan birisinin, diğerinin başarısını, sanki kendisininmiş gibi kolaylaştırmaya çalışmasından büyük bir haz alındığı bir ilişki) kurma becerisini olsa bile ender olarak göstermektedir. Tarafların birbirlerinin başarısını kolaylaştırdığı ve bundan derin bir doyum aldığı "yoldaşlık," sık rastlanan bir şey değildir.

Kişisel olarak ben, bu türden ilişkileri (birbirimizin zaferinden dürüstçe sevinç duyduğumuz ilişkileri) anımsayabilmek için lise yıllarıma dönmek zorundayım. Üniversiteye gelene kadar, biz erkeklerin tamamı, örtülü, ancak sürekli olarak doğal yakınlık ve anlayışı yıpratan rekabetçi tutumlarla tamamen kirletilmiştik. Bunun yerine, her zaman birbirimizi kontrol ediyor, en güzel kızı kimin kaptığını görmek için kız arkadaşlarımızı inceliyor ve çekici bir kız arkadaşımız konusunda en yakın arkadaşlarımıza bile güvenip güvenemeyeceğimizden hiç bir zaman emin olamıyorduk.

Sanki hepimiz numara çekiyorduk ve arkadaşlarımızın başarısız olmasını istemiyor olmamıza karşın, bizden daha iyi yaptıklarını, bizim yapamadığımız bir konuda başarılı olduklarını görmeye de pek hevesli değildik. Bir de bir başka erkeğe açıkça sevecenlik gösterildiği taktirde bir "ibne" damgası yeme tehlikesi vardı. Böyle bir sevecenliğin gösterildiğini gördüğümüz zaman bilmişçesine birbirimize bakıp gülümserdik.

Kültürümüzde yetişkin erkeklerin, tek bir yoldaştan ya da iyi bir arkadaştan yoksun olması, yaygın bir olgudur, aslında o kadar yaygın ki, bu olağandışı görülmediği gibi, bu konuda konuşulmaz bile. Bu durum değişmez gerçek olarak kabul edilir. Görüştüğüm birçok erkek, tamamen güvenecekleri tek bir yakın erkek arkadaşı olmadığını kabul etmiştir. Ancak bu erkeklerin çoğu, bunu, normal ve kabul edilebilir bir durum olarak benimsiyor gibi gözüküyordu.

Bir hafta sonu tatilinde, bu kitabı, Californialı başarılı bir emlakçının karısıyla tartışıyordum. Erkek arkadaşlara ilişkin bir bölüm eklemeyi düşünüğümü söyledim. "Kocama iyi bir arkadaş bulmayı isterdim," dedi. "İş çevrelerinden tanıdığı çok,

ama tek bir gerçek dostu yok. Ve yalnız olduğunu biliyorum. 'Merhaba' deyip çene çalmak için aradığı tek bir insan yok. Görüşmeleri hep ya işle ya da aile sorunlarıyla ilgili oluyor."

Bu kadın, tatil yerine birlikte geldiği iki kadınla oturuyordu. İş bağlantıları nedeniyle kocaları evde kalmıştı. Öğlen yemeği boyunca mutlu ve rahat bir şekilde çene çaldılar, ailelerinden söz ettiler, kocalarıyla, arkadaşlarıyla, çocuklarla ya da kendileriyle ilgili özel konuları tartıştılar. Birbirlerini dinledikleri, rahatça tepki verdikleri ve bundan zevk aldıkları açıkça gözleniyordu.

Yakınlarda bir masada birkaç erkek oturuyordu. Kadınların tersine rahatsız ve gergin gözüküyorlardı. Önlerindeki tabaklara, ya da gelişigüzel sağa sola bakınıyorlardı, sanki birbirlerine söyleyecek pek birşeyleri yoktu. Ara sıra, birisi bir fıkra anlatıyor ya da espiri yapmaya çalışıyordu. Etkileşim, masadakilerden birisini tanıyan bir kadın masaya oturana kadar açıkça gergin bir etkileşimdi. Erkekler birdenbire canlandı ve rahatladı. O ana kadar etkileşimlerinde hiç bir dinamizm, kendiliğindenlik ve rahat paylaşım yoktu.

Erkekler, birbirleriyle ilişki kurmaya çalışırken her iki açıdan da engelleniyor gözükmektedir. Yani, kötü yanlarını (başarısızlıklarını, kaygılarını ve düşkırıklıklarını) paylaşma konusunda rahat değillerdir. Belki de zayıf, sürekli yakınan, mızıkçı, kaybeden kişiler olarak görülmekten korkuyorlar; bu, erkeksi imajlarını tehtid eden bir algıdır. Öte yandan, rekabetçi kıskançlık uyandırma veya böbürleniyor gibi gözükme korkusuyla başarılarından ve sevinçlerinden söz etme konusunda da rahat değillerdir. Sonuçta erkekler arasındaki sözel etkileşim, arabalar, spor, politika gibi nötr, büyük ölçüde kişisel olmayan konular üzerinde odaklaşır.

Yetişkin erkeklerle görüşmelerimin akışı sırasında evli erkeklerin yalıtımının özellikle farkına vardım. Çoğunun yalnız olduğunu inkâr etmesine karşın, hemen hepsi, yaşamdaki tek yakın arkadaşlarının, gerçekten güvenebildikleri tek insanın eşleri olduğunu söylüyordu. Yakın erkek arkadaşları olma-

masının suçunu, çok meşgul olmalarına atıyorlardı, ancak gerçek neden, bundan çok daha karmaşıktı.

Otuz üç yaşında evli bir satıcı olan Ralph'la iki yıl öcesinde tanışana kadar, liseden kalma eski ama çok yakın bir dostu varmış. Daha sonra bu arkadaşı ondan daha çok para kazanmış, evini yeniden düzenlemiş, yüzme havuzu, bilardo odası yaptırmış. Bundan kısa bir süre sonra Ralph, "Sadece yüzme havuzunu kullanmak için gittiğimizi düşünmesini istemiyorum," diyerek, on yedi yıllık dostluğunu kesmiş.

Ralph, evlenmeden önce son derece bağımsız ve dürtüsel bir insan olmasına karşın, evlendikten sonra, karısını ürkütecek ölçüde ona bağlanmış. Karısına, kendisi için her şey olduğunu, ondan önce ölmeyi arzuladığını, çünkü onsuz yalnız yaşamaya dayanamayacağını söylemiş.

Büyük bir seyehat acentesinin müdürü olan elli dört yaşındaki Alan bir başka örnek teşkil etmektedir. Görüşmemiz sırasında birçok erkekten çeşitli biçimlerde duyduğum bir duyguyu dile getirdi. Yakın hiç bir erkek arkadaşı olmadığını, çünkü tanıdıklarının hep iş çevresinden olduğunu söyledi. "Benim için çalışan insanlarla yakınlaşmak istemiyorum. Bunun doğru olmadığını düşünüyorum. İşlerin yapılmasını istediğiniz taktirde bir tür resmi bir nesnellik koymanız gerekiyor." Birlikte çalıştığı erkeklerden birçoğundan gerçekten hoşlandığını, ancak onlarla çok fazla yakınlaşma riskini göze alamadığını ekledi.

Alan, bir yetişkin olarak sadece bir yakın erkek arkadaşa sahipmiş, o da üç yıl önce ölmüş. Ama ne kadar yakın olurlarsa olsunlar, birlikteyken eşleri de hep yanlarında oluyormuş. Ne zaman arkadaşını arayıp beş-on dakikadan fazla konuşsa, karısı onu "kanı" gibi dedikodu yapmakla suçluyormuş. Bu da onu utandırıyormuş, bu nedenle telefon konuşmaları bir süre sonra hepten kesilmiş.

Alan, arkadaş edinmeyi zor buluyor. Tanıştığı insanların çoğunun genç olmasına karşın, değişmez olarak onlarla son derecede rekabetçi ve savunmacı bir düzlemde ilişki kuruyordu. Arkadaş edinmemesini, karısının sık sık hastalıktan yakınmasıyla ussalaştırıyordu. "O evde otururken gidip sağda solda

eğlendiğim zaman kendimi çok kötü issediyorum." Bu nedenle, boş zamanını, arabasıyla uğraşarak, bahçede ya da evin içinde çalışarak harcıyordu.

Gregory, yirmi sekiz yaşında bir bisiklet ihtalatçısı. Karısı Cindy'ye göre, "Grup terapisine katılana kadar Gregory başka bir erkeğin duygularıyla ilgileneceğini sanmıyordu. Duygularını başka bir erkeğe ifade etmenin uygun olmadığını düşünüyordu." Grup terapisinden önce arkadaşları çoğunlukla Cindy'nin okuldan eski kız arkadaşlarıyla kocalarından oluşuyormuş. Kocalar hiç bir zaman kendi başlarına bir araya gelmiyormuş, sadece çift olarak buluşuyorlarmış.

Grup terapisinden sonra Gregory erkeklere daha çok yakınlaştı, ancak o zaman bile kendinden söz etmek yerine onlara karşı analist rolü oynama eğilimi gösteriyordu. Grup terapide bile erkekler arasında, özellikle de duyguların belirlenmesi konusunda büyük bir rekabet olduğunu farketmişti. "Duygularınla herkesten daha önce ve en iyi şekilde bağ kuramadığın taktirde tanrı yardımcın olsun," dedi.

Ne var ki Gregory hâlâ tam anlamıyla güvenebileceği "gerçek bir arkadaşı" olmadığını hissediyor. Karısı, grup ilişkilerinden bazılarını kısıtladığını, çünkü bazılarının çok yoğunlaştığını ve erkeklerin akşam yemeğinde veya gecenin geç saatinde Gregory'i yardım için çağırdığını söyledi. Gregory, konuşmak istedikleri taktirde her zaman gitmeye hazırdı, bu da karısının içerlemesine neden oluyordu.

Ayrıca, kocasının teselli için tamamen kendisine yönelmiş olmasından da rahatsızdı. "Sinirlerinin çok gergin olduğunu söylüyor ve onu rahatlatmamı istiyor, çünkü başka kimse yapamıyor. Sırtına masaj yapıyorum, onu dinlemek için elimden geleni yapıyorum. Ama o konuşurken daldığım ve tekrarlamasını istediğim zaman gerçekten deliye dönüyor."

Görüşülen erkekler, diğer erkeklere yabancılaşmalarını çeşitli yollardan ussallaştırıyorlardı. Söz konusu diğer erkekler çok "resmidir," "puşttur," "savunmacıdır," "her zaman rekabetçidir," çok fazla "içine kapanıktır," "sıkıcıdır." Birisi de, "Onlarla birlikte olmak hiç de eğlenceli değil. Bir kadınla birlikte olmayı tercih ederim," dedi.

Evli erkekler sık sık, boşanmış erkeklerle birlikte oldukları zaman rahat olmadıklarını, çünkü bunun çok can sıkıcı olduğunu anlatıyorlardı. Boşanmış erkekleri olgunlaşmamış olarak görüyorlardı. Evli erkeğin karısının da bu ilişkileri birçok durumda onaylamadığı anlaşılıyordu, çünkü kadın, kocasının bu boşanmış arkadaşlarından etkilenebileceğinden korkuyordu.

Boşanan bazı erkekler, evlilikleri çözüldükten sonra, evlilik sırasında görüştükleri çiftlerin çoğunun arkadaşlığından gerçekten zevk almadıklarını kavradıklarını söylüyordu. Yani, evli bir çiftin bir parçası olarak biraraya geldiklerinde birlikte olmaktan zevk alıyor gibi gözüken birçok erkek, eşleri olmaksızın kendi başlarına bir araya geldiklerinde ortak hiç bir şeyleri olmadığını anlıyordu.

Bazı erkekler, başka bir erkeği kendi sorunlarıyla sıktıkları taktirde, gelecekte ona borçlu olacakları görüşünü dile getiriyordu. Bir anlamda arkadaşlık, bir iş alışverişi olarak görülüyordu. Eğer yardım istiyorsanız, gelecekte karşılığını ödemeniz beklenir.

Ayrıca arkadaşlık alanında birçok erkek, eşiyle, kısıtlayıcı anne figürü olarak ilişki kurmaktadır. Bir akşamı, günü, ya da hafta sonunu bir erkek arkadaşıyla geçirdiklerini göstermek hemen hemen olanaksızdır. Genellikle, kadının kocasını özerk ilişkiler konusunda özendirdiği evliliğin başlarında durum böyle değildir. Ancak durum yavaş yavaş değişiyor ve erkekler, örtülü yollardan, eşlerini evde çocuklarla yalnız bırakıp gezmek için "izin istemenin" ve bu konuda suçluluk duymanın yüküne değmediğine inanmaya başlıyordu. Döndükleri zaman eşlerine ne yaptıklarını ya da konuştuklarını veya kiminle olduklarını açıklama düşüncesini sevmiyorlardı.

Bir arkadaşım, başka bir erkeği kendiliğinden pokere çağırdığı bir olayı anlattı. Çağrılan erkek, fazla kılıbık gözükmesine neden olmayacak uygun bir bahane arayışı içinde tedirgin ve rahatsız olmuş. "Bunu başka bir güne erteleyelim. Karıma akşam yemeğinde evde olacağımı söyledim, gitmezsem beni gerçekten içeri almaz."

Evli birçok erkek, tekeşli ilişki maskesini korumak için canla başla çalıştıkları için, sık sık, gezip tozma ve rastgele cinsel ilişkilere girme dürtüsüne karşı mücadele vermektedir. Bu gizli veya bastırılan cinsel arzular nedeniyle kronik bir biçimde suçlu bir bilince sahiplerdir. Sonuç olarak, bir erkek arkadaşa gideceklerini söyledikleri, özellikle de bunu düzenli yaptıkları taktirde, eşlerinin kendilerine inanmayacağını düşünürler. Başka bir kadınla birlikte olmakla veya söylenenden başka bir şey yapmakla suçlanacaklarını düşünürler.

Geleneksel evkadını ve anne rolünü oynayan kadınlarla evli erkekler, eşleri evdeyken kendi başlarına eğlenme konusunda suçluluk duymaya özellikle yatkındır. "O evde çocuklarlayken, benim dışarıda erkeklerle de olsa eğlenmem adil değil." Aynı erek, karısı kadın arkadaşlarıyla gezmeye gittiği taktirde gerçekten de çok mutlu olabilir. Bir anlamda, karısının bunu yapması demek, erkeğin daha sonra suçluluk duymaksızın tek başına eğlenme hakkı tanıyan alışveriş kuponları toplayabilmesi demektir.

Birçok erkek, bir yoldaş ihtiyacını, olgunlaşmamış olmanın bir kalıntısı olarak, ya da ergence bir ihtiyaç olarak görmektedir. Ne var ki böyle bir ilişki konusundaki gizli açlıkları, kazara eski bir yoldaşa rastladıkları zaman verdikleri esirikçe tepkide ortaya çıkar. Bu durumlarda sık sık ağlayacak duruma gelirler.

İki bekar erkek arkadaş olduğu zaman arkadaşlıkları sık sık ortak yürüttükleri kadın avlama işinin çevresinde döner. Birlikte olmaktan zevk almaktan başka bir nedeni olmayan bir arkadaşlık, çok fazla kaygı, özellikle de eşçinsel duyguları ve dürtüleri çevreleyen bir kaygı yaratma eğilimi gösterir. Aynı cinsten insanlarla yakınlık duygusunun bastırılması, kadınlar arasındaki ilişkilerde o kadar fazla değildir ve bu nedenle kadınlar, kaygı duymaksızın birlikte olabilmektedir.

Genel olarak, kültürümüzde erkek eşcinselliği duygularının aşırı ölçüde bastırılması ve "onlardan birisi olma" yolundaki yoğun kaygı, normal erkek-erkeğe yakınlıkta bile büyük bir köstekleyici engel oluşturur. Bu, bugün yetişkin erkeklerin

çoğunun kabul ettiği gibi, sadece kadınlarla yakın ilişkilerde gerçekten rahat oldukları bir durumla sonuçlanır. Özellikle yaşamında eşdeğerde yakın bir kadın yoksa, bir başka erkeğe yakınlaşmak, sık sık, yoğun cinsel kaygılar ve kuşku yaratır. Bir erkek başka bir erkeğe sıcaklık ve dostluk gösterir göstermez, "Benden gerçekten ne istediğini merak ediyorum" düşüncesi, berbat bir takıntıya dönüşür.

Bir arkadaşım, Avrupa'ya yaptığı ders turlarının birisinde, motor arızası nedeniyle uçuşun on iki saat ertelendiği sırada yaşadığı bir anısını çok canlı anımsıyordu. Her yolcudan, geceyi aynı odada bir başka yolcuyla geçirmesi istenmiş. Arkadaşım, başka bir erkekle tek yataklı bir odaya düşmüş. Kazara birbirlerine dokunma korkusuyla, yatağın kenarlarına nasıl büzüşüp kaldıklarını çok iyi anımsıyordu.

Kültürümüzde erkeklerin sadece ortak bir hedefi paylaştıkları zaman rahatlıkla yakınlaşabilmesi trajik bir tezattır. Ergenlik çağında, bir çetede veya diğer takımı "yoketmeye" kararlı bir takımın üyeleri olarak biraraya gelirler. Yetişkinler olarak savaşta ise ortak bir düşmanları vardır.

Birçok erkek, askerlik günlerini, diğer erkeklerle gerçek bir arkadaşlık ya da akrabalık anlamında mutlu günler olarak anmaktadır, bu, daha sonra yaşamadıkları bir deneyimdir. Ancak askerde çoğu durumda ortak hedef, düşman kadar komutandır da. Savaş esirlerinin, ortak yaşama çabası ve kendilerini tutsak edenlere yönelik nefrette birleştikleri zaman yoğun yakınlık duyguları geliştirdiğinden eminim. Birliktelikten zevk almaktan ve birbirine destek olmaktan başka bir nedeni olmayan bir dostluğun yalın hazzı, erkeklerin çoğu için neredeyse ulaşılmaz bir yaşantıdır.

Kendi erkek imajını korumaya yönelik derin ihtiyaç nedeniyle, erkekler, birbirleriyleyken oldukça tetikte olma eğilimi göstermektedir. Sonuç olarak, sohbetleri nadiren kişiselleşir. Görüşülen erkeklerden birisi, çok iyi tanıdığını sandığı bir erkek arkadaşının karısından ayrıldığını öğrenince ne kadar şaşırdığını anlattı. "Problemleri olduğunu bile bilmiyordum," dedi.

Kadını bilinçlendirme gruplarının bir uzantısı olarak, erkeği bilinçlendirme grupları oluşturma çabalarına rastlanmaktadır. Bu gruplardaki süreci tanımlayan raporlar, erkekleri birarada tutmak için gerçek bir mücadele verildiğini düşündürmektedir. Grup birlikteliği geçici olmakta ve erkekler arasındaki etkileşim, entellektüel, uzak bir düzlemde kalma eğilimi göstermektedir.

Erkeği bilinçlendirme gruplarından birisine katılan bir erkek şöyle yazıyor: "Erkeklerin dünyasında, yalnız, kıskanç, güvensiz ve tedirgindim. Sadece kadınlarla rahat olabiliyorum." Henüz erkeği bilinçlendirme grubundayken, kansere yakalanmış. hastaneye yatmadan önce büyük bir yakınlık ve destek almış. Ancak ameliyat sırasında, birisi hariç, grup üyelerinin hiç birisinden tek bir söz duymamış. "Diğerlerinin de beni düşündüğünü biliyordum, ama ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Ben yataktaydım, ancak onlar sakattı. Öfkeyle birlikte, tiksinti ve üzüntü duydum."[1]

Bu grupların, uzun süre birarada kalma eğilimi göstermediğine, çünkü ortaklaşa paylaşılan bir hedeften yoksun olduğuna inanıyorum. Aslında, bu gruplarda saldırı ya da rekabet, açık, örtülü yollardan tabu olarak değerlendirilir. Birçok erkek, bu gruplara, kadınlarını hoşnut etmek ya da baskıcı erkek olmamanın yollarını öğrenmek için katılmaktadır. Sonuçta grupta, örtülü bir öz-nefret ve suçluluk duygusu atmosferi ortaya çıkmaktadır. Orada hedef kişinin kendisidir ve "tipik erkek şövence" olan laflar etme ya da bu şekilde davranma konusunda dikkatli davranırlar. Özgürleşmek için karşılıklı destek olmasına karşın, coşkulu, neşeli ve önceden düşünülmeyen yolardan ilişki kurmak söz konusu değildir. Bunun yerine, yeni ve örtülü bir rekabet yükselir: en az rekabetçi veya şöven olma rekabeti.

"Yoldaşlık" dediğim şeye yönelik yeti, içtenlikli bir sosyal beceridir, öğrenilmesi gereken bir ustalık alanıdır. "Yoldaşlık" terimini, gençliği ve kendiliğindenliği çağrıştırması nedeniyle

1 Stan Levine, "One Man's Experience," *MS*, Şubat 1973, sf. 14.

seçtim. Yetişkin olgunluğuyla birleştiği zaman bu, erkek dostluğundaki nihai potansiyel biçimi oluşturur. Yoldaşlığın gelişmesinde sık sık görülen dört gelişim evresini kavramlaştırdım. Bu dört evre kullanıcılık, arkadaşlı, dostluk ve son olarak da yoldaşlık evrelerinden oluşmaktadır.

Kullamcılık evresi, erkekler arasındaki ilişkilerin çoğunun başladığı ve sürdüğü evredir. Bu, her ikisinin çıkarına olan karşılıklı yarar evresidir. Bu ayrıca, iş dünyasında görüldüğü gibi, kaşılıklı olarak birbirinden yararlanma etkileşimidir. Erkekler biraraya gelir, çünkü her biri, bir diğerinin sahip olmadığı becerilere, yeteneklere ya da kaynaklara sahiptir. Paylaşılan hedef varolduğu ve bir erkek diğerine ilerlemesinde veya toplumsal ya da iş çevresini genişletmesinde yardım edebildiği sürece, ilişki canlılığını koruyacaktır. Ancak ortak yararlar ortadan kalktığı zaman, ilişki de sönmeye yüz tutacaktır.

Kullanıcılık evresi başka biçimler de alabilir. Oldukça yaygın olan bir ilişki biçimi, başarılı erkekle "yanında geçinen" arasında, akıl hocasıyla çırağı, güçlü erkekle dalkavuğu arasında görülen ilişkidir. Başarılı erkek birçok durumda yalnız, yalıtılmış bir insandır ve sadece ona saygı duyan, hatta hayran olan ve her an ulaşılabilen bir insanla rahat bir ilişki kurabilir. Burada diğer erkek, sonunda coşkusal açıdan kendini vazgeçilmez kılarak (ki çoğu durumda böyle olur) maddi ve mevki ödüllerinden bazılarına konma umuduyla başarılı erkeğin cazibesinin tadını çıkarır.

Kullanıcılık evresi, erkeğin diğerini tek taraflı olarak kullandığı durumda yıkıcı da olabilir. Bu durumda karşıdaki erkeğe bir nesne gibi davranılır ve iş bitince dışlanır. Kullanan kişi istediği şeyi alıp daha yeşil çayırlara yöneldiği zaman karşılıklı anlayış da ortadan kalkar.

Erkekler arasındaki ilişkinin ikinci gelişme evresi, arkadaşlık evresidir. Arkadaşlık ilişkileri temelde golf oynamak, at yarışlarına gitmek, birlikte içmek, kadın peşinden koşmak, kağıt oynamak, vb. gibi belli bir etkinliğin paylaşılması çevresinde döner. Erkeklerden birisi hastalandığı zaman, çoğu durumda, tekrar iyileşip de söz konusu etkinliğe devam edecek

duruma gelinceye kadar diğerini görmeyecektir.

Karşılıklı olarak paylaşılan etkinlik, birlikte olmak için emin bir yapıya ya da gerekçeye dönüşür. Bu, kendiliğinden yakınlığı gereksiz kılacak bir yoldan etkileşimi tanımlamaya ve sınırlamaya yardım eder. Arkadaşlık, bir tür karşılıklı kullanmaya dayanır, ancak genelde eğlence ve nezaket içeriklidir. İlişki sınırlıdır, çünkü gerçekten kökleşmiş bir ilgi ve dayanışma söz konusu değlidir. Sonuçta ortak etkinlik ortadan kalkınca ilişki de çözülme eğilim gösterir.

Karşılıklı bir deneme döneminden sonra arkadaşlıklar bazen dostluk evresine girebilir. Arkadaşlığın dostluğa dönüşüp dönüşmeyeceği konusundaki bir gösterge, rekabete (kazanmaya veya kaybetmeye) yönelik tepkidir. Erkeklerden birisi diğerinde kıskançlık uyandırma eğilimi gösterdiği taktirde dostluk evresine ulaşılmaz. Ancak erkekler, birbirlerine birşeyler öğretmekten ve birbirlerinin başarılarından haz alabildiği taktirde, bir dostluk gelişebilir.

Başka bir deyişle, her bir tarafın, aşırı rekabet yerine birbirini dikkate alması durumunda, arkadaşık evresinden dostluk doğabilir. Bu durumda rekabetçiliğin yabancılaştırıcı türleri yüceltilir ve erkekler, kaybettikleri zaman kendilerini yere çalınmış hissetmez. Etkileşim, zorlanımlı bir daha iyi olma ihtiyacı yaratmaz. Sadece birlikte olmaktan zevk duyulur ve özel bir konuyla sınırlı olması gerekmeyen rahat bir sohbet akışı gözlenir.

Dostluk evresi karşılıklı yardımın, yakınlığın ve acil durumlarda diğerinin yanında olmaya hazır olmanın söz konusu olduğu bir evredir. Bir dost, ihtiyaç duyduğunda karşıdakine para ya da araba gibi şeyleri ödünç verebilir. Hasta olduğu zaman dostunun hatırını soracak ve ihtiyaç duyduğunda ona bir yatak verecektir.

Dostluk evresi, karşılıklı kullanımdan nispeten özgürdür ve karşıdaki insanla bir bütün olarak katılım söz konusudur. Ancak dostluk, sadece dostluğu deneyen bir kriz yaşandıktan sonra yoldaşlığa dönüşebilir. Kriz aşıldığı, duyarlılıklar ortaya vurulduğu ve saygıyla karşılandığı ve derin bir güven geliştiği zaman yoldaşlık evresi başlayabilir.

Yoldaşlık, erkek-erkeğe etkileşimlerin en derinidir. Öncesinde krizlere göğüs gerebilmiş olan yoldaşlık, en derin kadın-erkek ilişkisinde bile genelde gözlenemeyen zengin boyutlara sahiptir. Örneğin bu ilişki, iyi bir baba-oğul ve birbirini seven kardeş-kardeş ilişkisinin özelliklerine sahiptir. Yoldaşlardan her birisi, dönüşümlü olarak, bir diğerinin öğretmeni ve yol göstericisi rolünü üstlenebilir, onun gelişiminden, ustalaşmasından mutluluk duyar. Ayrıca taraflardan birisi kendini zayıf hissettiği, aptalca davrandığı, ya da duyarlı olduğu zaman, karşı taraf yakınlık, ilgi ve anlayış gösterir. Bu durumlarda yoldaşlardan birisi, diğerinden destek ve denge alır. Gerek maddi, gerekse coşkusal kaynakların karşılıklı paylaşıma açık olduğu mutlu bir ilişki söz konusudur. Rekabetçi öğeler önemsizdir ve birinin kazanması, her ikisinin kazancı olur.

Yoldaşlığın kardeşlik boyutu, birinin diğerini gözettiği, sömürüye karşı koruduğu bir boyuttur. Yoldaşlardan birisinin karısını ya da kız arkadaşını en çok korkutma eğilimi gösteren de erkek-erkek etkileşiminin işte bu evresidir. Yani, yoldaşlardan birisi, diğerinin bir kadın tarafından kullanıldığını ya da yıkıcı bir şekilde kontrol edildiğini gördüğü zaman bunu ona anlatmakta tereddüt etmeyecektir.

Yoldaşlık, ilgili bir kadın için de korkutucu olabilir, çünkü bunun birçok boyutu onunla paylaşılmaz. Yoldaşlar, ilişkileri, kişisel fantazileri, özel ya da gizli yaşantıları konusundaki en derin duygularını paylaşırlar. Bu da ilgili bir kadın için son derece rahatsız edici olabilir ve ilişkiye yönelik kıskançlığı, erkeğin kız arkadaşına yönelik kıskançlığından çok daha derin olabilir, bunun bir nedeni kısmen başka bir kadınla olan ilişki durumunda kadının haklı olarak güvene ihanet suçlamasıyla saldırıya geçebilmesidir, ama bir yoldaş durumunda bunu yapamaz.

Sonuç olarak kadın, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, yoldaşlığı yıpratmaya ya da çökertmeye çalışabilir. Kadın bunu, aşağılayıcı yorumlarla, gönül okşamayla veya düşündürücü imalarla yapmaya çalışabilir. "Ona neden ihtiyaç duyuyorsun ki? O koca bir oğlan," "O sadece seni kullanıyor," "Fazla ge-

lişmiş iki ergen gibisiniz," "Senin için yeterince iyi değil," "Seni kıskanıyor," "O kaybeden birisi," "Neden onunla yatmıyorsun? Onunla, benimle olandan daha fazla zaman harcıyorsun!" Gizli eşcinselliği ima eden düşündürücü anıştırmalar yapılabilir. Özellikle eş ya da kız arkadaşı, "erkeğinin" kendisi için yapmayabileceği bir şeyi yoldaşı için yaptığını, ya da bir şekilde kendini birşeyden yoksun bırakacak biçimde para veya sair şeyler ödünç verdiğini gördüğü zaman şiddetli tartışmalar olacaktır.

Kadının yoldaşlığa yönelik kıskançlığı ve içerlemesi, bunun daha derin köklere sahip olabileceğinin farkında olduğunu yansıtabilir, çünkü bu ilişki daha özgürdür, daha az sahiplenmecidir ve erkek-kadın ilişkilerinde çokça görülen kıskançlık ve rol katılığı bileşenlerine sahip değildir.

Yoldaşlıklar, nispeten rolden bağımsızdır. Erkek, başka hiç kimseye gösteremeyeceği kadar güvenli bir şekilde, zevzekçe, aptalca, kendiliğinden, çocukça ve sevecenlikle hareket etmeye açıktır.

Kültürümüzde yoldaşlık sanatı gelişmemiştir, çünkü bu, zaman, kriz dönemlerinde çaba, karşı cinsle olan ilişkileri alt-üst etmeyi göze alma, düşmanca sözlere ve gizli eşcinsellik konusundaki örtülü imalara katlanma ve örneğin evlilikte olduğu gibi kültürel olarak tanınmayan veya ödüllendirilmeyen bir toplumsal olgunluk ve beceri gibi özellikler gerektirir. Yoldaşlık, özellikle de yoğun olduğu taktirde, başkaları için utandırıcıdır. Yoldaşlar, duygusal açıdan gelişmemiş olmakla ve daha önemli etkinlikleri ve ilişkileri ihmal etmekle suçlanır. Yoldaşlıklar sık sık, "olgun" karı-koca ilişkileri için bir tehlike olarak değerlendirir, çünkü zaman, emek, katılım, karşılıklı yardım ve sevgi gerektirir. Ne var ki, karşılıklı destekleyici, besleyici, yapışkan olmama özellikleri nedeniyle, yoldaşlık ruhuna ulaşılması halinde, ödülü çok büyük olacaktır. Birlikte kalmaya zorlayan yasal, bağlayıcı yükümlülükleri olmaması nedeniyle yoldaşlık ilişkisi, çok az erkek kadın ilişkisinin dayanabileceği streslere göğüs gerebilir.

Böyle bir ilişkinin olmaması erkeği özellikle duyarlı kılar. Bu, erkeğin kadına olan bağımlılığını aşırı ölçüde yoğunlaştırır,

bu da kadına ilişkiyi boğup yıkabilecek ağır bir coşkusal yük yıkar. Bir kadınla olan temel ilişki koptuktan sonra erkeğin gidebileceği hiç kimsesi olmaz. Buna ek olarak, erkek, coşkusal ihtiyaçlarının doyumu için tamemen ve sadece kadına dayandığı taktirde, onu kaybetmeyi göze alamaz. Sonuç olarak, umutsuzluk ve her türlü duygusal gıdadan yoksun kalma korkusu nedeniyle, mutsuz, doyurucu olmayan bir ilişkiye dört elle sarılmaya daha yatkın olacaktır.

Yoldaşlık yokluğunun, erkeklerde intihar oranının ve boşanmış erkeklerdeki ölüm oranının boşanmış kadınlara oranla anlamlı ölçüde yüksek olmasında da önemli bir etken olduğuna inanıyorum. Erkek, bir yoldaştan yardım, teselli ve destek istemek yerine, güç ve bağımsızlık maskesinin arkasına gizlenir. Ya da çokça görüldüğü üzere, zamanından önce bir başka ilişkiye balıklama dalarak, umutsuzca bir başka kadına yönelir. Ulaşılabilir hiç bir kadın bulamadığı zaman yalıtıma ve yabancılaşmaya gömülebilir ve intihara yatkın olabilir.

Erkeğin, yoldaşça bir ilişkinin önemini kavraması ve böyle bir ilişki geliştirmeyi öğrenmesi gerektiğine inanıyorum. Yoldaşlık ilişkisine giden yol, böyle bir ilişkiye yönelik derin ihtiyacın ve bunun hayati öneminin kavranmasını gerektiren zor ve tehlikelerle dolu bir yoldur. Böyle bir işe kalkışmak çok daha zordur, çünkü kadın-erkek ilişkisinin, cinsel çekim temelinde başlama eğilimi göstermesine karşın, erkekler arasındaki ilk tepkiler, açıklık ve yakınlaşma konusunda dikkat, kaygı ve güvensizlik içerme eğilimi göstermektedir. Bu nedenle, erkekle kadın arasındaki ilişkinin oldukça kısa bir sürede yakınlık düzeyine ulaşabilmesine karşın, erkek-erkek ilişkisinin, gelişmenin çeşitli evrelerine dayanabilmesi ve yoldaşça yakınlığa ulaşılabilmeden önce denenmesi gerekmektedir.

Yoldaşlığın kesintisiz etkisi, tarafların birlikteliğinde derin bir karşılıklı saygı ve hazzın gelişmesidir. Kıskançlık ve rekabetçilik giderek geri plana çekilirken, yoldaşınızın gelişimi ve başarıları, size, sanki sizinmiş gibi mutluluk vermeye başlayacaktır. Taraflar birbirine karşı bütünsel insanlar olarak ilgi duyacak ve birlikte yaptıkları belli şeyler, birlikte olmanın

verdiği yalın neşenin ve rahatlığın ötesinde daha az önemli olacaktır. Gerçek bir yoldaşlık, yaşamın diğer her alanında köklü kişisel değişmeler karşısında bile ömür boyu sürecektir.

Yoldaşlığa Ulaşma Üzerine Öneriler

1) Karşınızdaki erkekte saygı duyduğunuz ve hoşlanmadığınız özellikleri belirleyerek işe başlayın. Olumlu özelliklerin, şu türden kişilik özelliklerini içermesi gerekir: onunla olduğunuzda neşe, kendiniz olma özgürlüğü, bir insan olarak kendinizi açma, kendinizden sözetme isteği, güven ve emniyet duygusu, konuşkan, espirili ve zevzek olma isteği, yeni şeyler keşfetmeye, genleşmeye, riske girmeye, öğremeye hevesli olma duygusu yaratan özellikler.

Olumsuz özellikler ise o kişinin bulunduğu ortamda kendini karamsar, kuşkucu, tetikte, ketlenmiş, kısır, sıkıntılı, depresyonlu, içerleme dolu ve yaşam konusunda ürkek hissetmenize yol açma eğilimi gösteren kişilik özelliklerini kapsayacaktır.

2) kendinizi ortaya, olası yoldaşlar olarak değerlendirdiğiniz erkekleri de çevreye yerleştirdiğiniz toplumsal bir grafik tasarlayın. Kendinizi en yakın hissettiklerinizi size en yakın yere ve uzak hissettiklerinizi de uzak noktalara yerleştirin.

3) Şimdi de her birisi konusuda hoşlandığınız ve hoşlanmadığınız belirli terimleri tanımlayın. Bunu yaparken aşağıdaki sorular yardımcı olabilir:

a) Benim yanımda ağzı sıkı ve tetikte mi ve ben onun yanıda ağzı sıkı ve tetikte miyim? Başka bir deyişle, ondan kişisel bir şey istediğimde kendimi yalvarıyor gibi mi hissediyorum? Kendim konusunda özel bir şey anlattığım zaman kaygı ve pişmanlık duyuyor muyum? Benimleyken kendi hakkında kişisel bilgileri rahatça verebiliyor mu ve ben onunlayken kendimi açma konusunda güçlü bir arzu duyuyor muyum?

b) Onu ararken rahat mıyım ve o da sadece merhaba demek için beni arıyor mu?

c) İçimden geldiği anda onu görmeye rahatlıkla gidebili-

yor muyum, yoksa onunla buluşmayı önceden ve golf oynamak gibi sadece belli bir nedenle özenle planlamak gereği mi duyuyorum?

d) Onunlayken saygı ve taktir alıyor muyum ve ona saygı ve beğeni hissediyor muyum?

e) Ona karşı kıskançlık ve rakebet duyguları besliyor muyum ve onun bana karşı benzer duygular beslediğini seziyor muyum?

f) Beni utandıran şeyler söylüyor ya da yapıyor mu ve onu rahatsız ediyor gibi gözüküyor muyum?

g) İhtiyaç duyduğum zaman arabasıyla beni havaalanına götürmesini, arabısını ödünç vermesini, ya da yatacak yer göstermesini rahatlıkla istiyebiliyor muyum? Ben aynı şeyleri onun için rahatlıkla yapabiliyor muyum?

h) Kız arkadaşımla veya karımla yalnız olduğu taktirde kendimi güvenli ve emin hissedecek miyim ve o olmadığı zaman onun bilgisinin dışında kız arkadaşını veya karısını baştan çıkarma kışkırtmasına direnebileceğimi bilmenin verdiği rahatlık duygusuna sahip miyim?

i) Onunla olan ilişkim içinde gelişebileceğime, birşeyler öğrenebileceğime ve daha bir bütün olabileceğime ve ona da bir ortam ve fırsat yaratabileceğime inanıyor muyum?

j) Onu bir bütün insan olarak tanımaya istekli miyim, yoksa onunla ilgilenmemin tek nedeni özel bir etkinliğin paylaşılması da aksi durumda onunla yakınlaşmamayı mı tercih ederim?

4) Kimin muhtemel bir yoldaş olduğunu belirledikten sonra, en çok zorluk içeren alanların, güven ve egemenlik alanları olduğunu göz önünde bulundurun.

Güven sorununu ele almak için, yoldaş adayına, sizinle olan duyarlı noktalarını, yani her ikinizde de güven ve iyi duyguları yıkabilecek türden davranışları tanımlamasını isteyin. Örneğin, sizin için büyük önemi olan bir şeyi tartışırken ona ilgisiz kalmanız gibi yumuşak olanlardan başlayın. (Bir erkek, ciddi bazı sorunları tartışmaya çalışırken bir kulağını futbol maçını dinlemek için radyoya yapıştıran bir arkadaşına yönelik

öfkesinden ve güveninin sarsılmasından söz etmişti.) Daha sonra, yakın arkadaşların önünde hakkınızda küçük düşürücü şeyler söylenmesi, başkalarıyla tartışırken sizi desteklememesi, anlattığınız kişisel şeyleri başkalarına anlatması, ya da ilgilendiğiniz kadını baştan çıkarmaya çalışması gibi daha duyarlı alanlara aşamalı olarak geçin.

Egemenlik konusunu halletmek için de, birinizden biriniz diğerinin gölgesi olmayacak şekilde güç ve karar sürecini eşitleyin. Bir gün sizin güç ve ilgi alanınıza giren, bir başka gün de onun güç ve ilgi alanına giren bir deneyimi paylaşın.

5) Diğer arkadaşlıklarınızda yaşadığınız eski düşkırıklığı ve yaralanma deneyimlerinizi karşılıklı olarak paylaşın. Her ikiniz için de, daha önce dostluklarınızı zedeleyen veya yıkan olayları tartışın; bu yolla, birbirinizin hassas ve duyarlı noktalarını öğrenmeye çalışın.

6) İlişkinizi güncel tutmak ve gizli adaletsizliğin birikmesinden kaçınmak için, özel olarak belirlenen düzenli bir temelde, örneğin ayda bir kere buluşun. Bu buluşmalarda, birbirinizin, rahatsızlık veya düşkırıklığı yaratan sözlerini veya davranışlarını tartışın. Başka bir deyişle, yıpranmaya elverişli alanlar konusunda, büyük çatlaklar yaratmadan önce birbirinize açık olun.

Onuncu Bölüm

EVLİLİK: SUÇA İŞTİRAK

Erkeğin, evliliğe ve "kısıtlamaya" karşı güçlü bir direnmeye sahip olduğuna ilişkin eştipik görüşün tersine, bir kadınla sevgi dolu, yakın ve başkalarını dışlayıcı ilişki kurma özlemi çok güçlüdür. Erkekler, her zamankinden daha erken olmasa bile, genç yaşta evlenmektedir. Boşanan erkekler, boşanan kadınlara oranla anlamlı ölçüde daha kısa bir süre içinde tekrar evlenme eğilimi göstermektedir. Kültürümüzde, rekabetçiliğe ve kadınlarla cinsel amaçlar için kullanıcı ilişkiler kurmaya güçlü bir şekilde koşullandırılmış olması nedeniyle kendine ve diğer erkeklere yabancılaşan erkekte, seven, anlayan ve onu ihtiyaçları olan bir insan olarak kabul edecek özel bir kadın özlemi özellikle yoğundur.

Yine de evlilikte birşeyler yolunda gitmiyor. İnsanı ürperten boşanma istatistikleri, hemen herkesin yakından bildiği sıradan şeylerdir. Yaşam boyunca evli kalmayı başaran evli çiftler, çocuklarının "Evlilikte ve ebevyenlikte taraflar olarak, hayatınız bir yalan. Kendinize ihanet ediyorsunuz, bize ihanet ediyorsunuz. Ailemiz trajik bir başarısızlık"[1] eleştirisiyle karşı karşıya kalabilmektedir.

601 çift üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, "Eşinizi seviyor musunuz?" sorusuna sadece yüzde 11'i duraksamaksızın "Evet" diyebilmiştir.[2]

---

1. Nathan W. Ackerman; Harold Hart (Ed.), *Marriage: For and Against* adlı eserde (New York: Hart Publishing Co., Inc., 1972) sf. 13.
2. William J. Lederer; Harold Hart (Ed.), *Marriage For and Against*, age., sf. 135.

Erkeğin bakış açısından bu içleracısı durumun kökleri nelerdir?

Bazı durumlarda evliliğin ve genç erkeğin bu ilişkideki coşkusal bütünlüğünün sonunun başlangıcı, nikah gününde, midesinde karıncalamalar, genel bir kaygı ve panik duygusu ve kaçma dürtüsü hissettiği anda başgösterir. Erkeklere, korku gibi tepkilerin üstesinden gelmesinin öğretildiği bir kültürde yaşadığımız için, evlenecek erkeğe, korku tepkilerinin normal ve beklenen bir şey olduğu söylenir. Ailesi ve arkadaşları, içinde hissettikleri konusunda onda suçluluk duygusu uyandıran şu türden örtülü yorumlar yaparlar: "Yakınlıktan ve bağlılıktan korkuyorsun." "Sorumluluk almaktan korkuyorsun." "Özgürlüğünden vazgeçmekten korkuyorsun." "Çocukça davranıyorsun." Daha sonra, bu korkuların üstesinden geleceği ve hatta bu süreç içinde daha da olgunlaşacağı söylenerek teselli edilir.

Erkeğin direnme veya negatif tepkilerini açıklamak için sık sık kullanılan ve suçluluk uyandırmayı amaçlayan bu "korkuyorsun" sözleri, kırmızı bir bayraktır, şaşmaz bir şekilde tepkisel kirişlere dokunan bir savaş narasıdır. Bu sözler, erkeği korkularının üstesinden gelmeye, kendini kanıtlamaya, meydan okumayı kabul etmeye ve böylece duygularının örtülü olarak anlattığı isteklerini inkâr etmeye yönlendirir. O andan sonra, taşıdıkları mesajdan ders çıkarmak yerine iliklerinde hissettiği panik ve direnme tepkilerinin üstesinden gelmeye çabaladıkça, evliliğini yıkmanın temellerini de atıyor olmaktadır. Geçici olarak bastırmaya uğrayan bu direnme duyguları, evlilik bozulmanın eşiğine geldiği ya da gerçekten çözülme sürecine girdiği zaman bir sel gibi dışarı akabilir. Erkek ancak o zaman eski duygularını anımsayacak ve başlangıçta gösterdiği direnmenin nedenlerini kavrayacaktır. Ne var ki o ana kadar enerjisinin çoğu, duygularını inkâr etme, ussalaştırma ve etkisiz bırakma işinde harcanacaktır.

Tıpkı nikâh gününde içindeki sesi duymazlıktan gelmesi gibi, evliliğinin yürümesi için çaba gösterirken de duymazlıktan gelmeyi sürdürebilir. Can sıkıntısı hissettiği zaman üstesinden

gelmeye ya da ussallaştırmaya çalışacaktır. Cinsel arzu duymadığı zaman paniğe kapılabilir ve cinsel duygularının bulunmamasının üstesinden gelmeye çalışırken kendi cinsel yeterliliğinden kuşkulanmaya başlayabilir. İşten sonra eve gitmeyi istemese de, duyduğu içerlemenin artmasına ve gidince uzak, kendi içine kapalı olmasına karşın, görev bilinciyle evine gidecektir. Gün boyunca, kendisi istemese de, eşi istiyor diye onu işten arayabilir. Hafta sonlarında ızgara yapacak, angarya işlere koşacak, bozuk şeyleri tamir edecek ve ilgili koca ve baba imajını yerine getirmek için televizyonun önünde pasifçe oturacaktır. Kesinlikle ilgilenmese de, karısı diğer çiftlerleyken, dost canlısı ev sahibi veya büyüleyici konuk rolünü oynayacaktır. Tepkilerinin birçoğu, negatif duygularını inkâr etme, ussallaştırma ve bunların üstesinden gelme ihtiyacı tarafından öylesine güdülendirilir ki sonunda evlilik değişmez bir şekilde bastırılan duyguların altında çöker. Ancak o zaman bastırılan içerlemesinin dışa akmasına izin verir. Ne var ki o ana kadar, beklentileri yerine getirmediği ve yapması gerektiğini düşündüğü şekilde hareket etmediği zaman öz-nefret dolu suçlamalara gömülme eğilimi gösterecektir. "Ben bencil bir sahtekarım!" ya da "sevme yeteneğinden yoksunum," vb. türden kendini yaralayıcı tutumlar, erkeği evliliğe sabitleyen çivilere dönüşür.

Nikâh günü içinde duyduğu direnme sesi, bir sorumsuzluk ya da büyümemişlik belirtisinden çok, yapıcı bir içsel mesaj olabilir. Bu özellikle genç erkek için geçerlidir. Erkeğin yirmilerinde (coşkusal ve felsefi olarak gelişip olgunlaşacak, ergenlikten çıkacak, mesleki ve felsefi olarak kendini bulacak ve oldukça güvenceli bir ekonomik pozisyona ulaşabilecek zamanı bulmadan çok çok önce) evlenmesinin onaylanması, hatta bazen özendirilmesi, kültürümüzdeki erkek trajedilerinden birisidir. Erken bir evlilik, erkeğin, sadece yaşama zorunluluğuna adanan bir yaşam biçimine saplanıp kalmasına ve kişisel ve coşkusal gelişimini köreltmesine yol açan baskıcı bir coşkusal ve ekonomik yükün temelini atabilir.

Erkeğin çocuk yaşta başlayan ruhsal koşullandırılması

açısından, evlilikte derin bir doyum bulmasının pek temeli yok gibi gözükmektedir. Aslında, erkeğin koşullandırılmasının, evlilikte gerçek doyumu olanaksızlaştırdığı rahatlıkla savunulabilir. Erkeğe, başarması, üretmesi, meydan okumaya kabulüm demesi, fethetmesi ve keşfetmesi öğretilir. Evcilik oynamaktan, bebeklerine anne olmaktan ve benzeri oyunlardan haz almayı öğrenebilen kız çocuğundan farklı olarak, erkek bu türden etkinlikler için geleneksel olarak ödüllendirilmez. Çocukluktaki bu koşullandırma farkları, ister iyiye ister kötüye olsun, evlilikte erkek için belli bir ruhsal gerçekliğe karşılık gelmektedir.

İşte bu cinsel kimlik koşullandırması farklarından ötürü, olgun bir evlilik eşi rolünü oynama çabasında kendini yetersiz bulan taraf erkek olmaktadır. Çoğu durumda, çocukluktaki eğitimiyle ya da yaşam ritmiyle çelişen bir çevreye uyarlanmaya ve bu çevrenin beklentilerini yerine getirmeye çalışır. Kendini yabancı bir kalıba dökmeye zorlar. Sonuçta değişmez olarak kendini başkalarını kullanan ve yoksun bırakan bencil birisi gibi hisseder. Başkalarının gözünde o hemen her zaman egemen taraftır. Kadınlardan sık sık duyulan evlilikte kadının sömürüldüğü şikayeti tam doğru değildir. Evliliğin kadını kısıtladığına kuşku yok, ancak özelikle duyarlı olan erkeğin ruhudur. Erkek, evliliğe duygusal açıdan hazır olmadığı için, kendi kimliğini inkâr edip bastırmaya ve ilişki içinde kalabilmeye yönelik aşırı çabalarında kendine yabancılaşmasına yol açan davranışlara girmeye yatkın olmaktadır.

Yirmi iki yaşında olan Peter, saldırı suçuyla mahkemeye sevkedilmeye alternatif olarak, karısı Monica ile evlilik danışmanına gelmişti. Peter'ın, son bir yıldır karısını sürekli olarak dövmesi, korkuya kapılan komşularının çağırdığı polis tarafından kesilmiş.

Peter, uzun boylu, kaslı ve yakışıklıydı. Karısı ise sarışın, uzun saçlı, davranışlarında zerafet ve akışkanlık görülen bronz tenli klasik bir güzeldi.

Evlenmeden önce Peter, ideal eşini, gerçek erkeğin kadınını bulduğundan eminmiş. Monika, Peter'ın açık alan etkinliklerine

duyduğu sevgiyi paylaşıyormuş. Çöle yapılan bisiklet gezilerine sevinçle katılıyormuş. Otobanlarda motorsikletle sürat yaparken Peter'ın arkasına oturup ona sarılıyor, Peter'ın spor sevgisini paylaşmak için sörf yapıyormuş. Peter, kafasındaki kadın imajının örneği olan, ama aynı zamanda onunla erkeklerin dünyasında rahat ve mutlu olan bir kadın bulduğu için kendini şanslı sayıyormuş.

Evlendikten kısa bir süre sonra Monica hamile kalmış ve davranışları değişmeye başlamış. Ona göre sörf yapmak ergence bir şeymiş, bu nedenle Peter daha seyrek gitmeye başlamış. Daha sonra Peter'a motorsiklet hobisi konusunda kendini kötü hissettiğini söylemiş. Bu tehlikeli bir hobiymiş, bunu kanıtlamak için motorsiklet kazalarına ve ölümlerine ilişkin gazete haberlerini kesip yastığının üstüne bırakıyormuş. Peter, hiç motorsiklet kazası yapmamış olmasına karşın, bu hobisinin de bırakmış, çünkü sağlıklı kalmasını Monica'ya borçlu olduğuna inanıyormuş. Ne var ki içten içe, giderek daha çok içerleme duymaya ve karısının tutumlarındaki değişmeyle ihanete uğradı-ğını hissetmeye başlamış.

Bir Pazartesi sabahı Monica ona akşam liseden iki kız arkadaşıyla dışarıda buluşacağını söylemiş. Karısının evde olmayacağını düşünen Peter, ona haber vermeksizin, işten çıkınca arabasına çeki düzen vermek için doğrudan doğruya arkadaşının oto tamir atelyesine gitmiş. Çamurluğu çıkarıp temizlemeye hazırlanırken telefona çağrılmış. Karısı öfkeliymiş. "Nerede kaldın? Nerdesin?" diye bağırıyormuş. Peter'ın söyleyişiyle, "Dışarıda olacağını söylediğini çok iyi hatırlamama karşın, o anda suçluluk duydum. Yanlış bir şey yapmadığımı biliyordum. Yine de kendimi yaramazlık yapmış küçük bir çocuk gibi hissediyordum. Kendi kendime, hata yapıp yapmadığımı, o sabah söylediklerini doğru anlayıp anlamadığımı sorup duruyordum.

"Ne olduğunu sorduğumda, 'Hiçbir şey, ancak evdeyim ve sen arabanla oynuyorsun. Öyle gözüküyor ki araban senin için benden daha önemli,' dedi." Peter açıklamaya çalışmış ama Monica dinlemeyecek kadar altüst gibi gözüküyormuş. Arka-

daşının arabasını alıp hemen eve döneceğini söylemiş, Monica da "Boş ver," deyip telefonu yüzüne kapamış.

Peter, "Bu doğru değil!" diye düşünerek kendi kendine yakınmış. Yine de, kaygıyla evin yolunu tutmuş. Telaşe içinde, hız limitini aştığı için durdurulmuş ve caze yazmak için kasıtlı olarak ağırdan alıyor gibi gözüken polisle neredeyse kavga edecek duruma gelmiş.

Eve vardığında Monica'nın evde olmadığını görünce deliye dönmüş. En kötüsünü, Monica'nın gidip kendine zarar vermiş olabileceğini düşünmüş. Suçluluk duygularının altında ezilmiş, Monica'nın kız arkadaşlarını aramış ve onu bulma umuduyla arabaya atlayıp sokakları taramış.

Sabahın saat iki buçuğunda, tam da polisi aramak üzereyken Monica eve dönmüş. Yakınlardaki bir kulüpte kız arkadaşlarıyla birlikteymiş ve biraz sarhoşmuş.

Bu kez Peter öfkelenmiş ve "Neredeydin?" diye bağırmaya başlamış. Monica ise kuzu gibi olmuş. Peter'ın ne kadar ilgili ve kaygılı olduğunu görünce sevgi dolu ve seksi bir tavıra girmiş. "Bu kadar rahatsız olacağını düşünmemiştim. Sana kız arkadaşlarımla dışarıda olacağımı söylemiştim," diyerek Peter'a ulaşmaya çalışmış.

Peter'ı soyundurmaya ve yatağa çekmeye başlamış, ancak Peter hâlâ o kadar heyecanlı ve öfkeliymiş ki, Monica'nın onu okşayıp tahrik etmesine karşın, o Monica'dan uzaklaşıyormuş. Bu da Monica'yı tetiklemiş. "Neden gidip arabanla sevişmiyorsun?" diyerek Peter'ı tekmelemiş, bu da onu ateşlemiş, misilleme olarak Monica'yı dövmeye başlamış; gürültü ve feryadları duyan kaygılı komşular sonunda polis çağırmış.

Peter ile Monica arasındaki etkileşim, eskiden özerk, "dürtüsel" olan erkeğin kendi ritmini eşinin ihtiyaçlarına göre ayarlamaya çalışması durumunda sıkça başgösteren şeyin mercek altında görülen bir biçimidir. Erkek, kendisi için haz verici ve önemli olan şeyleri aşamalı olarak giderek daha çok bir yana iter. Yanlış bir şey yaparken yakalandığım düşününce küçük bir oğlan gibi tepki gösterir. Karısını, bir izin makamına dönüştürür ve kendi davranışlarını ve ilgilerini bencilce ve

değersiz gördüğü için kendi kimliğini reddeder.

Peter'ın durumunda altta yatan birikmiş gizli içerleme ve öfkesinin birdenbire ve patlamalı bir şekilde dışa akmasına karşın, diğer birçok erkek kendi içlerindekini bilinçsizce pasif ve kendine dönük bir geri çekilme biçiminde dışavurmaktadır. Aslında işte bu dışavurum biçimi, psikoterapistlerin bugünün kadınlarından en çok duyduğu yakınmalardan birisi haline gelmiştir. Söz konusu kadınlar, kocalarının pasifliğinin ve aralarındaki iletişim yokluğunun kendilerini tükettiğini söylemektedir. Erkek açısından bu davranış, ayrılmak suretiyle duygusunu açıkça göstermeksizin "bağlanmak istemiyorum," demenin temelde emin, toplumsal açıdan kabul edilebilir bir yoludur.

Peter'ın durumunda, Monica ile tekrar yapıcı, sevgi dolu bir ilişki kurabilmeden önce eski ilgilerini tekrar kazanabilmesi ve kendini ön plana çıkarması gerekmişti. Monica, onu yönlendirdiğini anlamasına ve adanmışlığını taktir etmesine karşın, bilinçaltında, Peter üzerinde bu kadar güç sahibi olmasının ve ona istediğini yaptırmasının kendisini korkuttuğunu görmeye başlamıştı. Bir anlamda Peter'ı, kendi sınırlarını ve kendisi olarak kalma yetisini sınamaya kışkırtıyordu. Peter'ın, çok şiddetli de olsa, bir tavır alabildiğini görmek Monica'yı oldukça rahatlatmıştı.

Gerçekten de, evlendikten sonra birçok erkeğin başına ürkütücü bir şey gelmektedir. Görüşme yaptığım duyarlı ve olayların farkında olan evli bir kadın, çevresindeki evli erkekleri şöyle tanımlıyordu: "Hepsi de çok pasif. Eşlerinden nefret etmek zorundalar, çünkü onlara insan demek bile zor. Onlar için tipik bir hafta sonu, çit onarmak, çim kesmek ve arabalarıyla oyalanmak anlamına geliyor."

Ayrıca birçok evli erkek, eşleriyle olan etkileşimlerinde giderek daha çocukça, bağımlı ve çaresiz olma eğilimi göstermektedir. Benimle özel olarak kocalarını konuşan kadınlar, sık sık şu türden şeyler söylüyor: "Bebek gibi davranıyor," "Bana o kadar bağımlı hale geldi ki bu beni korkutuyor. Kendi başına hiç bir şey yapmıyor," "Sanki hepten çaresizmiş gibi davranıyor" ve "Hep evin çevresinde oyalanıyor, yalnız dolaşıyor.

Birkaç dostu olsun isterdim."

Bu erkeklerden birçoğu, kendi başlarına bir şey yapmak istedikleri zaman eşlerinden izin istemektedir. Evlilik ilişkilerinin olumlu yanlarını anlatırken, bu sık sık şöyle bir şey oluyor: "Kendi başıma birşeyler yapmama izin veriyor ve tanıdığım diğer birçok kadın gibi bana engel olmuyor." Özünde erkek kadına, izin veren makam ya da anne rolü vermiştir.

Evli erkek aşamalı olarak kendi yargısından ve zevkinden kuşkulanmaya başlar. Sadece iş dünyasında iyi ama estetikten yoksun ve soğuk birisi olduğuna ve kendi zevkinin karısınınkiden çok geride kaldığına inanmaya başlar. Annesi gibi, karısı da her şeyin en iyisini bilir. Bir emlakçının söylediği gibi: "Hiç bir zaman kocaya satış yapmam. Hep kadına yaparım. Erkeğin evden hoşlanması bir anlam taşımaz. Ama kadının hoşuna giderse, satış tamam demektir."

Yapısal açıdan doyurucu olmayabilen bir ilişkiye yakalandığı için, öfkesinin, içerlemesinin ve özerklik arzusunun bilinç düzeyinde farkında olmamasına karşın, negatif duyguları pasif saldırganlık biçiminde dolaylı ancak sürekli olarak ortaya çıkar. Erkek, ilişkinin "içindedir," ama "parçası değildir." Düşkınlığının ve hoşnutsuzluğun pasif dışavurumu birçok kılıkta ortaya çıkar:

1) Ruhsal durumda aşırı salınım ve bulunamayan bir çorap, geç yıkanan bir gömlek, dikilmeyen bir düğme, halı üzerinde bırakılan bir oyuncak, ya da geç kalan bir yemek gibi nispeten önemsiz olaylarda görülen öfke patlamaları.

2) İşten döner dönmez gelen mektuplara, içkiye sarılması, gazetenin arkasına saklanması, veya televizyonun karşısına çakılıp kalması.

3) Evdeyken "rahat bırakılmayı" istediğini giderek daha sık dile getirmesi.

4) Yorgunluk ve bel ağrısı, mide ağrıları, başağrıları gibi fiziksel rahatsızlıklardan giderek daha çok şikayetçi olması.

5) Karısı onunla konuşurken, sık sık tekrarlamasını isteyecek kadar dikkatinin dağılması; bu, düşüncelerini toparlayamadığını ve yoğunlaşamadığını gösterir.

6) Elbiselerini asması, çöpü dökmesi, vb. gibi sürekli unutuyor gözüktüğü şeylerin tekrar tekrar hatırlatılması.

7) Akşam eve döndüğünde gününün nasıl geçtiği konusunda konuşmaya genel olarak isteksiz olması.

8) Karısı uyuduktan sonra yatağa girmesiyle veya karısı yatağa girmeden uykuya dalmasıyla belli olan cinsel yakınlaşmadan kaçınma tutumu. Bunun diğer belirtileri arasında, eve iş getirip geç saatlere kadar çalışması veya yine geç saatlere kadar okuması ya da televizyon izlemesi.

9) Karısıyla gözgöze gelmekten kaçınması.

10) Karısıyla olan yaşamını, aralarında aktif bir etkileşim gerektirmeyen yemeğe çıkmak ya da sinemaya gitmek gibi etkinliklerle sınarlamaya daha çok eğilim göstermesi.

11) Genelleştirlen can sıkıntısı duygusu. Can sıkıntısı çoğu durumda olandan farklı şeyler yapma veya farklı yerlerde bulunma dürtülerini veya arzularını gizler. Erkek ihtiyaçlarına sahiplenemediği için, bunun yerine can sıkıntısıyla evde oturur.

Pasif saldırgan erkek, gizli, dolaylı yollardan kendi durumunu protesto etmektedir. Kendini ortaya koyamadığı veya hoşnutsuzluğunu sahiplenemediği için, gizli içerlemesi, örtülü birçok yoldan ortaya çıkar. Dolaylı yollardan karısına ilettiği mesaj şudur: "Gerçekten yapmak istediğim şeyi yapmaya ya da gerçekten hissettiğim şeyi dile getirmeye korkuyorum, bu nedenle evde oturarak suçluluk duygusundan kaçınıyorum. Ama burada olmamdan sen de haz almayacaksın."

Aktör-reaktör (etkileyen-tepki veren) sendromu, kültürümüzde birçok durumda belirleyici ve yıkıcı bir erkek-kadın etkileşim dinamiğidir; bu, kadının erkeğe "baskıcı," "sömürücü" ve "şövenist" etiketi vurmasını olası kılan bir olgudur. Bir kadının kocasına söylediği gibi: "Birinci sınıf, işleyen bir insan olarak kendime inanmama hiç izin vermedin. Erkeklerin, bunu engellemekte bir çıkarı var."

Geleneksel olarak aktif rolü üstelendiği için, ayrıca otomatik olarak gaddar veya "zalim" rolünü de üstlenir. Savaşta çarpışan

taraf olduğu için, yokedendir, buna karşılık kadın, barışçı taraftır. Ekonomik yaşama savaşının temel yükünü omuzlarına aldığı için, ayrıca ekolojiyi yoketmiştir ve açgözlü, rekabetçi taraftır.

Diğer birçok yakın kadın-erkek ilişkisinde olduğu gibi, evlilik ilişkisinde de erkek, kendini neredeyse değişmez bir şekilde "belirleyici" taraf olarak algılar, kadın tarafından da böyle algılanabilir, çünkü geleneksel olarak o aktör (edimde bulunan, etkileyen) rolü oynarken, kadın da reaktör (tepki veren) rolü oynamaktadır. Örneğin, erkek geleneksel olarak temel tedarikçi olmaya koşullandırılmaktadır. Sonuçta çok kısa ya da fazla çalıştığı zaman kadın kendini yoksun bırakılmış, erkek de suçlu hissetmektedir. Kötü bir tedarikçi olduğu taktirde kendini yetersiz hisseder, buna karşılık kadın da acı çeken rolü oynar ya da onu küçümser. Çocuklar problemli olduğu taktirde kadın, erkeği çocuklarla aktif olarak ilgilenmemekle ve onları ihmal etmekle suçlayabilir. Cinsel ilişki doyurucu değilse bunun nedeni erkeğin çok fazla şey beklemesi, çok hızlı olması, ya da çok duyarlı olmasıdır. Erkek, geleneksel olarak cinsel arzularını daha açıktan yaşama konusunda daha dürüst ve deneyimli olduğu için, ayrıca "aldatmaya" da daha yatkındır. Bunu ortaya çıkardığı taktirde karısı öfke ve yaralanmış olma duygusuyla tepki verebilir.

On dört yıllık evli olan ve ayrılmanın eşiğine geldikleri için evlilik danışmanına başvuran Ron ile Annie'nin durumu buydu. Annie'ye göre bir yıl önce Ron'un sekreteriyle ilişkisi olduğunu öğrenmesi, evliliğin çöküşünü hazırlayan son darbe olmuş. Misilleme olarak kendisi de başka bir erkekle ilişki kurmuş; şimdi ise ilişkinin iki ay sürmesine karşın, ağlayarak, bunu yapmak istemediğinde ve zevk almadığında, sadece Ron'u cezalandırmak ve kendi egosunu korumak için yaptığında ısrar ediyordu.

Ron, "belirleyici" taraftı. İlişkisi, karısıyla ilişkisindeki güvene ihanet etmişti; eşinin de kendini alçalttığını söylediği bir şey yapmasından o sorumluydu. Annie'ye göre bu, bir kur-

barın kendini koruma tepkisinden başka bir şey değildi.

Son zamanlarda yapılan intihar konulu bir araştırma, bu aktör-reaktör (etkileyen-tepki veren) sendromunun gizli öldürücülüğünün tanımlanmasında özellikle aydınlatıcıdır. Araştırmada, evlilikte intihar eğilimli eşin kendini öz-gizleyici olarak görmeye yatkın olmasına karşılık, intihar eğilimli olmayan eşin kendini rekabetçi ve narsisist olarak görmeye yatkın olduğuna dikkati çekmiştir. Araştırmacıların söylediği gibi: "... intihar eğilimli kişinin, arzularının ihmal edilmesi ihtiyacı, intihar eğilimli olmayan eşin kendi doyumunu arama eğilimlerini pekiştirmektedir. Eşler arasında bulunan kenetleyici ihtiyaçlara karşın, intihar eğilimli kişi birçok durumda intihara yönelik davranışının suçunu, eşinin kendisini reddetmesine atmaktadır."[3]

Erkeğin kendi içinde kolayca taşabilen dipsiz bir gizli suçluluk duygusu kuyusu taşımasına yol açan bu yıkıcı aktör-reaktör sendromuna ve kurban-cellat etkileşimine bir son vermek çok önemlidir. Kadının tamamen özgürleşmesini kabul etmek ve kadın-erkek ilişkilerinde bağımsız, açıkça kendini ortaya koyan bir insan olmasını kolaylaştırabilecek her şeyi yapmak her erkeğe düşen bir sorumluluktur. Kadının, evlilikte sömürülen taraf olduğuna ilişkin geleneksel imaj, kadının olduğu kadar erkeğin de coşkusal sağlığı ve gelişimi için son derece tehlikeli bir imajdır. Geleceğin evliliklerindeki sağlıklı kadın-erkek etkileşiminin modeli, her bir eşin kendi adına doğrudan heraket edebildiği ve olaylardaki kendi kişisel sorumluluğunu tamamen üstlenebildiği bir model olacaktır. Başka bir deyişle, erkek kadına yapmaz, kadın yapılmasına izin verir, çünkü bu bir şekilde ihtiyaçlarına uygun düşer; bunun tersi de doğrudur. Kendi ihtiyaçlarını ortaya koymayı reddetmesinin, kurban-cellat sendromunu nasıl doğrudan ve açıkça yarattığını kavramak kadına düşer.

Evlilikte erkeğin öz-kuşkulara, öz-nefrete ve suçluluk duygusuna kolayca yönelmesine neden olan birçok iddia vardır:

3 Gene Lester ve Davit Lester, *Suicide: The Gamble With Death* (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-hall, 1971) sf. 67.

"Yakınlıktan korkuyorsun."

"Bu kadar çok çalışmak zorunda mısın?"

"Çocuklarla daha fazla ilgilenemez misin?"

"Her zaman televizyonun başına çakılıp spor izlemek zorunda mısın?"

"Neden daha çok konuşmuyorsun? Ben hep kendimden söz ederken sen hiç bir şey paylaşmıyorsun."

"Neden bu kadar uzak ve soğuksun?"

"Sen sağda solda eğlenirken, ben bu eve kölelik ediyorum."

Erkeğin, tepkisinin kendi "problemi" olduğuna inanması durumunda bu suçlamaların etkisi özellikle zararlı olur. Bu olaylarda erkeğin davranışı gökten zembille inmez. Kadınlar tipik olarak "saygı duyabilecekleri" (yani, hırslı, kendine yeterli, kontrollü ve başarı yönelimli) erkeklerle evlenmektedir. Ne var ki evlilikten hemen sonra, bu erkeklerin coşkusal olarak kendilerinden pek bir şey vermediklerinden yakınırlar. Aslında, evlenmelerine gerekçe olan kişilik özelliklerinin aynısı, şimdi de kızmalarına gerekçe olmaktadır.

Bir kadının, orta yaşlı doktor kocasına söylediği şu sözler bu olguya örnek teşkil etmektedir. Kocasına, büyük ölçüde bir başarı sembolü olarak ilgi duymuş ve doktor olduğu için onunla evlenmiştir. Ancak yaklaşık bir yıllık evlilikten sonra ona şunları söylemiştir: "Kendini paylaşmıyorsun. Ve bununla lanet olası paranı ve mevkini, mesleğini, gözalıcı doktorluğunu kastetmiyorum. Lanet olası büron, vergilerin, işçilerin, hastaların, futbol maçların konusunda anlattıklarından usandım. Bana kendinden, kendi gerçek özünden bir şey vermiyorsun."

Doktor kocası buna temelde suçluluk duygusuyla tepki vermiştir. Onca zamandır yeterince verdiğini düşündüğü için karısının "gerçek özünden" vermesiyle neyi kastettiğini anlamamasına karşın, belki de duygularını yeterince dile getirmediğini kabul etmiştir.

Kadının tepkisi yüzeyde mantıklı gözükür. Ama yakın bir irdelemede bunun, erkeğin ona şunları söylemesi kadar anlamsız ve yıkıcı olduğu anlaşılır: "Neden daha çok para kazanmı-

yorsun? Mevki ya da güç kazanmak için hiç bir çaba göstermiyorsun. Sahip olduğun tek şey lanet olası duyguların ve ben duygularını dinlemekten usandım. Yaptığın tek şey kendini paylaşmak. Başarılarından, itkilerinden hiç söz etmiyorsun. Şu ya da bu konuda neler hissettiğini duymak istemiyorum. Gerçek dünyada kendinden birşeyler yarat."

Toplum, herkes için her şey olmasını isteyerek, evli erkeği çelişik beklentilere itmektedir: becerikli tedarikçi, saldırgan rakip, akıllı baba, duyarlı ve nazik aşık, korkusuz koruyucu, baskı altında soğuk ve kontrollü insan ve evde coşkusal açıdan dışavurumcu insan. Bu beklentilerin yapısal çelişkisinin farkında olmadığı ve kendi gerçek yeteneklerinin ve ihtiyaçlarının neler olduğunu bilmediği için, kendisinden beklenen ideal imajı kabullenmiş ve olanaksızı yaşama çabası içinde kendi yıkımına yönelmiştir. Erkeğin, verdiği kadar aldığından da emin olarak, evliliğe daha nesnel yaklaşması gerekecek. Kadının, geleneksel davranış modellerini bir kenara atmaya başlamasına karşılık olarak, erkeğin de ona gelişme, rahatlık, doyum ve kendi ritmiyle uyum içinde yaşama fırsatı verecek yeni davranış modelleri kurma sorumluluğunu üstlenmesi gerekir.

Her şey bir yana, erkeğin, suçluluk duymasına ve felç olmasına yol açmasının ötesinde bir işe yaramayan "erkek şövenist" suçlamalarının arkasını görmesi ve kendi bireysel varlığıyla gerçekten uyum gösteren bir evlilik modeli yaratması gerekir.

Erkek için yeni evlilik tanımı, ancak sık sık görülen pasif-saldırgan evlilik tarzını doğrudan ve açıkça kendini ortaya koyduğu duygu ifadeli bir tarza dönüştürmeyi başardığı zaman gelişecektir. Ancak o zaman yeni, zenginleştirici, doğrudan ve dürüst bir ilişki kurma tarzı geliştirebilecektir.

Babalık

"Anneciğim, eğer bebekleri doktor çantasında getiriyorsa, eğer oyuncaklarımızı Noel Baba getiriyorsa; eğer kötü olduğum zaman

tanrı beni cezalandırıyorsa ve eğer para ağaçta yetişiyorsa neden babaya ihtiyaç duyalım ki?"[4]

Yapılan psikooljik ve tıbbi araştırmalar, genç erkeklerin, eşlerinin ilk gebelikleri sırasında sık sık başağırısı, mide bulantısı, hazımsızlık, sırt ağrısı ve ülser başlangıcı gibi rahatsızlıklardan şikyetçi olduğunu göstermiştir. Buna ek olarak, çocuklara yönelik cinsel taciz, halk içinde masturbasyon, tecavvüz girişimi ve telefonla cinsel taciz gibi cinsel suçlardan yakalanan erkek oranı, baba adayları arasında anlamlı ölçüde daha yüksek gözükmektedir.[5]

Bu olguya getirilen geleneksel açıklama, baba adayının stres altında gerilemeci davranışa girdiği yolundadır. Ama ben, bu belirtilerin ayrıca bilinçsiz bir protestoya, babalığın sorumluluklarından kaçmaya yönelik bir arzuya da karşılık gelebileceğine inanıyorum; bunlar, erkeğin, karısının gebeliğinden önce bilinçli olarak hissetmek ve sorumluluğu üstlenmek için kendine izin vermediği duygulardır.

Tıpkı evlenmek üzere olan erkeklerin evliliğe yönelik direnmelerinin üstesinden gelmeye çalışması gibi, birçok genç erkek de babalığa yönelik direnmelerini bilinçli olarak üstlenme yetisinden yoksundur. Bu erkekler, eşlerini hamile bırakmakta ve daha sonra da ruhsal veya ruhsal-bedensel belirtiler (semptonlar) geliştirmektedir.

Meslekten olanlar, eşlerinin gebeliği sırasında coşkusal altüst oluş yaşayan erkeklere, eşlerinin gözde sevgi nesnesi olarak kendilerinin yerine çocuğun konması yolunda gizli bir korku beslediklerini söyleyebilir. Kadına, şu türden iyi niyetli ögütler verilir: "Bir erkek ve bir insan olduğu kadar bir baba adayı olarak da kocasına olan inancını göstererek, doğmamış çocuğa yönelik sevgisinin kocasının yerini alacağı konusunda erkeğin sahip olabileceği korkuları yatıştırabilir."[6]

4 Dee G. Applezweig, "Childhood and mental Health: the Influence of the Father in the Family Setting," *Merrill-Palmer Quarterly*, Nisan 1971, sf. 71.

5. Helene S. Arnstein, "The Crisis of Becoming a Father," *Sexual Behavior*, Nisan 1972, sf. 42-47.

6 *Agy.*, sf. 47.

Özünde baba adayının kendisi de "anneciğinin" sevgisi için kendi çocuğuyla rekabet eden bir çocuk olarak değerlendirilir. Eğer bu bağlantı gerçekten doğruysa, bu sadece, baba olan çok sayıda erkeğin büyümemiş olduğunu gösterir.

Erkeğin, henüz genç, enerjik ve oturmamış olduğu bir dönemde çocuk sahibi olmasının daha iyi olduğu yolunda yaygın bir kültürel görüş vardır. Aslında birçok genç çift, ebeveynliği, bir tür borç ödeme ya da sorumluluğu yerine getirme olarak görmektedir. Bu şöyle ussallaştırılır: "Şimdi çocuk yaparsak, kırkına geldiğimiz zaman hepsi de yetişmiş olur ve biz de hayatın tadını çıkarmak ve gerçekten yapmak istediklerimizi yapmak için yeterince genç oluruz." Açıkçası, çocuk yetiştirme işi, daha zevkli şeylere para ve zaman kalması için bir an önce yerine getirilmesi gereken bir yükümlülük olarak (askerlik veya vergi gibi) görülmektedir.

Hazır olmadan babalığa soyunmak, ortalama erkeğin kendi gelişiminden vazgeçtiği daha öz-yıkıcı davranışlardan birisidir. Baba olma düşüncesiyle bir duygusallık anında bazı genç erkekler kendilerini, ruhsal ve maddi olarak enerjilerini ve kaynaklarını tüketen mali yüklerin ve coşkusal beklentilerin altına sokmaktadır. Bilinçsizce, aşağıdaki gerekçelerle baba olurlar:

Gücünün ve erkekliğinin toplumca olumlanması: Bir çocuğa babalık etmek, dünyaya, dikleşme yaşayabildiğinin ve bir kadını hamile bırakabildiğinin somut bir kanıtını sunmanın bir yoludur.

"Anneciğini hoşnut etme" çabası: Annesine bağımlı erkek için, çocuk sahibi olmak, kendi annesini hoşnut etmesinin bir yolu olabilir. Bu, onun olgunluğunun, sorumluluğunun bir kanıtıdır; büyükanne olmanın annesini mutlu edeceğini hayal eder.

Kariyer ve imaj gerekçeleri: Kariyer yönelimli, tırmanış eğilimli erkek için çocuk sahibi olmak, "olgunluk," "sorumluluk" ve "istikrar" imajını pekiştirecektir. İşverenin kendisine da-

ha iyi bir gözle bakacağına ve bir oyun çocuğu değil de oturmuş, evli bir insan olduğunun gözle görülür kanıtını sunduğu için daha kolay terfi edilebileceğine inanır.

Karısına, onu sevdiğini ve ona bağlandığını kanıtlamak için: Bu belki de en yaygın güdülenimdir. Çocuk sahibi olur, çünkü karısını mutlu etmek ve kendini bulmasına yardımcı olmak ister, ya da buna inanır. Böyle birçok olayda erkek ancak iş işten geçtikten sonra, genellikle de evlilik çatırdarken, karısının çocuk sahibi olmayı mutluluk olarak görmekten çok, anneliğin sorumluluklarını ve çocuklarını bir yük olarak görüp buna içerlediğini anlar. Giderek artan sayıda çağdaş kadın, boşanmadan sonra çocuklarını bırakmayı rahatlıkla kabul etmektedir.

Güvence: Çocuk sahibi olmanın, ilişkiyi kalıcılaştıracağına inanır. Özellikle evlilikten emin değilse, karısının onu terketmeye daha az eğilimli olacağına inandığı için çocuk sahibi olabilir.

Ölümsüzlük fantazisi: Bir erkek çocuğu sahibi olmak çoğu durumda aile adını sürdürme arzusuyla ilişkilidir. Buna ek olarak, bu, geride yaşadığının somut bir kanıtını bırakmanın bir yoludur. Bilinçaltında, ölümsüzlüğü sağlamanın en iyi yolu bir çocuk sahibi olmaktır.

Yaşlılık sigortası: Bu güdelenim, çocuğun, yaşlılıkta yalnızlığı önleyeceği inancını içerir. Belki de yaşlılık günlerinde kendine bakamaz hale geldiği zaman çocukların ona bakacağı fantazisi de söz konusudur.

Dolaylı saldırganlık hedefleri olarak çocuklar: İlişkinin gerilimini emen dolaylı saldırı hedefleri olarak iş görmesi için çocuk sahibi olmayı bilinçsizce istiyor olabilir. Bu durumlarda kan-koca arasındaki öfke ve düşkırıklığı için çocuklar birer deşarj kanalı olmaktadır. Çocuklar ayrıca ilişkideki mutsuzluğa gerekçe olarak gösterilebilir ve evlilik etkileşimindeki ölülüğün sıkıntısını dağıtmaya yarayabilir.

Öz-nefretten kurtulma: Kendi haz ve özgürlük dürtülerine kapıldığı zaman kendini bencil, büyümemiş ve narsisist olarak adlandırma eğilimli erkek, baba olarak, böyle olmadığı ve kendi dışında birisiyle ilgilenme yetisine sahip olduğu konusunda kendini rahatlatır.

Yukarıdaki gerekçeler, baba olmanın her zaman için fantazi yönelimli, öz-yıkıcı güdülenmelere dayandığı anlamına gelmez. Ama genç ya da yaşlı, baba olan birçok erkek, bunu hatalı nedenlerle yapmaktadır. Bugün, soyun devamı potansiyelini zenginleştirmesi dışında nedenlerle çocuk yapıldığına inanıyorum; buna karşılık soyun devamı, bir erkeğin baba olmasının tek "doğru" gerekçesidir. Erkeğin yaşam gerçeklikleri onun için tam katılımı olası kıldığı zaman baba olma süreci, zenginleştirici, doyurucu ve zevkli bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Ama bu kritik ve zor sorumluluğu üstlenmeden önce bu olgunluk düzeyine ulaşan çok az erkek vardır. Çocuk sahibi olma işi sonraya, erkeğin fantazilerini yaşadığı, çeşitli kadınlarla ilişki kurduğu, kendini araştırdığı ve kim olduğunu bularak kendini ödüllendirdiği bir zamana ertelenmelidir. Örneğin, çekici bir kadınla yatağa gitme beklentisinin onda yarattığı aynı coşkuyla çocuk beklediği zaman, baba olmanın zamanı gelmiş demektir. Sadece böylesine bir sürükleyici güdülenimin, baba olmanın ağır sorumluluğunu üstlenmeyi haklı çıkaracağına ve içtenlikli, olumlu bir yönelimle sonuçlanacağına inanıyorum.

Erken yaşta baba olanlarla geç yaşta baba olanları kıyaslayan California Üniversitesinden bir sosyolog tarafından yapılan bir araştırmada, ebeveynlik konusunda "rol gerilimi ve rahatsızlığı" yaşayanların, genç babalar olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yaşlı babalar "anlamlı ölçüde daha dengeli ve rahatlardı... Bu erkekler için babalık, hayırsever bir yedieminlik gibi bir şeydi, işlevleri çocukları şeklillendirmekten çok, özerk gelişmelerini kolaylaştırmaktı." Genç babalar, "rekabet eden aile ve kariyer beklentileriyle, ekonomik baskılarla, vb..." daha çok ilgili gibi gözüküyordu.

7 C. Nydegger, "The Older the Father: Late Is Great," *Psychology Today*, Nisan 1974, sf. 26-28.

Başarılı bir baba olmak, bir eğitim veya teknik öğrenim işi değildir. Bu daha çok, kişinin kendi içsel coşkusal tepkilerinin tam olarak bilincinde ve bunlarla uyum halinde olması ve kendi yargısından emin olması sorunudur. Bu konuda arkaya yaslanıp işi "analık içgüdüsünün" büyük bilgeliğine bırakmak gibi bir dürtü söz konusu değildir. Bu tip bir erkek zaten kendine güvenmeyi ve saygı duymayı öğrenmiştir ve çocuk yetiştirme konusunda annenin yolundan çekilmek suretiyle en iyisini yaptığı düşünülen kültürel genç baba modelinin üstesinden gelmiş olacaktır.

Genel anlamda, erkeğin, evliliğe ve babalığa yönelik tutumunu baştan aşağı yeniden değerlendirmesinin zamanı gelmiştir. Kadın, bir insan olarak dürüstçe ortaya çıkarak (kendi rolünü sadece adanmış eş ve anne rolüyle sınırlamayı reddederek) bu süreci başlatmış ve kolaylaştırmıştır. Kadın, içi boşaltılan "annelik içgüdüsü" görüşünü reddedecek cesareti bile göstermiştir. Erkeğin de benzer bir tavıra girmesinin zamanı geldi.

Erkeğin, Bir Ebevyen Olarak Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı Üzerine

Kadınlar artık kürtajı yasaklayan baskıcı yasaların kurbanı olmadığı için, babanın rızası olmaksızın babalık sorumluluğunun yüklenmesi, seksist bir kalıntıya dönüşmüştür.

Kadın artık çocuk doğurmayla ilgili her konuda nihai kararı vermesini olası kılan yasal bir hakka sahiptir. Kazara veya beklenmedik bir şekilde gebe kaldığı ve doğurmak istediği taktirde erkek "hayır" diyemez ve kürtaj isteyemez. Bu karar yetkisinden yoksun olmasına karşın, mali ve yasal olarak babalık yükümlülüğü altındadır.

Öte yandan, baba bebeği istediği ve kadın kürtaj tercih ettiği taktirde, çocuğun bütün sorumluluğunu üstlenmeyi kabul etse bile arzusunu yürürlüğe koyamaz.

Çocuk yapmayı planlayan çiftlerin, bu karşılıklı arzuyu resmileştiren bir sözleşme imzalamalarını öneriyorum. Böyle bir sözleşme olmaması ve erkeğin gebeliğe son verme talebine karşın kadının doğurmakta ısrar etmesi halinde, erkeğe, mali veya hukuki yükümlülükten kurtarılmadığı sürece kürtaj isteme hakkının verilmesi gerekir. Aksi taktirde, ne zaman doğum kontrol önlemleri işe yaramasa, erkek, muhtemel bir kurban durumuna düşmektedir, çünkü çocuk sahibi olmaya karar vermemiş olmasına karşın hukuki olarak sorumlu duruma düşmektedir.

Kadına, istenmeyen bir bebeği doğurup doğurmamaya karar verme hakkının tanınmasına karşın, erkeğin sorumlu tutulmasının ayrımcılık olduğuna inanıyorum.

Evlilik ve Babalık İçin Öneriler

1) Evlenmeden önce iç dünyanızı araştırın ve nikah öncesi paniği diye bilinen içsel direnmeleri açıkça kabul edin ve inceleyin. Bu tedirginliklerin üstesinden gelmeye çalışmakla yetinmeyin, bunlardan bir şeyler öğrenmeye çalışın. Bunlar gelişime yöneliktir ve karmaşık ve öz-yıkıcı bir hata yapmaktan kaçınmanıza yardım edebilir.

2) Evlendikten sonra, yaşam durumunuza yönelik iç tepkilerinize güvenin ve saygı duyun. Can sıkıntısı, daha çok özerklik arzusu veya eşinize karşı cinsel direnme gibi duygularınızı inkâr etmeyin, saklamayın veya ortadan kaldırmaya çalışmayın. Bunlar, size gerçeği söylemektedir ve bastırılmaları, gizli saldırganlıkla ilişkiyi tepeden tırnağa kirletecek ve evlilikte topyekün yabancılaşmanın temelini atacaktır.

3) "Bencil," "yetersiz," ya da "büyümemiş" gibi etiketleri kabul etmeyin. Bunlar, sadece suçluluk duygusu uyandırır ve gerçekten hissettiğiniz şeyleri keşfetmenize engel olur. Öyle olmadığınızı kanıtlamak adına sizin için zor olan rollere veya davranışlara girmeyin.

4) Eşinize izin veren makam rolü vermekten kaçının. O sizin anneniz olmadığı gibi siz de onun küçük oğlu değilsiniz. Bir insan olarak kendinizi gerçekleştirmek açısından sizin için önemli olan şeyleri yapmakta özgürsünüz.

5) Giyim kuşam, mobilya, ev, arkadaşlar, vb. konularda kendi zevkinizi ve duyarlılıklarınızı kavramayı, bunlara saygı duymayı ve sürdürmeyi öğrenin. Kendi kimliğinizi korumanız açısından bu zevklerin korunması gerekir.

6) Baba olma sürecinin sevinçlerine yönelik beklentiyle çocuk sahibi olun. Çocuk yetiştirme işine katılamayacak kadar meşgul olduğunuz veya geriye yaslanıp işi "analık içgüsünün" bilgeliğine bırakmayı beklediğiniz taktirde çocuk yapmayın.

7) Genel bir kural olarak, eşinizin ihtiyaçlarına temel önceliği vermeyi yürekten istediğiniz durumların dışında, kendinize öncelik verin. Neyseniz o olma riskini tamamen ve coşkuyla üstlenin. Geleneksel evli erkek kostümünü rahatça giyemediğiniz durumlarda "baskıcı" olmadığınızı unutmayın.

Onbirinci Bölüm

BOŞANMA: AYRILMANIN CEZALARI

Boşanmadaki belki de en iyi şey, erkeğin, karısına kendi fantazilerinin bir yansımasından çok, ilk defa, kendi başına bir insan olarak bakmaya zorlanmasıdır. Bu uyanış, kendini üstün koruyucu ve tedarikçi olarak ve karısını da benliksiz, çaresiz, dünyalık olmayan bir varlık olarak gören katı, rol yönelimli erkek durumunda en acımasız biçimiyle yaşanır.

Boşanma sırasında, görünürde çok fazla uysal gibi gözüken kadınların bile acımasız, saldırgan muhalifler olduğu sıkça görülür. Doğrudan kendi adına hareket ederek boşanabileceği gibi, onun adına savaşacak çetinceviz bir avukat tutarak da aynı sonuca ulaşabilir. Bu son durumda avukatın taleplerinin sorumluluğunu üstlenmeyebilir.

Tipik olarak, boşanma sırasında her iki tarafta da yıllarca bastırılan öfke dışa akar. Buradan çıkarılacak zor ders de, bu dönemlerde duyguların sevgiden nefrete, çekimden tiksintiye dönüşmesinin, sadece boşanma acısının bir ürünü ya da ani bir değişmenin göstergesi olmadığıdır. Boşanma sadece, kültürümüzde kura ve evliliğe yönelik romantik, yanılsamalı yaklaşımın kaçınılmaz sonucu olarak bastırılmış olan örtü altındaki duyguların yüzeye çıkmasını tetiklemektedir. Bu yönelimde karı koca, negatif duygulardan, çatışmalardan ve tehdit edici düşüncelerden kaçınarak temelde birbirlerini olumlu yönleriyle görmeye ihtiyaç duyar. Sonuç olarak, bastırılan duygular sonunda dile getirildiği zaman, kontrolden çıkan ve tarafları kesinlikle yabancılaştıran bir düşmanlık selinde dışarı akar.

Birlikte sık sık bekar insanlar arasında daha içtenlikli iletişim kurulmasını amaçlayan eşleme seminerleri yaptığımız Dr.

George R. Bach, derslerin birisinde espirili bir edayla Amerikadaki en sessiz köşenin, Niyagara şelalelerindeki balayı evlerinin yemek odaları olduğunu söyledi. Yeni evliler, çatışmadan veya negatif etkileşimden kaçınmaya kararlı, birbirlerinin etrafında binbir sakınımla ve parmaklarının ucuna basarak dolaşırlar.

Saldırganlığa ilişkin bu çarpık kültürel yönelim, Dr. Bach ile birlikte yazdığım Yaratıcı Saldırganlık adlı kitapta tartışılmaktadır. Kitapta, yakınlar arasındaki negatif duyguların algılanmasını ve ifadesini engelleyen süreçler ve engelleme biçimleri ile ortaya çıkan kaçınılmaz yıkıcı sonuçlar tartışılmaktadır.[1] Örneğin, aşık olan erkek, kadını, diğer bütün kadınlardan tamamen farklı algılama eğilimi gösterir. Kadını, özellikle de kendisine karşı saldırganlıktan yoksun olarak görmeğe eğilimlidir. Kardeşleri, ailesi ve arkadaşları kadının negatif yanını rahatlıkla görürken, aşığı ya da kocası, ta ki evlilik yıkılma sürecine girinceye kadar bundan tamamen habersiz gözükür, kaldı ki kabul etmez bile ("Onu anlamıyorlar," "Onu benim kadar tanımıyorlar.").

Genellikle ancak boşanma sırasında karı ve/veya koca, "Ona söyleyecek hiç bir şeyim yok. Biraraya gelip birbirimize bakıyoruz. Ya da birbirimizi suçlayarak veya eski defterleri kurcalayarak sonu hazırlıyoruz." Eski kocası ona dokunduğu zaman hissettiklerini anlatan bir kadın, zımpara kâğıdıyla ovulmuş gibi hissettiğini söyledi. Yeni boşanan bir erkek, eski karısıyla sevişmeyi düşününce kelimenin tam anlamıyla midesinin bulandığını anlattı. Bunlar kısmen, uzun zamandır bastırılan ve artık hissedilmesine göz yumulan ve gerçek boyutlarıyla ortaya çıkan duygulardır. (Bir kadının ya da kocanın bu duyguları, *henüz* evliyken birbirine ifade ettiğini bir düşünün!) Ancak boşanma sırasında taraflar engellenme, can sıkıntısı ve içerlemeyle nasıl boğulduklarının tam anlamıyla farkına varmaktadır.

Sanki eşi hiç varolmamış gibisine hissedilen topyekün yabancılaşma duyguları da oldukça yaygındır. Bu tepkiler sadece,

1. George R. Bach ve Herb Goldberg, *Creative Aggression* (Garden City, New York: Doubleday and Co., 1974).

duyguların aşırı ölçüde bastırılmasına ve coşkuların inkârına ve köreltilmesine dikkati çeker; bunun sonucunda ilişkilere öylesine yoğun bir gerçekdışılık sızar ki, bu ilişkiler kaçınılmaz olarak çöker. Önceden, evlilik sırasında "iyi" ve "güzel" diye yaşanan şeyler, bittikten sonra "çirkin" ve "kötü" olarak değerlendirilir. Bir zamanlar söz konusu olan fiziksel çekim, dokunulmayı bile istemiyor olma duygusuna dönüşür. En derin anlayış, tam bir iletişim yokluğuna ve en büyük aşk ve adanma da yoğun antipatiye dönüşür.

Öncesinde "son derece hoş" olan çiftler, sık sık, en yıkıcı boşanma deneyimini yaşar. Kocasını tam anlamıyla "hoş bir adam" olarak gören kadın da, karısını sevgi dolu, adanmış "toprak ana" olarak algılayan erkek kadar şoka açıktır. "Hoş adam" birdenbire soğuk ve ilgisiz, "toprak ana" da birdenbire sabık kocasının ölmesini isteyen bir insana dönüşür.

Boşanmada Erkeğin Öz-Yıkıcılığı

Erkek, ister boşanmak için ilk adımı atan, ister terkedilen taraf olsun, boşanma sürecinde erkek özyıkıcılığı, sık sık davranışlarını etkiler.

Boşanmada ilk adımı erkek attığı zaman, misilleme olarak kendini cezalandırıcı davranışlara girme ve "kötü" olduğu için duyduğu suçluluk duygusunu hafifletme eğilimi gösterir. Dürtüsellik derecesinde cömertçe jestler yaparak nafaka ödemeye yatkındır. Başka bir kadının söz konusu olduğu ve boşanmayı kendisi istediği zaman sık sık görülen tablo budur. Romantik bir her şeye kadirlik ve suçluluk anında, karısına, "istediğin her şeyi alabilirsin," der. Kendini geçici olarak özgür ve güçlü hissederek şöyle düşünür: "Her şeye yeniden başlayabilirim. Ayrıca orta sınıfın maddeci macerasını anlıyorum. Bunların benim için gerçekten önemli olmadığını ve bunu bir daha asla yapmayacağımı biliyorum."

Bu yolla ayrıca adil olma konusunda da kendini rahatlatır. Yaptığı büyük jestler, hâlâ iyi bir dost, ailesi için sorumlu ve

düşünceli bir koruyucu olduğunu hissetmesini sağlar. Artık onu geri alamayacaklarına göre, sahip olduğu hemen her şeyi alabilirler. O ise imparatorluğunu terkedebilir, çünkü artık kendini bulmuştur ve bu nedenle başka hiç bir şey gerçekten önemli değildir.

Onu evlilikten kurtaran ilişki kısa ömürlü olabilir. Gerçeklik, bu romantik yanılsamaları, evlilikte olandan daha acımasızca ve daha çabuk yıkar. Sonunda birçoğu gibi o da ilişkinin, bir bahaneden, kendini kurtarmak için kullandığı bir maniveladan başka bir şey olmadığını keşfedebilir.

İlişki felce uğradığı zaman pişmanlık ve kuşku duyabilir ve barışmak için karısına uvertürler yapmaya başlayabilir. Çöktüğünü düşündüğü karısının gücünü ne kadar çabuk topladığını görünce sersemleyebilir. Kadın, başlangıçtaki şok ve yaralanma tepkilerinden sonra, sık sık, kendi içinde derin bir rahatlama ve özgürlük duygusu yaşar. Yalnız kalmaktan ve yeni sosyal yaşamından ne kadar zevk aldığını görüp kendine şaşabilir ve barışma düşüncesine ilgisiz kalabilir.

Aslında burada olan şey, kocanın, ayrılmak suretiyle hem kendisi hem de karısı için pis olan bir işi yapmasıdır. Reddeden ve evliliği yıkan insan rolünü üstlenmesine karşın, gerçekte kendini ve karısını, bir anlamda her ikisi için de eşdüzeyde rahatsız edici bir evlilikten kurtarmıştır.

Eylemci (actor) taraf olarak ilk adımı erkek atmıştır, bu nedenle suçu üstlenir. Birçok eyalette hukuki olarak "kusurlu" taraf olarak görülmenin bedeline ek olarak, suçluluğun da bedelini öder. Öte yandan karısı, terkedilen taraf olarak, sorumlu olmadığı yolundaki rahatlatıcı duyguyla, suçluluk duymaksızın ve haklı bir tavırla çekip gidebilir. Dahası, arzu ettiği taktirde, erkeğe hiç de iyi davranmak zorunda olmadığına, çünkü kendisine ihanet ettiğine rahatlıkla inanabilir.

Ayrılmaya ilişkin suçluluk duygusu, özgür erkeğin kendini kurtarması *gereken* bir tuzaktır. Her evlilik ilişkisinde taraflardan birisinin davranışı, büyük ölçüde, evlilik etkileşiminin bir sonucudur. Hiç bir davranış, kesinlikle bu bireylerarası ilişki bağlamı dışında gelişmez. Bu, erkeğin alması gereken bir ders-

tir. Bu bilince bir kere ulaştıktan sonra, kendini suçluluktan kurtarmak için öz-yıkıcı, geriye dönük davranışlara girmeye daha az yaktın olacaktır.

Ayrılan kadına oranla, ayrılan erkeği başka bir kadının bekliyor olma olasılığı daha fazladır. Bu kısmen yine erkeğin derin bağımlılık ihtiyaçları ve yalnız olma korkusu olduğuna inandığım şeyi yansıtmaktadır. Boşanan erkeğin, boşanan kadından daha kısa bir süre içinde tekrar evlendiğini gösteren istatistikler bu kanıyı desteklemektedir.2

Bu olguya açıklama olabilecek başka etkenler de vardır. Ayrılan erkek, birçok durumda başka destek kaynaklarından yoksundur ve bu nedenle ihtiyaçları daha acildir. Tipik olarak, ayrıldığı zaman, evli bir çiftken paylaştıkları evini, çocuklarını ve arkadaşlarının birçoğunu kaybeder. Yine tipik olarak, boşanan erkeğin, gidebileceği yakın bir erkek arkadaşı da yoktur.

Ebeveynleriyle ve kardeşleriyle olan ilişkinin yapısı, onlardan yardım istemesini zor ve utandırıcı kılar. Bir erkek olarak kendine ilişkin imajı tehlikeye girer ve kendini ailesine güçlü ve bağımsız birisi olarak yansıtma ihtiyacı duyar. Yardım istemesine, zayıflığını veya duyarlılığını dile getirmesine ve birisinden destek almasına engel olan erkeksi tutumu, yalıtımını artırır ve ayrılmış olmayı iyice sindirmeden önce karısının yerini alacak başka bir kadına yönelik ihtiyacını yoğunlaştırır.

Başka bir erkek söz konusu olsun ya da olmasın, kadınlar, evliliğe son verme konusunda ilk adımı daha kolay atıyor gözükmektedir. Sadece kendilerini doyumsuz, cansız hissetmeleri ya da rollerinin kendilerini küçük düşürdüğüne inanmaları nedeniyle ilişkiye son verebilirler. Kriz döneminde arkadaşlarından ve ailelerinden coşkusal destek ve yardım alabildikleri için, ayrılık yarası daha hafif olmaktadır.

Aslında son on yıl içinde ayrı yaşama ya da boşanma konusunda ilk adımın kadınlar tarafından atılması giderek yaygın bir olgu haline gelmiştir. Bu, kültürümüzde kadın-erkek

2. Paul C. Glick ve Arthur J. Morton, "Frequency, Duration and Probability of Marriage and Divorce," *Journal of Marriage and the Family*, Mayıs 1971, sf. 310.

ilişkisindeki en dramatik tersyüz oluşlardan birisidir. Bu olaylarda erkek çoğu kez olan bitene inanamaz, hepten hazırlıksızdır. Karısının onu terketmesi, ona, hiç bir zaman uzak bir olasılık olarak dahi gözükmemiştir.

Dolayısıyla, bunun sonucunda özellikle karısını geri kazanmak için sık sık ızdırap verici ölçüde acı verici olan küçük düşürücü yöntemlere başvurur. Bu süreçte terör, panik ve depresyon, onu intiharın eşiğine getirebilir. Ağır ruhsal salınımlar aylarca sürer ve onu reddeden karısına ve varsa aşığına yönelik şiddet fantazilerine kapılır.

Karısını, bir eş ve anne rolünün yüzeysel gereklerinin ötesinde ihtiyaçlara ve duygulara sahip bir insan olarak algılayamayan erkek, duygusal çöküşe özellikle yatkındır. Otuzlarında bir mühendis olan Donald M., boşanma sürecinde belirgin evrelerden geçmiş olması açısından, bu olguya klasik bir örnek teşkil ediyordu.

Donald, hırslı ve iş yönelimliydi. İki ortakla birlikte, evinden yaklaşık beş yüz kilometre uzaktaki bir fabrikayı satın almış ve karısı Kathy ile evlendikten kısa bir süre sonra bilgisayar parçaları üretimine başlamış. Bu da, ayda en az iki kere iş için evinden uzak kalması anlamına geliyormuş.

Karısı, katı, muhafazakar bir evde yetişmiş. Donald onunla yirmi iki yaşında evlenmiş, onunla yatan ilk erkekmiş.

Kathy, Donald'ın iyi eş ve anne fantazisine uygun davranışlar sergilemiş. Bu nedenle, cinsel tepkiden (karşılıktan) tamamen yoksun oluşu Donald'ın canını pek sıkmıyormuş. Cinsel ilişkinin fiziksel acı verdiğinden şikayetçiymiş. Ağrının fiziksel nedenden kaynaklanıp kaynaklanmadığının anlaşılması için jinegologa gitmiş. Doktor, sorunun fiziksel olmadığını ve rahatlamayı öğrendiği an ağrının ortadan kalkacağını ve sevişmeden haz almaya başlayacağını anlatmış.

Kathy'nin seks konusundaki rahatsızlığı bazı açılardan Donald için rahatlatıcı bir şeymiş. Onun için bu, Kathy'nin geleneksel eski moda bir kadın olduğu anlamına geliyormuş. Gerçekten de, karısının cinsel açıdan daha çok karşılık verici ol-

ması durumunda daha tasalı olurdu. Bu yolla, karısını cinsel anlamda yoksun bıraktığı duygusuna kapılmaksızın rahatça iş gezilerine gidebiliyor ve sadâkatsiz olmasından korkması gerekmiyormuş.

Kathy, gizliden gizliye, cinsel açıdan engellendiğini hissetmesine karşın, erkek egosunu yaralar korkusuyla bunu Donald'la açıkça tartışmaktan kaçınıyormuş. Bunun yerine, cinsellik kendisi için önemli değilmiş gibi yaparak, Donald'ın fantazisine uygun davranmayı tercih ediyormuş. Bilinçsizce, bu ayrıca Donald üzerinde kontrol sahibi olmasını da sağlıyormuş. İlişki sırasında acı çektiği için, Donald'm, her ilişkinin Kathy için bir özveri, onun için de minnet duyması gereken bir ödül olduğuna inanmasını sağlıyormuş.

Evliliğin ilk üç yılı içinde iki çocukları olmuş. İş büyüdükçe, Donald daha uzun sürelerle evden uzak kalmaya başlamış. O da sık sık cinsel engelleme hissediyormuş, ancak başka kadınlarla yatağa girmeyi düşünemiyormuş bile. Karısı evde çocuklarına bakıp ondan yoksun kalırken o bunu yapamazmış.

Bu arada Kathy evde yalnız bırakılmaya daha çok içerler olmuş. Çözüm göremediği için bu duygularını Donald ile paylaşmakta tereddüt ediyormuş. Ailenin paraya ihtiyacı varmış. Bunun yerine, sekiz yıllık evlilikten sonra, evlilikdışı bir ilişkiye hakkı olduğuna inanmaya başlamış.

İlk ilişkisi sadece üç hafta sürmüş. Ama bu ilişkide, gerçekte sekse oldukça açık olduğunu farketmiş. Hiç bir fiziksel acı yokmuş. Evli olan aşığı erotik açıdan saldırganmış ve Kathy yapabileceğini hayal bile etmediği şeyleri yaptığını ve zevk aldığını görmüş. Donald önerdiği zaman hep tiksintiyle tepki gösterdiği oral seksin bile kendisini heyecanlandırdığını keşfetmiş.

İlişki bittikten kısa bir süre sonra yeni bir ilişkiye başlamış. Donald'm olan bitenden haberi yokmuş. Kendi işiyle meşgulmüş ve evdeyken Kathy'nin takıntılarından ve coşkusal uzaklığından habersizmiş.

Donald'ın işleri doruğuna ulaştığı ve her şeyin çok güzel gidiyor gibi gözüktüğü bir noktada, Kathy, kendini evlilikte sorunlu ve mutsuz hissettiğini ve düşünmek için yalnız kalmaya

ve zamana ihtiyacı olduğunu söylemiş. Donald'tan evden ayrılmasını istemiş. Donald karşı çıkınca da onu işine kendisinden daha çok zaman ayırmakla, onu ihmal etmekle ve soğuk ve bencil olmakla suçlamış.

Bu darbe Donald'a çok ağır gelmiş. Hiç bir uyarı işareti görmemiş. Olan bitene inanamamış ve Kathy'yi psikiyatrik yardım almaya zorlamış. Her şeyi onun coşkusal sorunlarına bağlamış. Kathy, evden çıkması koşuluyla psikiyatriste gideceğine söz vermiş. Direnince de boşanmayla tehdit etmiş. Donald, umutsuzluk içinde karısını tutma adına evden çıkmayı kabul etmiş.

Donald, eşleri beklenmedik bir şekilde ayrılma kararını bildiren birçok erkekte ortak olan evreleri yaşamaya başlamıştı. İlk evre, tam bir inanmama ve karşı çıkış tepkisiydi.

İkinci evrede Donald, perişan ve umutsuz bir halde "iyi adam" olma çabasına girmişti. Kathy'yi tanıdığı için, acı çektiğini anlayacağından, üzüleceğinden ve ona dönmek isteyeceğinden emindi. Düşünüp kafasını toplamak için sadece biraz zamana ihtiyacı olduğu yolundaki sözlerini tam bir inançla kabul etmişti. Bu nedenle küçük bir daire kiralamıştı.

Üç ay geçmiş olmasına karşın Kathy'yi, eve dönme konusunda ikna etmenin bir yolunu bulamamıştı. Ne zaman denese, Kathy henüz hazır olmadığını ve bunu anlayamadığı taktirde boşanmanın daha iyi olabileceğini söylüyordu.

İki ay daha geçmişti ve Kathy hâlâ "hazır" olmaya yakın bile değildi. Bu noktada Donald üçüncü evreye girmişti. Bütün suçu üstlenmeye ve daha iyi ve ilgili bir koca olmak, değişmek için terapiye gitmeye hazırdı. Terapistle yaptığı her görüşmede, çoğu kez Kathy'nin sözlerini tekrarlayarak, kendini suçluyordu. O bencildi, soğuktu, ilgisiz bir babaydı ve Kathy'ye şövence davranmıştı.

Kathy'yi nasıl geri kazanabileceğini öğretmesi için terapiste yalvarıp duruyordu. Karısını dönmeye ikna edecek stratejiler hazırlıyor, büyülü sözcükler arıyordu. Bu arada Kathy'nin yaşamında başka bir erkek olmadığından emin olduğunda ısrar ediyordu.

Birkaç ay daha geçmişti ve Kathy boşanma zamanının geldiğine karar vermişti. Doğrudan söylemeye isteksizdi. Onu korumak istediğini, yaralamak istemediğini düşünüyordu. Bu nedenle ona, terapisti birlikte görmeleri gerektiğini düşündüğünü söylemişti. Donald sevince boğulmuştu, çünkü bunun, Kathy'nin işleri yoluna koymak istediği anlamına geldiğinden emindi.

Görüşme sırasında terapist, Donald'ın coşkusal bir cehennem yaşamasına karşılık Kathy'nin çok uzak gözüktüğünü söyledi. O noktada Kathy, ilişkiyi sürdürecek gücü olmadığını ve bitirmek istediğini kabul etti.

Donald dördüncü evreye girmişti. Yadsıma ve umut evresi bitmişti. En berbat kâbusu gerçek olmuş ve Donald, çöküşün ilk sinyallerini vermeye başlamıştı. Ağladı, titredi ve birkaç hafta boyunca neredeyse felç hayatı yaşadı. Her seferinde bir bahaneyle Kathy'i günde dört-beş kere arıyor, sonra da tekrar düşünmesi için yalvarıyordu. Arabasıyla şehirde saatlerce dolaşıyor, sonra da evlerinin çevresinde dolaşmaya başlıyordu.

Yoğunlaşamıyor, çalışamıyordu. Aslında, yaşamda kendisine anlam veren tek şeyi yokettiğini düşünerek, işine başkaldırmıştı. Sürekli olarak, geçmişte kalan olayları düşünüyor, evliliğinin nasıl çöktüğünü anlamaya çalışıyordu.

Bu cehennem içinde geçen iki aydan sonra kendini toparlamaya başladı ve beşinci evreye (toplumsal ve coşkusal olarak yeniden gün ışığına çıkma evresine) girdi. Bu evre farklı erkeklerde farklı seyretmektedir. Donald, kadınlarla çıkmaya başladı ve arkasından kendisinden iki yaş küçük olan boşanmış bir kadınla tanıştı. Kadın, ona teselli ve anlayış sunuyordu, kısa bir süre sonra birlikte yaşamaya başladılar.

Başka durumlarda reddedilen koca gücünü toplamaya ve sabık karısına olan coşkusal bağımlılığından kurtulmaya başlayınca, kadın, yeniden ilgi duymaya ve barışma uvertürleri yapmaya başlayabilir. Bu noktaya kadar kadın kendi fantazilerini yaşamış ve pek de anlamlı olmadığını anlamış olabilir. Artık yaltaklanmayan kocası ona daha çok çekici gelir. Koca, artık bittiğini iddia etmesine karşın, kararsızlık içinde salınmaya başlar. Tekrar kendini kötü hisseder, hatta karısına

ondan beklediği gibi sevgiyle karşılık vermediği için suçluluk bile duyabilir.

Boşanma sürecinde erkeklerin çoğunun deneyimi, erkek özerkliği, bağımsızlığı ve gücü mitinin gerçekdışı olduğunu gösterir. Terkettiği veya terkedildiği zaman boşanma onun için sarsıcı ve suçluluk duygusu yaratan bir deneyim olur. Reddedildiği zaman çoğu durumda sersemlemiş, olup bitene inanamaz, umutsuz bir duruma girer. Zamansız memeden kesilen bir bebek gibi öfkeye kapılabilir. Sonunda ağır bir şekilde reddedilen bebek gibi, duyarsız, kopuk, cansız bir alıklığa bile girebilir.

Vietnam savaşında esir düşüp yıllarca esir kampında kalan ve döndükten sonra boşanan bir savaş esiri, onca yıl esir kampında kalmanın, eve döndükten sonra boşanmaktan çok daha az acı verici bulduğunu belirtiyor. "Kampta fiziksel acıya dayanabiliyordum. Paraşütle atladığımda ayak bileğim iki yerden kırıldığı için sekiz yıl koltuk değneğiyle yaşadım. Diğer savaş esirleri gibi bana da işkence edildi ve dayanabildiğimi gördüm. Ama son birkaç haftanın çoşkusal sınavı, geçemeyeceğim kadar zor oldu," diyor.[3]

Boşanmada ilk adımı atan erkek de aynı ölçüde çatışmalıdır; saldırgan, kendini düşünen, bencil olduğu için suçluluk duygularına gömülür. Tipik olarak, ilk adımı atan taraf olsun ya da olmasın, erkek kendini sorumlu hissetmektedir. Karısı ayrıldığı zaman, bunun suçunu, eşinin ihtiyaçlarına yönelik kendi duyarsızlığına ya da işine çok fazla zaman ayırmasına, vb. yükler. Kendisi ayrıldığı zaman ise zalim olmaktan ötürü suçluluk duyar.

Tarihsel açıdan hukuk sistemi de benzer bir görüşte kalmıştır. Boşanma işlemleri genel olarak, çoğu durumda evliliğin çöküşünden sorumlu tutulan erkeği cezalandıracak şekilde düzenlenmiştir. İster koşullar gereği, ister rızayla olsun, boşanma davası açanların çoğu kadındır. Aleyhine dava açılan "suçlu," "kusurlu" erkek, mahkemenin huzurunda cezalandırılmayı bekler. Bazı eyaletlerde son zamanlarda yürürlüğe konan "kusursuz (anlaşmalı)" boşanma yasalarından önce sade-

3. Peter Arnett, "New Ordeal for Ex-POW-The Heartbreak of Divorce," *Los Angeles Times*, 22 Nisan 1973, Kısım I, sf. 1.

ce boşanma için aleyhinde dava açılan taraf diğerini desteklemek yükümlülüğüne giriyordu.[4] Bu yeni yasalardan önce örneğin erkek zinayla suçlu bulunduğu zaman, mal varlıklarının yarısından çoğunu karısına vererek otomatik olarak cezalandırılıyordu. Bazen bu oran, mal varlıklarının yüzde 75'ine, ya da daha fazlasına karşılık geliyordu.[5]

Boşanan erkeğin en büyük trajedisi, birçok durumda, başladığı yere dönmesi, hatta daha da kötüye gitmesidir. Kurmak için yıllarını harcadığı hemen her şeyden vazgeçmeye zorlanabilir. Boşanan bir erkeğin de dile getirdiği gibi: "Çırılçıplak kaldım. On beş yıl boyunca oluşturduğum her şey uçup gitti."[6] Bir memur, yirmi yıllık evlilikten sonra boşandığı zaman elinde kalan tek şeyin arabası ve elbiseleri olduğunu söyledi. "Yirmi yıldır uğruna çalıştığım her şeyi kaybetmiş de olsam, en azından artık bir köle değilim" diyerek durumunu ussallaştırıyordu.

Boşanan çocuklu erkek, evini, evinde sevdiği birçok şeyi, mal varlıklarının büyük bir bölümünü ve gelirinin önemli bir dilimini kaybeder ve evli bir çiftken edindiği arkadaşlarının çoğuna yabancılaşabilir. Ve hemen olmasa bile uzun vadede, ortalıkta görünmeyen bir baba olmasının kaçınılmaz sonucu olarak özünde çocuklarını kaybedebilir.

İlk oğlu doğduktan iki yıl sonra tekrar evlenen boşanmış bir kadın, oğlunun babası olan sabık kocası için şunları söyledi: "Hayatımı rezil ediyor, çünkü oğlumuzun yakasını bırakmıyor. Hâlâ her hafta sonu görmekte ısrar ediyor."

Kadının sözleri, son derece yaygın bir tutuma karşılık gelmektedir. Boşandıktan sonra genelde olduğu gibi velayeti kadın almışsa, çocuklar giderek onun mülkiyeti olup çıkıyor. Kocasının, çocuğun yakasını bırakmadığını söyleyen kadının, ikinci kocasından iki çocuğu daha vardı. Onun için sabık kocası artık mutsuz bir geçmiş olarak gördüğü bir dönemin can sıkıcı,

4. California'nın eski Medeni Kanunu No. 139; alıntıyı yapan Honorable William P. Hogoboom, "The California Family Law Act of 1970: 18-Months Experience," *Missouri Bar Journal*, 27, 1971, sf. 584-589.
5. *Agy.*, sf. 586.
6. James Lincoln Collier, "Time to Give Divorced Men a Break," *Reader's Digest*, Şubat 1970, sf. 66.

uzak bir kalıntısıydı. Şimdiki kocasını, üç çocuğun da babası olarak görüyordu.

İşlerinin kötüye gitmesi nedeniyle iki buçuk aylık nafaka borcu olan sabık kocasına kızan başka bir kadın, birikmiş nafaka borcunu ödeyene kadar çocukları görmesine izin vermeyeceğini söyledi. Bunun dile gelmeyen anlamı, çocukların kendisine ait olduğu ve kocasının, onları ziyaret etme ayrıcalığı için ödeme yapması gerektiğidir.

Araştırmalar, tekrar evlenen kadının, önceki evliliğiyle yeni mutlu evliliğini olumsuz bir şekilde kıyasladığı için eski kocasına yönelik duygularının giderek daha çok negatifleştiğini göstermiştir.[7] Bu nedenle kaçınılmaz olarak, çocuklarını, yeni babalarına bağlanmaya özendirmektedir.

Velayeti alamayan boşanmış bir babanın, çocuklarına giderek daha çok yabancılaştığı bir gerçek. Sabık karısı tekrar evlendiği taktirde, babalık rolüne, kadının yeni kocası el koyabilir.

Çocukları artık annelerinin yeni kocasına veya erkek arkadaşına "Baba!" diyen boşanmış bir babanın çektiği ızdırabı anlamak için çok duyarlı olmak gerekmez. Annenin başka bir bölgeye veya eyalete taşınması veya ekonomik nedenlerle babanın başka bir yere yerleşmeye zorlanması durumunda, bu, baba ile çocuklar arasındaki ilişkiye öz olarak son vermektedir. Böylesine uzun sürelerle görüşmemenin akışı içinde, çocuklar, duygusal açıdan kendilerini korumak için babalarına ilişkin anıları bastırmaya, hatta yokluğu konusunda daha rahat olmak için ondan hoşlanmamaya bile başlayabilir.

Yardım için bir aile kurumuna başvuran boşanmış bir erkeğin çektiği acıları düşünün. Eski karısı ve kadının yeni kocası, iki yaşındaki kızını evlat edinmek istemektedir. Çocuk için en iyisini yapma arzusuyla, ne yapacağı konusunda acı verici bir çatışmanın kucağına düşmüştür.[8]

Kadın eski kocasına kızgın olduğu ve boşanmanın suçunu ona yıktığı taktirde, çocuklar, erkeğin kontrol edilmesi ve ceza-

7. William J. Goode, *After Divorce* (New York: The Free Press, 1956), sf. 29 336.
8. Anne C. Schwartz, "Reflections on Divorce and Remarriage," *Social Casework*, Nisan 1968, sf. 214.

landırılması için silah olarak kullanılabilir. Açık veya örtülü yollardan çocukları babasına yabancılaştırabilir. Sürekli onlarla birlikte olduğu için, onlara, erkeğin suçlu olduğu haksızlık öyküleri anlatabilir. Boşandıktan sonra zorluklarla karşılaştığı dönemlerdeki olayların suçunu da ona atabilir. Boşanan eşler arasında daha yoğun bir düşmanlığın bulunduğu durumlarda kadın, çocukları, cezalandırılacakları tehdidiyle babalarıyla görüşmeme konusunda uyarabilir. Boşanan bir baba böyle bir şey yaşamıştı; çocukları, arkadaşlarının evlerinden onu gizlice arıyordu.

Çocuklarla olmak için çok az zamanı olduğu için, boşanan baba, onlarla olduğu zaman onları hoş tutmaya ve iyi niyetlerini korumaya zorlanacaktır. Sonuç olarak, armağanlar alarak, eğlence yerlerine götürerek, vb. çocuklarının sevgisini satın almaya çalışabilir. Ayrıca yabancılaşabilecekleri korkusuyla onları disipline etme konusunda tedirgin olacaktır. Onunla birlikteyken surat asarak, pasif davranışlara girerek veya annelerine onunla olmak istemediklerini göstererek, babalarına kolayca misilleme yapabilirler.

Erkeğin savunmacı pozisyonu, çocuklarının gönlünü kazanmaya zorlandığını hissettiği küçük düşürücü etkileşimlere yol açabilir. Onlar patrondur. Onun üzerinde güç sahibi olmuşlardır.

Çocuklarını disipline ederek onları yabancılaştırma riskine giren boşanmış baba, çocukların, annelerine döndükleri zaman babalarının "korkunç" davranışlarını bütün ayrıntılarıyla anlatması durumuyla karşı karşıya kalabilir. Bu durumda baba, çocuklarda travma (ruhsal açıdan yaralayıcı etki) yaratmakla suçlanacaktır. Öte yandan, cömert olduğu taktirde ise onları şımartmakla suçlanabilir.

Boşanan erkek, evli yaşamının onca emeklerinin gözlerinin önünde çözülüp gittiği bir kâbusu yaşar. Boşanan birçok erkeğin yaşamındaki yıkımı gözlediğim zaman, boşanan kadınlardan sık sık duyulan alabileceği her şeyi almaya hakkı olduğuna, çünkü yaşamının en güzel yıllarını sabık kocasına verdiğine ilişkin sözleri düşünürüm.

Boşanan Erkek İçin Öneriler

1) Boşanmanın hiç bir zaman başınıza gelmeyeceği yolundaki her şeye kadirlik inancıyla evlenmeyin. Mevcut boşanma istatistiklerine göre boşanma veya ayrılma olasılığı yüzde elliye yakındır. Bu nedenle, mümkünse evlenmeden önce olabilecekleri birbirinizle veya avukatınızla konuşun, hatta sözleşme yapın.

2) Evlilik sırasında eşinizin kendini ortaya koyma becerisini, eğitim ve mesleki gelişimini ve onu özerk, bağımsız bir insan yapabilecek her şeyini destekleyin. Böylece boşanma sırasında bu, sizi eşinizin çaresizliği konusunda suçluluk duygusuna daha az açık kılacak ve kendi kaynaklarını kullanarak kendi yaşamını sürdürmesi açısından onu daha çok güvenli kılacaktır.

3) Kendinizi kurban-cellat, baskıcı-baskı altındaki düşüncelerinden kurtarın. Evlilikte her şeyin, hatalı olarak etiketlenen tarafın sorumluluğunda olmadığını, iki kişinin etkileşmesinin bir sonucu olduğunu anlayın. Boşanmada ilk adımı attığınız için zalim değilsiniz. Kadın sizi, özellikle de başka bir erkek için terkettiği taktirde, bunu bir gelişim deneyimi olarak görün ve yeni bir yaşam kurmaya başlayın. Öz-suçlamalara veya onu geri kazanmaya yönelik boşuna manevralara girerek kendinizi tüketmeyin.

4) Boşanma işlemleri sürerken kendinizi suçluluk duygusundan ve sair öz-yıkıcı mesajlardan kurtarın. Psikoloji bilgisine sahip bir aracının yardımıyla, onurlu, adil davranışlarla suçluluk güdülenimli, kendini cezalandırıcı davranış arasına özenli bir çizgi çekin.

5) Velayet konusunda, periyodik olarak çocuklarınızı görmeniz durumunda, giderek coşkusal açıdan çocuklarınıza daha çok yabancılaşacağınızı unutmayın. Eşinizin tekrar evlenmesi halinde en azından eşit velayet paylaşımı alabilmelisiniz. Aksi taktirde, yeni babalarına bağlandıkça, çocuklarınızı hem fiili hem de ruhsal olarak kaybedeceğinizden emin olabilirsiniz.

Onikinci Bölüm

ERKEK OLMANIN TEHLİKELERİ

> Bir insanın özü başka herkesten saklandığı zaman... kendinden de çok daha fazla gizlenmiş gözükür ve o farkında olmasa da hastalık ve ölüm içine işler. Tanınmayan ve/veya yeterince sevilmeyen insan sık sık, sanki birdenbire ve hiç bir uyarı olmaksızın hastalanır, hatta ölür...Kişinin gerçek özüne doğrudan ulaşılmış olsaydı, mevcut yaşam biçiminin hastalık yarattığını gösterir birçok erken uyarı sinyali olduğu görülürdü.[1]
> —Sidney Jouard

Kültürel mitolojiye göre, erkek, gözde bir konuma sahiptir. Her şey bir yana, erkek, kadından daha çok seçeneğe, daha büyük bir güce ve özgürlüğe sahipmiş gibi gözükür. Bütün bunlar gerçekten doğruysa, "tepede" olmak için inanılmaz ölçüde yüksek bir bedel ödüyor demektir, çünkü erkeğin durumu gerçekten de ürkütücüdür.

Doğan her 100 kız çocuğuna karşılık yaklaşık 105 erkek olmasına karşın,[2] toplumda genel olarak her 100 kadına karşılık yaklaşık 95 erkek bulunmaktadır.[3]

Doğumdan başlayarak, yıpranma oranı erkekte önemli ölçüde daha yüksektir. Her 100 kız fetüs ölümüne karşılık yak-

1. Sidney Jouard, *The Transparent Self* (gözden geçirilmiş basım) (Princeton, N.J.: Van Nostrand Co.) 1971, sf. 40.
2. ABD Nüfus İdaresi, *Statistical Abstracts of the United States*, 1973 (Washington, D.C.: Devlet Basımevi), sf. 52.
3. ABD Nüfus İdaresi, *U.S. Census of Population*, 1950, 1960, 1970, *General Population Characteristics*, final report PC (1)-BI, *United States Summary* adlı kaynaklara dayanılarak bu bilgiler, ABD Nüfus İdaresi tarafından *Statistical Abstracts of the Unated States, 1972'* de anılmıştır (Washington, D.C.: Devlet Basımevi, 1972) sf. 24.

laşık 115 erkek fetüs ölümü söz konusudur.[4] Doğumdan ölüme kadar hemen her yaş düzeyinde, erkeklerde ölüm oranı önemli ölçüde daha yüksektir. Özellikle, doğumdan bir yaşına kadar olan dönemde erkek ölüm oranı yüzde 33 daha fazladır. 15-19 yaşları arasında erkek ölüm oranı yüzde 150 daha yüksektir. 20-24 yaşları arasında erkek ölüm oranı yüzde 200 daha fazladır ve bunu izleyen bütün yaş düzeylerinde erkek ölüm oranı, kadın ölüm oranından yüzde 100, hatta yüzde 200 daha fazladır.[5]

Durum giderek kötüleşiyor. 1920 yılında kadının yaşam beklentisi, erkeğinkinden sadece bir yıl fazlaydı. Bugün aradaki fark neredeyse sekiz yıl ve artıyor![6] 1920 yılından bu yana kadınlardaki yaşam beklentisi artışı, öz olarak her yaş gurubunda erkeklerinkinden daha fazla olmuştur.

Harvard'da yapılan nüfus araştırmasına göre, bu eğilim sürdüğü taktirde yüzyılın bitiminde yaşlılar çokeşliliğe yönelmek durumunda kalacak, çünkü tahminlere göre altmış beş yaşın üzerinde her 100 erkeğe karşılık 145 kadın olacak.[7]

Uzun ömürlülükteki artan tutarsızlık, tek yanlı bir görüşle, kadının "doğal" biyolojik üstünlüğüne bağlanamaz. Erkekler, cüsseleriyle orantılı olarak daha büyük kalp ve akciğer kapasitesine sahiptir ve yorgunluktan daha hızlı sıyrılmalarını mümkün kılacak şekilde kanda daha büyük bir oksijen kapasitesine sahiptir. Kayıtlara geçen en yaşlı insan bir erkekti. Erkeklerin bu korkunç yaşam istatistiğini göstermesinin, yaşam biçimi, stres, fizyolojik alışkanlıklar, duygusal bastırmalar ve toplumsal baskılar açısından ele alınması gerekir.

Erkek olmak, erkeğin kültürel olarak araştırma ve hazza yönelik daha çok fırsata sahip olması nedeniyle ayrıcalıklı ol-

4. ABD Milli Sağlık İstatistikleri Merkezi, *Vital Statistics for the United States*, 1967, Ölüm Oranı başlıklı Kısım A (Washington, D.C.: Devlet Basımevi, Vol. II, 1969) sf-3-5.
5. ABD Milli Sağlık İstatistikleri Merkezi, *Vital Statistics for the United States, Statistical Abstracts of the United States, 1973, agy.*, sf. 57-58
6. *agy.*
7. *Los Angeles Times*, 10 Şubat 1974, Part I, sf. 4.

duğu düşünülen bir dönemde, ergenlik döneminde özellikle tehlikelidir. Geleneksel erkeksi tarzlarda davranma konusunda erkek çocuk üzerindeki kültürel baskının, geleneksel kadınsı tarzlarda davranma konusunda kız çocuğu üzerindeki kültürel baskıdan daha büyük olmasına karşın ("erkek gibi kız" zekidir, hoştur; "kız gibi oğlan" berbattır), yetişen erkek çocuğun çevresinde, özdeşleşebileceği ve yetişkin yaşamına geçişinin dengeli ve rahat olmasını sağlayacak yeterli zamana sahip pek az erkek model vardır.

Yaşamının ilk on yılında çevresindeki önemli özdeşleşme ve otorite figürleri temelde kadındır, özellikle de anne ve öğretmendir. (İlkokulda öğretmeni büyük bir olasılıkla kadın olacaktır.) Baba bütün gün çalışır ve eve çocukla ilgilenemeyecek kadar yorgun gelir, ya da ebevyenler boşanmıştır ve velayeti anne almıştır. Sonuç olarak erkek çocuk büyük ölçüde, kadınlardan duydukları veya televizyon ya da okuma yoluyla kendi fantazileri aracılığıyla kendini bir erkekle temsili olarak özdeşleştirmek zorunda kalır.

Aile etkileşimindeki ağır basan çağdaş eğilim, baskın anne ve pasif baba yönündedir. Öyle gözüküyor ki baba giderek geride kalmakta ve yönetimi anneye devretmektedir. Bu nedenle, baba evde olsa bile, erkek çocuğun özdeşleşebileceği ancak ele avuca sığmaz, gölgemsi bir imaj sunmaktadır.

Babanın, bir etki yaptığı zaman bunun çoğu kez cezalandırıcı rolünde gerçekleştiği durumlar erkek çocuğun bu durumunu daha da ağırlaştırır. Anne, oğluna, rahat durmadığı taktirde babasına söyleyeceği uyarısında bulunur. Bu nedenle süreç içinde baba bir gölge olmasa da çoğu kez korkulan ve negatif bir özdeşim figürüdür.

Dolayısıyla erkek çocuğun ilk özdeşim süreci çelişkili ve trajiktir. "Tam bir erkek" olması için baskı yapılır, buna karşılık erkek özdeşimine esas itibarıyla bir vekil yoluyla, ya ilgisiz olan, sık sık ortalıkta gözükmeyen, olduğu zamanlarda da pasif olan, ya da cezalandırıcı bir rol üstlenen bir baba yoluyla ulaşmak zorundadır.

Erkek çocukların geleneksel kadınca tarzda davranmasına

izin veren çağdaş birçok ebevyenin özgür tutumuna karşın, son zamanlarda yapılan bir çalışma, kadınca tipi etkinliklerle ilgilenen erkek çocuğu için, "zavallı kız oğlan" yargısının varlığını hâlâ koruduğunu göstermiştir.[8]

UCLA'daki bir cinsel kimlik araştırma tedavi programının direktörü, "oğlan gibi kızlardan" farklı olarak, "kız gibi oğlanların" çabucak belirlenerek reddedildiğini bildirmiştir. Bu programda kadınca davranışları nedeniyle tedavi edilen erkek çocukların tamamı itilip kakılmaya maruz kalmıştır. Bildirildiğine göre, sınıf arkadaşları, kadın göğüsleri olup olmadığını görmek için yedi yaşında bir erkek çocuğun gömleğini yırtmış.[9]

"Erkeksi" davranışlar gösteren kızların bu programın dışında tutulmamasına karşın, hemen hiç bir kızın bu amaçla programa alınmamış olması pek şaşırtıcı değil. Açıkçası, kültürümüzde aileler "oğlan gibi" kızları konusunda pek de rahatsızlık duymamaktadır, buna karşılık oğlan çocuklarının "kız oğlan" tarzı davranış göstermeleri halinde son derece rahatsız olmaktadır. Bu, erkek açısından son derece yıkıcı olan kültürel bir çelişkidir. Çünkü araştırmalar, hem erkek hem de kız çocukların, anneyle, babayla olandan daha yakın bir özdeşim kurduğunu ve erkek çocukların, aynı cins özdeşimine ulaşmakta daha çok güçlük çektiğini göstermiştir.[10]

Erkek çocuğun ilk eğitim deneyimleri de açık-örtülü birçok yoldan son derece acı verici olabilir. Okullarda öğretmenler tarafından problemli olarak değerlendirilen öğrencilerin çoğunluğu erkektir. Fiziksel cezalandırmaya izin veren okullarda California okul çocukları üzerinde son zamanlarda yapılan bir araştırma, erkek çocukların öğretmenlerden kız çocuklara oranla on sekiz kat daha fazla tokat yediğini göstermiştir.[11]

---

8. "King of the Sandbox," *Human Behavior*, Haziran 1973, sf. 37.
9. "Girlish Boys," *Time*, 26 Kasım 1973, sf. 33.
10. David B.Lynn, "The Process of Learning Parental and Sex-Role Identification," Dirk L.Schaeffer (Ed.), *Sex Differences in Personality: Readings* adlı eserde (Belmont, Calif., Wadsworth Publishing Co., 1971) sf. 41-49.
11. *Los Angeles Times*, 8 Şubat 1974, Kısım I, sf.3.

İlkokul ortamı, erkek çocuğu acı verici yüklerin altına sokar. Akranlar, bir erkek gibi davranması yolunda baskı yaparken, öğretmenin sınıf içinde özendirdiği değerler geleneksel olarak "kadınca" değerlerdir. Nezaket, temizlik, düzenlilik, uysallık vurgulanır; buna karşılık erkek çocuğun kas gücünü esnetmesine pek izin verilmez. Öğretmenlerin en büyük çabası çoğu kez erkek çocukları sessiz olmaya ve sıralarında oturmaya zorlama biçimindedir.

12000 öğrenci üzerinde son zamanlarda yapılan bir araştırma, bu çizgide ilginç bazı bulgular ortaya çıkarmıştır. Araştırmacı, erkek çocukların California Psychological Inventory (bir tür kişilik testi, Ç.N.) testindeki puanlarıyla karne notları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Erkek çocuğun, erkeklik ölçeğinde (skalasında) aldığı puan ne kadar yüksekse, ders not ortalamaları da o kadar düşük olma eğilimi göstermiştir.

Not ortalaması D veya F (başarısız) olan 277 öğrencinin yüzde 60'ı erkekmiş. Okulda en yüksek notu alan iki erkek çocuğundan birisinin belirgin kadınca konuşma ve tavır gösterdiği, diğerinin ise "kadınca olmaktan çok kadınsı olduğu yolunda güçlü bir izlenim bıraktığı" bildirilmiştir. Her iki erkek çocuk da fiziksel uygunlukta son derece düşük puanlar almıştır.

Bu çalışmada araştırmacı şu sonuca varmıştır: "Birçok okul ve akademi, insanı insanlaktan çıkaran yerlerdir. Başarılı olan erkek çocuklar, birçok durumda bunun oğlan çocuklarına özgü kültürün birçok onursal standardını ve normunu açıkça çiğneme bedeline başarabilmektedir."[12]

Kültürümüzde erkek çocuk bu türden sayısız ikilemin kucağına atılmaktadır. Erkek olması söylenir, ama bunu son derece sınırlı erkek model ile başarmak zorundadır. "Gerçek erkeklerin" aktif ve güçlü olduğu söylenir, ama "gerçek bir oğlan" gibi davranınca okulda başı derde girer. Kendi hareketliliği ve aktif olma arzusuyla öğretmeninin sessiz, uysal ve pasif olması yolundaki beklentisi arasında kesintisiz bir çatışma yaşar.

12. Patricia Sexton, "How the American Boy is Feminized." *Psychology Today*, Ocak 1970, sf. 23-29; 66-67.

Dolayısıyla, bir üniversite kentinin ana okulunun ikinci sınıf popülasyonunun tamamında 1700 çocukla yürütülen bir araştırmada, erkek çocukların, anlamlı ölçüde daha büyük bir davranış semptomları ağırlığı gösterdiğinin bulunması şaşırtıcı değildir. Bunlar arasında garip davranışlar, içe ("kendi dünyasına") kapanma, dikkati toparlayamama, pasiflik ve telkine açıklık, hiperaktivite, negativizm, sinirlilik, yetersiz kas koordinasyonu, dikkatin çabuk dağılması ve rahatlayamama sayılabilir.

Elli beş semptomdan yaklaşık kırkında erkek çocuklarda anlamlı ölçüde daha büyük bir oran görülmüştür. Kız çocukları ise sadece beşinde anlamlı ölçüde yüksek bir oran göstermiştir; bunlar arasında "eğlenmesini bilmemek," utangaçlık, diğer çocuklara ilgi gösterilmesinden kaynaklanan kıskançlık ve mide ağrısı ve aşırı duyarlılık ("kolayca yaralanma duyguları") gibi fiziksel şikayetler sayılabilir.

Araştırmacılar şu sonuca varmıştır:

> Erkek çocukların daha çok semptom geliştirmekle kalmadığına, ayrıca erkek çocuklarda daha yaygın olan semptomların çoğunun "kötü davranış" çağrıştırdığına kuşku yok. Bu nedenle bu yaş grubunda erkek çocukların kadın öğretmenler tarafından kızlardan daha problemli veya "kötü" algılandığı sonucuna varılabilir... Dolayısıyla erkek çocukların, toplumumuzda kızlardan daha yüksek bir davranış bozukluğu oranına sahip daha "riskli" grup olarak değerlendirilmesi gerekir.[13]

Çocuk kliniklerine kabul edilen erkek çocukların sayısı, kızlardan üç kat daha fazladır. Büyük bir metropolitan bölgesine yakın olan bu kliniklerden birisi, Michigan eyaletinin tamamına hizmet vermekte ve ağır ve hafif rahatsızlıkları bulunan çocukları ve ergenleri kabul etmektedir. Rapor edilen çalışmada tartışılan 500 çocuktan 380'i, başka bir deyişle yüzde

---

13 John S. Jerry ve Herbert C. Quarry, "The Prevalence of Behavior Symptoms in Younger Elementary School Children," *American Journal of Orthopsychiatry*, Ocak 1971, sf. 136-143.

76'sı erkektir. oğlanların kızlara oranı üçe birden biraz daha fazladır. Araştırma konusu olan en yaygın on semptom şunlardır: yetersiz akademik başarı, davranış bozuklukları, okuma problemleri, saldırganlık, hiperaktivite, hırsızlık, asi davranışlar, yetersiz akran ilişkileri, sinir krizleri ve kaygı.[14]

Çeşitli araştırma raporlarında, çocukluk şizofrenisinin en ağır türü olan otizmin, erkeklerde üç ila dört kat daha fazla olduğunu göstermektedir.[15] Hastanelerin çocuk kliniklerindeki erkek çocukların sayısı kızlarınkinden yüzde 150 daha fazladır.[16] On beş yaşının altında erkekler kızlardan yüzde 42 daha fazla şizofren teşhisi almaktadır.[17]

Bütün bunların ışığı altında, kültürümüzde genç bir erkek olmanın "mutluluğunun" son derece karışık olduğu açıktır. Erken yaşlarda başlayarak duyguları başkaları tarafından baskı altına alınmakta ve bu nedenle kendisi tarafından da bastırılmaktadır. Sayısız yoldan ve sürekli olarak, duygularını ve ihtiyaçlarını açıkça ifade etmemeye koşullandırılır. Bağımlılık ihtiyaçları olmasına karşın, bağımlı bir şekilde davranmanın erkekçe olmadığını öğrenir. Korkmak, kucaklanmayı, okşanmayı, öpülmeyi istemek veya ağlamak, vb. erkekçe değildir. Bütün bu ihtiyaçların ve duyguların ifadesi kızlarda kabul edilirken, bunlar, erkek çocuğun arkasından koştuğu güçlü ve kontrollü olma imajına ters düşer.

Düşüp yaralandığı zaman acısını inkâr etmeye özendirilir, çünkü "erkekler ağlamaz." Bir futbol veya basketbol maçında

---

14 Charles L.Shaw, *The Psychiatric Disorders of Childhood* (NewYork: Appelton-Century Crofts, 1966) sf.64.

15 L.Eisenberg ve L.Kanner, "Early Infantile Autism," *American Journal of Orthopsychiatry*, 26, 1956, sf. 55-65.
C.N. Rutt ve D.R. Offord, "Prenatal and Perinatal Complications in Childhood Schizophrenics and Their Siblings, *"The Journal of Nervous and Mental Disease*, 152, Vol.5, 1971, sf. 324-331.

16. ABD Kamu Sağlığı Servisi, *Statistical Note* 72: "Age, Sex and Diagnostic Conditions of Resident Patients in State and County Mental Hospitals - United States- 1961-1970," Aralık 1972, sf. 2.

17. "Schizophrenics in County and State Mental Hospitals by Sex and Age," H.E.W., N.I.M.H., Araştırma ve Rapor Dairesi, 1970.

yaralandıktan sonra oyuna devam eden "kahraman" yoluyla bu tutum ergenlik dönemine taşınır. Tipik olarak profesyonel atletlerimiz, sakatlaştırıcı olmayan yaralanmalardan sonra acıları uyuşturularak geri oyuna sokulmaktadır.

Bütün bunların sonucu, yetişkin erkeğin, bedensel hastalık ve rahatsızlık sinyallerini dikkate almamaya, inkâr etmeye ve genelde "kısmaya" eğilim göstermesidir. Kendini iyi hissetmediği zaman bile işe gider ve ancak çöküşün eşiğine gelince yatağa girer. Hasta olmak, her nasılsa bağımlı, pasif ve çaresiz olmak anlamına geldiği için hastalığa gereğinden fazla direnir.

Hasta olmak, yatakta kalmak ve kendini "şımartmak" erkeklik imajına ters düştüğü için, kendi vücudunun sinyallerine karşı o kadar körelebilir ki bir gün kendini harika hissederken ertesi gün kalp krizi geçirir. Yaklaşan hastalığın belirtileri ya dikkate alınmamış, ya da bilinç düzeyinde algılanmamıştır. Sonuç olarak, sonunda hastaneye gittiği zaman kadınlara oranla ortalama yüzde 15 daha uzun süreyle hastanede kalma eğilimi gösterir.[18]

Diğer veriler de erkeğin kendine bakmaya ve fiziksel sorunları için yardım istemeye karşı direnme eğilimini gösterir. Erkekler, doktor ve dişçilerini kadınlara oranla yılda yaklaşık yüzde yirmi beş daha az ziyaret etmektedir.[19] Ölümle sonuçlanan kronik hastalıklara ilişkin aşağıdaki veriler, bunun nedeninin erkeklerin daha sağlıklı olduğu görüşünü tamamen çürütmektedir.

Bronşit, nefes darlığı ve astıma bağlı ölüm oranı erkeklerde kadınlardakinden dört ila beş kat daha yüksektir. Kardiyovaskular hastalıklara ve karaciğer sirozuna bağlı ölüm oranı erkeklerde iki kat daha fazladır. Erkeklerde yüksek tansiyona bağlı ölüm oranı yaklaşık yüzde 40, zatürre ve gribe bağlı ölüm oranı yüzde 64, arterysekleroza bağlı ölüm oranı yüzde 20 daha fazladır.[20]

18 U.S. Kamu Sağlığı Servisi verileri ve yayımlanan veriler; *Statistical Abstracts of the United States*, 1972 (Washington. D.C.: Devlet Basımevi, 1972) sf. 74.

19 *Agy.*, sf. 69.

20 U.S. Kamu Sağlığı Servisi verileri; *Associated Press Almanac*, 1973, sf. 290.

Sanataroyumlardaki erkek sayısı yüzde 150, kronik hastalık kliniklerindeki erkek sayısı da yüzde 50 daha fazladır.[21]

Amerikan Kanser Derneği'nin 1973 istatistiklerine göre, kansere bağlı yıllık ölüm oranı erkeklerde yüzde 40 daha fazladır.[22] Akciğer kanseri ve özofagus kanseri gibi belli organlardaki kanser oranı erkeklerde özellikle çok daha fazladır.

Duygusal problemlerin pençesinde kıvranan bir erkek, profesyonellerden veya arkadaşlarından yardım istemeye de direnir. Sonunda tamamen çökene kadar problemi olduğunu bile kabul etmez. Gerçek özünü (benliğini), duygularını gizleyip bastırmayı ve kendi göbeğini kesmeyi çok iyi öğrenmiştir. Boşanan erkek, bu tutumun ve "erkeksi" yönelimin sonucuna trajik bir örnektir. Boşanan erkeklerdeki ölüm oranı, boşanan kadınlardakinden yüzde 316 daha fazladır.[23]

Eyalet, ilçe, özel ve genel hastaneler de dahil olmak üzere bütün kurumlarda ve yataklı psikiyatri servislerinde tedavi gören ayrılmış veya boşanmış erkek sayısı kadınlardan yüzde 20 daha fazladır. Buna karşılık ayakta tedavi psikiyatri servislerine başvuran ayrı veya boşanmış kadınların sayısı aynı gruptaki erkeklerden yüzde 12 daha fazladır.[24] Bu rakamlar, kadınların, duygusal sorunları hasteneye kaldırılmayı (yatırılmayı) gerektirecek ağırlığa ulaşmadan önce yardım istemeye daha eğilimli olduğunu düşündürmektedir.

Bazı feministler, kadınların daha çok duygusal sorunları olduğunu öne sürmekte ve buna kanıt olarak da özel psikoterapi kuruluşlarına başvuran kadınların sayısının daha fazla olmasını

---

21 Nüfus Sayımı Dairesi, *U.S. Census of Pobulation*, 1960, Vol. II. kısım PC (2)-8A; *Statistical Abstracts of the United States, 1972'* de yayınlanan U.S. Kamu Sağlığı Servisi verileri (Washington, D.S.: Devlet Basımevi, 1972) sf. 43.

22 *Associated Press Almanac*'da değinilen Amerikan Kanser Derneği verileri, agy., sf. 292.

23 U.S. Kamu Sağlığı Servisi, "Increase in Divorce," (*National Vital Statistics System'* den alınan veriler) Seri 21. No. 20, 1967, sf. 14.

24 U.S. Kamu Sağlığı Servisi, *Statistical Note 81*, "Differential Utilization of Psychiatric Facilities by Men and Women -United States- 1970," Haziran 1973, sf. 9.

göstermektedir. Ama ben, özel terapiye gitmenin gerçekte kadının kendi duygularına karşı daha duyarlı olmasının, bunların farkında olmasının ve yardım istemeye, yardım almak için birisine yakınlaşmaya ve bağlanmaya daha eğilimli olmasının bir göstergesi olduğuna inanıyorum. Kadın ayrıca belki de bu amaçla kendisi için para harcama konusunda daha isteklidir ve/veya bazı durumlarda kocası, kendinden çok karısı için bu amaçla para harcamaya isteklidir. Özel psikiyatri kuruluşlarındaki kadın sayısının erkeklerden yüzde 18 daha fazla olmasına karışlık, kamu destekli genel hastanelerdeki erkek sayısının kadınlardan yüzde 20 daha fazla olması gerçeği, yukarıdaki görüşü desteklemektedir.[25]

Erkeğin, duygusal sorunları konusunda yardım istemeye ayak diremesindeki trajedi, belki de buna daha çok ihtiyaç duymasında yatmaktadır. Son zamanlarda yapılan stres toleransı konulu araştırmalar, erkeğin stresle başa çıkma yetisinin daha az olduğunu düşündürmektedir. Örneğin, bir yaşındaki çocuklar üzerinde yapılan bir araştırma, erkek çocukların, stres koşullarında daha çabuk rahatsız olduklarını ve stresle başa çıkmak için annelerinin yakınlığına daha çok ihtiyaç duyduklarını ortaya çıkarmıştır.[26]

Psikoterapist olarak kendi deneyimlerime dayanarak, ruh sağlığında cinsiyet farklılıklarını kıyasladıktan sonra şu sonuca varan araştırmacıya katılıyorum: "kadınlar, strese daha büyük bir tolerans göstermekte ve engellenmeye daha uzun süre adapte olabilmektedir...grup olarak kadınlar, fiziksel ve ruhsal sağlığa daha büyük bir önem vermektedir."[27] Yirmi beş yıldan fazla bir süreyle stres üzerinde çalışan bir başka araştırmacı şu sonuca varıyor: "İster laboratuvarda hayvanlar üzerinde deney yapın, ister sadece gündelik yaşamı gözlemleyin, değişmez olarak erkekler dişilerden daha hızlı çökmektedir. Endokrin ve

25 *Agy.*

26 E.E. Macoby ve C.N. Jacklin, "Stress, Activity and Proximity Seeking Sex Differences in the Year-Old Child," *Child Development*, Vol. 44, 1, sf. 34-42.

27 J.E. Gari, "Sex Differences in Mental Health," *Genetic Psychological Monographs*, Vol. 81, 1970, sf. 123-142.

merkezi sinir sistemleri gerilime pek dayanamamaktadır."[28]

Mesleki statü ve iş, erkeğe özgü olan birçok açıdan tehlikeli bir stres kaynağıdır. Cinsler arası ruh sağlığı farklılıklarını tartışan bir araştırmacı, monografisinde, "...erkeğin olumlu benlik (öz) imajı temelde iş yaşamındaki başarısına bağlıdır... Büyük bir olasılıkla erkek, aşkta başarı için bir temel olarak işte başarıya ihtiyaç duymaktadır," diyor.[29] Psikoterapistler, işinden olma, iş statüsünün düşmesi, ya da yatırımlarda başarısızlığın çoğu durumda cinsel iktidarsızlıkla birleştiğini görmüştür.

İşini kaybeden erkek kimliğini ve özsaygısını ağır bir tehdit altında hissedebilir. Kendine, performans, başarı ve üretkenlik temelinde değer biçmeyi öğrenmiştir. Birçok erkek, mesleki konumunu kaybetme korkusu içinde yaşamakta ve bunu korumak için umutsuzca mücadele etmektedir. Bu "gelecek şoku" çağında her erkek, mesleki konumunun ne kadar geçici olduğunu çok iyi bilmekte ve işe yaramaz olarak fırlatılıp atılma korkusu içinde yaşamaktadır. Emeklilik, hevesle beklenen bir şey olmaktan çok, ürkütücü bir beklentiye dönüşür. Çok iyi bilindiği gibi erkeklerin büyük bir bölümü emeklilikten kısa bir süre sonra ölmektedir.

İş yaşamının "mutluluklarına" ilişkin bir tanım, her yıl ölümle sonuçlanan ve kayıtlara geçen yaklaşık on dört bin ve sakatlıkla sonuçlanan iki milyondan fazla iş kazası olduğuna yer vermiyorsa, yetersiz kalacaktır. Birleşik Devletler Çalışma Bakanlığı tarafından son zamanlarda yürütülen bir araştırma, çok daha ciddi olan iş kazalarının kayıtlara geçmediğini göstermiştir.[30] Devlet istatistiklerine göre erkekler, kadınlardan en az altı kat daha fazla bir oranda bu kazalara kurban olmaktadır. [31]

---

28 Ruth Winter, "Biological Superiority-Female or Male, *"Science Digest*, Ağustos 1971, sf. 50.

29 Gari, *agy*, sf. 128

30 Jeome B.Gordon vd., *Industrial Safety Statistics: A Re-examination; A Critical Report Prepared for the Department of Labor* (New York: Praeger Publishers, 1971).

31 U.S. Ulusal Sağlık İstatistikleri Merkezi, *Health Statistics from the U.S. National Health Survey; Vital and Health Statistics, Seri 10, No. 72 ve Statistical Abstracts of the United States, 1973*'te anılan yayımlanmamış veriler, agy, sf. 81.

Adli ve hukuki konulardaki aşağıdaki istatistikler erkeğin trajedisine ışık tutmaktadır. Tutuklanan erkek sayısı kadınlardan narkotik suçlarda altı kat, alkole bağlı suçlarda on üç kat, çocuklara karşı işlenen suçlarda dokuz kattan fazla, silahlı saldırılarda on dört kat, kumarda on bir kat ve motorlu taşıt kazalarında üç kat daha fazladır.[32]

Peki tutuklandıktan sora ne oluyor? 1970 yılındaki toplam tutuklamaların yüzde 83'ünün erkek olmasına karşılık, eyalet ve federal hapishanelerine alınanların yüzde 95'i erkektir.[33] Erkeğin cezaya çarptırılıp cezaevine gönderilme olasılığının daha yüksek olduğu açıkça görülmektedir.

İdam cezası geçici olarak kaldırılmadan önce, 1960 yılında, cinayetle tutuklananların yüzde 21'i kadındı. Ancak, cinayet suçundan infaz edilenlerin sadece yüzde biri (3,294 infazdan 30 tanesi) kadındır.[34]

Suçlunun kişilik özelliklerinin mahkemenin kararı üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla 1967 yılında bin yediyüz yirmi ağır ceza vakası incelenmiştir. Bu kritik araştırma, "Kadın suçlulara erkek suçlulardan daha iyi davranıldığını," yargıçların "kadınlara karşı şövalyece bir tutum takındığını" ve "çok sayıda kadın suçlunun, aynı suç grubuna giren erkeklere oranla, hapis cezası içermeyen daha hafif cezalara çarptırıldığını" göstermiştir. Cezalandırma farkları, kadınların, anlık dürtülerden ötürü suç işledikleri ve "daha çok erkek suçlulara özgü olan saplantılı suç eğilimlerini pek göstermekdikleri" yolundaki yaygın inanca bağlanmıştır.[35]

UCLA Law Review son zamanlarda, "Adli İşlemlerde Tutarsızlıklar" konulu bir rapor yayınlamıştır. 50 eyaletin ta-

---

32 Federal Soruşturma Bürosu (FBI), *Uniform Crime Reports for the United States, 1970;* alıntı, *Statistical Abstracts of the United States, 1972, agy,* sf. 150.

33 *Agy.* ve U.S. Cezaevleri Dairesi, *National Prisons Statistics Bulltein,* No. 47, anıldığı yer *agy.,* sf. 160.

34. *Agy.,* sf. 164

35. Mark C.Clements, "Sex and Sentencing," *Southwestern Law Journal,* Vol. 26, 1972, sf. 890-904.

mamında 194 ilçeden 11,258 olaydan oluşan bir örneklemin incelendiği araştırma, "tutarsızlığın, özellikle cezalandırılma evresinde kadın lehine geliştiğini" göstermiştir. Araştırmada ayrıca şu sonuca varılmıştır:

> Dava öncesi işlemler bağlamında, saldırı ve hırsızlık vakalarında erkek davalıların kefaletle serbest bırakılma oranı, aynı gruptan kadın davalılardakinden çok çok daha düşüktür..Federal bulgular genelde kadın davalıların erkek davalılardan daha iyi muamele gördüğünü gösterme eğilimlidir...Adli işlemlerin sonuçları açısından, kullanılan örneklemin çok büyük olması, kadın davalının suçsuz bulunma olasılığının çok daha fazla olduğunu ve suçlu bulunması halinde ise ceza tecili alma olasılığının yine daha yüksek olduğunu makul bir güvenilirlikle söylememize olanak vermektedir.[36]

Erkeklerin anlamlı ölçüde daha çok suç işlediğinin herkesçe biliniyor gözükmesine karşın, erkeklerin ayrıca yine anlamlı ölçüde daha yüksek oranlarda kurban olduğu pek o kadar bilinmemektedir. Erkekler, ağır saldırı olaylarında yüzde 143, haneye tecavüzde yüzde 404, hırsızlıkta yüzde 150 ve gasp olaylarında da yüzde 45 daha fazla kurban durumunda kalmaktadır.[37] Ve 1972 Uniform Crime Reports'a göre, cinayet vakalarının yaklaşık yüzde 80'inin kurbanı erkektir.[38] Cinayet suçuyla tutuklanan erkek sayısının altı kat daha fazla olmasına karşılık, cinayetlerin tamamının yüzde 10'undan fazlasını oluşturan eşini öldürme olaylarında cinayet faillerinin yaklaşık yarısı kadındır.[39]

---

36. S.S. Nagel, "Disparities in Criminal Procedure," U.C.L.A. Law Review, Vol. 14, 1967, sf. 1272-1305.
37. Başkanın Savcılık Bürosu, Başkanlık Yürütme ve Adelet Komisyonu, *TheChallenge of Crime in a Free Society. 1967;* alıntı yapılan yer, *Statistical Abstracts of the United States, 1972, agy.*, sf. 145.
38. Federal Soruşturma Bürosu (FBI), "Crime in the United States," *Uniform Crime Reports* (Washington D.C.: Devlet Basımevi, 8 Ağustos 1973) sf. 6.
39. *Agy.*, sf. 8-9

Kültürümüzde erkek eşcinsel olmanın özel bir tehlikesi vardır. Yakın tarihli bir araştırmanın da gösterdiği gibi, "Suç konusunda temel yasama vurgusu, erkek eşcinselliğine yöneliktir, çünkü kadın eşcinselliği konusunda yasalar hemen hiç bir zaman uygulanmamıştır."[40]

Güney California'daki on beş yürütme organında sözü edilen araştırmacı tarafından yapılan bir ön araştırma, kadın eşcinselliğine yönelik bir duyarsızlık bulunduğnu ortaya çıkarmıştır. Bununla ilgili olarak tutuklanan kadınların sayısı, eşcinsellik suçuyla yapılan toplam tutuklamaların yüzde 2 ila 4'ünü oluşturmaktadır. "...Los Angeles Emniyetinde beş yıllık dönem içinde bu oran yüzde 2.9 ile 4.3 arasında değişmektedir." Araştırmacı, "...bir yasa yürütme sorunu olarak kadın eşcinsellere karşı" neredeyse "tam bir ilgisizlik" olduğu sonucuna varmıştır.[41]

İntihar istatistiklerine yer vermeyen erkek olmanın tehlikeleri konulu bir bölüm eksik kalacaktır. bu istatistikler belki de erkek olmanın "görkemiyle" ve "sevinçleriyle" ilgili her türlü istatistikten daha aydınlatıcıdır. Yirmi dört yaşına kadar erkeklerde intihar oranı, kadınlardakinden üç kat daha fazladır. Altmış beş yaşının üstünde bu oran erkeklerde hemen hemen beş kat daha fazladır.[42] Bu istatistikler, ölümle sonuçlanan ve gerçekte kazadan çok intihar olabilen birçok araba kazasını kapsamamaktadır. Erkeklerde intihar girişimlerinin başarı oranı, kadınlardakine kıyasla on ikide birdir. Yani, kadınlardaki intihar girişiminin gerçekte erkeklerdekinden dört kat daha fazla olmasına karşılık, erkeklerin gerçekten kendilerini öldürmeyi başarma oranı kadınlardakinden üç kat daha fazladır.

Erkek için bir umutsuzluk koşması gibi gözükebilen şey gerçekte kültürümüzde erkeğin yüzyüze geldiği gerçek krizle-

40. Harold K.Becker, "A Phenomenological Inquiry into the Etiology of Female Homosexuality," *Journal of Human Relations*, Vol. 17, 1969, sf. 570-579.
41. *Agy.* sf. 573.
42. U.S. Ulusal Sağlık İstatistikleri Merkezi, *Statistical Abstracts of the United States 'de anılan yayımlanmamış veriler, 1973, agy.*, sf. 63.

rin (yasama yoluyla çare bulmayan, ancak erkek bilincinde devrim gerektiren krizlerin) bir ifadesidir.

Hangi hasta mantıkla erkek kendini "üstün" olarak hayal etmeyi sürdürebilir ki? Duygularını bastıran, kendi bedeniyle olan bağını yitiren, diğer erkeklere yabancılaşan ve yalıtılan, başarısızlık korkusu altında ezilen, yardım istemeye korkan, bildiği tek şey çalışmakken bir anda kendini kapı dışında bulan erkeğin durumunda intihar istatistiklerinin böyle olması belki de şaşırtıcı değildir. Ama belki de erkek, kendini öldürmenin birçok gizli yolunun yaratılmasında bir sanatçı olmuştur.

Onüçüncü Bölüm

KOŞUMDAN KURTULUŞ: ÖZGÜR ERKEK

İyileşmenizi ve her şeyin sadece bir kâbus olduğunu kavramanızı...sağlayan şey, bilincinde olmaktır, tam olarak yaşamaktır.[1]
—Frederick S.Perls

Ruhsal ve fizyolojik benliğiyle (özüyle) arasındaki bağ. koruyan özgür erkek, acı verici bir koşumun baskılarını gizlemek ve köreltmek istemeyecektir. Tehlikeli yaşam durumlarını, doyumsuz ilişkileri ve rolünü onaylarken varlığının ve duygularının ifadesini yasaklayan çevreleri reddedecektir. İdeolojik nedenlerle değil, sadece acı verici ve öz-yıkıcı olmaları nedeniyle dışarıdan empoze edilen, önceden belirlenen "erkeklik" rollerini reddedecektir.

Erkeğin, kendi sezgisel içsel mesajlarını dinlemeyi ve saygıyla karşılamayı öğrenme mücadelesi, en büyük meydan okumadır. Dışsal toplumsal koşullandırma öylesine güçlüdür ki, erkeğin kendinin farkında olma yetisini yok etmiştir. Buna karşılık duygularını her inkâr edişi, her düzmece tepkisi, her yapay ilgisi ve suçlulukla veya aferinle güdülenen her eylemi, yıkımını daha da ilerletmektedir. Kendisi için gerçek ve doğru olanı yapmak yerine "iyi adam" olma kışkırtmasından kaçınmak için sürekli olarak kendinin bilincinde olması ve kendine duyarlılık kazanması gerekecektir. Erkek, bu tutumun değişmez olarak kolaylaştırmaktan çok nasıl yok ettiğini açıkça kavrayana kadar, bu "iyi adam" rolüne uyarlanmaktan kesinlikle vazgeçemeyecektir.

Erkeğin gelişimi, dile getirilen, utanılmayan, öz-yönelimli güdülerden kaynaklanacaktır. Bu güdülenimler, kendini koru-

1 Fredrick S.Perls, *Gestalt Therapy Verbatim* (California: Real People Press, 1969) sf. 40.

ma, coşkuyla yaşama, kendi fiziksel sağlığına önem verme, cinselliğinden maksimum haz alma, duygularına kendiliğinden ve utanmaksızın ifade kazandırma, fantazilerini açıkça ortaya vurma ve paylaşma, ilişkilerini, öfke ifadesi ya da ihtiyaçların temsili olarak giderilmesi için uzak ve isimsiz hedeflere ve çıkışlara ihtiyaç duyacak şekilde nesnelleştirmek yerine kişiselleştirme, başkalarını kullanma ve rekabet yerine başkalarıyla paylaşımcı, düşünceli bir yoldan ilişki kurmasını ve aynı ölçüde hem aktif hem de pasif olmayı rahatlıkla başarabilmesini sağlayacak şekilde akışkan ve kendi ritmiyle uyum içinde olma itkilerini içerecektir. Suçluluk yönelimli "meli malı" davranışları reddedecektir, çünkü bu davranışların bedeli her zaman için gizil bir içerleme ve düşkırıklığı birikimi ve başkalarına yabancılaşma olmaktadır, bu nedenle üretkenliğe ters düşmektedir.

Özgür erkek, katı rollerle, birbirinin tekrarı ve eştipik olan tepkilerle sonuçlanan beklentilerle yaşamak yerine kendi eşsiz ve bireysel ritmiyle giderek artan ölçüde uyum içinde kendi tümel benliğini tekrar kazanacaktır. Bu nedenle bir anlamda kestirilemez bir insan olacaktır, çünkü tepkilerinin dışsal baskılarla programlanmasına izin vermeyecek, bunun yerine içsel mesajlarını dinleyecektir. Bazen aktif, bazen pasif, bazen sosyal, bazen içe kapanık, bazen cinsel açıdan iştahlı, bazen isteksiz, bazen bağımlı, bağımsız olacaktır. Başka bir deyişle, ritmi ve davranışları değişken olacaktır.

Sorumluluk duygusuyla bir başkasının ihtiyaçlarını karşılaması gerektiğine inandığı zaman, bunu, rol davranışıyla kendi gerçek benliği arasındaki ayrımın sürekli olarak bilincinde olmasını sağlayacak bir bilinçle ve arzuyla yapacaktır.

Özgür erkek, gelişme, tümel ve akışkan ve tam anlamıyla sağlıklı ve mutlu olma hakkını ve ihtiyacını sürekli olarak onaylayacaktır. Benliğinin bütün boyutlarını —gücünü ve zayıflığını, başarılarını ve başarısızlıklarını, duyusallığını, erkeklere ve kadınlara yönelik sevecen ve sadık tepkilerini— sevinçle karşılayacaktır. Yol boyunca kendi duruşlarını beliryerek ve eşsiz ve her an gelişen tümel kişiliğini ortaya vurarak kendi kişisel gelişim rotasını izleyecektir.

Erkek dediğin güçlü kuvvetli olur.

– Saldırgansın. Yıkıcısın. Her şeyi kaba kuvvetle çözmeye çalışıyorsun.

Erkek dediğin atılgan olur. Aktif olur. Cesur olur. Kadınını korur.

– Egemen olmak istiyorsun. Yönetmek istiyorsun. Buyurgansın. Kabadayısın. Maçosun. Sahiplenmecisin.

Elalemden sana ne? Onlar seni düşünüyor mu? Dünyayı sen mi kurtaracaksın. Sen kendini düşün. Kendini kurtarmaya bak.

– Bencilsin. Hep kendini düşünüyorsun. Düşüncesizsin. Duygusuzsun.

Erkek dediğin kontrollü olur. Ağır olur. Ciddi olur.

– Yakınlıktan korkuyorsun. Duygularını ifade etmekten korkuyorsun. Kendini bırakmaktan korkuyorsun. Sevmekten korkuyorsun. Neden konuşmuyorsun? Ben hep kendimden söz ederken sen hiç bir şey paylaşmıyorsun. Neden bu kadar uzak ve soğuksun?

Erkek dediğin biraz çapkın olur.

– Siz erkekler hep aynısınız. Hepinizin aklı fikri...

Erkek dediğin çalışkan olur. Ekmeğini taştan çıkarır...

– Neden bu kadar çok çalışıyorsun. Benimle, çocuklarla daha fazla ilgilenemez misin? Sen sağda solda eğlenirken ben bu eve kölelik ediyorum. Dizlerini kırıp iki dakika evde oturamaz mısın? Evde oturup pineklemek zorunda mısın? Hep televizyonun başına çakılıp maç izlemek zorunda mısın?

Ve bir erkeğin karşı karşıya kaldığı yüzlerce çelişik beklenti. Bu beklentileri yerine getirmek için umutsuzca çırpınan "ayrıcalıklı" erkeğin içleracısı durumu, Dr. Herb Goldberg'in bu çalışmasında "erkeğin" bakış açısından ele alınıyor.

ISBN: 975–7782–27–0